

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

مسجد
در روایات و اخبار

مسجد

در روایات و اخبار

همراه با ترتیب الفبایی موضوعات

دفتر مطالعات و پژوهش‌های
مرکز رسیدگی به امور مساجد

رستگار، مرتضی - گردآورنده.

مسجد در روایات و اخبار همراه با ترتیب الفبایی موضوعات / ترجمه و تحقیق مرتضی رستگار؛

[تھیہ و تدوین] دفتر مطالعات و پژوهش‌های مرکز رسیدگی به امور مساجد.

قم: انتشارات نقلین، ۱۳۸۷.

۴۰۸ ص.

EAN 9789649960210

فهرستنويسي براساس اطلاعات فيپا

كتابنامه: ص ۴۰۵ - ۴۰۸؛ همچنین بصورت زيرنويس.

۱. مساجدها - احاديث. ۲. مساجدها - آداب و رسوم - احاديث. ۳. نماز - احاديث.

الف. مرکز رسیدگی به امور مساجد. دفتر مطالعات و پژوهش‌ها. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۲۱۸

BP ۱۴۱/۵ / ۵/۵

۱۳۸۷

■ مسجد در روایات و اخبار ■

ناشر: انتشارات نقلین

ترجمه و تحقیق: مرتضی رستگار

صفحه‌بندی و ناظر چاپ: عباس رحیمی

لیتوگرافی و چاپ: نینوا

قطع: وزیری

شمارگان: چاپ اول - ۵۰۰۰ نسخه

تاریخ: بهمن ماه ۱۳۸۷

نشانی:

انتشارات نقلین: قم - خیابان انقلاب - چهارراه سجادیه - کوچه شماره ۳۳ - پلاک ۱۳

تلفن ۷۷۳۲۸۶۴ - نمبر ۷۷۳۴۴۶۷

مؤسسه فرهنگی نقلین: تهران - تهرانپارس - بین فلکه دوم و سوم - خیابان ۱۸۲ غربی

پلاک ۶ - تلفن ۷۷۷۰۲۳۱۲ - نمبر ۷۷۸۸۱۴۵۲

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است

شماره شاپک X-۲۱-۹۹۶۰-۹۶۴

فهرست مطالب

۵

فهرست مطالب

۱۱ سخن ناشر
۱۳ پیش‌گفتار
۱۷ مقدمه

«آ»

۱۹ آباد کردن مسجد
۲۳ آثار مسجد رفتن
۲۵ آراستگی برای مسجد
۳۹ آموزش در مسجد

«الف»

۴۳ اجرای حدود در مسجد
۴۵ اختیا در مسجد
۴۷ احترام مساجد
۵۱ اذان مسجد
۵۵ ازدواج در مسجد
۵۷ استراحت در مسجد
۵۹ اعتکاف در مسجد
۶۵ اعلام گشده و پیداشده‌ها در مسجد
۶۹ امور بیهوده و لغو در مسجد
۷۱ انداختن آب دهان و خلط سینه و بینی در مسجد
۷۹ انداختن پاهای بر روی یکدیگر یا روی دیوار مسجد

مسجد در روایات و اخبار

۸۱	اولین مسجد
۸۳	أهل مسجد

« ب »

۸۹	برتری مسجد کوفه بر مسجد‌الْأَقصی
۹۳	برهنجی پاها در مسجد
۹۵	برهنه کردن شمشیر و تراشیدن تیر کمان در مسجد
۹۷	بوش خوش برای مسجد
۹۹	بهترین و بدترین مکان‌ها در زمین

« پ »

۱۰۱	پرتاب کردن اشیا در مسجد
۱۰۳	پناه بردن به مسجد
۱۰۷	پیاده رفتن به مسجد
۱۱۵	پیش نماز مسجد

« ت »

۱۱۷	تبديل کنیسه و کلیسا به مسجد
۱۱۹	تخریب مسجد برای توسعه یا بازسازی
۱۲۳	ترک مسجد
۱۲۷	تمام خواندن نماز در مساجد سه‌گانه

« ج »

۱۲۹	جارو کردن مسجد
۱۳۳	جنب و حائض در مسجد
۱۳۹	جهاد و مسجد

« ح »

۱۴۳	حریم مسجد
۱۴۵	حق اولویت در مسجد

«خ»

۱۴۷	خارج شدن از مسجد
۱۵۱	خاک مخلوط در ساختمان مسجد
۱۵۳	خاک و سنگریزه مسجد
۱۵۷	خانه خدا در زمین
۱۶۱	خرید و فروش در مسجد
۱۶۷	خوابیدن در مسجد
۱۷۳	خوشبو کردن مسجد

«د»

۱۷۵	دعاهای وارد هنگام ورود و خروج از مسجد
۱۸۱	دیوانگان در مسجد

«ر»

۱۸۳	روز جمعه و مسجد
۱۸۹	روشنایی مسجد

«ز»

۱۹۱	زکات و مسجد
۱۹۳	زنان در مسجد

«س»

۱۹۹	ساختن مسجد
۲۰۷	سخن دنیوی در مسجد
۲۰۹	سخن گفتن به فارسی در مسجد
۲۱۱	سرویس بهداشتی مسجد
۲۱۳	سقفدار بودن مسجد
۲۱۵	سلام در مسجد
۲۱۷	سلام کردن در مسجد

«ش»

۲۱۹ شعر در مسجد.
-----	-----------------------

«ط»

۲۲۳ طلکاری مسجد.
۲۲۷ طلب حاجت در مسجد.
۲۳۱ طلب خیر کردن در مسجد.

«ع»

۲۳۳ عبور از مسجد.
-----	------------------------

«غ»

۲۳۵ غذا خوردن در مسجد.
۲۳۹ غربیان در دنیا.
۲۴۱ غیبت کردن در مسجد.
۲۴۳ غیر مسلمان در مسجد.

«ف»

۲۴۷ فریاد زدن و بلند کردن صدا در مسجد.
۲۴۹ فضیلت نماز فرادا در مسجد.

«ق»

۲۵۳ قصرهای بهشت در دنیا.
۲۵۵ قصه گویی در مسجد.
۲۵۷ قضاؤت در مسجد.

«ک»

۲۶۱ کسب روزی و مسجد.
۲۶۳ کشیدن تصویر در مسجد.
۲۶۵ کنگره ساختن برای مسجد.
۲۶۷ کودکان در مسجد.

«گ»

۲۶۹ گلستانه یا مناره مسجد

«م»

۲۷۱ محراب مسجد
۲۷۳ محل ساخت مسجد
۲۷۹ مساجد جدید
۲۸۱ مسجدالحرام و بهترین جای آن
۲۹۱ مسجد النبی
۲۹۷ مسجد برائنا
۲۹۹ مسجد جامع کوفه
۳۱۳ مسجد جمکران
۳۱۵ مسجد خراب
۳۱۷ مسجد خیف
۳۲۱ مسجد سهله
۳۲۹ مسجد ضرار
۳۳۱ مسجد غدیر
۳۳۳ مسجد فضیخ
۳۳۵ مسجد قبا
۳۳۹ مسجد مبارک و ملعون
۳۴۳ مسجد و جامعه
۳۴۵ مسجد و سیاست
۳۴۷ منبر مسجد

«ن»

۳۴۹ نشستن در مسجد
۳۵۲ نشستن رو به قبله در مسجد
۳۵۵ نماز آیات در مسجد
۳۵۷ نماز تحيت مسجد
۳۵۹ نماز جماعت در مسجد

۲۶۳	نماز حاجت در مسجد کوفه
۲۶۵	نماز خواندن در بیت المقدس و دیگر مساجد
۲۶۹	نماز در مساجد عامه
۲۷۱	نماز مستحبی در خانه
۲۷۱	نماز میت در مسجد
۲۷۵	نوشتن آیات و اذکار در مسجد
۲۷۷	نهی از خوردن غذاهای بدبو هنگام مسجد رفتن

«و»

۲۸۵	وارد کردن نجاست به مسجد
۲۸۷	وارسی کفش‌ها هنگام ورود به مسجد
۲۸۹	ورود با پای راست و خروج با پای چپ از مسجد
۲۹۱	ورود به مسجدالحرام
۲۹۳	وضو گرفتن برای مسجد رفتن
۲۹۷	وضو گرفتن در مسجد
۲۹۹	وقف بر مسجد

«هـ»

۴۰۱	همسایه مسجد
۴۰۵	منابع و مأخذ

سخن ناشر

مسجد قلب پنده جامعه اسلامی در تمامی امور و مسائل بوده و به اتفاق مؤرخان خشت اول تشکیل جامعه اسلامی در صدر اسلام با بنای مسجد در شهر مدینه (یثرب) نهاده شد. پیامبر اکرم ﷺ با وحی الهی تعریف جدیدی از دین داری ارائه نمود و جامعه نوینی را براساس شریعت اسلام پایه گذاری کرد و محور این حرکت را مسجد قرار داد. ایشان همراهی دین و سیاست، دنیا و آخرت مردمداری و خداباوری را در یک نهاد جمعی و اجرایی به نام «مسجد» سامان بخشید و مسجد را به عنوان نقطه تعامل، توسعه، محبت، موّت، انس و اخوت در بین امت مسلمان مطرح ساخت. مسجد نه فقط به حیات دینی انسان معنا بخشیده بلکه نقش ژرف و عمیق در صحنه سیاست و اجتماع ایفا کرده، ایمان و اعتقاد و اخلاص و ایثار را در خدمت به جامعه و توسعه سیاسی و اسلامی به کار گرفته است. انقلاب اسلامی ایران نیز به دلیل داشتن خاستگاه و محتوای دینی فرزند و مولود مسجد است و بی‌شک ادامه حیات آن نیز جز در سایه مسجد امکان پذیر نیست. از این رو پرداختن به معارف و ابعاد و زوایای مختلف مسجد گامی محکم و استوار در راستای استمرار و بقای این نهضت مقدس است.

انتشارات نقلین که نام زیبای خود را از حدیث شریف نبوی اخذ نموده است، وظیفه و رسالت خود را نشر فرهنگ نقل اکبر (قرآن کریم) و نقل کبیر (اهل بیت علیهم السلام) قرار داده است. براین اساس در سال‌های فعالیت خود تلاش نموده است با انتشار کتاب‌هایی که عطر و فرهنگ مقدس این دو نقل بزرگ را در جامعه اسلامی پراکند، به وظیفه و رسالت خود عمل نماید. نشر کتاب حاضر نیز که تحت عنوان «مسجد در روایات و اخبار» تدوین یافته است در ادامه عمل به همان وظیفه است.

امید است که زحمات کارشناسان و محققین محترم دفتر تحقیقات و مطالعات مرکز رسیدگی به امور مساجد به خصوص حجۃ‌الاسلام والمسلمین جناب آقای غرویان مسئول محترم آن دفتر و محقق ارجمند حجۃ‌الاسلام والمسلمین جناب آقای مرتضی رستگار مورد عنایت صاحب مسجد قرار گیرد. ان شاء الله.

انشتارات ثقلین

پیشگفتار

مسجد زادگاه تمدنی است که در بستر تاریخ و تحولات زمانه و با اتكاء به معانی متافیزیکال و آنجهانی، گستره‌ای جهانی پیداکرده است. آنسان که دین اسلام توسط پیامبر اعظم ﷺ آغازی جهانی یافت، مسجد نیز مکانتی قدسی پیداکرد و تمام تحولات اسلام از حیث فردی و اجتماعی در مسجد ثبت شد و مسجد پایگاهی شد تا دامنه پرستش فرد را به پهنه خردورزی جامعه بکشاند و دین و دنیا در تاروپود این نظم و حیانی انسان کامل را در فرایند پذیرش متعبدانه دین و نظم خردمندارانه جامعه، ترسیم نماید.

مسجد عبادتگاهی بود که مجاهدت را در برگ برگ تاریخ خویش به الگوهای بی‌بدیل تاریخ تبدیل کرد، نظامی بود که در آن مسئولیت‌پذیری و تعهد برای پی‌ریزی «حیات معقول» پدیدار شد که خصلتی ضداجتماعی داشت برعلیه آنچه در گذشته بشریت را در گردداب جهل و اسارت فرو می‌کشید و استراتژی آینده‌نگرانه داشت برای بریدن از «هست»‌های تعلق محور و حرکت به سمت «بایدهای» طراحی شده توسط دین.

لذا مسجد نه تنها نیاشگاه مؤمنان و حریم خصوصی برای عبادت یا معبدی جمعی برای پرستش است بلکه نظامواره تمدن اسلامی است که بی‌کاوش ریخت شناسامه مسجد، شناسایی این تمدن نه ممکن است و نه میسر، مسجد مشربی از اندیشیدن، برگرفته از متون دینی به حوزه رفتاری مؤمنان تسری می‌داد که دیالک‌تیک این جریان منجر به شکل‌گیری بافت منسجمی از فرهنگ دینی می‌شد که هاضمه تاریخ هنوز هم به واکاوی آن تلاش دارد. مکانی که در آن چرخه‌ای از تربیت انسانی بر مدار توحید شکل‌گرفته که اعتدال وجه اساسی آن در حوزه فردی و اجتماعی است. چرخه‌ای که جهاد، سیاست، اقتصاد و اجتماع آمیخته به عنصر

دانایی است تا فرهنگ پالایش یافته از سرگشتشگی‌های (آنومی) گذشته ره به تمدنی پیماید که ۱۴۰۰ سال نبض تپیده تاریخ را به هیجان درآورده است و مسجد یعنی پیشانی پیشرو این تمدن در هر عصر و زمانی کانون تحولاتی سرنوشت‌ساز بوده است. هرجا جامعه از مسیر اعتدال و دین منحرف شد، این فضای مذهبی با تکیه بر مخاطبان مؤمنش در برابر بیداد و انحراف استقامت نموده و برای رسیدن به نقطه آرمانی مدنظر دین گام پیموده است.

حکایت مسجد تاقرن نوزدهم میلادی، حکایت هم‌پیمانی و هم‌زبانی معنا و فرهنگ در بستر جامعه بود و نظام معرفتی جامعه بر ساخته نظام معنایی مسجد بود. اما در قرن نوزدهم با ورود اندیشه‌های اولانیستی در جوامع اسلامی در پس اربابه‌های ارعاب و تهدید غربیان، گستی در نظام معرفتی جامعه پدید آمد که این گسل، حکایتی تلخ اما واقعیتی ملموس بود و آن پارینه‌سازی جامعه بر دو مبنای توحید محوری و انسان‌گرایی غربی و ظهور طبقه‌ای تحت لوای منورالفکری و پیدایش نوعی از اولانیزم هضم نشده و نامانوس با ساختاری مونگلی بود که جامعه را به محقق اختلافات فکری و نهایتاً تعارضات فرهنگی فروبرد و بحران هویت از آثار این واگرایی معرفتی بود. بناهای محصلو این نگرش در فراموشخانه‌ها و... تجلی یافت و مسجد با معارضی جدی روبرو شد که نه تنها پرچم رقابت برافراشته، بلکه بر طبل جنگ می‌کویید و این آغازی بود بر جدال سخت و نفس‌گیر دو دنیای معرفتی و دو فرهنگ پارادوکسیکال. این جدال منجر به بازسازی و نواندیشی در مبانی اندیشه‌ای و مبانی فرهنگی و نمادهایی چون مسجد شد. بازخوانی کارکردها، آسیب‌شناسی مسجد، نحوه پیام‌رسانی، رویکرد نهادی به مسجد توسط متولیان دینی و ویرایشی اساسی در نحوه کارکرده این نهاد، جملگی تحولاتی بود که در پی به روزرسانی مساجد و رهایی از چنگ گذشته‌گرایی فرتوت شده و روایت ناهمزبانانه انجام شد؛ اما مسجد پایگاهی بود که پایایی و پویایی خصیصه ذاتی معرفتی اش بود و بعنوان بومی‌ترین نهاد واسطه حریم خصوصی و عمومی و بزرگترین فضای نقد عرصه عمومی برای پیروانش می‌تواند در هر زمانی با مشارکت سیاسی و بسیج توده در صورت اراده‌گروههای مرجع ظهور کند و این امر در انقلاب اسلامی ایران محقق شد. مهمترین سازمان اجتماعی برای بسیج عمومی و میثاق رهبران و توده‌مردم و خلق فضای مقاومت علیه قدرت مسلط مسجد بود.

آری روایت‌های اتفاق افتاده در مسجد بیانگر ظرفیت عظیم این نهاد در عرصه‌های مختلف اجتماعی و فردی است.

بعد از انقلاب نیز با وقوع جنگ تحمیلی، مسجد تبدیل به سنگری برای دفاع، آماده‌سازی و... شد و امروز مسجد نبض تپنده تمدن اسلامی است. اما این فضای مذهبی با محدودیت‌هایی روبروست که نیاز به آسیب‌شناسی جدی دارد.

دفتر مطالعات و پژوهش‌های مرکز رسیدگی به امور مساجد سعی دارد با اتکاء به متون و روایات و آینده‌نگری در حوزه تمدن‌سازی و ایجاد هارمونی اجتماعی باسته فرهنگی همگن دینی و بازخوانی خصلت انعطافی و مدارای فرهنگ مسجد و احياء آن بتواند در عرصه فرهنگ و سیاست، سپهر جدیدی را بگشاید تا از روزنه این مکان قدسی، دریچه‌ای به تاریخ و تمدن گشوده شود که همچون گذشته مسجد گرانیگاه این تحول عظیم قرار گیرد. بسته که در آن عرصه عمومی در بوته نقد منصفانه قرار گیرد، فرهنگ رسمی و عمومی به سنت‌زی مبتنی بر تکامل دست زند و سیاست در چرخه انگاره‌های دینی بازیافتی اخلاقی بیابد و اقتصاد از گزند رباع و تکاثر در امان بماند و امر به معروف قصه بر زمین مانده نباشد بلکه در متن جامعه به خود پالودگی فرهنگی، سیاسی و اجتماعی دست زند.

جمله این بایسته‌ها در گرو نگاه انسان معاصر به دین و احياء رسالت‌های نهاد قدسی مسجد است که در حکومتی دینی قرار دارد و امروز برای رسیدن به این منظور باید با طراحی استراتژی دقیق مبتنی بر سند چشم‌انداز وافق تمدنی ایران اسلامی بتوانیم بصورت مرحله‌ای گام‌هایی را در راستای مسجد پژوهی با ترسیم آرمان‌های ذکر شده برداریم. به نظر ما گام اول، مسجد پژوهی گذشته گرایانه است که با اتکاء به نص و متون دینی به بازخوانی رسالت مسجد می‌نشینیم و این کتاب پاسخی به ضرورت مطالعه گذشته گرایانه است و امیدواریم که با زمان‌بندی و استفاده از شیوه‌های متقن پژوهشی و با همکاری محققین ارجمند بتوانیم طرح‌های پژوهشی دیگر را با دقت و ظرافت علمی به پایان رسانیم.

تعاونت پژوهش

دفتر مطالعات و پژوهش‌های مرکز رسیدگی به امور مساجد

مقدمه

مسجد خانه خداوند در زمین،^(۱) عبادتگاه مؤمنان، خانه متقین و بندگان صالح و مجالس انبیا الهی است،^(۲) مکانی که عباد الله برای ادای فرایض دینی و سائیدن پیشانی بر خاک به نشان عبودیت و بندگی در پیشگاه خالق یکتا، گرد هم می آیند. ارزش و منزلت هر مسجد و ارج و مکانت هر عبادتگاهی در همان روح عبودیت و بندگی و تسليم انسان در برابر آفریدگار یکنای است. بررسی روایات مسجد این حقیقت را آشکار می سازد که عمران و آبادانی مساجد و معابد، با ایمان و عقیده مردمان ارتباط تنگاتنگ دارد، چنان که شرک و کفر و الحاد و نفاق با فرهنگ مسجد، در تضاد است. با ظهور اسلام، پیامبر اعظم ﷺ از مسجدالحرام استفاده های عبادی، آموزشی و تبلیغی - در جهت جذب افراد به دین میین اسلام - می کردد. ولی با هجرت به مدینه (یثرب) و تأسیس مسجدالنبي ﷺ، مسجد قبا و سایر مساجدی که در اطراف و اکناف مدینه ساخته شد، مساجد به عنوان مراکز اصلی هر شهر و نماد آن شناخته شد و تمامی امور عبادی، سیاسی و اجتماعی و نظامی، تعلیم و تعلم، قضاؤت و... در مسجد صورت می گرفت، نماز جماعت مسلمانان در مسجد موجب همبستگی و تبادل اخبار می شد و مسجد رسالتی عام و فraigیر پیدا کرد.

مجموعه حاضر شامل گردآوری و ترجمه و تبیین احادیث و روایات مسجد، در تحت عناوین مختلفی - بیش از صد عنوان - می باشد که به حضور علامه علامه علامه فرهیختگان

۱. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۶۰۳.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۲، ح ۳۷۸۶.

حوزه و دانشگاه تقدیم می‌گردد. تلاش ما بر این بوده است تا کلیه روایاتی که در ارتباط با مسجد و یا بعدی از ابعاد مختلف آن می‌باشد، از میان کتب روایی شیعه و اهل سنت شناسایی و ترجمه و تبیین گردد. لازم به توضیح است که واژه مسجد و مشتقات آن در روایات بسیاری آمده است که در بسیاری از آنها ارتباطی با مباحث مسجد ندارد. نظیر روایاتی که در آنها وقایع تاریخی نقل شده یا مناظرات و گفت‌وگوهایی که بین پیامبر ﷺ و طوائف مختلف در صدر اسلام انجام شده و یا گفت‌وگوهایی که ائمه معصومین علیهم السلام از برخورد با زنادقه و سایر فرق داشته‌اند؛ همچنین از ذکر احادیث مشابه و دارای یک مضمون که هم در منابع روایی شیعه وارد شده‌اند و هم در منابع اهل سنت به ذکر یکی اکتفا شده و در مورد دوم ارجاع داده شده است. [البته مواردی که یک روایت در قسمتی از متن تشابه داشته و روایت دوم مشتمل بر قید یا شرطی بوده است، هر دو روایت ذکر شده است.]. برای دسترسی آسان محققین، اسناد مختلفی که شیخ صدوق(ره) و شیخ طوسی(ره) در مشیخه خود - به هر راوی دارند، در یک مورد نقل و سایر موارد به آنجا ارجاع داده شده است. در پایان خداوند متعال را برابر این توفیق سپاسگزارم و - از تمامی اندیشمندان و فرهیختگان تقاضا دارم تا با ارائه رهنمودها و انتقادات نگارنده را در جهت تکمیل این اثر یاری بخشنند.

و ما توفیقی الا بالله

مرتضی رستگار

پاییز ۱۳۸۵

۱۹

۷۰

)

آباد کردن مسجد

۱. حدثني أبي عن علّي بن الحسن الكوفى عن أبيه عن عبدالله بن المغيرة عن السكونى عن جعفر بن محمد عن آبائهما قال: إِنَّ اللَّهَ أَذَا أَرَادَ أَنْ يُصِيبَ أَهْلَ الْأَرْضِ بِعَذَابٍ قَالَ: لَوْلَا الَّذِينَ يَتَحَبَّبُونَ فِيٌّ وَيَعْمَرُونَ مَسَاجِدِي وَيَسْتَقْبِرُونَ بِالْأَشْخَارِ لَوْلَا هُمْ لَأَنَّزَلْتُ عَذَابِي.^(۱)

امام باقر علیه السلام از پدران بزرگوارش علیه السلام نقل می‌کند که فرمود: خداوند متعال هنگامی که می‌خواهد زمینیان را به عذابی گرفتار کند می‌فرماید: اگر نبودند در میان شما کسانی که به من عشق و محبت می‌ورزیدند و مساجد را آباد می‌ساختند و در سحرگاهان به استغفار می‌پرداختند، عذاب ام را بر شما فرو می‌فرستادم.

۲. حدثنا ابوالحسن محمد بن علی بن الشاة عن ابوبکر بن محمد بن عبدالله التیسابری عن ابوالقاسم عبدالله بن احمد بن عامر عن أبيه عن علی بن موسی الرضا علیه السلام و حدثنا ابو منصور احمد بن ابراهیم بن بکرالمخوری عن ابواسحاق ابراهیم بن هارون بن محمدالخوری عن جعفر بن محمد بن

۱. ثواب الأفعال، ص ۱۷۷ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۰۴، ح ۶۳۳۵ و ۶۳۳۷ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۶ و ح ۷۰، ص ۳۸۲ / ثواب الأفعال، ص ۱۷۷ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۰۴، ح ۶۳۳۵ و ۶۳۳۷ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۶ و ح ۷۰، ص ۳۸۲
مسائل علی بن جعفر علیه السلام، ص ۳۴۴، ح ۸۴۸ / و في العلل: عن أبيه عن محمد بن يحيى المطار عن العمراني عن علی بن جعفر عن أخيه موسی بن جعفر عن أبيه عن علی علیه السلام مثله / من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۴۷۳ /
به همین مضمون در کتب اهل سنت - با تفاوت در کلمات - وارد شده است، کنزالعمال، ج ۷، ص ۵۷۹، ح ۲۰۳۴۳ .

زياد القمي الخوري عن احمد بن عبدالله المروي الشيباني عن الرضا على بن موسى عليهما السلام و حدثني ابو عبدالله الحسين بن محمد الاشناني الرازى عن على بن محمد مهرويه القزويني عن داود بن سليمان الفراء عن على بن موسى الرضا عليهما السلام قال: حدثني ابن موسى بن جعفر عن أبيه جعفر بن محمد عن أبيه محمد بن على عن أبيه على بن الحسين قال: حدثني أبي الحسين بن على عن أبيه على بن ابيطالب عن رسول الله عليهما السلام قال: سَيَّسَةٌ مِّنَ الْمُرْوَةِ ثَلَاثَةُ مِنْهَا فِي الْحُضَرِ وَ ثَلَاثَةُ مِنْهَا فِي السَّفَرِ فَأَمَّا الَّتِي فِي الْحُضَرِ فَتِلَاقُهُ كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَعِمَارَةُ مَساجِدِ اللَّهِ وَاتِّخَادُ الإِخْوَانِ فِي اللَّهِ وَأَمَّا الَّتِي فِي السَّفَرِ فَبِذُلُّ الرَّادِ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْمُزَاحُ فِي غَيْرِ الْمُعَاصِي.

امام رضا عليهما السلام (به سه سند) از پدرانش نقل کرده‌اند که رسول خدا عليهما السلام فرمودند:
مروت (جوان مردی) راشن نشانه است که سه نشانه آن متعلق به وطن است و سه تا در سفر؛
اما آن سه که متعلق به وطن است عبارتند از: تلاوت قرآن خدا، آباد کردن مساجد خداوند
و اختیار کردن برادران دینی و آنها که متعلق به سفر است، عبارتند از: بخشش توشه، اخلاق نیکو
و شوخی و مزاح کردن در غیر گناهان.

٣ . ابی (ره) عن عبدالله بن جعفر عن هارون بن مسلم عن مساعدة بن الصدقه عن جعفر بن محمد عليهما السلام قال: قال أبی علیه السلام قال امیر المؤمنین عليهما السلام قال رسول الله عليهما السلام: إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ إِذَا رَأَى أَهْلَ قَرْيَةٍ قَدْ أَسْرَفُوا فِي الْمُعَاصِي وَ فِيهَا ثَلَاثَةُ نَفَرٍ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ نَادَاهُمْ جَلَّ جَلَالُهُ وَ تَقَدَّسَتْ أَسْهَوْهُ: يَا أَهْلَ مَعْصِيَتِي لَوْلَا مَا فِينَكُمْ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ الْمُتَخَابِينَ بِحَلَائِي الْعَامِرِينَ بَصَلَاهِمْ أَرْضِي وَ مَساجِدِي الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ حَوْفًا مِّنِي لَأَنْزَلْتُ بِكُمْ عَذَابِي ثُمَّ لَا أُبَالِي.

امام صادق عليهما السلام از پدرانش نقل می‌کند که رسول خدا عليهما السلام فرمودند: هرگاه خداوند بلند

١ . عيون أخبار الرضا عليهما السلام ، ج ٢ ، ص ٢٧ / وسائل الشيعة ، ج ١١ ، ص ٤٣٦ ، ح ١٥١٩٧ / بحار الأنوار ، ج ٧١ ، ص ٢٧٥ ، ح .

٢ . علل الشرائع ، ج ٢ ، ص ٥٥٢ ، ح ٢ / در الأُمالي و جلد اول علل الشرائع روایت را به سند: احمد بن هارون الفامي عن محمد بن عبدالله بن جعفر الحمیری عن أبيه عن هارون بن مسلم.. نقل می‌کند، ج ١ ، ص ٢٤٦ ، ح ١ / الأُمالي، ص ١٩٩ / وسائل الشيعة، ج ١٦ ، ص ٩٢ ، ح ٢١٠٦٧ / بحار الأنوار، ج ٧٠ ، ص ٣٨١ و ح ٨٤ ، ص ١٣٧ .

مرتبت بیند اهالی شهری در گناهان زیاده روی می‌کند و در میانشان سه دسته از مؤمنان هستند، آنان را خطاب می‌کند: ای گناهکاران! اگر در میان شما مؤمنانی نبودند که دوستدار عظمت من باشند، با نمازشان زمین و مساجد مرا آباد کنند و در سحرگاهان به خاطر ترس از من استغفار می‌کنند، بی پروا عذابم را بر شما نازل می‌نمودم.

٤. علی بن ابراهیم عن ایه عن حماد عن حریر عن زراره عن أبي جعفر ع قال: اَذَا قُتِّلتٌ بِاللَّهِ مِنْ مَنَامِكَ فَقُلْ... أَللَّهُمَّ اجْعُلْنِي مِنْ رُؤَارِ بَيْتِكَ وَعَمَارِ مَسَاجِدِكَ... (۱)

امام باقر ع می‌فرمایند: هنگامی که از خواب بر می‌خیزی پس بگو: بار خدایا من را از زوار خانه‌ات و آبادکنندگان مساجد قرار بده.

روایت دیگری در باب «عمارة المساجد» در بحث «خرید و فروش در مسجد» ذکر شده است.

روایات اهل سنت

١. حدثنا محمد بن أبي الحسين، أبو جعفر، عن عمرو بن عثمان الكلابي عن عبيدة الله بن عمرو الرق عن ليث بن أبي سليم عن نافع عن ابن عمر قال: قيل للنبي ﷺ: إِنَّ مَيْسِرَةَ الْمَسْجِدِ تَعَطَّلُ. فقال النبي ﷺ: مَنْ عَمَرَ مَيْسِرَةَ الْمَسْجِدِ كَتُبَ لَهُ كِفْلَانِ مِنَ الْأَجْرِ (۲)

ابن عمر می‌گوید: به پیامبر خدا ﷺ گفته شد: سمت چپ مسجد تعطیل شده است (خراب شده)، حضرت فرمود: هر کس سمت چپ مسجد را بسازد برایش دو برابر پاداش نوشته می‌شود.

١. الكافي، ج ٣، ص ٤٤٥، ح ١٢ / النهذيب، ج ٢، ص ١٢٢، ح ٢٣٥ . ایشان از مکلینی نقل می‌کند / وسائل الشيعة، ج ٦، ص ٣٤، ح ٧٢٧٧ / نظیر این دعا در هنگام اقامه نماز از امام صادق ع نقل شده است، بحار الأنوار، ج ٨١، ص ٣٧٧ / همچنین نظیر این دعا به هنگام رفتن به زیارت و پوشیدن لباس نو مورد سفارش قرار گرفته است: ن.ک: بحار الأنوار، ج ٩٩، ص ٢٥٩، ح ٧ / الكافي، ج ٦، ص ٤٥٨ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٤٩، ح ٥٨٧٠ .
٢. سنن ابن ماجة، ج ١، ص ٣١٢، ح ١٠٠٧ / کنز العمال، ج ٧، ص ٦٢٦، ح ٢٠٥٨٥ .

۲ . حدثنا محمد بن جعفر الوركاني عن معمر بن سليمان عن فياض بن غزوان عن محمد بن عطية عن أنس قال: قال رسول الله ﷺ: إِنَّ اللَّهَ لَيْتَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَيْنَ جِيرَانِي أَيْنَ جِيرَانِي قَالَ فَتَنُولُ الْمَلَائِكَةُ: رَبَّنَا وَمَنْ يَتَبَيَّنُ أَنْ يُجَاهِرَكَ فَيَقُولُ: أَيْنَ عُمَارُ الْمَسَاجِدِ^(۱)

رسول خدا ﷺ فرمود: خداوند در روز قیامت ندا می دهد: همسایگان من کجا بایند، همسایگان من کجا بایند؟ فرمود: پس ملائکه می گویند: پروردگار چه کسی سزاوار است که در جوار تو قرار گیرد؟ خداوند متعال می فرماید: آبادگران مساجد کجا هستند.

۳ . إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَنْزَلَ عَالَمًا مِنَ السَّمَااءِ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ صُرِفَتْ عَنْ عُمَارِ الْمَسَاجِدِ^(۲).
خداوند متعال وقتی مرضی را از آسمان بر مردم فرود می آورد، آن را از بانیان مساجد بگرداند [تا از گزند آن مصون بمانند].

۴ . حدثنا ابوالحسن العلوی عن ابوبکر محمد بن احمد بن دلویه الدقاد عن احمد بن الأزھر عن هاشم بن القاسم عن صالح المری عن ثابت البنای عن انس بن مالک قال: قال رسول الله ﷺ: إِنَّ عُمَارَ بُيُوتِ اللَّهِ هُمُ أَهْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ^(۳).

پیامبر خدا ﷺ فرمود: همانا سازندگان خانه های خدا، اهل و عیال خداوند عزو و جل هستند.

۱ . بغية الباحث، ص ۵۲، ح ۱۲۱ / کنزالعمال، ج ۷، ص ۵۷۸.

۲ . کنزالعمال، ج ۷، ص ۲۸۶ / نهجالنصاحة، ص ۱۰۷، ح ۶۸۲.

۳ . السننالکبیری، ج ۳، ص ۶۶ / کنزالعمال، ج ۵، ص ۵، ح ۱۱۷۹۲.

آثار مسجد رفتن

۱. محمد بن علی بن محبوب عن یعقوب بن یزید عن این ابی عمر عن ابراهیم بن عبدالحمید عن سعدالاسکاف عن زیاد بن عیسی عن ابی الجارود عن الأصبغ عن علی بن ابی طالب^{علیہ السلام}: قال: کان يقول: مَنِ اخْتَلَفَ إِلَى الْمَسْجِدِ أَصَابَ إِحْدَى الْثَّانِيَنَ: أَخَا مُسْتَعْدَادًا فِي اللَّهِ أَوْ عِلْمًا مُسْتَطْرِفًا، أَوْ آيَةً مُحْكَمَةً أَوْ سَيْعَ [يسمع] كَلِمَةً تَدُلُّهُ عَلَى هُدَى أَوْ رَحْمَةً مُمْتَظَرَةً، أَوْ كَلِمَةً تَرْدُدُ عَنْ رَدَى أَوْ يَتْرُكُ ذَنْبًا خَشِيَّةً أَوْ حَيَاءً.^(۱)

امیرالمؤمنین^{علیہ السلام} می فرمایند: انسانی که به مسجد رفت و آمد می کند، یکی از امور هشتگانه نصیب او می شود: برادری ایمانی که در مسیر خداوند از او استفاده کند، علم و دانشی نو و تازه، فهم و درک آیه‌ای از آیات قرآن، شنیدن سخنی که او را به هدایت رهنمون باشد،

۱. النہذیب، ج ۳، ص ۲۴۸ - ۲۴۹، ح ۱. استاد شیخ طوسی به محمد بن علی بن محبوب در صفحه ۷۱ ذکر شده است.
وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۱۹۷، ح ۶۳۲۰ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۵۷ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۵۱ / شیخ در خصال از پدرش عن سعد عن یعقوب بن یزید ... نقل می کند، الخصال، ج ۲، ص ۴۱۰.

و در املائی: عن محمد بن الحسن بن احمد بن الولید عن محمد بن حسن الصفار عن یعقوب بن یزید. ولی در ادامه سند زیاد بن عیسی و ابی الجارود را حذف می کند، ص ۳۸۹، ح ۱۶.

و در المحاسن: عن الحسن بن الحسين عن یزید بن هارون عن العلاء بن راشد، عن سعد بن طریف عن عمر المأمون رضیع الحسن بن علی^{علیہ السلام} قال: أتیت الحسين بن علی^{علیہ السلام} ... المحاسن، ج ۱، ص ۴۸، ح ۶۶.
در قرب الأسناد: عن هارون بن مسلم عن مساعدة بن صدقه عن جعفر بن محمد، عن ابیه عن الحسن بن علی^{علیہ السلام} نحوه. قرب الأسناد، ص ۳۳.

رحمتی که انتظار آن را از جانب خداوند می‌کشد، سخنی که او را از گمراهی و هلاکت باز دارد، ترک‌گناه به سبب روح خشیت و خداترسی یا به خاطر حیاء از برادران ایمانی.

۲. محمد بن احمد بن یحیی عن ابراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر بن محمد عن

أبیه قال: قال النبی ﷺ: مَنْ كَانَ الْقُرْآنُ حَدِيْثَهُ وَالْمَسْجِدُ بَيْتَهُ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ.^(۱)

نبی مکرم ﷺ فرمود: هر کس قرآن سخن او و مسجد خانه او باشد، خداوند متعال برایش خانه‌ای در بهشت بنا می‌کند.

۳. الخلیل بن احمد عن ابن منیع عن مصعب عن مالک عن أبي عبد الرحمن عن حفص بن عاصم عن أبي سعید الخدری او عن أبي هریرة عن النبی ﷺ قال: سَبْعَةُ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ الْآَظَلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: إِمَامٌ عَادِلٌ، وَ شَابٌ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ رَجُلٌ قَلْبُهُ مُتَعَلِّقٌ بِالْمَسْجِدِ إِذَا حَرَّجَ مِنْهُ حَتَّى يَعُودَ إِلَيْهِ وَ رَجُلُانِ كَانَا فِي طَاعَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَاجْتَمَعَا عَلَى ذَلِكَ وَ تَفَرَّقا وَ رَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ حَالِيًّا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ وَ رَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ حَسَبٍ وَ جَمَالٌ فَقَالَ: إِنِّي أَحَافُ اللَّهَ وَ رَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَحْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا يَتَصَدَّقُ بِيَمِينِهِ.^(۲)

پیامبر خدا ﷺ فرمود: هفت گروه در فردای قیامت در زیر سایه خداوند قرار می‌گیرد.

روزی که سایه‌ای جز سایه او نیست؛ پیشوای عادل، جوانی که جوانی اش را در عبادت خداوند

۱. التهذیب، ج ۳، ص ۲۵۵، ح ۲۷. استناد شیخ به محمد بن احمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شده است / وسائل الشیعة،

ج ۵، ص ۱۹۸، ح ۶۳۲۱ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۵ / و فی ثواب الأعمال: حدثی حمزة بن محمد العلوی عن علی بن ابراهیم عن أبيه عن النوفلی... مثله، ص ۲۷.

و فی الأمالی الصدق: جعفر بن علی بن الحسن بن علی بن عبد الله بن المغیرة الكوفی عن جدّه الحسن بن علی عن جدّه عبد الله بن المغیرة عن اسماعیل بن مسلم السکونی... مثله، ص ۵۰۱.

۲. الخصال، ج ۲، ص ۳۴۲ - ۳۴۳، ح ۷ / نظیر این روایت ح ۸ همین باب است: و عن المظفر بن جعفر العلوی عن جعفر بن محمد بن مسعود العیاشی عن أبيه عن الحسن بن اشکیب عن محمد بن علی عن أبي جملة الأسدی عن أبي بکر الحضرمی عن سلمة بن کھلیل رفعه عن ابن عباس قال: قال رسول الله ﷺ... الخصال، ص ۲۴۳، ح ۸ / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۱۹۹، ح ۶۳۲۳ / بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۲۶۱ و... .

صرف کند، مردی که قلب و دلش در گرو مسجد است هنگامی که از آن بیرون می‌رود تا زمانی که برگردد، دو مردی که در اطاعت خدا همراه هم هستند (یکدیگر را کمک می‌کند) و در سایر امور جدای از هم، مردی که وقتی نام خداوند برده می‌شود اشک از چشمانش جاری می‌شود، و مردی که زن زیبا و دلربا او را به خود بخواند و او در جواب بگوید: من از خدایم می‌ترسم. و مردی که مخفیانه صدقه می‌دهد به حدی که دست چپ خود او نفهمد که دست راستش صدقه داده است.

٤ . و رُوَىْ أَنَّ فِي التَّوْرَاةِ مَكْتُوبًاً: إِنَّ بُوُيقِي فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدِ، فَطُوبِي لِعَبْدِ تَطْهِيرٍ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زَارَنِي فِي بَيْتِي، أَلَا إِنَّ عَلَى الْمَوْرِ كَرَامَةَ الرَّائِرِ أَلَا بَشِّرْ الْمُشَائِينَ فِي الظُّلُمَاتِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالثُّورِ السَّاطِعِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.^(۱)

شیخ صدوق می‌فرماید: روایت شده که در تورات نوشته شده است: خانه‌های من در زمین، مساجد هستند. پس خوش به حال بنده‌ای که در خانه‌اش تطهیر کند و سپس به زیارت من در خانه‌ام آید، آگاه باش! بر من است که زائر خود را تکریم کنم، کسانی را که در تاریکی شب به سوی مساجد گام بر می‌دارند به نوری درخشان در روز قیامت بشارت دهید.

٥ . الحسن بن محمد الدیلمی فی (الارشاد) عن علی علیہ السلام قال: الجلسۃ فی الجامع خیر لی مِنَ الجلسۃ فی الجنة. لِأَنَّ الْجَنَّةَ فِيهَا رِضَى نَفْسِي وَالْجَامِعُ فِيهِ رِضَى رَبِّی.^(۲)

امام علی علیہ السلام می‌فرماید: نشستن در مسجد جامع برای من از نشستن در بهشت بهتر است، برای اینکه در نشستن در بهشت رضایت نفس من است و در نشستن در مسجد جامع رضایت پروردگار من.

۱ . من لا يحضره الفقيه، ج ۱ ، ص ۲۳۹ ، ح ۷۷۰ / و در ثواب الأعمال: محمد بن الحسن عن محمد بن الحسن الصفار عن محمد بن الحسين بن أبي الخطاب عن صفوان بن يحيى عن كلب الصيداوي عن أبي عبد الله علیہ السلام قال... نحوه.

ص ۲۶ - ۲۷ / و در علل الشرائع: أبي عن سعد بن عبد الله عن محمد بن الحسين... مثله. ح ۲ ، ص ۳۱۸ / وسائل الشيعة، ج ۱ ، ص ۳۸۱ ، ح ۱۰۰۷ / بحار الأنوار، ج ۸۱ ، ص ۶ .

۲ . ارشاد القلوب، ج ۲ ، ص ۲۱۸ / بحار الأنوار، ج ۸۰ ، ص ۳۶۲ / وسائل الشيعة، ج ۵ ، ص ۱۹۹ ، ح ۶۳۲۵ / مستدرک الوسائل، ج ۳ ، ص ۳۵۸ ، ح ۳۷۷۳ / عدۃ الداعی، ص ۲۰۸ .

۶. القطب الرواندی فی لُبِّ الْلِّيَابِ، عن النَّبِيِّ ﷺ قال: الْمَسَاجِدُ بُيُوتُ الْمُتَقِبِّينَ وَ مَنْ كَانَتِ الْمَسَاجِدُ بَيْتَهُ ضَمِّنَ اللَّهُ لَهُ بِالرُّوحِ الْرَّاحَةَ وَ الْجُوازِ عَلَى الصَّرَاطِ. (۱)

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند: مساجد خانه‌های پرهیزکاراند و هر کس مسجد خانه او باشد خداوند آسایش روحی و جسمی و عبور او از پل صراط را تضمین کرده است.

۷. وَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَعْتَادُ الْمَسَاجِدَ فَأَشْهِدُو لَهُ بِإِيمَانِ لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: أَفَا يَعْمَرُ مساجدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ. (۲)

رسول گرامی اسلام ﷺ فرمودند: هرگاه دیدید که مردی پیوسته به مسجدی می‌رود، به ایمان او گواهی بدھید. خداوند متعال می‌فرماید: تنها کسی که به خدا ایمان آورده است مساجد خدا را آباد می‌کند.

۸. حدثنا محمد بن موسی بن الم توکل عن على بن الحسين السعدآبادی عن احمد بن محمد بن خالد عن أبيه عن أبي قتادة القمي قال حدثنا عبد الله بن يحيى عن أبان الأحمر عن الصادق جعفر بن محمد ﷺ قال: الْمُرْوَةُ وَاللَّهُ أَنْ يَضْعِفَ الرَّجُلُ خَوَانَهُ بِقُنَاءِ دَارِهِ وَالْمُرْوَةُ مُرْوَةٌ فِي الْحَضَرِ، وَ مُرْوَةٌ فِي السَّفَرِ، فَأَمَّا الَّتِي فِي الْحَضَرِ؛ فَتِلَوَةُ الْقُرْآنِ وَ لُزُومُ الْمَسَاجِدِ وَالْمُشْتِيَ مَعَ الْإِخْوَانِ فِي الْحَوَائِجِ وَالْأَنْعَامِ عَلَى الْحَادِمِ فَإِنَّهُ مَمَّا يَسِّرُ الصَّدِيقَ وَ يَكْبِيُ الْعَدُوَّ وَ أَمَّا الَّتِي فِي السَّفَرِ، فَكَثْرَةُ الرَّادِ وَ طَبِيعَهُ وَ بَذْلُهُ لِمَنْ كَانَ مَعَكَ وَ كِتَابَكَ عَلَى الْقَوْمِ سِرَّهُمْ بَعْدَ مُفَارَقَتِكَ إِيَّاهُمْ وَ كَثْرَةُ الْمِزَاحِ فِي غَيْرِ مَا يُسْخِطُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ قَالَ ﷺ: وَالَّذِي بَعَثَ جَدِّي عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْحَقِّ نَبِيًّا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَيَرْزُقُ الْعَبْدَ عَلَى قَدْرِ الْمُرْوَةِ وَ إِنَّ الْمُعْوَنَةَ لَتَنْزِلُ مِنْ

۱. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۲، ح ۳۷۸۶.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۲، ح ۳۷۸۶ / عوالي الالکی، ج ۲، ص ۳۲، ح ۷۹ / این روایت در کتب اهل سنت با این سند نقل شده است: حدثنا ابوکریب، عن رشدین بن سعد عن عمرو بن الحارث عن دراج عن ابی الهیثم عن ابی سعید عن رسول الله ﷺ، سن ابی ماجه، ج ۱، ص ۲۶۲، ح ۸۰۲ / السنن الکبری، ج ۳، ص ۶۶ / کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۱، ح ۲۰۷۳۸.

(١) السَّيِّءَ عَلَى قَدْرِ الْمُؤْنَةِ وَإِنَّ الصَّرَّ لَيَنْزَلُ عَلَى قَدْرِ شَدَّةِ الْبَلَاءِ.

در این روایت امام صادق علیه السلام می‌فرماید: به خدا سوگند مروت این است که آدمی سفرهای را در حیاط خانه‌اش بگستراند؛ مروت دو قسم است، مروت در خانه و وطن، و مروت در سفر و مسافرت‌ها؛ مروت در وطن، تلاوت قرآن و ارتباط پیوسته با مسجد و همراهی با برادران [دینی] در نیازمندی‌ها و بخشش به خدمتکار است. این امور دوست را خوشحال و دشمن را خوار و ذلیل می‌کند. اما مروت در سفر، فراوانی توشه و پاک بودن آن و بخشش آن به کسانی که همراه تو هستند و پوشاندن راز و اسرار همراهان پس از جدایی از آنها و شوخی بسیار در آنچه که موجب خشم عزو و جل نشود. سپس فرمود: سوگند به کسی که جدم را به حق به پیامبری برانگیخت، خداوند عزو و جل بندۀ اش را به اندازهٔ مروت‌ش روزی دهد و کمک و امداد از آسمان به اندازهٔ رنج و سختی فرو فرستاده شود و صبر به اندازهٔ شدت بلا نازل گردد.

٩ . قال اخربني ابو جعفر محمد بن علي بن الحسين عن محمد بن الحسن بن الوليد عن محمد بن الحسن الصفار عن يعقوب بن يزيد عن ابن ابي عمير عن غير واحد عن أبي عبد الله عليه السلام قال: **المرؤوه مروهان: مروهه المضار و مروهه السفر فاما مروهه المضار فتلاؤه القرآن و حضور المساجد و صحبته أهل الخير والنظار في الفقه و أما مروهه السفر فبدل الزاد والزياح في غير ما يُسْخِطُ الله و قلة الخلاف على من تصححه و ترك الرواية عليهم إذا أئنت فارتفعهم.** (٢)

١. الأَمَالِي الصَّدُوق، ص ٥٥١، ح ٣ / بِحَارُ الْأَنْوَاد، ج ٧٣، ص ٣١١، ح ١ و ح ٧٦، ص ٣٠٠، ح ٩ / وسائل الشيعة، ج ١١، ص ٤٣٣ - ٤٢٢، ح ١٥١٨٤ / مِنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيهُ، ج ٢، ص ٢٩٤، ح ٢٤٩٨ مُرْسَل نَقل مِنْ كِتْبَةِ الْأَمَالِي الطَّوْسِيِّيِّ بِأَنَّ سَنَدَ نَقلِ شَدَهُ اسْتَ: أَخْبَرَنَا الشِّيخُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَسِينُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْغَضَائِرِ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ هَارُونَ بْنِ مُوسَى التَّلْعَكْبَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَامٍ عَنْ عَلَى بْنِ الْحَسِينِ الْهَمَدَانِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْقَمِيِّ.
٢. الأَمَالِي المُفَدِّد، ص ٤٤ / مَرْحُوم صَدُوقُ دُرْ مَعَانِي الْأَخْبَارِ بِأَنَّ سَنَدَ نَقل مِنْ كِتْبَةِ حَدَثَنِي أَبِي عَسْدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّهَدِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلِيِّلَةَ، ص ٢٥٨ / دِعَائِمُ الْإِسْلَامِ، ج ١، ص ٣٤٦ - ٣٤٧ / بِحَارُ الْأَنْوَاد، ج ٧٣، ص ٣١٤، ح ٩ / وسائل الشيعة، ج ١١، ص ٤٣٦، ح ١٥١٩٥.

امام صادق علیه السلام می فرمایند: مروت بر دو نوع است: مروت در وطن و مروت در سفر، مروت در وطن تلاوت قرآن و حضور یافتن در مساجد و مصاحبت بانیکان و نگریستن در فقه [یادگیری مسائل شرعی] است. و اما مروت در سفر؛ بخشیدن توشه و شوخی در غیر آنچه که موجب خشم خداوند می شود و اختلاف نکردن با همراهان و دم فرو بستن از اسرارشان پس از جدایی است.

۱۰. عن الحسن بن علي: ترك الزنا وكنس الفناء و غسل الآباء مجلبة لغفاء
و أقوى الأسباب المجلبة للرزق إقامة الصلاة بالتنظيم والخشوع وقراءة سورة الواقعة خصوصاً بالليل
و وقت العشاء و سورة يس و تبارك الذي بيده الملك وقت الصبح و حضور المسجد قبل الأذان... (۱)
از امام حسن علیه السلام روایت شده که فرمود: زنا نکردن، جارو کردن حیاط و شستن ظرفها
بی نیازی می آورد و مهمترین موجبات کسب روزی عبارت اند از: اقامه نماز همراه با تعظیم
و خشوع، خواندن سوره واقعه، به خصوص در شب و به هنگام عشاء، تلاوت سوره یس و ملک
در بامدادان و حضور یافتن در مسجد قبل از اذان.

۱۱. أخبرني أبو عبدالله محمد بن محمد والمفید عن ابوالقاسم جعفر بن محمد (ابن قولویه) عن
محمد بن عبدالله بن جعفر الحمیری عن أبيه عن احمد بن أبي عبدالله البرق عن شریف بن سابق عن
أبي العباس الفضل بن عبد الملک عن أبي عبد الله جعفر بن محمد علیه السلام عن آبائہ علیهم السلام قال: قال
رسول الله علیه السلام: أول عنوان صحة المؤمن بعد موته ما يقول الناس فيه إن خيراً فخير وإن شرراً فشر
و أول تحفة المؤمن أن يعقره ولمن تبع جنائزه ثم قال: يا فضل! لا يأتي المسجد من كل قبيلة إلا وأفادها
و من كل أهل بيته إلا نحيبها، يا فضل! إنه لا يرجح صاحب المسجد بأقل من أحدي ثلث: إما دعاء
يدعوه يدخله به الجنة و إما دعاء يدعوه ليصرف الله به عنها بلاء الدنيا و إما آخر يستغفده في الله... (۲)
امام صادق علیه السلام از پدرانش علیه السلام نقل می کند که رسول خدا علیه السلام فرمود: او لین عبارت نامه

۱. بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۳۱۹ - ۳۱۸.

۲. الأمالى الطوسى، ص ۴۶ - ۴۷، ح ۵۷ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۱۹۳، ح ۶۳۰۹ / بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۹۵.

اعمال مؤمن بعد از مرگش آن چیزی است که مردم در باره اش می گویند؛ اگر نیک بگویند، آن نیز نیک است و اگر بد بگویند آن نیز بد است؛ و اولین هدیه مومن این است که خداوند او و تشیع کندگانش را می بخشد، سپس فرمود، ای فضل! به مسجد نمی آید از هر قبیله ای مگر پیشی گیرندگانش و از هر خاندانی مگر نجیبانشان. ای فضل، همنشین مسجد به کمتر از این سه نعمت دست نمی یابد: دعایی بخواند و خداوند به سبب آن دعا او را وارد بهشت گرداند، خداوند به دعایش بلای دنیا را از او دور کند و یا برادری یابد که او را در راه خدای عزوجل سود رساند.

۱۲ . قَالَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ لِلنَّىٰ عَلَيْهِ الْكَلَمُ فَإِنِّي قَدْ هَمَّتْ بِالسِّيَاحَةِ فَقَالَ: مَهْلَأً يَا عُثْمَانُ فَإِنَّ السِّيَاحَةَ فِي أُّتْقَى لَرْزُومِ الْمَسَاجِدِ وَ اِنْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ... . (۱)

عثمان بن مظعون به پیامبر ﷺ عرض می کند: من تصمیم به سیاحت گرفه ام. حضرت فرمود: آرام باش ای عثمان! سیاحت امت من در مسجد ماندن و انتظار نماز بعد از نماز کشیدن است.

۱۳ . محمد بن جبیب عن احمد بن محمد عن الحسین بن سعید و محمد بن خالد عن القاسم بن محمد عن حبیب الحشومی قال: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَلَمَ يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِالْوَرَعِ وَالْأَجْتِهَادِ وَاشْهَدُوا الْجَنَاحَيْنَ وَالْمُرْضَى وَاحْضُرُوا مَعَ قَوْمِكُمْ مَسَاجِدَكُمْ وَ أَجِبُو لِلنَّاسِ مَا تَحْبُّونَ لَا نُفْسِكُمْ أَمَا يَسْتَحِي الرَّجُلُ مِنْكُمْ أَنْ يَعْرِفَ جَارُهُ حَقَّهُ وَ لَا يَعْرِفَ حَقَّ جَارِهِ . (۲)

از امام صادق ع ع شنیدم که می فرمود: پرهیز کار باشد و برای تقوا تلاش کنید و در تشیع جنازه ها شرکت کنید و به عیادت بیماران بروید و با دوستان و اقوامتان در مسجد حاضر شوید و آنچه برای خود دوست دارید برای مردم نیز دوست بدارید. آیا کسی از شما خجالت نمی کشد که همسایه اش او را بشناسد، اما او حق همسایه اش را نشناسد.

۱ . مشکاة الأنوار، ص ۲۶۲ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۲، ح ۵۳ .

۲ . الكافی، ج ۲ ، ص ۶۳۵، ح ۳ / وسائل الشیعه، ج ۱۲ ، ص ۶، ح ۱۵۴۹۸ .

۱۴ . عن أبي سعيد الخدري عن النبي ﷺ قال: كُونُوا فِي الدُّنْيَا أَخْيَافًا وَ اخْتِذُوا الْمُسَاجِدِ بِيُوتًا وَ عَوْدُوا قُلُوبَكُم الرِّقَّةَ وَ أَكْبِرُوا مِنَ التَّفْكِيرِ وَ الْبُكَاءَ مِنْ حَشْيَةِ اللَّهِ... (۱)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: در دنیا مهمان باشید، مساجد را خانه خود قرار دهید [روشن است که مقصود این نیست که از مساجد به عنوان محل مسکونی استفاده شود چون در سایر روایات مثل روایات خواب در مسجد از این عمل نهی شده است، بلکه مقصود این است که مسجدی باشید] و قلب هایتان را مهربان گردانید و بر تفکر و گریه از خشیت الهی بیفزایید.

۱۵ . دعوات الرواندی... قال الرَّبِيعيُّ اللَّهُمَّ حَصَالٌ سِتُّ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَوْمٌ فِي وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ إِلَّا كَانَ ضَامِنًا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ... وَرَجُلٌ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءِ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى مَسْجِدٍ لِلصَّلَاةِ فَإِنْ مَاتَ فِي وَجْهِهِ كَانَ ضَامِنًا عَلَى اللَّهِ... (۲)

رسول خدا ﷺ فرمودند: شش خصلت است که هر مسلمانی با یکی از آنها بمیرد، خداوند ضامن است او را وارد بهشت کند، از جمله مردی که نیکو وضو بگیرد و رهسپار مسجد شود و در همان حال بمیرد خداوند ضامن اوست.

۱۶ . سمرة بن جنبد قال: قال رسول الله ﷺ: مَنْ تَوَضَّأَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمُسْجِدِ فَقَالَ حِينَ يَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ «بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِنِي» هَدَاهُ اللَّهُ إِلَى الصَّوَابِ مِنَ الْأَيْمَانِ... (۳)

رسول خدا ﷺ فرمود: هر کس وضو بگیرد و به سوی مسجد خارج شود و در این حال بگوید: به نام خداوندی که مرا آفرید و اوست که مرا هدایت می کند خداوند او را به محکم ترین و درست ترین ایمان هدایت فرماید.

۱۷ . اخبرنا محمد بن محمد عن أبو الطيب الحسين بن محمد القار عن احمد بن محمد عن العزى عن علي بن الصباح عن أبو المنذر عن أبي صالح عن أبي هريرة قال: قالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْمُسَاجِدُ سُوقٌ مِنْ

۱ . اعلام الدین، ص ۱۴۶ ، و ص ۳۶۵ / کنز الفوائد، ج ۱ ، ص ۳۴۴ / بحار الأنوار، ج ۸۰ ، ص ۳۵۱ .

۲ . بحار الأنوار، ج ۷۸ ، ص ۲۶۵ ، ح ۲۳ .

۳ . عدة الداعي، ص ۳۰۰ / اعلام الدین، ص ۳۵۲ / بحار الأنوار، ج ۸۱ ، ص ۲۰ ، ح ۶ .

أَسْوَاقِ الْآخِرَةِ، قِرَاهَا الْمُغْفَرَةُ وَتُحْفَقُهَا الْجَنَّةُ. (۱)

رسول خدا^{صلی الله علیه و آله و سلم} فرمودند: مساجد بازاری از بازارهای آخرتند که بارشان مغفرت و آمرزش و هدیه‌شان بهشت است.

۱۸ . حدثنا محمد بن محمد بن عاصم عن محمد بن يعقوب عن علي بن محمد بن سليمان عن اسماعيل بن ابراهيم عن جعفر بن محمد التبيمي عن الحسين بن علوان عن عمرو بن خالد عن زيد بن علي قال: سألت أبي سيد العابدين عليه السلام - في حديث - وَالْمَسَاجِدُ بُيُوتُ اللَّهِ فَنَسْعَى إِلَيْهَا فَقَدْ سَعَى إِلَى اللَّهِ وَقَصَدَ إِلَيْهِ... (۲)

زید بن علی می‌گوید: از پدرم امام سجاد^{علیه السلام} سؤال کردم - در ادامه روایت-می فرمایند: مساجد خانه‌های خدا هستند. هر کس به آنها بستابد به سوی خدارهسپار گشته است و او را قصد کرده است.

۱۹ . وَ مِنْ مَوَاعِظِ الْمَسِيحَ عَلِيهِ السَّلَامُ فِي الْأَنْجِيلِ وَغَيْرَهُ: وَلِئَكُمْ يَا عَبِيدَ الدُّنْيَا اتَّخَذُوا مَسَاجِدَ رَبِّكُمْ سُجُونًا لِأَجْسَادِكُمْ وَاجْعَلُوا قُلُوبَكُمْ بِيُوْتًا لِلتَّشَوُّعِ وَلَا تَجْعَلُوا قُلُوبَكُمْ مَأْوَى لِلشَّهَوَاتِ... (۳)

از موعظه‌های حضرت مسیح^{علیه السلام} که در انجلیل و غیر آن نقل شده این است که فرمودند: وای بر شما! ای بندگان دنیا، مساجد پروردگار تان را زندان تن‌هایتان قرار دهید و قلب‌هایتان را خانه‌های تقاو و دل‌هایتان را کانون شهوت مسازید.

۲۰ . در قسمتی از ادعیه‌ای که ائمه^{علیهم السلام} در روز عید قربان می‌خوانند آمده است:

وَ لَا تَحْكُلْ بَيْنِي وَ بَيْنَ الْمَسَاجِدِ الَّتِي يَذْكُرُ فِيهَا أَسْمَكَ... (۴)

و میان من و مساجدی که در آنها نام تو برده می‌شود جدایی می‌یافکن.

۱ . الأَمْالِيُّ الطَّوْسِيُّ، ص ۱۳۹، ح ۲۲۶ / بِحَارُ الْأَنْوَارِ، ج ۸۱، ص ۴، ح ۷۶.

۲ . عَلَلُ الْشَّرِيعَ، ج ۱ ، ص ۱۳۲ / الأَمْالِيُّ الصَّدُوقُ، ص ۴۵۸ / در من لا يحضره الفقيه به صورت مرسل نقل می‌کند، ج ۱ ، ص ۱۹۸ ، ح ۶۰۳ / بِحَارُ الْأَنْوَارِ، ج ۳ ، ص ۳۲۰ ، وَج ۱۸ ، ص ۳۴۸ .

۳ . تَحْفَ الْعُقُولِ، ص ۵۰۸ / بِحَارُ الْأَنْوَارِ، ج ۱۴ ، ص ۳۱۲ .

۴ . الْأَقْبَالُ، ص ۴۴۳ / بِحَارُ الْأَنْوَارِ، ج ۸۸ ، ص ۸۰ .

روايات اهل سنت

١ . حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة و زهير ابن حرب قالا حدثنا يزيد بن هارون عن محمد بن مطرف عن زيد بن أسلم عن عطاء بن يسار عن أبي هريرة عن النبي ﷺ: مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ أَوْرَاحَ أَعْدَّ اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ تُرْمَلَأَ كُلَّمَا غَدَا أَوْرَاحَ^(۱).

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: هر کس در روز یا شب به مسجد بروود خداوند به همان اندازه که روز یا شب به مسجد رفته است، برایش در بهشت منزلگاه تهیه و آماده می‌کند.

٢ . حدثنا الحسين بن اسحاق التستري عن الحسين بن أبي السرى العسقلاني عن محمد بن شعيب عن يحيى بن الحارث عن القاسم عن أبي أمامة قال: قال رسول الله ﷺ: الْغُدُوُّ وَالرَّوَاحُ إِلَى الْمَسَاجِدِ مِنَ الْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.^(۲)

رسول خدا ﷺ فرمودند: صبح و شام رفتن به مسجد نوعی از جهاد در راه خداست.

٣ . حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة عن شبابة عن ابن أبي ذئب عن المقبرى عن سعيد بن يسار عن أبي هريرة عن النبي ﷺ قال: مَا تُوْطِنَ رَجُلٌ مُسْلِمٌ مُسَاجِدًا لِلصَّلَاةِ وَالذُّكْرِ إِلَّا تَبَشَّشَ اللَّهُ كَمَا يَتَبَشَّشُ أَهْلُ الْغَائِبِ بِغَائِبِهِمْ، إِذَا قَدِمَ عَلَيْهِمْ.^(۳)

پیامبر خدا ﷺ فرمود: هیچ مرد مسلمانی مسجد را برای نماز و ذکر خداوند قرار نداد مگر اینکه خداوند از این عمل او خوشحال شد، همان‌گونه که اگر مسافری داشته باشد به هنگام بازگشت او خوشحال می‌شوید.

٤ . حدثنا عبد السلام بن عتيق عن أبو مسهر عن اسماعيل بن عبد الله يعني ابن سماعة عن الأوزاعي عن سليمان بن حبيب عن أبي امامه الباهلي عن رسول الله ﷺ قال: ثَلَاثَةُ كُلُّهُمْ ضَامِنُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: رَجُلٌ خَرَجَ غَازِيًّا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُ فَيُدْخَلُهُ الْجَنَّةَ أَوْ يَرُدُّهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ

١ . صحيح مسلم، ج ٢ ، ص ١٣٢ .

٢ . المعجم الكبير، ج ٨ ، ص ١٧٧ - ١٧٨ / مسند الشاميين، ج ٢ ، ص ٤٠ ، ح ٨٧٩ .

٣ . سنن ابن ماجة، ج ١ ، ص ٢٦٢ ، ح ٨٠٠ / کنز العمال، ج ٧ ، ص ٦٤٩ ، ح ٢٠٧٢٦ .

و غَيْثَةٍ وَرَجُلٌ رَاحَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُ فَيَدْخُلُهُ الْجَنَّةَ أَوْ يَرُدُّهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ وَغَيْثَةٍ وَرَجُلٌ دَخَلَ بَيْتَهُ بِسَلَامٍ فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ. (۱)

رسول خدا^{علیه السلام} می فرماید سه فرد هستند که خداوند متعال ضامن و کفیل آنهاست؛ اول: مردی که برای جنگ و جهاد در راه خدا رفته است، خداوند ضامن است تا اینکه بمیرد [شهید شود] پس او را داخل بهشت گرداند یا او را برگرداند به آنچه که از پاداش و غنیمت به دست آورده است. و دوم: مردی که به مسجد می‌رود، خداوند ضامن است تا اینکه بمیرد و خداوند او را داخل بهشت کند یا از مسجد با پاداش و غنیمت برگردد و سوم: مردی که با سلام کردن وارد خانه‌اش شود.

۱. سنن أبي داود، ج ۱، ص ۵۵۹، ح ۲۴۹۴.

۳۵

۱۰

آراستگی برای مسجد

۱. عن محمد بن الفضيل عن أبي الحسن الرضا عليهما السلام في قول الله عزوجل «خذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلٍّ مَسْجِدٍ»^(۱) قال: هي الشياب.

امام رضا عليهما السلام در تفسیر آیه «زینت خود را به هنگام مسجد رفتن برگیرید» فرمود: مقصود لباس [خوب و تمیز] است.

۲. عن أبي بصير عن أبي عبدالله عليهما السلام قال: سأله «خذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلٍّ مَسْجِدٍ» قال: هو المشط عند كل صلاة فريضة و نافلة.^(۲)

امام صادق عليهما السلام در پاسخ به سؤال از معنای آیه: «زینت خود را هنگام مسجد رفتن برگیرید» فرمودند: مقصود شانه زدن موهای سر و صورت پس از هر نماز واجب و مستحب است.

۱. تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲، ح ۲۱ / به همین مضمون در تفاسیر اهل سنت هم نقل شده است، ر.ک: جامع البيان، ج ۸، ص ۲۱۰ / معانی القرآن، ج ۳، ص ۲۷.

۲. تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۳، ح ۲۵ / نظری این روایت در کافی با این سند نقل شده است: على بن ابراهیم عن أبيه عن عبدالله بن المغيرة عن أبي الحسن عليهما السلام، ج ۶، ص ۴۸۹، ح ۷ / من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۱۲۸، ح ۳۱۸ / وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۱۲۱، ح ۱۶۷۱.

۳. و روی عن الباقر علیه السلام فی تفسیر قوله تعالیٰ: **خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ** آنّه ليس أجمل الشیاب فی الجمع والأعیاد.^(۱)

از امام باقر علیه السلام در تفسیر آیه شریفه «زینت خود را هنگام مسجد رفتن برگیرید» روایت شده که حضرت زیباترین لباس‌های خود را در روز جمعه و اعیاد می‌پوشیدند.

۴. عن ابی جعفر الباقر علیه السلام فی قول الله **خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ** آیه: **خُذُوا زِينَتَكُمْ إِلَى تَزَيِّنُونَ بِهَا لِصَلَاتِ الْجُمُعَاتِ وَالْأَعِيادِ.**^(۲)

از امام باقر علیه السلام در ذیل آیه شریفه «زینت‌هایتان را هنگام مسجد رفتن برگیرید» نقل شده که مقصود اینست: لباس‌هایی را که برای نماز در روزهای جمعه و اعیاد جهت آراستگی می‌پوشید، در هنگام مسجد رفتن هم پوشید.

۵. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد بن عیسی عن الحسین بن سعید عن فضالة بن ایوب عن ابن سنان عن ابی عبدالله علیه السلام فی قول الله عز وجل **خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ** قال: فی العِيَادِ وَالْجُمُعَةِ.^(۳)

از امام صادق علیه السلام در مورد آیه شریفه: زینت خود را هنگام مسجد رفتن برگیرید، نقل شد که: مقصود: عید فطر و قربان و روز جمعه است.

۶. حدثنا اسماعیل بن منصور بن احمد القصار عن ابوعبدالله محمد بن القاسم بن محمد عن احمد بن علی الانصاری عن احمد بن محمد بن خالد البرق عن الحسن بن علی بن فضال عن ثعلبة بن میمون عن عبدالرحمن بن ابی عبدالله علیه السلام فی قول الله عز وجل **خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ** قال: المُشْطُ فَإِنَّ المُشْطُ يَحِلُّ الرِّزْقَ وَ يُحَسِّنُ الشَّعْرَ وَ...^(۴)

۱. عوالی اللارکی، ج ۲، ص ۲۹، ح ۷۰.

۲. مجمع البیان، ج ۴، ص ۲۴۲ / بحار الأنوار، ج ۸۶، ص ۱۹۶، ح ۴۲.

۳. الکافی، ج ۳، ص ۴۲۴، ح ۸ / شیخ طوسی روایت را با سندش به حسین بن سعید که در صفحه ۷۳ ذکر شده است، نقل می‌کند، ج ۳، ص ۲۴۱، ح ۲۹.

۴. الخصال، ص ۱، ح ۲۶۸، ح ۳ / وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۱۲۱، ح ۱۶۷۴.

امام صادق علیه السلام در معنای آیه «زینت خود را به هنگام مسجد رفتن برگیرید» فرمود: موی خود را شانه زدن مو رزق را افزون و مو رانیکو می‌گرداند.

۷. قال النبي عليه السلام: في قوله تعالى: حُذُوا زِينَتُكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ، التَّعْلُ وَالْخَاتَم. (۱)

پیامبر اکرم علیه السلام در تفسیر آیه «زینت خود را هنگام مسجد رفتن برگیرید» فرمود مقصود: کفش و انگشتی است.

لازم به ذکر است که مفسرین احتمالات دیگری در ذیل آیه شریفه نقل کرده‌اند که به همین مقدار اکتفا می‌کنیم.

۸. عن خيثمة بن أبي خيثمة قال: كَانَ الْحَسْنُ بْنُ عَلِيٍّ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ لَيْسَ أَجْوَدَ ثِيَابِهِ فَقِبِيلَ لَهُ يَابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لَمْ تَلِئْ أَجْوَدَ ثِيَابِكَ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ فَأَنْجُمِلْ لِرَبِّيْ وَهُوَ يَقُولُ: «حُذُوا زِينَتُكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ» فَأُحِبُّ أَنْ أَبْيَسَ أَجْوَدَ ثِيَابِيْ. (۲)

خیثمه می‌گوید: امام حسن علیه السلام هنگامی که به نماز بر می‌خواست بهترین لباس‌هاش را می‌پوشید به او گفتند: ای فرزند رسول خدا علیه السلام چرا بهترین لباس‌هایت را می‌پوشی؟ فرمود: خداوند زیباست و زیبایی را دارد و من نیز خود را برای پروردگارم می‌آرایم، چه خدای تعالی می‌فرماید: زینت خود را به هنگام عبادت در مسجد برگیرید. [بنابراین] دوست دارم که بهترین لباس را بپوشم.

۱. مکارم الأخلاق، ص ۱۲۳.

۲. تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۴، ح ۲۹ / وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۴۵۵، ح ۵۷۰۴ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۱۷۵، ح ۲.

آموزش در مسجد

۱. وَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِذَا فِي الْمُسْجِدِ مَجْلِسًا، مَجْلِسٌ يَتَقَهَّمُونَ وَمَجْلِسٌ يَدْعُونَ اللَّهَ تَعَالَى وَيَسْأَلُونَهُ فَقَالَ كِلَا أَجْلِسْيْنَ إِلَى خَيْرٍ هُوَ لَأَ فَيَدْعُونَ اللَّهَ وَأَمَّا هُوَ لَأَ فَيَعْلَمُونَ وَيُقْهَمُونَ أَجْاهِلَ هُوَ لَأَ أَفْضَلُ بِالثَّعْلَمِ أَرْسِلْتُ ثُمَّ قَدَّمَهُمْ^(۱).

رسول خدا علیه السلام روزی بیرون آمدند و در مسجد دو مجلس را مشاهده کردند، یک مجلس مشغول تعلیم و یادگیری بودند و یک مجلس خدای تعالی را می خواندند و عبادت می کردند. پس فرمود: هر دو مجلس عمل خیر انجام می دهند، آنان خدا را می خوانند و اینان دانش فرا می گیرند و به دیگران می آموزند. این گروه با فضیلت تر است. من به یاد دادن و تعلیم مبعوث شده‌ام، سپس با همان گروه نشستند.

۲. عن النبي ﷺ: مَنْ عَدَّا إِلَى الْمُسْجِدِ لَا يُرِيدُ إِلَّا لِيَسْعَلَمَ خَيْرًا أَوْ لِيُعَلَّمَ كَانَ لَهُ أَجْرٌ مُّتَّسِيرٌ تَامٌ
الْعُمَرَةُ وَ مَنْ رَاجَ إِلَى الْمُسْجِدِ لَا يُرِيدُ إِلَّا لِيَسْعَلَمَ خَيْرًا أَوْ لِيُعَلَّمَ فَلَهُ أَجْرٌ حَاجٌ تَامًا لِّجَةٍ.^(۲)

۱. منیة المرید، ص ۱۰۶ / بحار الأوار، ج ۱، ص ۲۰۶ / این حدیث با اندک تفاوت در متون اهل سنت نقل شده است. ر.ک: سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۸۳، ح ۲۲۹: حدثنا بشر بن هلال الصواف ثنا داود بن الزبر قان عن بکر بن خنس

عن عبد الرحمن بن زياد عن عبدالله بن يزيد عن عبد الله بن عمرو قال: خرج رسول الله.

۲. منیة المرید، ص ۱۰۶ / بحار الأوار، ج ۱، ص ۱۸۵، ح ۱۰۵ / این روایت با سند در متون اهل سنت آمده است: أخبرنا ابوالحسین محمد بن احمد بن تمیم القنطری عن أبو قلابة عن أبو عاصم عن ثور بن يزيد عن خالد بن معدان عن ابی امامۃ قال: قال رسول الله ﷺ مثله. مستدرک الحاکم، ج ۱، ص ۹۱.

پیامبر ﷺ فرمودند: هر کس در بامدادان به مسجد برود و هدفی جز این نداشته باشد که کار خوبی را یاد بگیرد یا به دیگری یاد بدهد اجر به جای آورنده عمره کامل را دارد و کسی که در شب به مسجد برود و هدفی جز این نداشته باشد که کار خوبی را فرا بگیرد یا به دیگری بیاموزد پاداش یک حج کامل را دارد.

۳. وَ عَنْ صَفَوَانَ بْنِ عَسَالَ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَ هُوَ فِي الْمَسْجِدِ مُتَكَبِّرًا عَلَىٰ بُزْدٍ لَهُ أَمْرٌ فَقُلْتُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنِّي جَئْتُ أَطْلُبُ الْعِلْمَ فَقَالَ: مَرْجِبًا بِطَالِبِ الْعِلْمِ... (۱)

صفوان بن عسال می‌گوید: نزد پیامبر ﷺ که در مسجد بر متكلای قرمزی تکیه کرده بود، آدم و به او گفتم: ای رسول خدا ﷺ من آدم تا علم فرا بگیرم! فرمود: آفرین بر جوینده علم.

۴. وَ قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا جَلَسَ قَوْمٌ فِي مَسْجِدٍ يَتَلَوَّنَ كِتَابَ اللَّهِ وَ يَتَدَارَسُونَ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلتَ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَ حَمَّمُ الْمَلَائِكَةُ... (۲)

هیچ گروهی در مسجد جهت تلاوت کتاب خدا و درس و تعلیم آن در بین خود نشست، مگر اینکه آرامش قلبی آنان را فرا گرفت و ملانکه الهی آنان را در بر گرفتند.

۵. وَ عَنْ أَبْنَ عَبَّاسِ قَالَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْأَلُ: مَا جَلَسَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَدْرُسُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَ يَتَعَاطَوْهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا كَانُوا أَضَيْفَاتَ اللَّهِ تَعَالَى وَ أَظَلَّتَ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْحِنْحَتِهَا مَا دَامُو فِيهِ... (۳)

هیچ گروهی در خانه‌ای از خانه‌های من [مساجد] برای آموزش کتاب خدا و بحث

۱. مینیه‌المرید، ص ۱۰۶ / بحار الأنوار، ج ۱، ص ۱۸۵ / این روایت در منابع اهل سنت موجود است: مجمع الروايات، ج ۱، ص ۱۳۱ / المعجم الكبير، ج ۸، ص ۵۴.

۲. عوالی اللئالی، ج ۱، ص ۳۷۶، ح ۹۷ / با اندک تفاوت در منابع اهل سنت با این سند آمده است: حدثنا محمود بن غیلان عن أبو اسامة عن الأعمش عن أبي صالح عن أبي هريرة قال: قال رسول الله ﷺ، سنن الشمرذی، ج ۴، ص ۲۶۵، ح ۴۰۱۵.

۳. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۴ - ۳۶۳، ح ۳۷۸۹.

درباره آن اجتماع نکردن مگر اینکه به مهمانی خداوند تعالی درآمدند و تا زمانی که در مباحثات علمی هستند ملائکه آنان را مورد حمایت و حفاظت خود قرار می‌دهند.

روایات اهل سنت

۱. حدثنا ابویکر بن أبيشيبة، ثنا حاکم بن اساعیل عن حمید بن صخر عن المقبری، عن أبي هريرة قال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامَ يَقُولُ: مَنْ جَاءَ مَسْجِدِي هَذَا، لَمْ يَأْتِهِ إِلَّا الْخَيْرُ يَتَعَلَّمُ أَوْ يُعْلَمُ فَهُوَ مِنْ تَرَبَّلَةِ الْجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ مَنْ جَاءَ لِغَيْرِ ذَلِكَ فَهُوَ مِنْ تَرَبَّلَةِ الرَّجُلِ يَنْظُرُ إِلَى مَنَاجِعِ غَيْرِهِ. (۱)

ابوهریره می‌گوید: شنیدم رسول خدا علیه السلام می‌فرمود: هرکس به مسجد من آید و هدفی جز این نداشته باشد که خیری را یاد بگیرد یا یاد بدهد او در حکم مجاهد در راه خداست و هر کس که برای غیر آن آید همانند مردی است که به کالای شخص دیگر نظر دارد.

لازم به ذکر است که روایات متعدد دیگری در خصوص پرسش و پاسخ به سؤالات مذهبی و دینی، مناظرات و گفتگوی پیامبر و ائمه معصومین علیهم السلام با اصحاب و پیروان سایر ادیان و همچنین تعلیم و آموزش قرآن کریم و ادعیه در متون روایی شیعه و اهل سنت وارد شده است که ذکر و نقل همه آنها نیازمند تألیف مستقلی است. لذا به همین روایات بسته کردیم.

۱. سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۸۳ - ۸۲، ح ۲۲۷.

۴۳

﴿ ﴿

الف «

اجرای حدود در مسجد

۱. و عن علی عَلِیٌّ اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ : أَنَّهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللّٰہِ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ عَنْ أَنْ تُقْعَدُ الْحُدُودُ فِي الْمَسَاجِدِ وَ أَنْ يُرْفَعَ فِيهَا الصَّوْتُ أَوْ تُشَدَّدَ فِيهَا الضَّالَّةُ وَ أَنْ يُسْلَلَ فِيهَا السَّيْفُ أَوْ يُزْمَرَ فِيهَا بِالنَّبَلِ وَ أَنْ يُبَيَّعَ فِيهَا أَوْ يُشَتَّرَى أَوْ يُعَلَّقَ فِي الْقِبَلَةِ مِنْهَا سِلَاحٌ أَوْ تُبَرَّى فِيهَا بَنَلٍ .^(۱)

امام علی عَلِیٌّ اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ نقل می کند که فرمودند: از اجرای حدود در مساجد و فریاد زدن، و اعلام گمشده‌ها، تیراندازی کردن و خرید و فروش و آویزان کردن سلاح در جهت قبله و تراشیدن تیر (برای کمان) خودداری کنید.

۲. و قال عَلِیٌّ اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ : لَا تُقْعَدُ الْحُدُودُ فِي الْمَسَاجِدِ وَ لَا يُقْتَلُ الْوَالِدُ بِالْوَالِدِ.^(۲)

رسول خدا عَلِیٌّ اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ فرمودند: حدود در مسجد اجراء نمی شود و پدر به خاطر قتل فرزند قصاص نمی شود.

ر.ک: روایات «خرید و فروش در مسجد» حدیث ۱ و ۴ و از اهل سنت: حدیث ۱ و ۳.

۱. دعائیں الاسلام، ح ۱، ص ۱۴۹ .

۲. عوالی اللہالی، ج ۱، ص ۱۸۹، ح ۲۶۸ / مستدرک الوسائل، ج ۱۸، ص ۲۳۹، ح ۲۲۶۲۴ / مثل همین روایت با این سند در کتب اهل سنت آمده است: حدثنا محمد بن بشار عن ابن ابی عدی عن اسماعیل بن مسلم عن عمرو بن دینار عن طاوس عن ابن عباس عن النبی عَلِیٌّ اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ . سن ترمذی، ج ۲، ص ۴۲۸، ح ۱۴۲۲ / سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۸۶۷، ح ۲۵۹۹ .

روايات اهل سنت

١. حدثنا محمد بن رمح عن عبد الله بن هبيرة عن محمد بن عجلان أنه سمع عمرو بن شعيب يحدث عن أبيه عن جده أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَهَىٰ عَنِ إِقَامَةِ الْحُدُودِ فِي الْمَسَاجِدِ.^(١)

عمرو بن شعيب از پدر و جدش نقل می‌کند که رسول خدا علی‌هم‌السلام از اجرای حدود در مساجد نهی فرمودند.

ر.ک: گذرگاه قرار دادن مسجد روایت اهل سنت.

١. سنن ابن ماجة، ج ٢، ص ٨٦٧، ح ٢٦٠٠.

احتباد مسجد

١. علی بن ابراهیم عن أبيه عن النوفلی عن السکونی عن أبي عبد الله علیہ السلام قال: قال رَسُولُ اللَّهِ الْأَكْرَبُ^(١) فِي الْمُسْجِدِ حِيطَانُ الْعَرَبِ.^(٢)

امام صادق علیہ السلام از پیامبر اکرم علیہ السلام نقل می کند که فرمود: احتباء (جمع کردن دو ساق پا و چسباندن آنها به شکم و انداختن لباس بر روی آنها نظیر گرفتن هر دو پا با دستها) در مسجد از خصلت‌های عرب است.

٢. عده من أصحابنا عن احمد بن محمد بن خالد عن محمد بن علی عن علی بن أسباط عن بعض أصحابنا، عن أبي عبد الله علیہ السلام، قال: لَا يَجْبُرُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَمْتَحِنَ مُقَابِلَ الْكَعْبَةِ.^(٣)

امام صادق علیہ السلام فرمود: جایز است برای مرد که در مقابل خانه کعبه احتباء کند (گویا نشستن با این حالت هنک خانه کعبه است).

٣. أبي(ره) عن سعد بن عبد الله عن احمد بن يحيى عن جماد بن عثمان قال: رَأَيْتُ أَبَا عبدِ الله علیہ السلام :

١. الاحتباء هو أن يضم الإنسان ساقيه إلى بطنه بثوب يجمعهما به مع ظهره و يشده عليهما.

٢. الكافی، ج ٢، ص ٦٦٢، ح ٢ / وسائل الشیعة، ج ٥، ص ٦٤٢٨، ح ٢٣٦ / حیطان‌العرب أی: أن العرب تتسلل في الاتكاء بالاحتباء كما يتسلل أصحاب البيوت المبنية بالجدران. نظریه این روایت در: الجعفریات، ص ٥٢ / مسند رک الوسائل، ج ٣، ص ٣٨٣، ح ٣٨٤٣ .

٣. الكافی، ج ٢، ص ٦٦٣، ح ٥ / وسائل الشیعة، ج ٥، ص ٦٤٢٩، ح ٢٣٦ .

يَكُرْهُ الْاحْتِيَاءُ لِلْمُحْرَمٍ^(١) قَالَ: وَ يُكْرِهُ الْاحْتِيَاءُ فِي الْمُسْجِدِ الْحَرَامِ إِعْظَاماً لِلْكَعْبَةِ.

حمد بن عثمان میگوید: امام صادق علیه السلام را دیدم که میفرمود: احتباء برای انسان محروم مکروه است. وی فرمود در مسجدالحرام هم مکروه است به دلیل بزرگداشت خانه کعبه.

٤ . وَ إِنَّمَا يُكْرِهُ الْاحْتِيَاءُ فِي الْمُسْجِدِ الْحَرَامِ تَعْظِيماً لِلْكَعْبَةِ^(٢)

احتباء در مسجدالحرام به خاطر تعظیم و بزرگداشت خانه کعبه مکروه است.

٥ . سَهْلُ عَنْ عَلَىٰ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَيَّانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: لَا يَبْغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَحْتَبِي قُبَابَةَ الْكَعْبَةِ.^(٤)

امام صادق علیه السلام میفرماید: برای هیچ کس سزاوار نیست که در مقابل کعبه احتباء کند.

٦ . عَلَىٰ بْنِ أَسْبَاطٍ فِي نَوَادِرِهِ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا بَنِيَّ أَبَا إِسْحَاقَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَينِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ فِي حَدِيثٍ: وَ إِذَا كَانَ مُقَابِلُ الْكَعْبَةِ لَمْ يَجُزْ أَنْ يَحْتَبِي وَ هُوَ نَاظِرٌ إِلَيْهَا.^(٥)

امام سجاد علیه السلام میفرماید: هنگامی که در مقابل کعبه قرار میگیرید و به کعبه مینگرید جایز نیست برای شما که احتباء کنید.

١. المحرم: من ليس لباس الاحرام لحج أو عمرة، معجم الفتاوى الجعفري، ص ٣٧٣.

٢. علل الشريعة، ج ٢، ص ٤٤٦، ح ١ / بحار الأنوار، ج ٩٦، ص ٦٠، ح ٢٧ / وسائل الشيعة، ج ١٣، ص ٢٦٧، ح ١٧٧١٥.

٣. من لا يحضره الفقيه، ج ٢، ص ١٩٨، ح ٢١٣١ / وسائل الشيعة، ج ١٣، ص ٢٦٧، ح ١٧٧١٤.

٤. الكافي، ج ٤، ص ٥٤٦، ح ٣١ / النهذب، ج ٥، ص ٤٥٣، ح ٢٢٦، الآئه روى: قبابة البيت، سند شيخ طوسى

به سهل بن زياد در صفحه ٣٠٠ ذکر شده است. / وسائل الشيعة، ج ١٣، ص ٢٢٦، ح ١٧٧١٢.

٥. مستدرك الوسائل، ج ٣، ص ٣٨٤، ح ٣٨٤٤ / نوادر الاوندی، ص ٣٠.

احترام مساجد

۱. علی بن احمد بن محمد بن ابی عبدالله الکوفی عن موسی بن عمران عن عمه الحسین بن یزید التوّفی عن علی بن ابی حمزة عن ابی بصیر قال: سألت ابا عبدالله علیه السلام عن العلة في تعظیم المساجد؟ فَقَالَ: إِنَّمَا أُمِرْتُ بِتَعْظِيمِ الْمَسَاجِدِ لِإِنَّهَا بُيُوتُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ. (۱)

ابوبصیر می‌گوید: از امام صادق علیه السلام از دلیل تعظیم و بزرگداشت مساجد پرسیدم؟ امام علیه السلام در جواب فرمودند: دستور به تعظیم مساجد برای این است که آنها خانه‌های خدا در روى زمین هستند.

۲. ابی (ره) عن سعد بن عبد الله عن محمد بن الحسین عن صفوان بن یحیی عن کلیب الصیداوی عن ابی عبدالله علیه السلام قال: مکتوبٌ فی التّوراة أَنَّ بُيُوقَ فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ فَطُوبِي لِمَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زارَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زارَنِي فِي بَيْتِهِ، أَلَا أَنَّ عَلَى الْمُزُورِ كَرَمَةَ الزَّائِرِ وَفِي حَدِيثِ أَخْرَى أَبَشَّرَ الْمَشَائِنَ فِي الظُّلُمَاتِ (۲)

۱. علل الشرائع، ج ۲، ص ۳۱۸، ح ۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۹۸، ح ۶۵۹۱ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۶.

۲. علل الشرائع، ج ۲، ص ۳۱۸، ح ۲ / در ثواب الأعمال: ابی (ره) عن عبدالله بن جعفر عن محمد بن الحسین مثله / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۶ / وسائل الشيعة، ج ۱، ص ۳۸۱، ح ۱۰۰۷ / در روایت دیگری همین مضمون با اندک اختلاف وارد شده است: حدیثی محمد بن الحسن عن الحسن الصفار عن محمد بن الحسین بن ابی الخطاب عن صفوان بن یحیی عن کلیب الصیداوی عن ابی عبدالله علیه السلام قال: مکتوبٌ فی التّوراة أَنَّ بُيُوقَ فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ فَطُوبِي لِعَبْدِ تَطَهَّرٍ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زارَنِي فِي بَيْتِهِ، أَلَا أَنَّ عَلَى الْمُزُورِ كَرَمَةَ الزَّائِرِ وَفِي حَدِيثِ أَخْرَى أَبَشَّرَ الْمَشَائِنَ فِي الظُّلُمَاتِ

کلیب صیداوی از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند که حضرت فرمود: در تورات نوشته شده است که خانه‌های من (خدا) در زمین مساجد هستند پس خوش به حال کسی که در خانه‌اش تطهیر کند (وضو بگیرد) و مرا در خانه‌ام زیارت کند و حق زیارت‌شونده ایست که زائر خود را اکرام و احترام کند.

۳. و ما حدثنا به الشیخ الفقیہ ابوالحسن بن شاذان عن أبيه عن ابن الولید محمد بن الحسن عن الصفار محمد بن الحسین عن محمد بن زیاد عن مفضل بن عمر عن یوسف بن یعقوب قال: سمعت الصادق جعفر بن محمد علیه السلام يقول: أَمَا سَمِعْتَ أَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ لَمْ يُوَقِّرِ الْمَسْجِدَ! أَتَدْرِی يَا يُونُسُ لَمْ عَظَمَ اللَّهُ تَعَالَى حَقَّ الْمَسَاجِدِ وَأَنْزَلَ هَذِهِ الْآيَةَ وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا (۱) كَانَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى إِذَا دَخَلُوا كَنَائِسَهُمْ أَشْرَكُوا بِاللَّهِ تَعَالَى، فَأَمَرَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ تَبَيَّنَهُ أَنْ يُوَحِّدَ اللَّهُ فِيهَا وَيَعْبُدَهُ (۲).

طبق این نقل امام صادق علیه السلام از پیامبر اکرم علیه السلام نقل می‌فرمایند که فرمود: ملعون است کسی که به مسجد احترام نگذارد! ای یونس آیا می‌دانی چرا خداوند حق مساجد را بزرگ داشته و این آیه را نازل فرموده: که مساجد برای خداست پس احدهی غیر از خدا را در آنجا نخوانید. چون یهود و نصاری هنگامی که وارد کنیسه و کلیساهای خود می‌شدند به خدا شرک می‌ورزیدند لذا خداوند متعال به پیامبرش دستور داد که فقط او را بخوانند و او را عبادت کنند.

الْمَسَاجِدُ بِالنُّورِ السَّاطِعِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثواب الأُعْمَالِ، ص ۲۶ - ۲۷ / همین نقل در من لا يحضره الفقيه با اندک تفاوت در متن به صورت مرسل نقل شده است: ج ۱، ص ۲۳۹، ح ۷۲۰ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۴۴، ح ۶۴۵۲ / مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۲۹۸، ح ۶۶۹ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۷۳ و ج ۸۲، ص ۱۴ .

۱. جن: ۱۸ .

۲. کنز الفوائد، ج ۱، ص ۱۵۰ - ۱۵۱ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۳۵، ح ۳۹۴۲ / بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۲۵۴، ح ۲۱ و ج ۸۰، ص ۳۶۱، ح ۱۴ .

٤ . قال علی^{علیہ السلام}: ... و لا يُسْنَى الْمُسْلِمُ رُجَيْلًا وَ لَا يُسْنَى ا لْمُصْحَّفُ مُصَحِّفًا وَ لَا الْمَسْجِدُ مُسَيْجِدًا^(۱).

امام علی^{علیہ السلام} فرمودند: مرد مسلمان، مردک نامیده نمی‌شود و قرآن کتابچه نامیده نمی‌شود و مسجد هم «مسجدک» نامیده نمی‌شود. [چون این روش سخن‌گفتن سبک شمردن مسلمان، قرآن و مسجد است از این رو حضرت نهی فرمودند].

٥ . قال الصادق^{علیہ السلام}: اذا بَلَغْتَ بَابَ الْمَسْجِدِ فَاعْلَمْ أَنَّكَ قَدْ قَصَدْتُ بَابَ مَلِكٍ عَظِيمٍ لَمَّا يَطَأْ بِسَاطَةً إِلَّا الْمُطْهَرُونَ وَ لَا يُؤْذَنُ جِلْسَتِيهِ إِلَّا الصَّدِيقَيْنَ فَتَهِ القُدُومَ إِلَى بِسَاطَهِ هَيَّةَ الْمُلِكِ فَإِنَّكَ عَلَى حَطَرٍ عَظِيمٍ إِنْ غَفَلْتَ فَاعْلَمْ أَنَّهُ قَادِرٌ عَلَى مَا يَشَاءُ مِنَ الْعَدْلِ وَالْفَضْلِ مَعَكَ وَ بِكَ، فَإِنْ عَطَفَ عَلَيْكَ بِرَحْمَتِهِ وَ فَضْلِهِ قَبِيلَ مِنْكَ يَسِيرَ الطَّاغِيَةَ وَ أَجْزَلَ لَكَ عَلَيْهَا ثَوَابًا كَثِيرًا وَ انْ طَائِبَكَ بِاسْتِحْقَاقِ الصَّدْقِ وَالْأَخْلَاصِ عَدْلًا بِكَ حَجَبَكَ وَ رَدَّ طَاعَتَكَ وَ انْ كَثُرْتَ وَ هُوَ فَعَالٌ لَمَّا يُرِيدَ وَ اعْتَرِفَ بِعَجْزِكَ وَ تَقْصِيرِكَ وَ انْكِسَارِكَ وَ فَقْرِكَ بَيْنَ يَدَيْهِ ...^(۲).

امام صادق^{علیہ السلام} می فرماید هنگامی که به در مسجد رسیدی، بدان که تو در خانه پادشاهی بزرگ را قصد کرده‌ای که جز پاکان هرگز در آن وارد نمی‌شوند و جز راستگویان را حضور در آن روا نباشد. خود را آماده خدمت کن که اگر حرمتش را پاس نداری با خطری بزرگ روبه رو خواهی شد. بدان که او قادر است بر آنچه که می‌خواهد از عدل و فضل با تو و به تو رفتار کند. اگر بر تو رحمت و عطف و فضل روا دارد، عبادات کم تو را به زیادی قبول می‌کند و بر آن ثواب بسیار دهد و اگر با تو از سر راستی و اخلاص به عدل رفتار کند، عبادات و طاعت تو را رد می‌کند. و قبول نمی‌کند، اگرچه بسیار باشد و او توانای بر هر چیزی است که اراده کند. پس اعتراف کن به عجز و تقصیر و شکستن خود و فقرت را در بین دست‌هایت به حضورش ببر.

۱ . النادر، ص ۴۱ / بحارالأنوار، ص ۳۵۸، ح ۲۷ / مستدرکالوسائل، ج ۳، ص ۴۴۵، ح ۳۹۵۷ / نظری این روایت با اندک تفاوت در متن با این سند آمده است: اخبرنا محمد حدثی موسی حدثنا أبي عن أبيه عن جده جعفر بن محمد عن أبيه عن جده على بن الحسين عن أبيه عن على بن أبي طالب^{علیہ السلام}. الجعفریات، ص ۲۴۱.

۲ . مصباحالشريعة، ص ۱۳۰ / مستدرکالوسائل، ج ۳، ص ۴۳۷، ح ۳۹۴۶ / بحارالأنوار، ج ۸۰، ص ۳۷۳، ح ۴۰.

اذان مسجد

۱. علی بن محمد عن سهل بن زیاد عن ابن محبوب عن عبدالله بن سنان عن أبي عبدالله علیہ السلام قال:
 کانَ طُولُ حَائِطٍ مَسْجِدٌ رَسُولُ الله علیہ السلام فَكَانَ يَقُولُ علیہ السلام لِبَلَالٍ إِذَا دَخَلَ الْوُقْتُ يَا بِلَالُ اعْلُ
 فَوَقَ الْجِدَارِ وَ ارْفَعْ صَوْتَكَ بِالْأَذَانِ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ وَكَلَ بِالْأَذَانِ رِيحًا تَرْفَعُهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ إِذَا سَمِعُوا
 الْأَذَانَ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ، قَالُوا هَذِهِ أَصْوَاتُ أُمَّةٍ مُحَمَّدٌ علیہ السلام يُسَوِّجُهُ عَزَّوَجَلَ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِأُمَّةٍ
 مُحَمَّدٌ علیہ السلام حَتَّى يَنْرُغُوا مِنْ تِلْكَ الصَّلَاةِ.^(۱)

امام صادق علیہ السلام می فرماید: طول دیوار مسجد رسول خدا علیہ السلام به اندازه قامت یک انسان بود که پیامبر علیہ السلام در هنگام اذان به بلال می فرمود: ای بلال؟ بالای دیوار برو و صدایت را به گفتن اذان بلند کن، همانا خداوند بادی را مأمور کرده است تا اذان را به آسمان ها ببرند و همانا ملائکه الهی هنگامی که صدای اذان را از زمینیان می شنوند، می گویند، این صدای امت محمد علیہ السلام به یگانگی خداوند عزوجل است و استغفار و طلب آمرزش برای امت محمد علیہ السلام می کنند تا هنگامی که از آن نماز فارغ می شوند.

۱. المکافی، ج ۳، ص ۳۰۷، ح ۳۱. شیخ طوسی روایت را به سندش از محمد بن علی بن محبوب نقل می کند، ج ۲، ص ۵۹، ح ۴۶ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۴۱۱، ح ۶۹۵۷. و در م Hasan برقی روایت از حسن بن محبوب نقل شده است، ج ۱، ص ۴۸، ح ۶۷ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۴۸.

۲. عن أبي هريرة و ابن عباس قالا: ^(۱) حَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ... وَمَنْ تَوَلَّ أَذَانَ مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِ اللَّهِ فَأَذَنَ فِيهِ وَهُوَ يُرِيدُ وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَى أَعْطَاهُ ثَوَابَ أَرْبَعِينَ أَلْفَ أَلْفِ نَيّْرٍ وَأَرْبَعِينَ أَلْفَ أَلْفَ أَلْفٍ صِدْقٍ وَأَرْبَعِينَ أَلْفَ أَلْفِ شَهِيدٍ وَأَدْخَلَ فِي شَفَاعَتِهِ أَرْبَعِينَ أَلْفَ أَلْفِ أَمِيمَةٍ، فِي كُلِّ أُمَّةٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفٍ رَجُلٌ وَكَانَ لَهُ فِي كُلِّ جَنَّةٍ مِنَ الْجَنَّاتِ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفِ مَدِينَةٍ وَفِي كُلِّ مَدِينَةٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفِ قَصْرٍ وَفِي كُلِّ قَصْرٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفِ دَارٍ... فَإِذَا أَذَنَ الْمُؤْذِنُ فَقَالَ: أَشَهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَكْثَرَهُ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفِ مَلَكٍ كُلُّهُمْ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لَهُ وَكَانَ فِي ظِلِّ اللَّهِ حَتَّى يَقْرُغَ وَكَتَبَ ثَوَابَهُ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفِ مَلَكٍ ثُمَّ صَدَعُوا بِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى... .

به روایت ابوهریره و ابن عباس رسول خدا علیہ السلام در خطبهای فرمودند: هر کس متولی اذان مسجدی از مساجد خدا باشد و در آن فقط برای خدا اذان بگوید خداوند متعال ثواب چهل هزار هزار پیامبر و چهل هزار هزار صدیق و چهل هزار هزار شهید به او بدهد و چهل هزار هزار امت را که در هر یک چهل هزار هزار است از شفاعت او بهره مند سازد و او را در هر باغی از باغهای بهشت که چهل هزار هزار شهر است و در هر شهری چهل هزار هزار قصر و در هر قصری چهل هزار هزار خانه... پس هنگامی که مؤذن لب به اذان بگشاید و بگوید: أَشَهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، چهل هزار هزار ملک او را احاطه کنند و بر او درود فرستند و برایش استغفار نمایند و در زیر سایه عرش خدای عزوجل باشد تا از اذان فارغ شود و ثوابش را چهل هزار هزار ملک نویسنده آنگاه آن را نزد خدای تعالی بالا برند.

۳. محمد بن علي محبوب عن محمد بن الحسين عن محمد بن علي عن مصعب بن سلام التميمي عن سعد بن طريف عن أبي جعفر عليه السلام قال: مَنْ أَذَنَ عَشَرَ سِنِينَ مُحْتَسِبًا يَعْفُرُ اللَّهُ لَهُ مَدَّ بَصَرِهِ وَصَوْتِهِ فِي السَّمَاءِ وَيُصَدِّقُهُ كُلُّ مَنْ يُصْلِي بِصَوْتِهِ حَسَنَةً. ^(۲)

۱. سند این روایت به طور کامل در بحث «ساختن مسجد» ذکر شده است.

۲. ثواب الأعمال، ص ۲۹۰ / أعلام الدين، ص ۴۲۱ / بحار الأنوار، ج ۸، ص ۱۹۲ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۳۷۷، ح ۶۸۳۹.

به همین مضمون در حدیث مناهی با اندک تفاوت نقل شده است: ر.ک: من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۱۷.

۳. النهذيب، ج ۲، ص ۲۸۴، ح ۳۳ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۳۷۲، ح ۶۸۲۱ / بحار الأنوار، ج ۸۲، ص ۱۰۴ /

امام باقر علیہ السلام می فرماید: هر کس ده سال برای رضای خدا اذان بگوید، خداوند به اندازه دیدرس وی و انعکاس صدایش در آسمان او را می آمرزد و هر تر و خشکی که صدای او را می شنود او را تصدیق می کند و از ثواب هر کس که با وی در آن مسجد نماز می خواند اور راسهمی است و برای او به ازای هر کس که با صدای او به نماز می ایستد، حسنیه ای ثبت می شود.

برای آگاهی بیشتر از فضیلت گفتن اذان در هر مکان دیگری و ثواب و آثاری که برای مؤذن دارد به «باب الأذان و الأقامة و ثواب الأذان» یا «باب الأذان و الأقامة و فضلهما و ثوابهما» در کتب مختلف حدیثی مراجعه فرمائید.

«الف»

٨٨

ازدواج در مسجد

۱. حدثني أبوالحسن محمد بن هارون بن موسى التلعكىرى عن أبيه عن أبوالحسن احمد بن محمد بن أبيالعرب الضبى عن محمد بن زكرييا دينار الغلابى عن شعيب بن واقد عن الليث عن جعفر بن محمد عن أبيه عن جده عن جابر قال: لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَبِيرُ أَنْ يُزَوِّجَ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا عَلِيِّلًا قَالَ لَهُ: اخْرُجْ يَا أَبَا الْحَسَنِ إِلَى الْمُسْجِدِ فَإِنِّي خَارِجٌ فِي أَثْرِكَ وَ مُرْوَجُكَ بِحَضْرَةِ النَّاسِ وَ ذَاكُرٌ مِنْ فَضْلِكَ مَا تَقْرِيْهِ عَيْنُكَ...^(۱)

از جابر روایت شده که: چون رسول خدا علیه السلام خواست فاطمه علیه السلام را به ازدواج علی علیه السلام درآورد، به او فرمود: ای ابوالحسن به مسجد برو که من نیز در پی تو خواهم آمد و تو را در حضور مردم به همسری فاطمه درخواهم آورد و از فضایل تو به مقداری که چشمت روشن شود باز خواهم گفت.

۲. وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ عَنْ أَمْسِلَةِ وَ سَلِيْمَانِ الْفَارَسِيِّ وَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ كُلُّ قَالُوا: إِنَّهُ لَمَّا أَدْرَكَتْ فَاطِمَةُ بِئْتَ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَبِيرُ مَدْرَكَ السَّنَاءِ خَطَبَهَا أَكَابِرُ قُرْيَشٍ... يَا أَبَا الْحَسَنِ مَا عَرَجَ الْمُلْكُ مِنْ عِنْدِي حَتَّى دَعَقْتُ الْبَابَ أَلَا وَ إِنِّي مُتَفَدِّدٌ أَمْرَ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ أَمْضِ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَمَامِي فَإِنِّي خَارِجٌ إِلَى الْمُسْجِدِ وَ مُرْوَجُكَ عَلَى رُؤْسِ النَّاسِ.^(۲)

طبق این نقل: چون که حضرت فاطمه علیه السلام به سنی رسید که آماده ازدواج شد بزرگان

۱. دلائل الامامة، ص ۱۵ / بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۲۷۰، ۲۶۹، ح ۲۱ / مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۰۶، ح ۱۶۵۱۲.

۲. کشف الغمة، ج ۱، ص ۳۵۸ / بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۲۴.

قریش از او خواستگاری کردند... [در ادامه حدیث جزئیات زیادی را نقل می‌کند، تا آنکه ملک الهی دستور به ازدواج علی^{علیہ السلام} و فاطمه^{علیہما السلام} می‌دهد و پیامبر^{صلوات الله علیه و آله و سلم} به در خانه علی^{علیہ السلام} می‌آیند] ای ابوالحسن به خدا سوگند که هنوز ملک الهی از پیشمن نرفته بود به سوی تو آمد و دق الباب کردم. آگاه باش که می‌خواهم امر پروردگار را در مورد تو اجراء کنم. برو ای ابوالحسن و من در پیش سر تو به مسجد خواهم آمد و تو را در انتظار دیگران به ازدواج با فاطمه درخواهم آورد.

استراحت در مسجد

۱. علی بن ابراهیم عن أبيه عن النوفلی عن السکونی عن أبي عبد الله علیہ السلام قال: قال رسول الله علیہ السلام: الا تکاء فی المسجد رهباتیة العرب، إنَّ الْمُؤْمِنَ مَجِلسُهُ مَسْجِدُهُ وَ صَوْمَاعُهُ بَيْتُهُ.^(۱)
- سکونی از امام صادق علیہ السلام روایت می‌کند که پیامبر خدا علیہ السلام فرمود: استراحت کردن در مسجد رهباتیت عرب است. همانا مؤمن مجلس (عبادتش) مسجد و استراحتگاه او خانه اوست.
- دو روایت دیگر به همین مضمون با اسناد ذیل نقل شده است:
۲. احمد بن محمد عن محمد بن حسان الرَّازِي عن أبي محمد الرَّازِي عن اسماعيل بن أبي عبد الله علیہ السلام قال: قال رسول الله علیہ السلام .^(۲)
۳. أخبرنا محمد حدثني موسى حدثنا أبي عن أبيه عن جده جعفر بن محمد عن أبيه عن جده علي بن الحسين عن أبيه عن علي علیہ السلام قال: قال رسول الله علیہ السلام .^(۳)

۱. الکافی، ج ۲، ص ۶۶۲، ح ۱ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۳۵، ح ۶۴۲۷.

۲. التهذیب، ج ۳، ص ۲۴۹، ح ۴. سند شیخ طوسی به احمد بن محمد در صفحه ۷۲ ذکر شده است. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۳۶، ح ۶۴۳۰ / بحارالأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۰.

۳. الجعفریات، ص ۵۲ / نوادرالراوندی، ص ۳۰ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۸۳، ح ۳۸۴۳.

«الف»

٨٩

اعتكاف در مسجد^(۱)

۱. علی بن ابراهیم عن أبي عُمیر عن حماد عن الحَلَبِيِّ عن أبي عبدِ الله عَلِیْهِ اللَّهُ تَعَالَیْهُ اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلِیْهِ اللَّهُ تَعَالَیْهُ اَذَا كَانَ الْعُشْرُ الْأَوَّلُ اَعْتَكَفَ فِي الْمَسْجِدِ وَ ضَرِبَتْ لَهُ قُبَّةٌ مِّنْ شَعْرٍ وَ شَرَّ المِئَرَ وَ طَوَى فِرَاشَهُ وَ قَالَ بَعْضُهُمْ وَ أَعْتَزَلَ النِّسَاءَ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ الله عَلِیْهِ اللَّهُ تَعَالَیْهُ : اَمَا اَعْتَزَالَ النِّسَاءَ فَلَا^(۲)

۱. الكافي، ج ۴، ص ۱۷۵، ح ۱ / من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۱۸۴، ح ۲۰۸۷، به صورت مرسل نقل می‌کند.

تهذیب الأحكام، ج ۴، ص ۲۷۷، ح ۱ در تهذیب شیخ طوسی از م کلینی نقل می‌کند. سند شیخ طوسی به شیخ کلینی در مشیخه این چنین است: فما ذكرناه في هذا الكتاب عن محمد بن يعقوب الكليني(ره)، فقد أخبرنا به الشیخ،

ابوعبدالله محمد بن النعمان، عن أبي قاسم جعفر بن محمد بن قولويه عن محمد بن يعقوب.

وأخبرنا -أيضاً- الحسين بن عبد الله عن أبي غالب احمد بن محمد الزراوي وأبي محمد هارون بن موسى التلخنگبری و أبي القاسم جعفر بن محمد بن قولويه، وأبي عبدالله احمد بن أبي رافع الصميري، وأبي المفضل الشيباني كلهم عن محمد بن يعقوب الكلینی.

وأخبرنا به -أيضاً- احمد بن عبدون -المعروف بابن الحاشر- عن احمد بن أبي رافع وأبي الحسين عبدالكريم بن عبد الله بن نصر البزار. بتیس و بغداد عن أبي جعفر محمد بن يعقوب الكلینی -جميع مصنفاته وأحادیثه، سماعاً و اجازةً ببغداد بباب الكوفة بدَرْبِ السِّلْسِلَةِ . سنة ۳۲۷ /استصار، ج ۲، ص ۱۳۰، ح ۵ /وسائل الشیعة، ج ۱۰، ص ۵۳۳، ح ۱۴۰۴۶ / وص ۵۴۵، ح ۱۴۰۸۲ / بحار الانوار، ج ۱۶، ص ۲۷۳ .

روایاتی مبنی بر اعتکاف پیامبر اکرم عَلِیْهِ اللَّهُ تَعَالَیْهُ در دهه آخر ماه مبارک رمضان در منابع روایی اهل سنت هم نقل شده است. ر.ک: سنن ابی داود، ج ۱، ص ۵۵۱ / صحیح البخاری، ج ۲، ص ۲۵۶ / صحیح مسلم، ج ۵، ص ۸۸ .

۲. لازم به ذکر است روایات متعددی در احکام اعتکاف در مسجد وارد شده است که ما از نقل آنها خودداری کرده‌ایم، و به روایاتی که اعتکاف در مسجد و نوع مساجد را بیان می‌کند اکتفا کرده‌ایم.

امام صادق علیه السلام می فرماید: رسول خدا علیه السلام در دهه آخر (ماه مبارک رمضان) در مسجد معتکف می شدند. برای آن حضرت خیمه‌ای که از مو باقه شده بود در مسجد بربا می کردند. پیامبر علیه السلام مهیای اعتکاف می شدند و بستر خویش را جمع می کردند. برخی گفته اند از زنان هم کناره گیری می کردند ولی امام صادق علیه السلام آن را تکذیب کردند.

۲. علی بن ابراهیم عن أبيه عن ابن أبي عمر عن حماد عن أبي عبدالله علیه السلام قال: كاتب بذر في شهر رمضان فلم يعتكف رسول الله علیه السلام فلماً أن كان من قابل اعتكف عشرين، عشراً لعامة و عشراً قضاء لما فاتة.^(۱)

امام صادق علیه السلام می فرماید: جنگ بدر در ماه رمضان انجام گرفت به همین دلیل رسول خدا علیه السلام موقق به اعتکاف نشدند، آن حضرت در ماه رمضان سال بعد بیست روز اعتکاف کردند یک دهه را به عنوان همان سال اعتکاف کردند و یک دهه رانیز به عنوان قضای سال قبل که از ایشان فوت شده بود.

۳. علی بن ابراهیم عن أبيه عن ابن عمر عن حماد عن الحلبی عن أبي عبدالله علیه السلام قال: لا اعتکاف الا بصوّم في المسجد الجامع.^(۲)

حلبی از امام صادق علیه السلام نقل می کند که فرمود: اعتکاف جز به روزه داری در مسجد جامع نباشد.

۱. الکافی، ج ۴، ص ۱۷۵، ح ۲ / من لا يحضره الفتن، ج ۲، ص ۱۸۴، ح ۲۰۸۸ به صورت مرسل نقل می کند. وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۵۳۲، ح ۱۴۰۴۷ / بحار الانوار، ج ۱۶، ص ۲۷۴.

۲. الکافی، ج ۴، ص ۱۷۶، ح ۳ / من لا يحضره الفتن، ج ۲، ص ۱۸۴، ح ۲۰۸۶ . سند شیخ صدوق به حلبی در مشیخه این چنین است: و ما كان فيه عن محمد، الحلبی فقد رویته عن أبي و محمد بن الحسن و محمد بن موسی بن الم توکل عن عبدالله بن جعفر الحمیری، عن ایوب بن نوح عن صفوان بن یحیی عن عبدالله بن مسکان، عن محمد بن علی، الحلبی. وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۵۳۸، ح ۱۴۰۶۲ ، نظری این روایت در منابع اهل سنت نیز آمده است. ر.ک: سنن الترمذی، ج ۲، ص ۱۴۸ و ۱۴۹ .

٤. عدّةٌ من اصحابنا عن سهل بن زياد عن الحسين بن محبوب عن عمر بن يزيد قال: قلت لآبي عبدالله عليه السلام ما تقول في الاعتكاف ببغداد في بعض مساجدها؟ فقال: لا اعتكاف إلا في مسجد جماعةٍ قد صلى فيه أمام عدلٍ يصلوة جماعةٍ ولا بأس أن يعتكف في مسجد الكوفة والبصرة ومسجد المدينة ومسجد مكة.^(١)

عمر بن يزيد می گوید: از امام صادق عليه السلام درباره اعتکاف در بعضی از مساجد بغداد سؤال کردم؟ فرمود: نمی توان اعتکاف نمود مگر در مسجد جامع که در آن پیش نماز عادلی نماز جماعت خوانده باشد و اشکالی ندارد که در مسجد کوفه و بصره و مسجد مدینه و مسجد مکه اعتکاف شود.

٥. سهل بن زياد عن احمد بن محمد عن داود بن سرحان عن أبي عبدالله عليه السلام: قال لا أرى الاعتكاف إلا في المسجد الحرام أو مسجد الرسول أو مسجد جامع ولا ينبغي للمنتكب أن يخرج من المسجد إلا لحاجة لا بد منها ثم لا يجيئ حتي يرجع...^(٢)

امام صادق عليه السلام می فرماید: نمی توان اعتکاف کرد مگر در مسجد الحرام یا مسجد الرسول یا مسجد جامع و شایسته نیست که معتکف از مسجد خارج شود مگر برای حاجتی که ناگریر از انجام آن است، پس از خروج نیز حق نشستن ندارد تا مدامی که به مسجد باز می گردد.

١. الكافي، ج ٤، ص ١٧٦، ح ١ / من لا يحضره الفقيه، ج ٢، ص ١٨٤، ح ٢٠٨٩ / تهذيب الأحكام، ج ٤، ص ٢٩٠، ح ١٤.

الاستصار، ج ٢، ص ١٢٦، ح ١. سند شیخ طوسی به محمد بن یعقوب در روایت اول گذشت، این روایت را هم شیخ از کافی نقل می کند. به همین مضمون روایت دیگری در مستدرک الوسائل، ج ٧، ص ٥٦٢، ح ٨٨٩١ نقل شده است.

٢. الكافي، ج ٤، ص ١٧٦، ح ٢ / در كتاب من لا يحضره الشفيه سند به اين شكل است: روى البزنطى عن داود بن سرحان... مثله، ج ٢، ص ١٨٥، ح ٢٠٩١ . سند شیخ صدوق به بنزطی این چنین است: و ما كان فيه عن احمد بن محمد بن أبي نصر؛ البزنطى: فقد رویته عن أبي و محمد بن الحسن عن سعد بن عبد الله و الحميري جميعاً عن احمد بن محمد بن عيسى عن احمد بن محمد بن أبي نصر البزنطى.

و رویته عن أبي و محمد بن عيسى عن على ما جيلويه عن على بن ابراهيم عن أبيه عن احمد بن محمد بن أبي نصر البزنطى.

تهذيب الأحكام، ج ٤، ص ٢٩٠، ح ١٦ / الاستصار، ج ٢، ص ١٢٦، ح ٣. شیخ طوسی رض از کافی نقل می کند سند شیخ به کافی در ذیل روایت اول ذکر شد / وسائل الشيعة، ج ١٠، ص ٥٤١، ح ١٤٠ .

٦ . على بن ابراهيم عن ابيه عن ابن أبي عمر عن حماد عن الحلبـي عن أبي عبدالله ظـيلـ الله قال:
سئل عن الاعتكاف؟ قال: لا يصلح الاعتكاف الا في المسـجـد الحرام أو مـسـجـد الرـسـول ظـيلـ الله أو مـسـجـدـ الكـوـفةـ أو مـسـجـدـ جـمـاعـةـ ... (١)

از امام صادق ظـيلـ الله درباره مكان اعتكاف سـؤـالـ شـدـ؟ فـرمـودـ: جـايـزـ نـيـسـتـ اعتـكـافـ مـگـرـ در
مسجدـالـحرـامـ يا مـسـجـدـالـرسـولـ يا مـسـجـدـكـوفـهـ يا مـسـجـدـيـ کـهـ جـمـاعـتـیـ درـ آـنـ هـسـتـندـ (کـنـایـهـ اـزـ
مسجدـ جـامـعـ).

٧ . على بن الحسن عن احمد بن صبيح عن عـلـىـ بنـ عمرـانـ عنـ أـبـيـ عـبدـ اللهـ عنـ أـبـيـ إـيـهـ ظـيلـ اللهـ قال:
الـمـتـكـفـ يـغـتـكـفـ فـيـ المـسـجـدـ الـجـامـعـ. (٢)

اماـمـ صـادـقـ ظـيلـ اللهـ اـزـ پـدـرـشـ ظـيلـ اللهـ نـقـلـ مـیـ کـنـدـ کـهـ فـرمـودـ: مـعـتـكـفـ درـ مـسـجـدـ جـامـعـ اعتـكـافـ
مـیـ کـنـدـ.

٨ . على بن الحسن عن محمد بن الوليد عن أبان بن عثمان عن يحيى بن أبي العلاء الرـازـيـ عـنـ
أـبـيـ عـبـدـ اللهـ ظـيلـ اللهـ قال: لا يـكونـ اـعـتـكـافـ الاـ فـيـ مـسـجـدـ جـمـاعـةـ. (٣)

اماـمـ صـادـقـ ظـيلـ اللهـ فـرمـودـندـ: اـعـتـكـافـیـ نـيـسـتـ مـگـرـ درـ مـسـجـدـ جـمـاعـتـ (کـنـایـهـ اـزـ مـسـجـدـ جـامـعـ).

٩ . عـلـىـ بنـ الحـسـنـ بنـ فـضـالـ عنـ مـحـمـدـ بنـ عـلـىـ عنـ عـلـىـ بنـ النـعـمـانـ عنـ أـبـيـ الصـبـاحـ الـكـنـافـيـ عـنـ
أـبـيـ عـبـدـ اللهـ ظـيلـ اللهـ قالـ سـأـلـتـهـ عـنـ الـأـعـتـكـافـ فـيـ شـهـرـ رـمـضـانـ فـيـ الـعـشـرـ؟ـ قـالـ: اـنـ عـلـىـ ظـيلـ اللهـ كانـ يـقـولـ لـاـ أـرـىـ

١ . الكافي، ج ٤، ص ١٧٦، ح ٣ / وسائل الشيعة، ج ١٠، ص ٥٤٠، ح ١٤٠٦٨ .

٢ . تهذيب الأحكام، ج ٤، ص ٢٩٠، ح ١٢ / الأستبصار، ج ٢، ص ١٢٧، ح ٥ . سند شيخ طوسـيـ بهـ عـلـىـ بنـ الحـسـنـ بنـ
فضـالـ درـ مشـيخـهـ اـيـنـ چـنـينـ استـ: وـ ماـ ذـكـرـتـهـ فـيـ هـذـاـ الـكـتـابـ عـنـ عـلـىـ بنـ الـحـسـنـ بـهـ فـضـالـ: فـقـدـ أـخـبـرـنـيـ
بـهـ اـحـمـدـ بـنـ عـبـدـوـنـ، سـمـاعـاـ مـنـهـ وـ اـجـازـةـ عـنـ عـلـىـ بـنـ مـحـمـدـ بـنـ الـزـبـيرـ عـنـ عـلـىـ بـنـ الـحـسـنـ بـنـ فـضـالـ /
وسائلـ الشـيـعـةـ، ج ١٠، ص ٥٣٩، ح ١٤٠٦٥ .

٣ . تهذيب الأحكام، ج ٤، ص ٢٩٠، ح ١٣ / الأستبصار، ج ٢، ص ١٢٧، ح ٦ . سند شيخ بهـ عـلـىـ بنـ حـسـنـ درـ روـاـيـتـ قـبـلـ
گـذـشتـ. / وـسـائـلـ الشـيـعـةـ، ج ١٠، ص ٥٣٩، ح ١٤٠٦٧ .

الاعتكاف الا في المسجد الحرام أو مسجد الرسول ﷺ أو في مسجد جامع.^(١)

أبى الصباح مى گويد: از امام صادق علیه السلام در باره اعتكاف در ده روز از ماه رمضان سؤال کردم؟ فرمود: امام على علیه السلام مى گفت: اعتكاف جائز نىست مگر در مسجدالحرام يا مسجدالرسول يا در مسجد جامع.

١٠ . و قيل: انَّ سليمانَ كَانَ يَعْتَكِفُ فِي مَسْجِدِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ أَسْنَةً وَالسَّنَنِ وَالشَّهْرِ وَالشَّهْرَيْنِ وَأَقْلَّ وَأَكْثَرَ . يُدْخَلُ فِيهِ طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ وَيُتَعَبَّدُ فِيهِ.^(٢)

طبرسى صاحب مجمع البيان نقل مى کند که گفته شده است: حضرت سليمان علیه السلام در مسجد بيت المقدس يك سال، دو سال، يك ماه، دو ماه کمتر و بيشتر اعتكاف مى کرد و آب و غذايش را به همراه مى برد و به عبادت مى پرداخت.

١. نهذيب الأحكام، ج ٤، ص ٢٩١، ح ١٧ / الأسبصار، ج ٢، ص ١٢٧، ح ٤ / وسائل الشيعة، ج ١٠، ص ٥٣٩، ح ١٤٠٦٦ .

٢. مجمع البيان، ج ٨، ص ٢٠٤ / بحار الأنوار، ج ١٤، ص ١٤١ .

اعلام گمشده و پیدا شده‌ها در مسجد

۱. محمد بن علی بن محبوب عن محمد بن احمد الماشمی عن العمرکی عن علی بن جعفر علیه السلام
عن أخيه موسی علیه السلام قال: سألهُ عَنِ الصَّالَةِ أَيَصْلُحُ أَنْ تُشَدَّ فِي الْمُسْجِدِ؟ قَالَ: لَا بَأْسَ. (۱)
علی بن جعفر می‌گوید از برادرم امام موسی کاظم علیه السلام سؤال کردم آیا جایز است گمشده در مسجد تعریف بشود؟ فرمود: اشکالی ندارد.
۲. وَسَمِعَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَجُلًا يُشَدِّضَالَّةَ فِي الْمُسْجِدِ، فَقَالَ: لَا رَدَّ اللَّهُ عَنِيكَ فَإِنَّهَا لِغَيْرِ هَذَا يُنْهَى.
پیامبر خدا علیه السلام شنید که مردی در مسجد گمشده‌ای را اعلام می‌کند. فرمود: به او بگویید، خداوند به تو بر نگردنند. همانا مساجد را برای غیر این امور ساخته‌اند.
۳. وَعَنْ شَعِيبِ بْنِ وَاقِدٍ عَنِ الْحَسِينِ بْنِ زِيدٍ عَنِ الصَّادِقِ عَلِيِّهِ السَّلَامُ عَنْ آبَائِهِ عَلِيِّلَةٍ فِي حَدِيثِ الْمَنَاهِيِّ - قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَلِيِّلَةٍ أَنْ يُنْشَدَ الشِّعْرُ أَوْ يُنْشَدَ الضَّالَّةُ فِي الْمُسْجِدِ. (۲)

۱. التهذیب، ج ۳، ص ۲۴۹، ح ۳. سند شیخ طوسی به محمد بن علی بن محبوب در صفحه ۷۲ ذکر شده است. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۶۴۲۶، ح ۲۳۴ / فرب الستاند، ص ۱۲۰ / مسائل علی بن جعفر علیه السلام، ص ۱۵۶.
۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۳۷، ح ۷۱۴ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۳۵، ح ۶۴۲۵ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۶۲ و ۸۱، ص ۸ / علل التشريع: أبي (ره) عن محمد بن يحيى العطار عن محمد بن أحمد باسناده رفعه... ج ۲، ص ۳۱۹، ح ۱.
۳. من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۸. سند شیخ صدوق به شعیب بن واقد - در صفحه ۷۴ ذکر شده است. / مکارم الأخلاق، ص ۴۲۶ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۳۵، ح ۶۴۲۶ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۲ و ۷۳، ص ۳۳۱.

امام صادق از پدرانش در حدیث مناهی نقل می‌کند که رسول خدا ﷺ: نهی فرمود که در مسجد شعر سراییده شود یا گمشده اعلام بشود.

٤ . و قال عَلِيًّا: جَبَوْا مَسَاجِدُكُمْ... وَالضَّالَّةَ. (۱)

دور نگاه دارید مسجدها یتان را از... و گمشده‌ها و پیدا شده‌ها.

ر.ک: روایت اول «اجرای حدود در مسجد».

روايات اهل سنت

١ . حدثنا عبيدة الله بن عمر الجشمي عن عبد الله بن يزيد عن حياة يعني ابن شريح عن أبي الأسود - يعني محمد بن عبد الرحمن بن نوفل - عن أبو عبيدة الله مولى شداد أنه سمع أبا هريرة يقول: سمعتُ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامَ يَقُولُ: «مَنْ سَعَى رَجُلًا يُشَدِّدُ ضَالَّةً فِي الْمَسْجِدِ فَلَيُقُولُ: لَا أَدَّمَا إِلَيْكَ فَإِنَّ الْمَسَاجِدَ مُتُّبِّعَاتٍ لِهُذَا». (۲)

ابوهریره می‌گوید: از رسول خدا ﷺ شنیدم که فرمود: هر کس بشنود که مردی در مسجد اموال گمشده خود را صدابزند باید به او بگوید، خداوند آن را به تو باز نگرداند، چون که مساجد برای این امور ساخته نشده است.

روایت دیگری در نهی از اعلام گمشده در بحث «خرید و فروش در مسجد» خواهد آمد.

١ . من لا يحضره الفقيه، ج ١ ، ص ٢٣٧ / متن و سند كامل اين روایت در ذيل عنوان «خرید و فروش در مسجد» آمده است.

٢ . سنن ابی داود، ج ١ ، ص ١١٥ ، ح ٤٧٣ / در سنن ابن ماجه: حدثنا یعقوب بن حمید بن کاسب عن عبد الله بن وهب عن حیة مثله، ج ١ ، ص ٢٥٢ ، ح ٧٦٧ / صحيح مسلم، ج ٢ ، ص ٨٢ .

٢ . حدثى حاج بن الشاعر عن عبدالرزاق عن الثورى عن علقة بن مرشد عن سليمان بن بريدة عن أبيه: إِنَّ رجلاً نَشَدَ فِي الْمُسْجِدِ فَقَالَ: مَنْ دَعَا إِلَى الْجَمْلِ الْأَمْمِ فَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا وَجَدْتُ، أَفَأَبْيَثُ الْمَسَاجِدُ لِمَا بُيُثِثَ لَهُ. (١)

سلیمان بن بريده از پدرش نقل می‌کند که: مردی در مسجد بانگ برآورد: چه کسی شتر سرخ موی گمشده‌ام را دیده است؟ پیامبر ﷺ فرمود: (امیدوارم که) آن را نیابی، زیرا مساجد برای عبادت بنا شده‌اند.

١ . صحيح مسلم، ج ٢ ، ص ٨٢ .

امور بیهوده و لغو در مسجد

ر.ک: خرید و فروش در مسجد.

ر.ک: سخن دنیوی در مسجد.

روايات اهل سنت

١ . حدثنا عبد بن حميد عن حسين بن علي المفعى عن حمزة الزيات عن أبي المختار الطائى عن ابن أخي الحارث الاعور عن الحارث الاعور قال: مَرَرْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَإِذَا النَّاسُ يَخْوُضُونَ فِي الْأَحَادِيثِ فَدَخَلْتُ عَلَى عَلِيٍّ عَلِيُّهُ الْكَاظِمُ فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَلَا تَرَى النَّاسُ قَدْ خَاطَبُوا فِي الْأَحَادِيثِ؟ قَالَ: أَفَدَعَلُوهَا؟ قلت: نَعَمْ، قَالَ: أَمَا أَنِّي قَدْ سَعَطْتُ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامَ يَقُولُ: أَلَا إِنَّهَا سَتَكُونُ فِتْنَةً، فَقُلْتُ مَا الْمُسْخَرُجُ مِنْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: كِتَابُ اللَّهِ...^(١)

حارث اعور میگوید: از مسجد عبور میکردم که دیدم مردم غرق در سخن های باطل و بیهوده اند، پس بر امام علی علیه السلام وارد شدم و عرض کردم: مگر نمی بینید مردم در امور بیهوده فرو رفته اند؟ پرسید: آیا این کار را نجام داده اند؟ عرض کردم: آری، فرمود: آگاه باشید که من از رسول خدا علیه السلام شنیدم که می فرمود: فرو رفتن در سخنان بیهوده فتنه است، عرض کردم: ای رسول خدا علیه السلام راه خلاصی در چیست؟ فرمود: کتاب خدا (قرآن).

١ . سنن الترمذی، ج ٤، ص ٢٤٥، ح ٣٠٧٠.

«الف»

٧١

انداختن آب دهان و خلط سینه و بینی در مسجد

۱. مُحَمَّدُ بْنُ عَلَىٰ بْنِ مُحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسْنِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَلَىٰ بْنِ جَعْفَرٍ السَّكُونِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمِ الشَّعِيرِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ قَالَ: مَنْ وَقَرَ بِنُخَامَتِهِ الْمَسْجِدَ لِأَنَّ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ضَاحِكًاً قَدْ أُعْطِيَ كِتَابَهُ بِيمِينِهِ. (۱)

امام صادق علیه السلام از پدرش و او از اجداد بزرگوارش نقل می کند که فرمود: کسی که احترام مسجد را حفظ کند و از انداختن اخلاط (بینی و سینه) در آن خودداری کند، در روز قیامت خوشحال و خندان، در حالی که نامه اعمالش در دست راست اوست با خداوند ملاقات می کند.

۱. تهذیب الأحكام، ج ۳، ص ۲۵۶، ح ۳۳. سند شیخ طوسی به محمد بن علی بن محبوب در مشیخه این چنین است: و ما ذکرته فی هذا الكتاب عن محمد بن علی بن محبوب فقد أخبرني به الحسين بن عبید الله عن احمد بن محمد بن يحيی العطار عن أبيه، محمدين يحيی عن محمدين على بن محبوب. / الاستبصار، ج ۱، ص ۴۴۲، ح ۲ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۲۳، ح ۶۳۹۲ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۶ / الجعفریات، ص ۳۸: أخبرنا محمد عن موسی عن أبيه، عن أبيه عن جده علی بن الحسین عن أبيه علی علیه السلام قال: قال رسول الله علیه السلام مثله / مثل این روایت با اندکی اختلاف در کتاب «المحسن» از نوفلی نقل شده است. المحسن، ج ۱، ص ۵۴، ح ۸۳ / همچنین در دعائم الإسلام، ج ۱، ص ۱۴۹ این روایت نقل شده و در ادامه آن چنین آمده است: و أَنَّ الْمَسْجِدَ لِيَلْتَوِيَ مِنَ النَّخَامَةِ كَمَا يَلْتَوِي أَحْدَكُمْ بِالْخِيزْرَانِ إِذَا وَقَعَ بِهِ؛ وَ هَمَانَا مَسْجِدٌ، هَنَّكَمِي كَمَا يَكُنْ نَفْرُ دَرَدَ مِنْ خَلْطِ مِنَ الْأَنْدَازِدِ، از شدت درد و ناراحتی در خود می پیچید. همان‌گونه که اگر یکی از شما را با چوب خیزان بزنند، از شدت درد به خود می پیچید.

٢. احمد بن محمد عن محمد بن يحيى عن غياث بن ابراهيم عن جعفر عن أبيه عن آبائه عليهما السلام
أنَّ عَيْلًا عَلِيلًا قال: الْبُزاقُ فِي الْمَسْجِدِ حَطِيشَةٌ وَكَفَارَتُهُ دُفْنَهُ.^(١)

امام على عليهما السلام طبق اين روایت می فرماید: ریختن آب دهان در مسجد گناه و کفاره اش پوشاندن آن است.

٣. محمد بن علي بن محبوب عن أبي اسحاق النهاوندي عن البرقي عن ابن أبي عمير عن عبدالله
بن سنان قال: سَعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلِيلًا يَقُولُ: مَنْ تَنَحَّى فِي الْمَسْجِدِ ثُمَّ رَدَّهَا فِي جَوْفِهِ
الْأَنْجَافِ لَمْ تَمْرُّ بِدَاءٍ فِي جَوْفِهِ إِلَّا أَبْرَأَتْهُ.^(٢)

عبدالله بن سنان می گوید از امام صادق عليهما السلام شنیدم که می فرمود: هر کس آب دهان و اخلاق سینه را در مسجد فروبرد، این آب دهان یا خلط به هر دردی که در بدن او برخورد نماید آن را بهبودی می بخشد.

١. تهذیب الاحکام، ج ٣، ص ٢٥٦، ح ٣٢. سند شیخ طوسی به احمد بن محمد این چنین است: و من جملة ما ذكره عن احمد بن محمد ما رویته - بهذا الاستناد - عن محمد بن الحسن الصفار عن احمد بن محمد و ايضاً ما رویته بهذا الاستناد عن سعد بن عبدالله عن احمد بن محمد / استبصار، ج ١، ص ٤٤٢، ح ١ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٢٢، ح ٦٣٨٧ / بحار الأنوار، ج ٨١، ص ٢ به همین مضمون در منابع اهل سنت نیز وارد شده است. ر.ک: صحیح بخاری، ج ١، ص ١٠٧ / صحیح مسلم، ج ٢، ص ٧٧.

٢. تهذیب الاحکام، ج ٣، ص ٢٥٦، ح ٣٤: استناد شیخ به محمد بن علي بن محبوب در ذیل روایت اول گذشت. استبصار، ج ١، ص ٤٤٢، ح ٣ / این روایت در محاسن از پیامبر گرامی اسلام به این صورت نقل شده است: و قال عَلَيْهِ السَّلَامُ: من ردَّ ريقه تعظيمًا لِحَقِّ الْمَسْجِدِ جعل الله ذلك قوة في بدنه و كتب له بها حسنة و حظ عنه بها سيئة و قال: لا تَمْرَ بَدَاءٍ فِي جَوْفِهِ إِلَّا أَبْرَأَتْهُ . کسی که به خاطر بزرگداشت مسجد آب دهانش را فرو برد، خداوند آن آب را به قدرت تبدیل می کند و برای او در مقابل این کار حسناتی می نویسد و سیئاتی را از وی محو می نماید و این آب به هر دردی بخورد، خوب می شود وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٢٣، ح ٦٣٩١ .

٤ . الحسین بن سعید عن محمد بن مهران عن عدیا الله بن سنان عن أبي عدیا الله علیہما السلام قال: قُلْتُ لَهُ: الرَّجُلُ يَكُونُ فِي الْمُسْجِدِ فِي الصَّلَاةِ فَيُرِيدُ أَنْ يَصُّقَّ فَقَالَ: عَنْ يَسَارِهِ وَإِنْ كَانَ فِي غَيْرِ صَلَاةٍ فَلَا يَبْرُزُ حِذَاءُ الْقِيلَةِ وَيَبْرُزُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَائِلِهِ .^(١)

عبدالله بن سنان میگوید: به امام صادق علیہما السلام عرض کرد: مردی در نماز است و می خواهد آب دهان اندازد، امام علیہما السلام فرمود: از طرف چپ اندازد و اگر در حال نماز نیست باز هم به طرف قبله نیاندازد بلکه به دو طرف راست یا چپ اندازد.

٥ . محمد بن أَحْمَدَ بن يَحْيَى عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَنَانِ عَنْ طَلْحَةِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیہما السلام قال: لَا يَبْرُزُنَّ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ قَبْلَ وَجْهِهِ وَ لَا عَنْ يَمِينِهِ وَلَيَبْرُزُ عَنْ يَسَارِهِ وَ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى .^(٢)

١ . التهذيب، ج ٣، ص ٢٥٧، ح ٣٥ / استبصار، ج ١ ، ص ٤٤٢، ح ٤: و ما ذكرته فى هذا الكتاب عن الحسين بن سعيد: فقد أخبرنى به الشيخ، ابوعبدالله، محمد بن محمد بن النعمان والحسين بن عبده الله و احمد بن عبدون كلهم عن احمد بن محمد بن الحسن بن الوليد عن أبيه محمد بن الحسين بن الوليد. وأخبرنى أيضاً -أبوالحسين: ابن أبي جدا القمي عن محمد بن الحسن بن الوليد عن الحسين بن الحسن بن أبان عن الحسين بن سعيد.

و رواه -أيضاً - محمد بن الحسين بن الوليد، عن محمد بن الحسن الفضuar عن أحمد بن محمد عن الحسين بن سعيد.

این روایت با کمی تغییر در کافی نیز آمده است، ج ٣، ص ٣٧٠، ح ١٢ : جماعة عن احمد بن محمد عن الحسين بن سعيد مثله. وسائل الشيعة: ج ٥، ص ٢٢١، ح ٦٣٨٥ / بحار الأنوار، ج ٨٠، ص ٣٦٥ .

٢ . التهذيب، ج ٣، ص ٢٥٧، ح ٣٦ / سند شیخ طوسی به محمد بن احمد بن یحیی در مشیخه این چنین است: و ما ذكرته فى هذا الكتاب عن محمد بن احمد بن یحیی، الأشعري: فقد أخبرنى به الشیخ أبوعبدالله، والحسین بن عبده الله و احمد بن عبدون كلهم: عن أبي جعفر محمد بن الحسين بن سفیان عن احمد بن ادریس عن محمدبن احمد بن یحیی، وأخبرنى ابوالحسین، ابن أبي جید عن محمد بن الحسن بن الولید عن محمد بن یحیی

امام صادق علیه السلام از پدر بزرگوارش نقل فرمود که: هیچ یک از شما در حال نماز آب دهان یا خلط سینه را به طرف مقابل (قبله) نیندازد بلکه به طرف راست هم نیندازد ولی به طرف چپ و زیر پای چپ مانع ندارد.

۶. محمد بن الحسین الرضا فی المجازات النبویة عن علیه السلام آنے قال: ان المسجد لیتزوی من التحامة کما تزوی الجلد من النار اذا اثبضت و اجتمعت.^(۱)

همانا مسجد از انداختن آب دهان در او به خود می پیچد، همانگونه که پوست در هنگام آتش گرفتن جمع و منقبض می شود.

۷. محمد بن علی بن الحسین باسناده عن شعیب بن واقد عن الحسین بن زید عن جعفر بن محمد عن أبيه عن آبائی علیه السلام فی حدیث المناہی قال: نهی رسول الله علیہ السلام عن الشّفاعة فی المساجد. (۲)
پیامبر اکرم علیہ السلام طبق حدیث مناهی از انداختن آب دهان و خلط سینه و بینی در مساجد نهی فرمودند.

واحمد بن ادريس جمیعاً عن محمد بن احمد بن یحیی و اخیرنی به -أیضاً- الحسین بن عیید الله عن احمد بن محمد بن یحیی عن أبيه محمد بن عیسی عن محمد بن احمد بن یحیی.

و أخبرنا الشيخ ابوعبد الله والحسین بن عیید الله و احمد بن عبدون كلهم: عن أبي محمد الحسن بن حمزه العلوی و ابی جعفر محمد بن الحسین البزوفری جمیعاً: عن احمد بن ادريس عن محمد بن احمد بن یحیی / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۲۲، ح ۶۳۸۸ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۲۰۱ / و رواه فی من لا يحضره الفقيه مرسلاً، ج ۱، ص ۲۷۷، ح ۸۵۳ .
۱. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۲۴، ح ۶۳۹۵ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۶۴ .

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۳، ح ۴۹۶۸ . سند شیخ صدوق در مشیخه به شعیب بن واقد در حدیث مناهی این چنین است: وما كان فيه عن شعیب بن واقد -فی المناہی-: فقد رویته عن حمزه بن محمد بن احمد بن جعفر بن محمد بن زید بن علی بن الحسین بن علی بن أبي طالب علیه السلام، قال: حدثني أبو عبد الله؛ عبدالعزيز بن محمد بن عيسى، الأبهري، قال: حدثنا أبو عبد الله محمد بن ذكري يا الجوهري، الغنائي، البصري قال: حدثنا شعیب بن واقد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۲۴، ح ۶۳۹۳ / بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۳۲۸ / الأمالی الصدوق، ص ۴۲۲ / مکارم الأخلاق، ص ۴۲۴ .

٨ . و رأى ﷺ خاتمةً في المسجد فشئ إليها بعْرُجُونِ من عَاجِينَ ابن طَابٍ فَحَكَّهَا ثُمَّ رَجَعَ
الْقَهْفَرِيَ فَبَيْنَ عَلَى صَلَاتِهِ (١)

پیامبر ﷺ خلط در مسجد دیدند، و آن را با جارویی که از درخت‌های خرمای مدینه ساخته بودند، پاک کردند و عقب، عقب برگشتند و نماز را ادامه دادند.

٩ . أَخْبَرَنَا الشَّرِيفُ أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنِ عَبْدِ الصَّمْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَاشِمِيِّ عَنِ الْأَبْهَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَمِيرِ بْنِ يُوسُفِ عَنْ عُمَرِ بْنِ عَمَانِ عَنْ الْوَلِيدِ عَنْ رَجُلٍ مِّنْ آلِ شُبْرُمَةَ وَ هُوَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شُبْرُمَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِيهِ زُرْعَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى خَاتِمَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَأَمَرَهَا فَحَكَّتُ وَ قَالَ فِيهِ قَوْلًا شَدِيدًا (٢)

پیامبر خدا ﷺ در طرف قبله مسجد خلط دیدند، پس دستور دادند آن را پاک کنند و سخن شدیدی را فرمودند [کنایه از این که خیلی ناراحت شدند].

١٠ . وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : أَنَّهُ نَهَىٰ عَنِ النَّخَامَةِ فِي الْقِبْلَةِ وَ أَنَّهُ رَأَىٰ خَاتِمَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَلَعِنَ صَاحِبَهَا وَ كَانَ غَائِبًا فَبَيْغَ ذلِكَ امْرَأَتُهُ فَأَثَتْ فَحَكَّتِ النَّخَامَةَ وَ جَعَلَتْ مَكَانَهَا خَلُوقًا فَأَشَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِمَا حَفِظَتْ مِنْ أَمْرٍ رَوَّجَهَا (٣)

از رسول خدا ﷺ نقل شده که از آب دهان و خلط سینه در طرف قبله نهی فرمودند و پیامبر ﷺ کسی را که به طرف قبله آب دهان انداخته بود لعن کردند و آن فرد غایب بود. این قضیه به گوش همسر آن شخص رسید، آمدند و پاک کردند و به جای آن خلوق (نوعی عطر و بوی خوش) گذاشتند، رسول خدا ﷺ او را به دلیل کار نیکی که انجام دادند، ستایش کردند.

١ . من لا يحضره الفقيه، ج ١ ، ص ٢٧٧ ، ح ٨٥١ / وسائل الشيعة، ج ٥ ، ص ١٩١ ، ح ٦٣٠٣ و ح ٧ ، ص ٢٩٢ ، ح ٩٣٧.

٢ . مستدرک الوسائل، ج ٣ ، ص ٣٧٥ ، ح ٣٨٩١ / دعائم الاسلام، ج ١ ، ص ١٧٣ / الجعفریات، ص ٢٥١ .

٣ . مستدرک الوسائل، ج ٣ ، ص ٣٧٦ ، ح ٣٨٢١ / بحار الأنوار، ج ٨١ ، ص ٣٠٨ .

١١. وَ فِي الْحَدِيثِ أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَأَى بُصَارًا فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ فَحَكَمَ ثُمَّ أُقْتَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلَّ فَلَا يَئْصُقْ قِتْلَ وَجْهِهِ فَإِنَّ اللَّهَ قِتْلَ وَجْهِهِ إِذَا صَلَّ. (١)

در روایت وارد شده که پیامبر ﷺ در دیوار قبله آب دهان دیدند، پس آن را پاک کردن، سپس روی آوردن و به مردم و گفتند: هرگاه یکی از شما نماز می‌گذارد به طرف روبه رو آب دهان نیاندازد، زیرا خداوند متعال در هنگامی که نماز می‌خوانید مقابل شماست.

روايات اهل سنت

١. حدثنا قبيطة عن اسماعيل بن جعفر عن حميد عن أنس أنَّ النَّبِيَّ ﷺ رأى تُخَامَةً في القبْلَةِ فَشُقَّ ذلِكَ عَلَيْهِ حَقَّ رُوءَى فِي وَجْهِهِ فَقَامَ فَحَكَمَ بِيَدِهِ فَقَالَ إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَقامَ فِي صَلَاتِهِ فَإِنَّهُ يُنْجِي رَبَّهُ أَوْ أَنَّ رَبَّهُ يَنْهِي وَ بَيْنَ الْقِبْلَةِ فَلَا يَبْرُقُنَّ أَحَدُكُمْ قَبْلَ قِبَلَتِهِ وَ لَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمَيْهِ ثُمَّ أَخْدَ طَرْفَ رِدَائِهِ فَبَصُقَ فِيهِ ثُمَّ رَدَّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضِ فَقَالَ أَوْ يَعْلَمُ هَذَا. (٢)

انس از پیامبر اکرم ﷺ نقل می‌کند که خلط در قبله مسجد دیدند و خیلی برایشان سخت بود به صورتی که آثار ناراحتی در صورت ایشان پیدا بود، پس بلند شدند و با دست پاک کردن و فرمودند: هنگامی که نماز می‌خوانید با خدا مناجات می‌کنید یا فرمود: همانا خداوند در نماز بین شما و قبله است، پس هیچگاه به طرف قبله آب دهان و خلط نیاندازید ولکن به چپ یا به زیر پای خود اندازید، سپس یک طرف از عبای خود را گرفتند و در آن آب دهان انداختند و مالیدند تا محو شود و فرمودند اگر در مسجد بودید چنین کنید.

١. عوالي الالكي، ج ١، ص ١٣٧، ح ٤٢ / مستدرک الوسائل، ج ٣، ص ٣٧٦، ح ٣٨٢٣.

٢. صحيح البخاري، ج ١، ص ١٠٥ - ١٠٦ . نظير اين روایت با تفاوت در صحيح مسلم آمده است، ج ٢، ص ٧٦، سنن ابن ماجه، ج ١، ص ٣٢٦، ح ١٠٢٢ .

۲. عبدالله بن یوسف قال أَخْبَرَنَا مَالِكُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَأَى بُصَاقًا فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ فَحَكَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصْلِلُ فَلَا يَبْصُقْ قَبْلَ وَجْهِهِ فَإِنَّ اللَّهَ قَبِيلَ وَجْهَهِ إِذَا صَلَّى.^(۱)

عبدالله بن عمر می‌گوید پیامبر خدا علیه السلام در قبله مسجد آب دهان دیدند پس پاک کردند و رو به مردم فرمودند: هنگامی که یک نفر از شماماز می‌خواند به طرف قبله آب دهان نیندازد، زیرا هنگام نماز خداوند در مقابل شماست.

۳. عبدالله بن یوسف قال أَخْبَرَنَا مَالِكُ عَنْ هَشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةِ أَمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَأَى فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ مُخَاطِأً أَوْ بُصَاقًا أَوْ نَخَامَةً فَحَكَهُ.^(۲)

عائشه از پیامبر خدا علیه السلام نقل می‌کند که پیامبر در دیوار قبله خلط سینه و بینی یا آب دهان دیدند پس آن را پاک کردند.

۴. موسی بن اسماعیل قال أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمَ بْنَ سَعْدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبْنَاءُ شَهَابٍ عَنْ حَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هَرِيرَةَ وَأَبَا سَعِيدَ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَأَى نَخَامَةً فِي جِدَارِ الْمَسْجِدِ فَتَنَوَّلَ حَصَّةً فَحَكَهَا فَقَالَ: إِذَا تَنَحَّمَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَحَّمَ قَبْلَ وَجْهِهِ وَلَا عَنْ مِيَّنِهِ وَلَا يَبْصُقَ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ أَئْسِرَى.^(۳)

پیامبر خدا علیه السلام خلط در دیوار مسجد دیدند و با سنگریزه پاک کردند و فرمودند: هنگامی که خلط سینه و بینی می‌اندازید به طرف مقابل و راست نیندازید بلکه به طرف چپ یا زیر پای چپ بیندازید.

۵. حدثنا یحیی بن حبیب بن عربی ثنا خالد یعنی ابن الحارث عن محمد بن عجلان عن عیاض بن عبد الله عن أبي سعید المخدری أَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يُحِبُّ الْعَرَاجِيَّنَ وَ لَا يَزَالُ فِي يَدِهِ مِنْهُمَا، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ،

۱. همان، ص ۱۰۶. با کمی اختلاف در صحیح مسلم، ج ۲، ص ۷۵.

۲. همان، ص ۱۰۶ / صحیح مسلم، ج ۲، ص ۷۶.

۳. همان، نظیر این روایت با سند دیگری در ذیل همین روایت در بخاری آمده است؛ همچنین با اندکی اختلاف با سند دیگری در صفحه ۱۰۷ بخاری آمده است.

فَرَأَىٰ نُخَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمُسْجِدِ فَحَكَّهَا ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ مُغْصِبًا فَقَالَ: أَيْسَرُ أَحْدُكُمْ أَنْ يُبَصِّقَ فِي وَجْهِهِ! إِنَّ أَحْدُكُمْ إِذَا اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَإِنَّمَا يَسْتَقْبِلُ رَبَّهُ عَزَّوْجَلَ، وَالْمَلَكُ عَنْ يَمِينِهِ، فَلَا يَسْتَقْبِلُ عَلَى يَمِينِهِ وَلَا فِي قِبْلَتِهِ وَأُبَيْضَقَ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ. فَإِنْ عَجَلَ بِهِ أَمْرٌ فَلَيَفْعُلْ هُكَذَا وَوَصَّتَنَا إِنْ عَجَلَانِ ذَلِكَ: أَنْ يَتَفَلَّ فِي شَوِيهٍ ثُمَّ يُرَدُّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ.^(١)

پیامبر ﷺ عراجن (وسیله‌ای برای نظافت یا جارو) را دوست می‌داشت و همیشه همراه داشت، داخل مسجد شد و خلطی را در قبله دیدند پس آن را پاک کردند و با ناراحتی رو به مردم گفتند: آیا آسان است بر شما که کسی در صورت شما آب دهان اندازد، همانا یکی از شما هنگامی که رو به قبله می‌ایستد به طرف خداوند متعال ایستاده است و ملک الهی در طرف راست اوست پس به طرف قبله و سمت راست آب دهان نیندازید و به طرف چپ یا در زیر پا اندازید و اگر به شما سخت بود و نتوانستید تحمل کنید در لباس خود آب دهان اندازید و آن را بمالید تا محو شود.

انداختن پاها بر روی یکدیگر یا روی دیوار مسجد

در متون اهل سنت

۱ . حدثنا عبد الله بن مسلمة عن مالكٍ عن ابن شهاب عن عباد بن تميم عن عمّه: أَتَهُ رَأَى
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُسْتَلْقِيًّا (۱) فِي الْمَسْجِدِ، وَاضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى. (۲)

عبد بن تميم از عمومیش (عبد الله بن زید بن عاصم المازنی) نقل می کند که رسول خدا ﷺ
را در مسجد دید در حالی که به پشت خوابیده بود و یک پایش را بر روی دیگری انداخته بود.

۲ . حدثنا ابراهیم بن سعد عن ابن شهاب عن عباد بن تميم عن عمّه أَتَهُ أَبْصَرَ النَّبِيَّ ﷺ
يَضْطَجِعُ فِي الْمَسْجِدِ رافعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى. (۳)

عبد بن تمیم از عمومیش نقل می کند که پیامبر اکرم ﷺ را در مسجد دیدم در حالی
که به پشت خوابیده بود و یک پایش را بر روی دیگری انداخته بود.

۱. أَيْ حال كونه مضطجعاً على ظهره والاستلقاء هو الاستطague على القفا سواء كان معه نوم أم لا.

تحفة الأحوذى في شرح الترمذى، ج ۸، ص ۴۱ - ۴۰.

۲. صحيح البخارى، ج ۱، ص ۱۲۲ / صحيح مسلم، ج ۶، ص ۱۵۵: حدثنا يحيى بن يحيى قال قرأت على مالك
عن ابن شهاب مثله. / سنن الترمذى، ج ۴، ص ۱۸۷: حدثنا سعيد بن عبد الرحمن المخزومى وغير واحد قالوا:
أخبرنا سفيان عن الزهرى عن عباد بن تميم مثله. / سنن النسائي، ج ۲، ص ۵۰: أخبرنا قتيبة عن مالك عن ابن شهاب مثله.

۳. صحيح البخارى، ج ۷، ص ۶۸.

بعید نیست دو روایت مربوط به یک قضیه باشد با توجه به اینکه اسناد مختلف در روایت اول به عبادبن تمیم و عمومیش ختم می‌شود و آخرين راوي روایت دوم نیز همین دو نفر می‌باشند.

نحوی شارح صحیح مسلم در ذیل روایت می‌نویسد: در کنار این روایت روایات نهی از استلقاء هم وجود دارد. از این رو علماً احادیث ناهی را بر موردي حمل کردند که این حالت موجب شود عورت یا قسمتی از آن مشاهده شود. ولی اگر به حالتی باشد که چیزی از عورت قابل مشاهده نباشد اشکالی ندارد و کراحتی هم ندارد.^(۱)

۱. صحیح مسلم بشرح النووی، ج ۱۴، ص ۷۸ - ۷۷.

اولین مسجد

۱ . حدثنا موسى بن اسماعيل عن عبدالواحد عن الاعمش عن ابراهيم التبمی عن أبيه قال: سمعت أباذر(ره) قال: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَئِ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِي الْأَرْضِ أَوْ لَ؟ قَالَ: الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ، قَالَ: قَلْتُ ثُمَّ أَئِ؟ قَالَ: الْمَسْجِدُ الْأَقْصَىٰ. قَلْتُ: كَمْ كَانَ بَيْنَهُمَا قَالَ: أَرْبَعُونَ سَنَةً... (۱)

شنيدم ابوذر می فرمود: از رسول خدا ﷺ سؤال کردم: اولین مسجدی که در زمین بنا شد کدام بود؟ فرمود: مسجد الحرام. عرض کردم: پس از آن چه؟ فرمودند مسجد الأقصی. پرسیدم: فاصله زمانی این دو چقدر است؟ فرمودند: چهل سال.

۱ . صحيح البخاري، ج ۴ ، ص ۱۱۷ / صحيح مسلم، ج ۲ ، ص ۶۳ : حدثى على بن حجر السعدي عن على بن مسهر عن الأعمش مثله.

«الف»

۸۳

أهل مسجد

۱. محمد بن يحيى عن احمد بن محمد عن احمد بن أبي داود عن بعض أصحابنا عن أحدِهِمَا عَلَيْهِ الْبَشَّارُ قَالَ: دَخَلَ رَجُلًا مُسْجِدًا أَحَدُهُمَا عَابِدٌ وَالآخَرُ فَاسِقٌ فَخَرَجَ مِنَ الْمُسْجِدِ وَالْفَاسِقُ صَدِيقُ الْعَابِدِ فَاسِقُ وَذَلِكَ أَنَّهُ يَدْخُلُ الْعَابِدَ الْمُسْجِدَ مُدِلًا بِعِبَادَتِهِ يُدِلُّ بِهَا فَتَكُونُ فِكْرَتُهُ فِي ذَلِكَ وَ تَكُونُ فِكْرَةُ الْفَاسِقِ فِي الشَّنَدُمْ عَلَى فَسْقِهِ وَ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِمَا صَنَعَ مِنَ الذُّنُوبِ^(۱)

در روایتی از امام صادق علیه السلام و یا امام باقر علیه السلام آمده است: دو مرد داخل مسجد شدند که یکی از آنها عابد بود و دیگری گناهکار، و چون از مسجد خارج شدند گناهکار، درست کار و عابد فاسق و گناهکار، و دلیلش این بود که عابد وارد مسجد شد در حالی که به عبادت خود می‌بالید [گرفتار عجب و خودپسندی شده بود] و پیوسته فکرش مشغول این بود. ولی گناهکار از کرده‌ی خود پشیمان بود و به درگاه خداوند از آنچه از گناهان انجام داده است، استغفار می‌کرد.

۲. عده من اصحابنا عن سهل بن زياد عن جعفر بن محمد الأشعري عن ابن القداح عن أبي عبد الله علیه السلام قال: مَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَ لَهُ حَدٌّ يَسْتَهِي إِلَيْهِ إِلَّا الْذُكْرُ... ثُمَّ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: مَنْ خَيْرُ أَهْلِ الْمُسْجِدِ؟ فَقَالَ: أَكْثَرُهُمْ لَهُ ذِكْرًا.^(۲)

۱. الکافی، ج ۲، ص ۳۱۴، ح ۶ / وسائل الشیعہ، ج ۱، ص ۱۰۱، ح ۲۴۳ / بحار الأنوار، ج ۶۹، ص ۳۱۱، ح ۶، شیخ صدوق در علل الشایع، ج ۲، ص ۳۵۴ ح ۱ روایت را باین سند نقل می‌کند: أبي (ره) عن محمد بن يحيى العطار عن محمد بن احمد بن محمد رفعه قال: قال الصادق علیه السلام .

۲. الکافی، ج ۴، ص ۲۴۲، ح ۱ / وسائل الشیعہ، ج ۷، ص ۱۶۰، ح ۹۰۰۶ .

از امام صادق علیه السلام نقل شده که فرمودند: هیچ چیزی نیست مگر اینکه انتهایی دارد مگر ذکر، سپس فرمود: مردی به حضور پیامبر اکرم علیه السلام رسید و گفت: بهترین اهل مسجد چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: کسانی که بیشترین ذکر را برای خدا بگویند.

۳. الحسين بن سعيد عن فضالة عن حسين بن عثمان عن ابن مسكان عن ابن أبي عمير قال:
 سَأَلَتْ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْمُحَمَّدُ عَنِ الرَّجُلِ يَتَكَلَّمُ فِي الْإِقَامَةِ قَالَ: نَعَمْ فَإِذَا قَالَ الْمُؤْذِنُ قَدْ قَاتَ الصَّلَاةُ فَقَدْ حَرَمَ الْكَلَامُ عَلَى أَهْلِ الْمَسْجِدِ إِلَّا أَنْ يَكُونُوا قَدِ اجْتَمَعُوا مِنْ شَقَّ وَ لَيْسَ لَهُمْ إِمَامٌ فَلَا بَأْسَ أَنْ يَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ تَقَدَّمْ يَا فُلَانُ.^(۱)

ابن ابی عمیر می‌گوید: از امام صادق علیه السلام پرسیدم. از مردی که در حال گفتن اقامه سخن می‌گوید؟ حضرت فرمودند: آری، پس هنگامی که مؤذن «قد قات الصلاة» گفت سخن گفتن بر اهل مسجد حرام می‌شود مگر اینکه افراد مختلفی جمع شده باشند و امام جماعت نداشته باشند در این صورت اشکالی ندارد که برخی فردی دیگر را برای پیش نمازی مشخص کنند.

۴. و عن رسول الله علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: يُؤْمِنُكُمْ أَكْثَرُكُمْ نُورًا وَالنُّورُ الْقُرْآنُ وَكُلُّ أَهْلِ الْمَسْجِدِ أَحَقُّ بِالصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِهِمْ إِلَّا أَنْ يَكُونَ أَمِيرُهُمْ يَعْنِي يَحْضُرُ فَإِنَّهُ أَحَقُّ بِالإِمَامَةِ مِنْ أَهْلِ الْمَسْجِدِ.^(۲)

رسول خدا علیه السلام فرمودند: کسی از شما که از نور بیشتری برخوردار است پیش نماز می‌شود. و آن نور، نور قرآن است و هر یک از اهل مسجد، به نماز در مسجد خودشان سزاوارتر است مگر اینکه فرمانده و امیرشان [بزرگشان] حاضر باشد که در این صورت او سزاوارتر به امام جماعت از اهل مسجد است.

۱. التهذیب، ج ۲، ص ۵۵، ح ۲۹ / استصدار، ج ۱، ص ۳۰۱، ح ۷؛ سند شیخ طوسی به حسین بن سعید در صفحه ۷۳ ذکر شد / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۳۹۵، ح ۶۸۹۹ / نظری این روایت در دعائیم الاسلام، ج ۱، ص ۱۶۴ نقل شده است. / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۶۰ .

۲. دعائیم الاسلام، ج ۱، ص ۱۵۲ / بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۱۱۰ / مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۴۷۴، ح ۷۲۸۹ .

۵. وَكَانَ [الْحَسْنَ عَلَيْهِ] يَقُولُ: أَهْلُ الْمَسْجِدِ رُوَارُ اللَّهِ وَحْقٌ عَلَى الْمُزُورِ التُّحْقَةُ لِرَائِدِهِ.^(۱)

امام حسن علیه السلام می فرمودند: اهل مسجد زائران خداوند هستند و بر زیارت شونده است
که هدیه به زائرش بدهد.

۶. وَرَوَى رُزْرَارَةُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ أَنَّهُ قَالَ: إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ حَرُومُ الْكَلَامُ عَلَى الْإِمَامِ
وَأَهْلِ الْمَسْجِدِ الْأَنَّ فِي تَقْدِيمِ إِمامٍ.^(۲)

امام باقر علیه السلام می فرماید: هنگامی نماز برپا می شود سخن گفتن بر امام جماعت
و اهل مسجد حرام می شود مگر در تعیین پیش نماز.

۷. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ عَنْ مُوسَى قَالَ حَدَثَنَا أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِهِ
عَلَى بْنِ الْحَسِينِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا نَزَلْتِ الْعَاهَاتُ وَالآفَاتُ عُزُوفٍ
أَهْلُ الْمَسَاجِدِ.^(۳)

رسول خدا علیه السلام فرمودند: هنگامی که بلاها و آفت‌های نازل می شود، اهل مسجد از ابتلای
به آن معاف می شوند.

۸. عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَا مِنْ يَوْمٍ إِلَّا وَ مَلَكٌ يُنَادِي فِي الْمُقَابِرِ مَنْ تَعْبِطُونَ فَيَقُولُونَ أَهْلَ الْمَسَاجِدِ
يُصَلُّونَ وَ لَا تَقْدِرُ وَ يَصُومُونَ وَ لَا تَقْدِرُ.^(۴)

پیامبر خدا علیه السلام فرمودند: هیچ روزی نیست مگر اینکه ملکی در قبرستان‌ها ندا می دهد:
به چه کسانی غبطه می خورید؟ پس می گویند: به اهل مساجد. نماز می گزارند و روزه می گیرند
و ما نمی توانیم.

۱. ارشاد القلوب، ج ۱، ص ۷۷.

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۸۵، و ۱۱۳۷، ح ۸۷۹ و ۶۸۹۳ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۳۹۳، ح ۳۹۳.

۳. المعرفیات، ص ۳۹ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۵۶، ح ۳۷۶۹.

۴. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۲، ح ۳۷۸۶ / نظیر این روایت در منابع اهل سنت هم ذکر شده است. کشف المخفاء،
ج ۲، ص ۱۹۱.

٩ . حدثنا أبي عن سعد بن عبد الله عن أبوبن نوح عن الريبع بن محمد المسلي عن عبد الأعلى عن نوف قال: بِتُّ لَيْلَةً عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى عَلِيٍّ عَلِيَّاً فَكَانَ يُصَلِّي اللَّيْلَ كُلَّهُ... فَقَالَ يَأْنُوفُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْحَى إِلَيَّ عِيسَى بْنَ مَرْيَمَ عَلِيَّاً قُلْ لِلَّهِ مِنْ بَنِ إِسْرَائِيلَ لَا يَدْخُلُو بَيْتِنَا مِنْ بُعْيُوقِ إِلَّا يُتَلُّو بَطَاهِرَةً وَأَبْصَارَ خَاشِعَةً وَأَكْفَّ نَقِيَّةً وَقُلْ لَهُمْ أَنِّي غَيْرُ مُسْتَجِيبٍ لِأَحَدٍ مِنْكُمْ دَعْوَةً وَلِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِ قِبْلَهُ مُظْلِمَةً^(۱).

نوف بکالی می‌گوید: شبی نزد حضرت علی علیه السلام خوايدم. حضرت تمام شب را نماز می‌خواند پس فرمود: ای نوف؛ خداوند عزوجل به عیسی بن مریم وحی فرمود که: به بنی اسرائیل بگو: جز با دلهای پاکیزه و دیدگان خاشع و دستان پاک به هیچ یک از خانه‌های من [مساجد] وارد نشوند. و به آنان بگو من هیچ یک از دعاها شما را در حالی که از یکی از مخلوقات مظلمه‌ای برگردن شماست [تا آن را برنگرداند و رد نکند] اجابت نمی‌کنم.

١٠ . وَ فِي وَصِيَّةِ الَّتِي عَلَيْهَا لَا يَأْذِرُ قَالَ عَلِيُّ عَلِيَّاً: يَا أَبَاذْرُ طُوبِي لِأَصْحَابِ الْأَلْوَاهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُونَهَا فَيَسْبِقُونَ النَّاسَ إِلَى الْجَنَّةِ أَلَا وَهُمْ السَّابِقُونَ إِلَى الْمُسَاجِدِ بِالْأَسْخَارِ وَغَيْرُهَا.^(۲)

ای ابوذر! خوش به حال پرچمداران روز قیامت که پرچم‌ها را حمل می‌کنند و از مردم در رفتن به بهشت پیشی می‌گیرند. آگاه باش! آنان کسانی هستند که در رفتن به مساجد در سحرگاهان و دیگر اوقات بر همگان سبقت می‌جستند.

۱ . الخصال، ج ۱ ، ص ۳۳۷، ح ۴۰ / این روایت با اندک تفاوت در متن در امالي مفید، ص ۱۳۲، ح ۱ با این سند نقل شده است: حدثنا الشیخ الجلیل المفید عن أبوالحسن علی بن خالد المراغی عن الحسین بن محمد البزار عن ابوعبد الله جعفر بن عبد الله العلوی المحمدي عن یحیی بن هاشم الغساني عن أبي عاصم البنای عن سفیان عن أبي اسحاق عن علمة بن قیس عن نوف البکالی / اعلام الدین، ص ۱۲۳ / بحارالأنوار، ج ۹۰ ، ص ۳۵۶ / در مستدرکالوسائل روایت با این سند آمده است: وَعَن الصفار عن ابوبن نوح عن العباس بن عامر عن ربيع بن محمدالمسلمی مثله، ج ۵، ص ۲۷، ۵۸۴۴.

۲ . مکارم الأخلاق، ص ۴۶۱ ؛ با سند کامل این روایت با ذکر بقیة جزئیات در بحث «خرید و فروش در مسجد» ذکر شده است.

۱۱ . و فی روایة ابراهیم بن عبد الحمید عن أبی عبد الله علیہ السلام قال: مَنْ أَقَامَ فِي مَسْجِدٍ بَعْدَ صَلَاتِهِ اتَّظَارًا لِصَلَاةٍ فَهُوَ ضَيْفُ اللَّهِ وَحَقُّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكْرِمَ ضَيْفَهُ^(۱)

امام صادق علیہ السلام می فرمائیں: هر کس پس از نمازش به انتظار نماز دیگر در مسجد بماند، مهمان خداست و بر خداوند است که مهمانش را گرامی بدارد.

۱۲ . السید الرضی فی المجازات النبویة عن النبی علیہ السلام قال: إِنَّ لِلْمَسَاجِدِ أَوْ تَادَأَ الْمَلَائِكَةُ جُلَسُواْ فِيهِمْ^(۲)
إِذَا غَابُواْ افْتَقَدُوهُمْ وَ إِنْ مَرِضُواْ عَادُوهُمْ وَ إِنْ كَانُواْ فِي حَاجَةٍ أَعْانُوهُمْ

پیامبر خدا علیہ السلام فرمود: مساجد را میخایی است که فرشتگان با آنان همنشین هستند [مردانی که حضور پیوسته در آن دارند] چنانچه روزی آنان را نبینند، به سراغشان میروند و چون بیمار شوند از آنان عیادت میکنند و اگر به دنبال کار و حاجتی باشند آنان را یاری میدهند.

ر.ک: روایت ۱ و ۲ «بهترین و بدترین مکان‌ها در زمین» و روایت ۴ «خانه‌های خدا در زمین».

۱ . المحاسن، ج ۱ ، ص ۴۸ / وسائل الشيعة، ج ۴ ، ص ۱۱۸ ، ح ۴۶۷۱ / بحار الأنوار، ج ۸۱ ، ص ۳ .

۲ . مستدرک الوسائل، ج ۳ ، ص ۳۵۸ ، ح ۳۷۷۴ / بحار الأنوار، ج ۸۰ ، ص ۳۷۳ ، ح ۳۸ .

«الف»

٨٩

بـ «

برتوی مسجد کوفه بر مسجد الأقصى^(١)

١ . عده من أصحابنا عن احمد بن محمد عن أبي يوسف يعقوب بن عبد الله من ولد أبي فاطمة عن اسماعيل بن زيد مولى عبدالله بن يحيى الكاهلي عن أبي عبدالله عثيمان قال: جاء رجل إلى أمير المؤمنين و هو في مسجد الكوفة فقال: السلام عليك يا أمير المؤمنين و رحمة الله و بركاته، فردد عليه، فقال: جعلت فداك! إن أردت المسجد الأقصى فارذت أن أسلم عليك وأودعك، فقال له: و أي شيء أردت بذلك؟ فقال: الفضل جعلت فداك! قال: فيفع راحتك وكل رزاك و صل في هذا المسجد فإن الصلاة المكتوبة فيه حجة مبرورة والتالفة عمرة مبرورة والبركة فيه على اثنى عشر ميلاً يمتد مئون و يسارة مائة و في وسطه عين من دهن و عين من لبن و عين من ماء شراب للمؤمنين و عين من ماء طهير للمؤمنين. منه سارت سفينه نوح وكان فيه نسر و يغوث و يعوق^(٢) و صل فيه سبعون نبياً و سبعون وصيماً.^(٣)

١ . أما العيون فستظاهر فيها في زمن القائم (عج) كما يؤمّي إليه بعض الأخبار، بحار الأنوار، ج ٩٧ ، ص ٤٠٤ .

٢ . نسو يغوث و يعوق، نام سه بت هستند كه در زمان حضرت نوح عثيمان بودند و این دلیل بر قدمت تاریخی مسجد است: الكافي، ج ٣ ، ص ٤٩٢ (پاورقی ٢).

٣ . والتحقى بالسبعين من الأنبياء والأوصياء بلاهتمام بذكر أعظمهم عثيمان أو من صلّى الله عليهم في هذا المقدار الذي كان مسجداً في ذلك الزمان كانوا بهذا العدد فإنه قد مر أنه كان أوسع والله يعلم.. بحار الأنوار، ج ٩٧ ، ص ٤٠٤ .

أَنَا أَحَدُهُمْ وَقَالَ يَسِيدُ الْجَنَّاتِ فِي صَدْرِهِ مَا دَعَا فِيهِ مَكْرُوبٌ بِمَسْأَلَةٍ فِي حَاجَةٍ مِنَ الْحَوَائِجِ إِلَّا أَجَابَهُ اللَّهُ وَفَرَّجَ عَنْهُ كُرْبَتَهُ^(١).

یحیی بن کاهلی از امام صادق علیہ السلام نقل می کند که فرمود: مردی به محضر امیرالمؤمنین علیہ السلام در مسجد کوفه آمد و به حضرت سلام کرد، امام علیہ السلام جواب سلام را فرمودند. مرد گفت: جانم به فدایت! من تصمیم گرفته‌ام به مسجد‌الاقصی بروم، لذا آمده‌ام عرض سلامی بکنم و از شما خدا حافظی نمایم، امام فرمود: چه چیزی تو را به این تصمیم وا داشته است؟ جواب داد: فدایت شوم! فضیلت آن مسجد. امام علیہ السلام فرمود: اسباب سفرت را بفروش و آنچه از زاد داری بخور و در همین مسجد (کوفه) نماز بگزار، همانا نماز واجب در این مسجد معادل یک حج مبرور و نماز مستحب معادل عمره مبرور است و برکت در این مسجد به ۱۲ میل می‌رسد، سمت راست او برکت و سمت چپ آن مکر و در وسط آن چشمه‌ای از روغن و چشمه‌ای از شیر و چشمه‌ای از آب خالص برای مؤمنین است و چشمه‌ای از آب پاک. از اینجا کشتی نوح به جریان درآمد. و در اینجا بتهای نسر و یغوث و یعوق است، هفتاد پیامبر و هفتاد وصی در اینجا نماز گزارده‌اند که یکی از آنان من هستم، راوی می‌گوید: حضرت با دست به سینه‌اش اشاره کرد و فرمود: هر گرفتاری در این مسجد، حاجتی را از خداوند درخواست نموده، خداوند متعال دعای او را اجابت و گرفتاری وی را بر طرف نموده است.

٢. عن سلام الحنّاط عن رجل عن أبي عبد الله علیہ السلام قال: سَأَلَتُهُ عَنِ المسَاجِدِ الَّتِي لَهَا الْفَضْلُ، فقال: المساجدُ الحرامُ وَ مَسْجِدُ الرَّسُولِ، قلت: وَالْمَسْجِدُ الْأَقْصى جُعِلَتْ فِدَاكَ؟ فقال: ذاك في السماء إليه أُسرى رسول الله علیہ السلام فقلت: إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ إِنَّهُ بَيْتُ الْمَقْدِسِ فقال: مَسْجِدُ الكوفةِ أَفْضَلُ مِنْهُ.^(٢)

١. الکافی، ج ٣، ص ٤٩١، ح ٢ / کامل الزیارات، ص ٣٢ - ٣٣: حدثني أبي عن سعد بن عبد الله عن احمد بن محمد بن عيسى عن أبو يوسف يعقوب بن عبد الله... مثله / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٦١، ح ٦٤٩٥ / التهذيب، ج ٣، ص ٢٥١ - ٢٥٢ / بحار الأنوار، ج ٩٧، ص ٤٠٣.

٢. تفسیر العیاشی، ج ٢، ص ٢٨٠ - ٢٨٩ / مستدرک الوسائل، ج ٣، ص ٤٠٩، ح ٣٨٩٢ / بحار الأنوار، ج ١٨، ص ٣٨٥، ح ٩١.

از امام صادق علیه السلام سؤال کرد: چه مساجدی با فضیلت است؟ فرمود: مسجدالحرام و مسجدالرسول علیهم السلام؛ عرض کرد: فدایت شوم مسجدالأقصی چطور؟ فرمود: آن در آسمان است و رسول خدا علیه السلام در شب معراج بدان سیر داده شد، عرض کرد: مردم می‌گویند که آن در بیت المقدس است، فرمود: فضیلت مسجد کوفه از آن [بیت المقدس] بیشتر است.

برهنه‌گی پاها در مسجد

۱. محمد بن علی بن محبوب عن احمد عن البرقی عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبيه عليهما السلام أنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ قَالَ كَشْفُ السُّرَّةِ وَالْفَخْدِ وَالرُّكْبَةِ فِي الْمُسْجِدِ مِنَ الْعَوْرَةِ.^(۱) پیامبر گرامی اسلام می‌فرماید: نمایاندن ناف، ران و زانو در مسجد همانند کشف عورت است.

مفهوم این روایت این است که همان‌گونه که کشف عورت جایز نیست از برهنه کردن شکم و پاها نیز باید در مسجد خودداری شود. البته در سایر روایات از هر گونه برهنه‌گی در منظر دیگران برای همه انسان‌ها اعم از زن و مرد نهی شده است و شیخ حرج عاملی این روایات را در یک باب مستقل ذکر کرده‌اند.^(۲)

روایت دیگری با سند ذیل به همین مضمون آمده است:

۲. أخبرنا محمد حدثني موسى قال حدثنا أبي عن أبيه عن جده جعفر بن محمد عن أبيه عن جده على بن الحسين عن أبيه عن علي عليهما السلام قال: قال رسول الله عليهما السلام مثله.^(۳)

۱. التهذيب، ج ۳، ص ۶۲، ح ۲۶۳. سند شیخ طوسی به محمد بن علی بن محبوب در صفحه ۷۲ ذکر شده است. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۴، ح ۶۴۵۰.

۲. ر.ک: وسائل الشیعه، ج ۵، أبواب أحكام الملابس، باب ۱۰، ص ۲۲ - ۲۳.

۳. الجعفريات، ص ۳۷ / عوالي الرائي، ج ۱، ص ۳۲۸.

برهنه کردن شمشیر و تراشیدن قیر کمان در مسجد

۱. علی بن ابراهیم عن محمد بن عیسی عن یونس عن العلاء عن محمد بن مسلم عن أحد همایلین قال: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَن سَلْ لِ السَّيْفِ فِي الْمَسْجِدِ وَ عَنْ بَرْيِ النَّبْلِ فِي الْمَسْجِدِ، قَالَ: أَفَأَبْنَى لِغَيْرِ ذَلِكَ.^(۱)

امام باقر یا صادق علیہ السلام می فرماید: رسول خدا علیہ السلام از بیرون آوردن شمشیر از غلاف و تراشیدن تیر در مسجد منع کردند. و فرمودند: مسجد برای غیر این گونه کارها ساخته اند.

۲. شعیب بن واقد عن الحسین بن زید عن الصادق علیہ السلام عن آبائہ علیہما السلام - فی حدیث المناهی -
قال: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَن يُسَلَّ السَّيْفَ فِي الْمَسْجِدِ.^(۲)

امام صادق علیہ السلام از پدران بزرگوارش نقل می کند که پیامبر خدا علیہ السلام نهی فرمود از اینکه در مسجد شمشیر را برهنه سازند.

۱. الکافی، ج ۳، ص ۳۶۹، ح ۸، بَرِي النَّبْل؛ و بَرِي يَبْرِي، بِرِيَا اذَنَحْتُ، لسانالعرب، ج ۱۴، ص ۷۰ / التهدیب، ج ۳، ص ۲۵۸، ح ۴۴. سند شیخ طوسی به علی بن ابراهیم در صفحه ۲۵۵ ذکر شده است. / وسائلالشیعه، ج ۵، ص ۲۱۷، ح ۶۲۲۷ / بحارالأنوار، ج ۸۰، ص ۳۵۰.

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۸، ح ۴۹۶۸. این روایت بخشی از حدیث مناهی با سند شیخ صدوق به شعیب بن واقد است که در صفحه ۷۴ ذکر شد. / وسائلالشیعه، ج ۵، ص ۲۱۸، ح ۶۳۶۷ / بحارالأنوار، ج ۷۳، ص ۳۳۱ / الأملی للصدوق، ص ۴۲۴ / مکارم الأخلاق، ص ۴۲۶.

٣. حدثی ابی عن محمد بن یحییٰ عن محمد بن احمد بساناده رفعه - فی حدیث - انْ رَسُولُ اللَّهِ مَرَّ بِرَجْلٍ يَبْرِي مَشَاقِصَ لَهُ^(۱) فِي الْمَسَاجِدِ فَنَهَا، وَقَالَ: أَنَّهَا لَغَيْرِ هَذَا بُيْتٌ.^(۲)
- همانا رسول خدا عبور کردند به مردی که تیرهایی را در مسجد می‌تراشید پس او را نهی کردند و فرمود: مساجد برای غیر این امور ساخته شده‌اند.
- ر.ک: روایت اول بحث «اجرای حد در مسجد».
- ر.ک: روایت «سلاخ در مسجد».
- ر.ک: گذرگاه قرار دادن. روایت اهل سنت.
- ر.ک: خرید و فروش در مسجد، ح ۳ از روایات اهل سنت.

-
١. المشاقص؛ السهام والمشاقص أيضاً: نصل من نصال السهام فيه طول، غير عريضٍ. غريب الحديث، ج ٢، ص ١٣٦ / لسان العرب، ج ٧، ص ٤٨.
٢. علل الشرايع، ج ٢، ص ٣١٩، ح ١ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢١٨، ح ٦٣٧٤ / بحار الأنوار، ج ٨١، ص ٨.
- مضمون این روایت در بحث «آویزان کردن سلاخ در مسجد» ذکر شده است.

بوی خوش برای مسجد

۱. عده من أصحابنا عن سهل بن زياد عن الحسين [الحسن] بن يزيد عن بعض أصحابه عن أبي عبدالله عليه السلام قال: إِنَّ عَلَيَّ بْنَ الْحُسْنِيْنِ عليه السلام اسْتَبْلَهُ مَوْلَى لَهُ فِي لَيْلَةٍ بَارِدَةٍ وَ عَلَيْهِ جُبْرٌ وَ مِطْرَفٌ خَرَّ وَ عِمَامَةُ خَرَّ وَ هُوَ مُتَغَافِلٌ بِالْغَالِيةِ، فَقَالَ لَهُ: جَعَلْتُ فِدَاكَ فِي مِثْلِ هَذِهِ السَّاعَةِ عَلَى هَذِهِ الْهُنْيَةِ إِلَى أَيْنَ؟! قَالَ: فَقَالَ عليه السلام: إِلَى مَسْجِدِ جَدِّي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْطُبُ الْحُورَ الْعَيْنَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ^(۱).

امام صادق عليه السلام در این حدیث می فرماید: امام سجاد، زین العابدین عليه السلام در شبی سرد، در حالی که ردا و عمامه‌ای از خز پوشیده و بوی خوش نیز استعمال کرده بود، به خادم خود برخورد نمود. خادم حضرت عرض کرد: فدایت شود در این ساعت از شب و با این قیافه نیکو به کجا می روید؟ امام سجاد عليه السلام فرمودند: به مسجد جدم پیامبر صلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خواستگاری حورالعين از خداوند عزوجل می روم.

روایت دیگری در بیان خوش بو ساختن مسجد در هر هفته در بحث «خرید و فروش در مسجد» ذکر شده است.

ر. ک: حدیث چهارم بحث «وضوگرفتن برای مسجد» (که سفارش به بوی خوش شده است).

ر. ک: ح ۲ ، اهل سنت در بحث: روز جمعه و مسجد.

۱. الكافي، ج ۶، ص ۵۱۷، ح ۵ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۲۸، ح ۶۴۰۷ / بحار الأنوار، ج ۴۶، ص ۵۹.

« بـ »

٩٩

بهترین و بدترین مکان‌هادر زمین

۱ . قال أمير المؤمنين عليه السلام: جاء أعرابيٌّ من بني عامرٍ إلى النبي عليه السلام فسأله - في حديث - عن شرِّ بقاع الأرض و خير بقاع الأرض؟ فقال له رسول الله عليه السلام: شر بقاع الأرض الأسواق... و خير البقاع المساجد و أحبابه إلى الله عزوجل أوئلهم دخولاً و آخرهم خروجاً منها.^(۱)

امام على عليه السلام فرماید: مردی از قبیله بنی عامر به حضور رسول خدا علیهم السلام آمدند و سؤال کردند از بدترین و بهترین مکان‌هادر روی زمین؟ رسول خدا علیهم السلام در پاسخ او فرمودند: بدترین مکان‌ها بازارها هستند، و بهترین مکان‌ها مساجدنده، و محبوب‌ترین بندگان در نزد خداوند عزوجل کسانی هستند که؛ زودتر از همه داخل مسجد شوند و دیرتر از همه خارج گردند.

۲ . عَدَةٌ مِنْ أَصْحَاحِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي عَمِيرٍ، عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليهما السلام قال: قال رسول الله عليه السلام، لجبرائيل عليه السلام: يا جبرائيل، أئ البقاع أحب إلى الله عزوجل؟ قال: المساجد وأحب أهلها

۱ . من لا يحضره النفيه، ج ۳، ص ۱۹۹، ح ۳۷۵۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۹۳، ح ۶۵۸۱ و ح ۱۷، ص ۴۶۸، ح ۲۳۰۰۹ / در معانی الأخبار این روایت با این سند آمده است: أبي(ره) عن سعد بن عبد الله عن احمد بن محمد بن عيسى عن احمد بن محمد بن أبي نصر البزنطى عن مفضل بن سعيد عن أبي جعفر عليهما السلام مثله. ص ۱۶۸ / بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۹۷ و ۸۱، ص ۱۱ / مستدرك الوسائل، ج ۳، ص ۴۲۳ / در کتب اهل سنت تعبیر به احباب‌البلاد و ابغض‌البلاد شده است. ر.ک: صحيح مسلم، ج ۲، ص ۱۳۳ - ۱۳۲ / کنز العمال، ج ۷، ص ۶۴۷ و ص ۶۵۲.

الى الله أوّلهم دُخُولاً و آخرهم خروجاً مِنْهَا. ^(۱)

امام باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا علیه السلام از جبرئیل علیه السلام درباره محبوب ترین مکان‌ها در نزد خداوند متعال سؤال نمود و حضرت جبرئیل فرمود: مساجد محبوب ترین مکان‌ها هستند، و محبوب ترین أهل مساجد کسانی هستند که زودتر از دیگران وارد مسجد می‌شوند و دیرتر خارج شوند.

۳. حدثی محمد بن عبدالله بن جعفر الحمیری عن أبيه عن علی بن محمد بن سالم عن محمد بن خالد عن عبدالله بن حماد البصیری عن عبدالله بن عبد الرحمن الأصم عن عبدالله بن بكیر فی حدیث طویل قال: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلِيِّاً: يَا ابْنَ بُكَيْرٍ! إِنَّ اللَّهَ احْتَارَ مِنْ بِقَاعِ الْأَرْضِ سِتَّةَ: الْبَيْتَ الْحَرَامَ وَ الْحَرَمَ وَ مَقَابِرَ الْأَنْبِيَاءِ وَ مَقَابِرَ الْأَوْصِيَاءِ وَ مَقَاتِلَ [مقابر] الشَّهَدَاءِ وَ الْمَسَاجِدَ الَّتِي يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ. ^(۲)
عبدالله بن بكیر در روایتی طولانی از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند که به او فرمود:
ای ابن‌بکیر! خداوند از میان نواحی زمین شش مکان را انتخاب فرمود؛ بیت‌الحرام و حرم و قبور پیامبران، مقبره‌های اوصیاء، و محل درگیری [آرامگاه‌ها و مقبره‌های] شهداء و مساجدی که در آنها نام خدا برده می‌شود.

۱. الكافی، ج ۳، ص ۴۸۹ / و رواه الحسن بن محمد الطوسي في أمالیه عن المفید عن جعفر بن محمد بن قولويه، عن أبيه، عن سعد بن عبد الله، عن احمد بن محمد بن عيسى عن الحسن بن محبوب عن سیف بن عيرة عن جابر الجعفی عن ابی جعفر عن آبائہ علیہم السلام قال: قال رسول الله علیه السلام، ص ۱۴۵ / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۹۶، ح ۶۵۸۲ و ح ۱۷، ص ۴۶۹، ح ۲۳۰۱۰ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۴ و ح ۱۰۰، ص ۹۸ .

۲. کامل الزیارات، ص ۱۲۵ / بحار الأنوار، ج ۹۸، ص ۶۶ / مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۲۴۷، ح ۱۱۹۴۳ .

« پ »

پرتاب کردن اشیا در مسجد

۱. ابراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن آبائه ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبْصَرَ رَجُلًا يَحْذِفُ بِحَصَّةٍ فِي الْسَّجِيدَةِ قَالَ: مَا زَالَتْ تَلْعَنُ حَقًّا وَقَعْدَةً، ثُمَّ قَالَ: الْخَذْفُ فِي التَّارِیخِ مِنْ أَخْلَاقِ قَوْمٍ لُوطٍ، ثُمَّ تَلَاقَ عَلَیْهِ: وَتَأْتُونَ فِی نَادِیْکُمُ الْمُنْكَرِ (۱) قَالَ: هُوَ الْخَذْفُ. (۲)

سکونی از امام صادق علیه السلام و او از پدرانش نقل می‌کند که فرمود: همانا پیامبر ﷺ مردی را دید که در مسجد سنگ ریزه پرتا به سر می‌کند، حضرت فرمود: این سنگ پیوسته او را لعن می‌کند تا بر زمین افتاد. سپس فرمود: پرتا به سرگ در میان جمع، یکی از اخلاق قوم لوط است. آنگاه امام صادق آیه شریفه که می‌فرماید: و در میان شما جمعی کارهای زشت انجام می‌دهید، را تلاوت نمود و فرمود: مقصود از کار زشت قوم لوط در این آیه کریمه همان سنگ پرت کردن است.

۱. عنکبوت: ۲۹.

۲. النہذیب، ج ۳، ص ۲۶۲، ح ۶۱ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۶۴۴۸ / بحار الأوار، ج ۱۲، ص ۱۷۱ .

١٠٣

« بـ »

پناه بردن به مسجد

۱. الفضل بن الحسن بن الطبری عن الصادق علیہ السلام قال: مَا يَمْتَنُ أَحَدُكُمْ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ غَمٌ مِّنْ عُküومِ الدُّنْيَا أَنْ يَتَوَضَّأْ ثُمَّ يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ فَيَرْكعَ رَكْعَيْنِ يَدْعُوا اللَّهَ فِيهِمَا، أَمَّا سَعْيَتُ اللَّهَ يَقُولُ: وَ اسْتَعِيْبُونُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ.^(۱)

مرحوم طبرسی در ذیل آیه شریفه ۱۰۰ از سوره بقره از امام صادق علیہ السلام نقل می‌کند که فرمود: چه چیزی شما را منع می‌کند از اینکه هرگاه ناراحتی و سختی از ناراحتی‌ها و غم‌های دنیا به سوی شما آمد، وضو بگیرد و داخل مسجد شود و در رکعت نماز بخواند و در نمازش از خداوند کمک بطلبد. مگر نشنیده‌اید که خداوند می‌فرماید: و کمک بگیرید به وسیله صبر و نماز (از خداوند).

۲. حدثنا احمد بن الحسن القطان عن الحسين بن علي السكري عن محمد بن زكريا البصري عن محمد بن عمارة عن أبيه عن الصادق علیہ السلام عن أبيه علیہ السلام قال: إِنَّ الرَّازِلَ وَالْكُسُوفَيْنِ وَالرِّيَاحَ الْهَائِلَةَ مِنْ عَلَامَاتِ السَّاعَةِ فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِّنْ ذَلِكَ فَتَذَكَّرُوا قِبَامَ الْقِيَامَةِ وَ أَفْزَعُوا إِلَى مَسَاجِدِكُمْ.^(۲)

امام صادق علیہ السلام از پدرش نقل می‌کند که فرمودند: زلزله و خورشید گرفتگی و ماه گرفتگی و بادهای ترسناک همگی از نشانه‌های روز قیامت است، پس هرگاه یکی از این‌ها را دیدید، روز قیامت را به یاد آورید و به مسجد‌هایتان پناه ببرید.

۱. مجمع البيان، ج ۱، ص ۱۹۵ - ۱۹۴ / بحار الأنوار، ج ۸۸، ص ۳۴۱.

۲. الأملاني الصدق، ص ۴۶۵، ح ۴ / وسائل الشيعة، ج ۷، ص ۴۸۷ - ۹۹۲۷ / بحار الأنوار، ج ۸۸، ص ۱۴۷.

۳. و عن محمود بن لبید قال: انكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ النَّاسُ: انكَسَفَتِ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمِ ابْنَ النَّبِيِّ ﷺ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ سَمِعَ ذَلِكَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَشْتَرَ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتٍ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَنْكِسُفَا نِإِلَّا مِوْتٌ أَحَدٌ وَلَا حَيَاةٍ فَإِذَا رَأَيْتُمُ ذَلِكَ فَاقْرَأُوهُ إِلَى الْمَسَاجِدِ.^(۱)

محمود بن لبید می‌گوید: روزی که پسر رسول خدا ابراهیم فوت کرد، خورشید گرفت، مردم گفتند: بخاطر مرگ پسر پیامبر است. رسول خدا هنگامی که این سخنان را شنید، بیرون آمد و حمد و ستایش خداوند را به جای آورد و سپس فرمود: ای مردم! خورشید و ماه، دو نشانه از نشانه‌های خداوند هستند که نه برای مرگ کسی می‌گیرند و نه برای حیات و تولد کسی. پس هرگاه این واقعه را دیدید به مسجدها پناه ببرید.

۴. الحسين بن سعيد عن النصر عن عاصم عن أبي بصير قال: إنكسَفَ الْقَمَرُ وَ أَنَا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَوَثَبَ وَ قَالَ: إِنَّهُ كَانَ يُقَالُ: إِذَا انكسَفَ الْقَمَرُ وَالشَّمْسُ فَاقْرَأُوهُ إِلَى مَسَاجِدِكُمْ.^(۲)

ابی بصیر می‌گوید: در ماه رمضان نزد امام صادق علیه السلام بودم که ماه گرفت، ایشان از جای برخاست و فرمود: او می‌گفت (شخصی که در نزد ابی بصیر و امام مشخص بوده است) هنگامی که ماه و خورشید می‌گیرید به مسجد‌هایتان پناه ببرید.

۱. مسكن النوادر، ص ۱۰۳ / مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۱۶۸، ح ۶۶۹۵ / بحار الأنوار، ج ۷۹، ص ۹۱ / در من لا يحضره الفقيه با تفاوت به شکل مرسلاً نقل شده است، ج ۱، ص ۵۴۰، ح ۱۵۰۷، نظیر این روایت با تفاوت در سند و متن در متون اهل سنت نیز نقل شده است. ر.ک: صحيح مسلم، ج ۳، ص ۳۲۵ - ۳۱.

۲. النهذيب، ج ۳، ص ۲۹۳ / سند شیخ به حسین بن سعید در صفحه ۷۳ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۴۹۱، ح ۹۹۳۸.

۵. حمید بن زیاد عن الحسن بن محمد الکندی عن احمد بن الحسن المیشی عن ابیان بن عثمان عن محمد بن المفضل قال: سمعت أبا عبد الله علیه السلام يقول: جائت فاطمة علیها السلام إلى ساریة في المسجد و هي تقول و تحاطي النبي علیه السلام: قد كان بعدك أنت و هبته لو كنت شاهدًا لم يكن خطب إن فقدناك فقد الأرض وإن لها وأحتل قومك فأشهدهم ولا تغب. (۱)

محمد بن مفضل می گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: فاطمه علیه السلام کنار یکی از ستون های مسجد آمد، در حالی که خطاب به پیامبر علیه السلام چنین سخن می گفت: پس از تو واقع ناگوار و جار و جنجال هایی به پا شد که اگر حضور می داشتی قطعاً دامنه آن چنین وسعت نمی یافت. ما تو را از دست دادیم همانند باران شدیدی که زمین آن را از دست بدهد و در میان قومت چنان فسادی به وجود آمد، آنان را نظاره کن و از نظر دور مدار.

۶. احمد بن ابی عبدالله البرق عن جعفر بن محمد عن عبدالله بن میمون القداح عن ابی عبدالله عن ابیه عن جده علی بن الحسین علیهم السلام قال: قال موسی بن عمران علیهم السلام: يا رب من اهلك الذين ظلمهم في ظل عرشك يوم لا ظل إلا ظلك؟ قال: فاوحى الله إلينه... الذين يأتون إلى مساجدك كما تأوى الشوارع إلى أوكارها... . (۲)

از امام سجاد علیه السلام روایت شده که موسی بن عمران فرمود: پروردگارا، چه کسانی را در روز قیامت که هیچ سایه ای به جز سایه تو نیست، در سایه عرشت قرار می دهی؟ پس خداوند به او وحی نمود: کسانی که [برای عبادت] به مساجد من پناه می آورند همچون عقاب ها که به آشیانه هایشان پناه برند.

۷. و روی سماعه عن ابی عبد الله علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَرَضَ دَعَا الطَّبِيبَ وَأَعْطَاهُ وَإِذَا كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ إِلَى وَسْطَانِ رَسَّا الْبَوَابَ وَأَعْطَاهُ وَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا فَدَحَهُ أَمْرٌ فَزَعَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى

۱. الکافی، ج ۸، ص ۳۷۶ - ۳۷۵، ح ۵۶۴.

۲. المحسن، ج ۱، ص ۱۶، ح ۴۵ و ص ۲۹۳، ح ۴۵۴ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۱، ح ۳۷۸۲.

فَتَطَهَّرَ وَتَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ قَلْتُ أَوْ كُرْتُ ثُمَّ دَخَلَ الْمُسْجَدَ فَصَلَّى رَكْعَيْنِ فَحَمَدَ اللَّهَ وَأَشْنَى عَائِدَةَ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ وَأَهْلِ بَيْتِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي عَافَيْتُ مِنْ مَرَضٍ أَوْ رَدَدَتِي مِنْ سَفَرٍ أَوْ عَافَيْتَنِي مِنَ أَخَافُ مِنْ كَذَا وَكَذَا إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ ذَلِكَ وَهِيَ الْيَمِينُ الْوَاجِهُةُ وَمَا جَعَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَيْهِ فِي الشُّكْرِ.^(۱)

امام صادق علیه السلام می فرماید: همان طور که هرگاه یکی از شما مریض شود نزد پزشک می رود و دستمزدی به او می پردازد و اگر حاجتی داشته باشد به دربان رشوه می دهد و به او عطا می کند [تا به مطلوبش برسد]; چنانچه امری یا دینی بر شما سنگینی کرد، به خداوند متعال پناه (ببرد) و وضو بگیرد و کم یا زیاد صدقه بدهد و بعد وارد مسجد شود دو رکعت نماز بگزارد و حمد و ثنای الهی را به جای آورد و بر پیامبر و اهل بیت‌ش درود بفرستد سپس بگوید: خداوند از آنچه می ترسم، مرا سلامت بدار، خدای تعالی حاجتش را برآورد، این سوگند واجب الهی با شکرگزاری بنده‌ای تحقق می یابد.

روایت اهل سنت

۱. حدثنا ابراهیم بن یعقوب عن زید بن حباب أن حمید المکی مولی ابن علقة حدثه أن عطاء بن أبي رباح حدثه عن ابی هریرة قال: قَالَ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا مَرَرْتُمْ بِرِياضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا رِياضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: الْمَسَاجِدُ، قلت وَمَا الرَّعَّ؟ يَا رَسُولَ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ؟ قَالَ: سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ.^(۲)

ابوهریره می گوید: رسول خدا علیه السلام فرمود: هرگاه از باغ‌های بهشت عبور کرده با خوشی و کامرانی بخورید، ای رسول خدا علیه السلام باغ‌های بهشت کجاست؟ فرمود: مساجد. گفتم: خوردن چگونه است ای رسول خدا علیه السلام فرمود: به تسیح و تحمید و تهلیل و تکبیر گفتن.

۱. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۵۵۷، ح ۱۵۴۴، سند شیخ صدوق به سماعه بن مهران در صفحه ۲۷۶ ذکر شده است. /

النهذیب، ج ۳، ص ۱۸۲، ح ۱ / وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۱۳۶، ح ۱۰۲۴۵.

۲. سنن الترمذی، ج ۵، ص ۱۹۳ - ح ۳۵۷۶ / کنز العمال، ج ۷، ص ۴۵۱، ح ۲۰۷۳۹.

پیاده رفتن به مسجد

۱. محمد بن احمد بن یحیی عن یعلی بن حمزہ عن الحجال عن علی بن الحکم، عن رجل عن ابی عبدالله علیہ السلام قال: مَنْ مَشَى إِلَى الْمَسْجِدِ لَمْ يَضْعُ رِجْلًا عَلَى رَطْبٍ وَ لَا يَأْسِ إِلَّا سَبَحَتْ لَهُ الْأَرْضُ إِلَى الْأَرْضِ السَّابِعةِ.^(۱)

امام صادق علیہ السلام می فرماید: کسی کہ بے سوی مسجد گام برمی دارد بر هیچ ترو خشکی پا نمی گذارد مگر اینکہ از زمین اول تا هفتم برای او تسبیح می کنند.

۲. حدّثني أبى عن سعد بن عبد الله عن أبى يوب بن نوح عن الربيع بن محمد بن المسلى عن رجل عن ابی عبدالله علیہ السلام قال: مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِثْلِ الصَّمَتِ وَالْمُشَيِّ إلى بيته (بيت الله).^(۲)

امام صادق علیہ السلام می فرماید: خداوند متعال بے هیچ چیز مثل سکوت و رفتن بے سوی خانه اش، عبادت نشده است.

۱. التهذیب، ج ۳، ص ۲۵۵، ح ۲۶. سند شیخ طوسی بے محمد بن احمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شد. / من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۳۳، ح ۷۰۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۳۲۶ / در ثواب الأعمال: محمد بن علی بن ماجیلویه عن محمد بن یحیی العطار عن محمد بن احمد عن یعلی بن حمزہ عن الحجال عن علی بن الحکم عن محمد بن هارون عن ابی عبدالله نحوه، ص ۲۷ .

۲. ثواب الأعمال، ص ۱۷۸ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۳۲۷ / و در الخصال: محمد بن الحسن بن الولید عن محمد بن الحسن الصفار عن أبى يوب بن نوح عن الربيع بن محمد المسلى عن ابى الربيع الشامى عن ابی عبدالله علیہ السلام، ج ۱، ص ۳۵ / بحار الأنوار، ج ۹۶، ص ۱۰۳ و ۱۰۵، ح ۴ و ۱۲ .

۳ . محمد بن موسى المتوكل عن محمد بن جعفر عن موسى بن عمران عن الحسين بن زيد عن حماد بن عمرو الصيني عن أبي الحسن الخراساني عن ميسير بن عبد الله عن أبي عبد الله عن أبي عائشة السعدى عن يزيد بن عمر بن عبدالعزيز عن أبي سلمة بن عبد الرحمن عن أبي هريرة و عبد الله بن عباس قالا: خطبا رسول الله ﷺ ... وَ مَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ مِّنْ مَسَاجِدِهِ فَلَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ خَطَاهَا حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ مَيْحَى عَمَّهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ وَ رُفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ ... (۱)

ابی هریره و عبد الله بن عباس نقل کرده‌اند که پیامبر خدا ﷺ در یکی از خطبه‌ها یش فرمودند: و هر کس به مسجدی از مساجد خداوند برود پس برای او در برابر هر قدمی که بر می‌دارد تا هنگامی که به منزلش بر می‌گردد ده حسن است و پاک می‌شود از او ده گناه و ده درجه بر ارزش و اعتبار او افزوده می‌گردد.

۴ . و إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَيْرِيدُ عَذَابَ أَهْلِ الْأَرْضِ جَمِيعًا حَتَّى لَا يُحَاسِّنَ مِنْهُمْ أَحَدًا (۲)
فَإِذَا نَظَرَ إِلَى الشَّيْبِ نَاقِلِيْ أَقْدَامِهِمْ إِلَى الصَّلَوَاتِ (۳) وَالْوِلْدَانِ يَسْتَعْلَمُونَ الْقُرْآنَ رَحْمَمُ اللَّهُ فَآخَرَ
ذَلِكَ عَهْمٌ. (۴)

همانا خداوند تبارک و تعالی هنگامی که اراده می‌کند تا همه اهل زمین را عذاب کند

۱ . ثواب الأعمال، ص ۲۹۰ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۰۱، ح ۶۴۲۸ / بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۳۷۰ باب جوامع مناهي
النبي ﷺ.

۲ . در ثواب الأعمال اضافه می‌کند: اذا عملوا بالمعاصي و اجترحوا السيئات فاذا... .

۳ . از کلمه «ناقلی أقدامهم الى الصّلوات» فهمیده می‌شود که مقصود روندان به سوی مساجد برای برگزاری نماز
هستند.

۴ . من لا يحضره الفقيه، ج ۱ ، ص ۲۳۹، ح ۷۲۳ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۱۹۸، ح ۶۳۲۲ / مرحوم شیخ صدوق در
ثواب الاعمال نظری این روایت را با تفاوت در متن باسند نقل می‌کند: ابی (ره) عن محمد بن هشام عن محمد بن اسماعیل
عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة عن سعد بن ظریف عن الأصیبح بن نباتة قال: قال أمیر المؤمنین ع مثلاً /
ایشان در علل الشرایع همین حدیث را با این سند نقل می‌کند: حدثنا محمد بن موسی بن المتوكل عن علی بن الحسین
السعدآبادی عن احمد بن ابی عبد الله البرقی عن علی بن الحکم... .

و یک نفر هم استشنا نشود، پس هنگامی که به سالخوردگان نگاه می‌کند برای اقامه نماز به سوی مساجد گام بر می‌دارند و کودکان به آموختن قرآن می‌بردازند، بر همگان رحم می‌کند و عذاب آنان را به تأخیر می‌اندازد.

۵. عن النبي ﷺ: مَسْيِكُ إِلَى الْمَسْجِدِ وَأَنْصِرَافُكَ إِلَى أَهْلِكَ فِي الْأَجْرِ سَوَاءٌ.^(۱)
پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: گام برداشتنت به سوی مسجد و بازگشت به سوی خانواده از نظر اجر یکسان است.

۶. كتاب زيد النرسی عن عبد الله بن سنان عن محمد بن المنکدر قال: رأيْتُ أبا جعفرَ عَلَيْهِ فِي لَيْلَةِ ظُلْمَاءِ شَدِيدَةَ الظُّلْمَةِ وَ هُوَ يَمْشِي إِلَى الْمَسْجِدِ وَ إِنِّي أَشَرَعْتُ فَدَعَقْتُ إِلَيْهِ فَسَلَّمَتْ عَلَيْهِ فَرَدَ عَلَى السَّلَامِ وَ قَالَ لِي يَا مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدَرَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: بَشِّرِ الْمُشَائِنَ إِلَى الْمَسَاجِدِ فِي ظُلْمِ اللَّيْلِ بِنُورٍ ساطِعٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.^(۲)

محمد بن منکدر می‌گوید: در شبی بسیار تاریک امام باقر علیه السلام را دیدم که به مسجدی می‌رفت. من به سرعت رفتم تا به حضرت رسیدم، سلام کردم. جوابم داد و فرمود: ای محمد! رسول خدا علیه السلام می‌فرمود: آنان را که در تاریکی شب به مسجد می‌روند به نوری ساطع در قیامت بشارت باد.

۷. قال على عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِجَابَةُ الْمُؤْذِنِ كَفَارَةُ الذُّنُوبِ وَالْمُنْتَهِيُّ إِلَى الْمَسْجِدِ طَاعَةُ اللَّهِ وَ طَاعَةُ رَسُولِهِ وَ مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ مَعَ الصَّدِيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَ كَانَ فِي الْجَنَّةِ رَفِيقَ دَاؤِدَ عَلَيْهِ وَ لَهُ مِثْلُ ثَوَابِ دَاؤِدَ.^(۳)

امام علی علیه السلام می‌فرمایند: اجابت مُؤذن [نماز خواندن در اول وقت] کفاره گناهان است

۱. مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۴۰، ح ۶۳۷۴ / بحار الأنوار، ج ۸۶، ص ۲۱۳.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۴، ح ۳۷۹۰ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۲، ح ۵۲.

۳. جامع الأخبار، ص ۶۷.

و رفتن به سوی مسجد، اطاعت از خدا و رسول اوست هر کس خدا و پیامبرش را اطاعت کند خداوند او را با راستگویان و شهداء وارد بهشت کند و در بهشت همنشین حضرت داود علیه السلام باشد و برای اوست همانند ثواب حضرت داود علیه السلام.

۸. وقال النبي ﷺ: إِجَابَةُ الْمُؤْذِنِ رَحْمَةٌ وَثَوَابُهُ الْجَنَّةُ وَمَنْ لَمْ يُحِبْ حَاصِمَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَطَوْبَى لِمَنْ أَجَابَ دَاعِيَ اللَّهِ وَمَنْيَى إِلَى الْمَسْجِدِ وَلَا يُحِبِّهُ وَلَا يُمْسِي إِلَى الْمَسْجِدِ إِلَّا مُؤْمِنٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ.^(۱)

پیامبر اکرم علیه السلام می فرماید: اجابت کردن مؤذن [نماز خواندن] رحمت است و ثوابش بهشت، و کسی که اجابت نکند، من در روز قیامت با او جدال خواهم کرد. خوشابه حال کسی که خواننده خدا را اجابت کند و به مسجد برود. و او را اجابت نکند و به مسجد نرود مگر مؤمنی از اهل بهشت.

۹. و بِاسْنَادِهِ عَنْ شَعِيبِ بْنِ وَاقِدٍ^(۲) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: وَمَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ يَطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ كَانَ لَهُ إِكْلِلٌ حُطْوَةٌ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَيُرْفَعُ لَهُ مِنَ الدَّرَجَاتِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ مَاتَ وَهُوَ عَلَى ذَلِكَ وَكَلَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَّهَ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلِكٍ يَعُودُنَّهُ فِي قَبْرِهِ وَيُشْرُونَهُ وَيُؤْنَسُونَهُ فِي وَحْدَتِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لَهُ حَتَّى يُبَعَّثَ.^(۳)

پیامبر خدا علیه السلام فرمودند: هر کس که به قصد نماز جماعت به سوی مسجد گام بر می دارد در هر گامی برای او هفتاد هزار حسن است و به همان میزان درجات [معنی] او بالا می رود، پس اگر در همین حال از دنیا برود خدای عزوجل هفتاد هزار ملک را می گمارد تا او را در قبرش عیادت کنند و بشارت دهنند و در تنهایی همدمش باشند و برایش استغفار کنند تا زمانی که برانگیخته شود.

۱. جامع الأخبار، ص ۶۸ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۵۴.

۲. سند کامل این روایت به همراه اسناد شیخ صدوق به شعیب بن واقد در صفحه ۷۴ ذکر شد.

۳. من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۱۷ / وسائل الشيعة، ج ۸، ص ۲۸۷، ح ۱۰۶۸۱ / بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۳۳۶.

۱۰ . ابی (ره) عن محمد بن یحییی العطار عن العمرکی الخراسانی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی بن جعفر عن أبیه عن آبائہ علیہم السلام قال: قال رسول الله علیہم السلام: يُؤْمِرُ بِرِجَالٍ إِلَى النَّارِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَرَوَ جَلَّ إِلَيْكِ: قُلْ لِلنَّارِ لَا تُخْرِقْ لَهُمْ أَثْدَامًا فَقَدْ كَانُوا يَمْشُونَ بِهَا إِلَى الْمَسَاجِدِ^(۱)

رسول خدا علیہم السلام فرمود: فرمان داده می شود مردانی به آتش افکنده شوند، پس خداوند متعال به مالک دوزخ می فرمایند: به آتش بگو که قدمها یشان را نسوزاند، چون به سوی مسجد گام بر می داشتند.

۱۱ . و عن علی علیہ السلام أَنَّهُ قَالَ: تَحْتَ ظِلِّ الْعَرْشِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ، رَجُلٌ خَرَجَ مِنْ بَيْتِ فَاسِيَّعَ الطُّهُرِ ثُمَّ مَشَى إِلَى بَيْتِ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ لِيَقْضِيَ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ فَهَلَكَ فِيمَا بَيْتَهُ وَبَيْنَ ذَلِكَ...^(۲)

امام علی علیہ السلام فرمودند: زیر سایه عرش الهی در روزی که سایه ای جز سایه او نیست؛ فردی است که از خانه اش خارج شود، پس نیکو وضو بگیرد و به سوی خانه های از خانه های خدا رود تا یکی از واجبات الهی را به جای آورد و در چنین حالی بمیرد.

۱۲ . عن علی علیہ السلام قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ علِيْهِ السَّلَامُ: عِشْرُونَ خَصْنَةً فِي الْمُؤْمِنِ مَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ أَمْ تَكُلْ إِيمَانُهُ إِنَّ مِنْ أَحْلَاقِ الْمُؤْمِنِ يَا عَلِيُّ: الْخَاضِرُونَ الصَّلَاةَ وَ... حُطَاهُمْ إِلَى الْمَسَاجِدِ...^(۳)

علی علیہ السلام از رسول خدا علیہم السلام نقل می کند که فرمود: بیست خصلت در مؤمن وجود دارد که بدون آنها ایمانش کامل نیست، ای علی از اخلاق مؤمنان؛ حاضر شدن در نماز [جماعت مسلمانان] است و گام برداشتن به سوی مساجد.

۱ . ثواب الأفعال، ص ۲۲۳ / علل الشرايع، ج ۲ ، ص ۴۶۵ / بحار الأنوار، ج ۸ ، ص ۳۲۵ .

۲ . دعائم الإسلام، ج ۱ ، ص ۱۵۴ / بحار الأنوار، ج ۸۵ ، ص ۱۸ / مستدرک الوسائل، ج ۳ ، ص ۳۶۴ ، ح ۳۷۹۲ .

۳ . کنز الموارد، ج ۱ ، ص ۸۶ / بحار الأنوار، ج ۸۰ ، ص ۲۰۷ .

روايات اهل سنت

۱ . حدثنا محمد بن معاذ بن عباد العنبرى عن أبو عوانة، عن يعلى بن عطاء، عن معبد بن هرمز عن سعيد بن المسيب، قال: حَضَرَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ الْمُؤْتُ فَقَالَ: إِنِّي مُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا مَا أَحَدَثُكُمْ بِهِ إِلَّا احْتِسَابًا، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَأَحَسَّنَ الوضوءَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ لَمْ يَرْفَعْ قَدَمَهُ الْيُمْنَى إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَسَنَةً وَلَمْ يَضْعْ قَدْمَهُ الْيُسْرَى إِلَّا حَطَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ سَيِّئَةً، فَإِنَّمَا أَحَدُكُمْ أَوْ لَيْسَ بِهِ، فَإِنْ أَتَى الْمَسْجِدَ فَصَلَّى فِي جَمَاعَةٍ غُفرِنَ لهُ، فَإِنْ أَتَى الْمَسْجِدَ وَقَدْ صَلَّوْا بَعْضًا وَبَقِيَ بَعْضُ صَلَّى مَا أَدْرَكَ وَأَمَّا مَا بَقَى كَانَ كَذَلِكَ. (۱)

سعيد بن مسيب می گوید: مردی از انصار در بستر مرگ افتاده بود که گفت: من برای رضای خدا حدیثی برای شما نقل می کنم، از رسول خدا شنیدم که می فرمود: هر یک از شما که نیکو و ضوبگیرد و برای نماز از خانه خارج شود، چون پای راستش را به سوی مسجد پیش نهاد، خدای عزوجل برایش حسنی این بتوسد و وقتی پای چیز را جلو گذارد، خداوند گناهی از او پاک گرداند، پس هر یک از شما به اندازه توان خود باید به مسجد رفت و آمد کند، اگر به مسجد آید و با جماعت نماز خواند، بخشنود می شود و اگر در نیمه نماز جماعت رسید باقی مانده را به جماعت و ادامه نمازش را فرادا بخواند باز هم بخشیده می شود و چنانچه به مسجد آمد و دریافت نماز پایان یافته است نمازش را فرادا بخواند، باز مشغول بخشايش الهی قرار خواهد گرفت.

۲ . حدثنا يحيى بن معين عن أبو عبيدة الحداد عن اسماعيل ابو سليمان الكحال عن عبدالله بن أوس عن بريدة عن النبي ﷺ قال: بَشِّرِ الشَّائِئَنَ فِي الظُّلُمِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالثُّورِ الثَّامِنِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (۲)
پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: آنان که در تاریکی شب به سوی مساجد گام برمی دارند را به نور تام و کامل در روز قیامت بشارت باد.

۱ . سنن ابی داود، ج ۱ ، ص ۱۳۶ / السنن الکبیری، ج ۳ ، ص ۶۹ .

۲ . سنن ابی داود، ج ۱ ، ص ۱۲۶ ، ح ۵۶۱ / سنن ابن ماجه، ج ۱ ، ص ۲۵۷ با این سند: حدثنا مجذأة بن سفيان بن اسد عن سليمان بن داود الصانع عن ثابت البناني عن انس بن مالک مثله.

۳. حدثی اسحاق بن منصور عن زکریا بن عدی عن عبیدالله یعنی ابن عمرو عن زید بن ابی‌انیسه عن عدی بن ثابت عن ابی حازم الاشجعی عن ابی هریرة قال: قال رسول الله ﷺ: من تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ مَسَّى إِلَى بَيْتِ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ لِيُضَعِّفَ فِيْضَةً مِنْ فَرَائِصِ اللَّهِ كَانَتْ حُطُوتَاهُ أَحَدُهُمَا خُطُوطٌ حَطِيَّةٌ وَالْأُخْرَى تُزْفَعُ دَرَجَةً۔^(۱)

رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که در خانه‌اش وضو بگیرد سپس به خانه‌ای از خانه‌های خدا برود تا نماز واجبی را به جای آورد در هر دو گامی که برمی‌دارد گناهی از او پاک می‌شود و بر درجه‌اش یکی افزوده می‌گردد.

۴. حدثنا حجاج بن ابن الشاعر عن روح بن عبادة عن زکریا بن اسحاق عن أبوالزبیر قال: سمعت جابر بن عبد الله قال: كَانَتْ دِيَارُنَا تَابِيَّةً عَنِ الْمُسْجِدِ فَأَرَدْنَا أَنْ نَبْيِعُ بُيُوتَنَا فَقَتَرَبَ مِنَ الْمُسْجِدِ فَهَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ لَكُمْ بُكْلٌ حُطُوتَةٌ دَرَجَةً۔^(۲)

ابوزبیر می‌گوید: از جابر بن عبد الله شنیدم که می‌گفت: محل سکونت ما از مسجد دور بود و می‌خواستیم خانه‌هایمان را بفروشیم و به مسجد نزدیک شویم، اما رسول خدا ﷺ نهی کرد و فرمود: شما را برای هر گامی که [به سوی مسجد] برمی‌دارید درجه‌ای است.

۵. حدثنا عبد الله بن براد الأشعري و أبوكریب عن أبوأسامه عن بُرید عن أبيبردة عن ابی‌موسى قال: قال رسول الله ﷺ: إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ أَجْرًا فِي الصَّلَاةِ أَبْعَدُهُمْ إِلَيْهَا مَشَّى فَأَبْعَدُهُمْ...^(۳)

رسول خدا ﷺ فرمود: بالاترین پاداش در نماز برای مردم، برای کسی است که از دورترین راه به [مسجد] آمده باشد.

۱. صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۳۱.

۲. همان.

۳. همان، ص ۱۳۰ / روایات دیگری به همین مضمون در همین باب نقل شده که به این سه روایت اکتفا می‌کنیم.

٦ . حدثنا راشد بن سعيد بن راشد الرملي عن الوليد بن مسلم عن أبي رافع، اسماعيل بن رافع عن سمي مولى أبي بكر عن أبي صالح، عن أبي هريرة، قال: قالَ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِ الْمَشَائِنَ إِلَى الْمَسَاجِدِ فِي الظُّلْمِ، أَوْ لِئَلَّكَ اخْتَاصُونَ فِي رَحْمَةِ اللهِ. (۱)

پیامبر خدا علیه السلام فرمودند: کسانی که در تاریکی شب به مساجد می‌روند، فرورفتگان و غرق شدگان در رحمت خداوند هستند.

ر.ک: حدیث ۳ و ۴ روایات اهل سنت در بحث «نشستن در مسجد».

۱ . سنن ابن ماجه، ج ۱ ، ص ۲۵۶ ، ح ۷۷۹ / کنز العمال، ج ۷ ، ص ۵۵۷ ، ح ۲۰۲۳۶ .

بیش نماز مسجد

۱. و عن جعفر بن محمد عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: يَوْمُ الْقِوْمَ أَقْدَمُهُمْ فَإِنِ اسْتَوَوا فَأَقْرَؤُهُمْ وَ إِنِ اسْتَوَوا فَأَفَقَهُمْ وَ إِنِ اسْتَوَوا فَأَكْبَرُهُمْ سِنًا وَ صَاحِبُ الْمُسْجِدِ أَحَقُّ بِمُسْجِدِهِ.^(۱)

امام صادق عليه السلام می فرماید: هر کس زودتر از دیگران هجرت نموده امام جماعت مردم شود [هجرت به مدینه در صدر اسلام، شاید امروز مصدق هجرت؛ هجرت برای کسب علوم دینیه باشد] و اگر همه از این نظر برابر بودند، آنکه بهتر قرائت می کند و چنانچه در قرائت یکسان بودند، آنکه فقیه تر است و هرگاه در فقاوت همطران بودند آنکه مسن تر است و صاحب مسجد به امامت جماعت در مسجدش سزاوار تر است.

لازم به توضیح است که در ارتباط با شرایط عمومی امام جماعت و شرایط ویژه‌ای که هر امام جماعتی باید داشته باشد و اینکه چگونه نماز بخواند و چه شرایطی را رعایت بکند در کتب روایی و فقهی بحث‌های مفصلی شده است که ذکر آنها نقض غرض خواهد بود. لذا خوانندگان محترم به ابواب مختلف بحث «احکام الجماعة» که در کتب مختلف روایی آمده است، مراجعه کنند.

۱. دعائیم الاسلام، ج ۱، ص ۱۵۲ / مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۴۷۵، ح ۷۲۹۰ / بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۱۱۰ .
نظیر این روایت با این سند در کافی آمده است: علی بن محمد وغیره عن سهل بن زیاد عن ابن محبوب عن ابن رئاب عن أبي عبيدة. قال سألت أبا عبد الله عليه السلام. ج ۳، ح ۳۷۶، ص ۷ /شيخ طوسی از کافی نقل می کند، التهذیب، ج ۳، ص ۳۱، ح ۲۵ .

ت «

تبديل کنيسه و کلیسا به مسجد

۱. الحسين بن سعيد عن صفوان بن يحيى عن العيسى بن القاسم قال: سأّلتُ أبا عبد الله عليه السلام عن البيع والكتائس، يصلي فيها؟ فقال: نعم و سأّلتُه هل يصلح تفاصيلها مسجداً؟ فقال: نعم.^(۱)

عيسى بن قاسم می گوید: از امام صادق علیه السلام سؤال کردم: آیا در معابد یهود و نصارا می توان نماز به جای آوردن؟ امام علیه السلام فرمود: بله. سؤال کردم: آیا می توان جهت بنای مسجد آنها را ویران نمود؟ امام فرمودند: بلی.

۲. محمد بن اسماعيل عن الفضل بن شاذان عن صفوان عن العيسى قال: سأّلتُ أبا عبد الله عليه السلام عن البيع والكتائس، هل يصلح تفاصيلها لبناء المساجد؟ فقال: نعم.^(۲)

عيسى بن قاسم می گوید: از امام صادق علیه السلام در مورد معابد یهود و نصارا سؤال کردم: آیا ویران نمودن آن به قصد بنای مسجد جایز است؟ امام علیه السلام فرمود: بله.

۱. التهذيب، ج ۲، ح ۲۲۲، ص ۸۲. سند شیخ طوسی به حسین بن سعید در صفحه ۷۳ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ح ۲۱۱، ص ۶۳۵۷ و ص ۱۳۸، ح ۶۱۴۶.

۲. الکافی، ج ۳، ص ۳۶۸، ح ۳ / التهذيب، ج ۳، ص ۲۶۰، ح ۵۲. سند شیخ طوسی به محمد بن اسماعیل این چنین است: وما ذكرته عن محمد بن اسماعيل فقد رويته - بهذا الاستناد - عن محمد بن يعقوب عن محمد بن اسماعيل. / وسائل الشیعه، ج ۵، ح ۲۱۲، ص ۶۳۵۸.

تخریب مسجد برای توسعه یا بازسازی

۱. علی بن محمد و محمد بن الحسن جمیعاً عن سهل بن زیاد عن احمد بن محمد بن ابی نصر و علی بن ابراهیم عن ابیه عن عبدالله بن المغیرة. عن عبدالله بن سنان عن ابی عبدالله علیه السلام قال: سمعتهُ يقول: إنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بْنَ مَسْجِدٍ بِالسَّمِيطِ^(۱)، ثُمَّ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ كَرُوا، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَمْرَتَ بِالْمَسْجِدِ فَزِيدَ [فَزِيدٌ] فِيهِ، فَقَالَ: نَعَمْ. فَأَمَرَ بِهِ فَزِيدَ فِيهِ وَ بَنَاهُ بِالسَّعِيدَةِ^(۲) ثُمَّ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ كَرُوا فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أَمْرَتَ بِالْمَسْجِدِ فَزِيدَ فِيهِ. فَقَالَ: نَعَمْ فَأَمَرَ بِهِ فَزِيدَ فِيهِ وَ بَنَاهُ بِالسَّعِيدَةِ^(۳) ثُمَّ اشْتَدَ عَلَيْهِمُ الْحَرُّ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَوْ أَمْرَتَ بِالْمَسْجِدِ فَظُلِّلَ، فَقَالَ: نَعَمْ. فَأَمَرَ بِهِ فَأُقْيِمتَ فِيهِ سَوَارٍ مِنْ جُدُوعِ النَّحْلِ ثُمَّ طُرِحَتْ عَلَيْهِ الْعَوَارِضُ وَالْمَضَافُ وَالْأَدْخُرُ، فَعَاشُوا فِيهِ حَتَّى أَصَابُوهُمُ الْأَمْطَارُ، فَجَعَلَ الْمَسْجِدَ يَكْفُ عَلَيْهِمْ. فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَمْرَتَ بِالْمَسْجِدِ فَطَيَّنِ. فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا، عَرَيْشُ كَعْرِيشُ مُوسَى بْنَ عَلِيٍّ، فَلَمْ يَرِلْ كَذَلِكَ حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَكَانَ جَدَارُهُ قَبْلَ أَنْ يُظَلَّ قَامَةً.^(۴)

۱. السميط؛ لبنة لبنة، (سميط در لغت، یک خشت است). مجمع البحرين، ج ۳، ص ۴۱۸.

۲. والسعيدة، لبنة و نصف (یک خشت و نیم)، مجمع البحرين، ج ۲، ص ۴۱۸.

۳. وبالاشی و الذکر: لبستان مخالفتان (دو خشت در جهت مخالف یکدیگر) مجمع البحرين، ج ۲، ص ۸۱۴.

۴. الکافی، ج ۳، ص ۲۹۵، ح ۱ / و في النہذیب: علی بن ابراهیم عن ابیه... ج ۳، ص ۲۶۲، ح ۵۸. سند شیخ طوسی به علی بن ابراهیم در صفحه ۲۵۵ خواهد آمد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۰۵، ح ۶۳۳۹ / بحار الأنوار، ج ۱۹، ص ۱۱۹ / معانی الأخبار، ابی (ره) عن سعد بن عبدالله و ابراهیم بن هاشم و ایوب بن نوح عن عبدالله بن المغیرة... ص ۱۵۹ - ۱۶۰ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۰، ح ۸۵.

عبدالله بن سنان از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند که فرمود: رسول خدا علیه السلام مسجد خود را با ردیفی از خشت بنا نمود، و چون بر تعداد مسلمانان افزوده شد، گفتند: ای رسول خدا علیه السلام چه خوب می‌شد، اگر برای توسعه مسجد تصمیم می‌گرفتید و دستور می‌فرمودید؟ حضرت فرمود: آری چنین است. دستور دادند، و بر مساحت مسجد افزودند و دیوار آن را با عرض بیشتر (یک خشت و نصف) ساختند. و آنگاه که جماعت مسلمانان بیشتر گردید، گفتند: ای رسول خدا علیه السلام، خوب می‌شد اگر در باره مسجد فرمان می‌دادید تا بر آن افزوده شود. حضرت فرمود: آری. سپس دستور داد تا بر مساحت مسجد بیفزایند و این بار عرض بیشتری برای دیوار قرار داد و دیوار را با دو خشت در جهت مخالف هم چیدند. سپس گرمای سوزان و آزاردهنده از راه رسید به حضرت عرض کردند: دستور بفرمایید مسجد سایبانی داشته باشد، حضرت فرمود: آری. و طبق نظر حضرت از تنہ درخت خرما ستون‌هایی برپا شد و روی آنها را با تیرهایی از چوب و برگ درختان و گیاه خوش‌بوی «آخر» پوشانیدند. چندی بعد ریزش آب باران از سقف مسجد نمازگزاران را آزار می‌داد و مانع حضور آنان می‌گردید به همین دلیل درخواست کردند: یا رسول الله: سقف مسجد را گل اندو德 کنند. ولی پیامبر فرمود: نه! سایبانی همچون سایبان موسی علیه السلام. بنای مسجد نبوی همچنان تا هنگام رحلت رسول اکرم علیه السلام باقی ماند. ارتفاع دیوار مسجد در آن هنگام به اندازه قامت یک انسان بود.

٢. عن الحسن بن علي بن النعيم قال: لَمَّا بَيَّنَ الْمَهْدِيُّ فِي الْمَسِاجِدِ الْحَرَامِ بَيْتَ دَارٍ فِي تَرْبِيعِ الْمَسِاجِدِ قَطَّبَهَا مِنْ أَرْبَابِهَا فَامْتَشَعُوا، فَسَأَلَ عَنْ ذَلِكَ الْفُقَهَاءُ فَكُلُّ قَالَ لَهُ لَا يَتَبَغِي أَنْ يُدْخِلَ شَيْئًا فِي الْمَسِاجِدِ الْحَرَامِ عَصْبَيًّا فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ يَقْطِينَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَوْ (أَنِّي) كَتَبْتَ إِلَى مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلِيَّاً لَأَخْبَرَكَ بِوَجْهِ الْأَمْرِ فِي ذَلِكَ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ الْمَدِينَةُ أَنْ يَسْأَلَ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ عَنْ دَارِ أَرَدْنَا أَنْ نُدْخِلَهَا فِي الْمَسِاجِدِ الْحَرَامِ فَامْتَشَعَ عَلَيْنَا صَاحِبُهَا فَكَيْفَ اخْرَجُ مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ ذَلِكَ لَأَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّاً فَقَالَ: أَبُو الْحَسَنِ عَلِيِّاً وَلَا بُدَّ مِنَ الْجُوابِ فِي هَذَا فَقَالَ لَهُ الْأَمْرُ لَا بُدَّ مِنْهَا، فَقَالَ لَهُ أَكْتُبْ، سِنِمُ اللَّهُ الرَّحَمَنُ الرَّحِيمُ إِنْ كَانَتِ الْكَعْبَةُ هِيَ التَّازِلَةُ بِالنَّاسِ فَالنَّاسُ أَوْلَى بِفِنَائِهَا وَإِنْ كَانَ النَّاسُ هُمُ التَّازِلُونَ بِفِنَاءِ الْكَعْبَةِ فَالْكَعْبَةُ أَوْلَى بِفِنَائِهَا فَلَمَّا أَتَى الْكِتَابَ إِلَى الْمَهْدِيِّ أَخَذَ الْكِتَابَ فَقَبَّلَهُ ثُمَّ أَمَرَ بِهِدْمِ الدَّارِ فَأَقَى أَهْلُ الدَّارِ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيِّاً فَسَأَلُوهُ أَنْ يُكْتَبَ هُمُ إِلَى

المُهَدِّيِّ كِتَابًا فِي مَنِ دَارِهِمْ فَكَتَبَ إِلَيْهِ أَنْ أَرْضُخْ لَهُمْ شَيْئاً فَأَرْضَاهُمْ^(۱)

حسن بن علی بن نعمان می‌گوید: هنگامی که مهدی [خلیفه عباسی] مسجدالحرام را بازسازی می‌کرد، خانه‌ای باقی ماند که برای چهارگوش نمودن مسجد به آن نیاز بود. چون آن را از صاحبیش طلب کرده سر باز زد و نپذیرفت. پس از فقهها مسئله را پرسیدند همگی گفتند: شایسته نیست چیزی به غصب بر مسجدالحرام افزوده شود. علی بن یقطین به او گفت: ای أمیرالمؤمنین، اگر نامه‌ای به موسی بن جعفر^{علیه السلام} می‌نوشتی تو را به حقیقت امر باخبر می‌کرد؛ آنگاه به والی مدینه نامه نوشت که از امام کاظم^{علیه السلام} درباره خانه‌ای که می‌خواهیم آن را جزء مسجدالحرام گردانیم و صاحبیش آن را از ما دریغ می‌دارد، بپرس که راه چاره چیست؟ والی، مسئله را به امام کاظم^{علیه السلام} رساند، امام^{علیه السلام} فرمود: آیا حتماً باید پاسخ دهم؟ والی گفت: این دستور است، و چاره‌ای جز پاسخ نیست، امام فرمود: بنویس: به نام خداوند بخشندۀ مهربان، اگر کعبه بعد از آنکه مردم در آنجا قرار داشتند، بنا شده است پس مردم در اولویت هستند [کنایه از اینکه نمی‌شود خانه مردم را برای مسجد خراب کرد] و اگر کعبه بوده است و مردم پس از آن، آنجا آمده‌اند [که این چنین هم بوده است] پس سزاوار است که خانه‌های به جهت کعبه ویران شود؛ هنگامی که نامه به دست مهدی [Abbasی] رسید آن را گرفت و بوسید، و فرمان داد؛ خانه را خراب کردند، پس اهل خانه نزد امام آمدند و از ایشان خواستند تا نامه‌ای به مهدی بنویسید تا بهای خانه آنان را پرداخت کند؛ حضرت نامه را نوشت. او نیز با پرداخت هزینه‌ای خشنودشان ساخت.

در کتب تاریخی و روایی شیعه و اهل سنت، موارد زیادی از تخریب مساجد و بناء جدید و نوسازی آنها و توسعه مساجد نقل شده است که به ذکر دو روایت فوق اکتفا می‌کنیم. به عنوان نمونه ر. ک: صحیح البخاری، ج ۱، ص ۱۱۵ / سنابی داود، ج ۱، ص ۱۱۱.

۱. تنفس العیاشی، ج ۱، ص ۱۸۵ / وسائل الشیعه، ج ۱۳، ص ۲۱۷، ح ۱۷۵۹۵ / بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۲۴۵ و ح ۹۶، ص ۸۴.

ترك مسجد

۱. الحسين بن سعيد عن النضر، عن ابن سنان يعني عبدالله، عن أبي عبدالله علیه السلام قال: سمعته يقول:
 إنَّ أَنَاسًا كَانُوا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامِ أَبْطَأَوْا عَنِ الصَّلَاةِ فِي الْمَسْجِدِ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَيُوشِكَ قَوْمٌ
 يَدْعُونَ الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ أَنْ نَأْمُرَ بِمَحَضِ فَيُوَضَّعَ عَلَى أَبْوَاهِهِمْ فَتُؤْقَدَ عَلَيْهِمْ نَارُ فَتْحِرَقَ عَلَيْهِمْ
 بِيُومِ الْحِسْبَانِ.^(۱)

امام صادق علیه السلام می فرمایند: در زمان رسول خدا علیه السلام برخی از مردم در آمدن به مسجد
 و شرکت در نماز کوتاهی می کردند. رسول خدا علیه السلام فرمود: نزدیک است دستور دهیم خانه های
 چنین افرادی را با آتش بر سر شان بسوزانند.

۲. و عن رُزَيْقٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامِ: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَلَغَهُ أَنَّ قَوْمًا لَا يَحْضُرُونَ الصَّلَاةَ فِي
 الْمَسْجِدِ فَخَطَبَ فَقَالَ: إِنَّ قَوْمًا لَا يَحْضُرُونَ الصَّلَاةَ مَعَنِّي فِي مَسَاجِدِنَا فَلَا يُؤَاكِلُونَا وَ لَا يُشَارِبُونَا
 وَ لَا يُشَارِرُونَا وَ لَا يُبَارِكُونَا وَ لَا يَأْخُذُوا مِنْ فَيْئِنَا شَيْئًا، أَوْ يَحْضُرُوا مَعَنِّي صَلَاتِنَا جَمَاعَةً وَ إِنِّي لَأُوْشِكُ أَنْ
 أَمْرَ لَهُمْ بِنَارٍ تُشْعَلُ فِي دُورِهِمْ فَأَخْرِقُهَا عَلَيْهِمْ أَوْ يَتَهَوَّنَ، قَالَ: فَأَمْسَحَ الْمُسْلِمُونَ عَنْ مُوَاكِلَتِهِمْ وَ مُشَارَبَتِهِمْ
 وَ مُنَاكَحَتِهِمْ حَتَّى حَضَرُوا الْجَمَاعَةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ.^(۲)

۱. النہذیب، ج ۳، ص ۲۵، ح ۶. سند شیخ طوسی به حسین بن سعید در صفحه ۷۳ ذکر شد. / وسائل الشیعه،
 ج ۵، ص ۱۹۴، ح ۶۳۱۱ / همان، ج ۸، ص ۲۹۳، ح ۱۰۷۰۳.

۲. الأملی الطوسی، ص ۶۹۶. سند شیخ طوسی به رزیق این چنین است: وقد روی فيه أحادیث کثیرة عن رزیق

به امیرالمؤمنین علیه السلام خبر رسید که گروهی برای نماز در مسجد حاضر نمی‌شوند، حضرت برای مردم سخنرانی کرد، و در ضمن آن فرمودند: گروهی برای نماز خواندن با ما در مساجد حاضر نمی‌شوند، اینان حق ندارد با ما بخورند و بیاشامند و مشورت کنند و با ما ازدواج کنند، و نیز حق ندارند از بیت‌المال مسلمین استفاده کنند مگر اینکه در نماز جماعت ما حاضر شوند. نزدیک است که اگر آنها از کار خود دست برنداشته باشند فرمان دهم خانه‌های آنان را با آتش بسوزانند. آنگاه امام صادق علیه السلام فرمود: مسلمانان از خوردن و آشامیدن و ازدواج با آنان خودداری نمودند تا اینکه آنان در نماز جماعت مسلمین حاضر شدند.

۳. و عن رَبِيعٍ قَالَ: سمعت أبا عبد الله علیه السلام يقول: مَنْ صَلَّى فِي بَيْتِهِ جَمَاعَةً رَغْبَةً عَنِ الْمَسْجِدِ فَلَا صَلَّاهُ وَلَا يَمْنَ صَلَّى مَعَهُ إِلَّا مِنْ عِلْمٍ تَمَعَّنَ مِنْ الْمَسْجِدِ. (۱)

شنیدم امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که در خانه‌اش نماز جماعت بگذارد، تا از شرکت در جماعت مسجد خودداری کند، نماز او و کسانی که با او نماز می‌گذارند مورد قبول نیست مگر اینکه دلیل موجّهی بر ترک مسجد داشته باشد.

۴. قال مولانا الحسن علیه السلام: أَعْفَلْتُ تَرْكُكَ الْمَسْجِدَ. (۲)

امام حسن علیه السلام فرمودند: غفلت آن است که مسجد را فراموش کنی.

و هذا اسنادها: أخبرنا الحسين بن عبد الله عن هارون بن موسى التلخكي عن محمد بن همام عن عبدالله بن جعفر الحميري، عن محمد بن خالد الطيالسي عن أبي العباس رزيق بن الزبير الخلقاني. / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۳۱۸، ح ۱۹۶. بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۱۴.

۱. الأمالى الطوسي، ص ۶۹۶. سند شيخ به رزيق در ذيل روایت قبل ذکر شد. / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۳۱۹، ح ۱۹۶. وص ۶۴۴۳، ح ۲۴۰.

۲. العدد القوية، ص ۵۲ - ۵۳ / بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۱۵ - ۱۱۴، ح ۱۰ / نظير اين روایت در منابع اهل سنت نيز وارد شده است. ر.ک: مجمع الزوائد، ج ۱۰، ص ۲۸۳ / المعجم الكبير، ج ۳، ص ۶۹ / كنز العمال، ج ۱۶، ص ۲۱۶.

۵. محمد بن احمد بن یحیی عن محمد بن موسی عن الحسن بن علی عن ابیه عن عقبه عن موسی بن اکیل التمیری عن ابن ابی یغفور عن الصادق علیه السلام قال: قال رسول الله علیه السلام: لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا يُصْلِلُ فِي الْمَسْجِدِ مَعَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا مِنْ عِلْمٍ وَ لَا غَيْبَةَ إِلَّا مَنْ صَلَّى فِي بَيْتِهِ وَ رَغِبَ عَنْ جَمَاعَتِنَا وَ مَنْ رَغِبَ عَنْ جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ وَ جَبَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ غَيْبَتُهُ وَ سَقَطَتْ بَيْتَهُمْ عَذَالَتُهُ وَ وَجَبَ هِجْرَانُهُ وَ إِذَا رُفِعَ إِلَى إِمَامِ الْمُسْلِمِينَ أَنْذَرَهُ وَ حَذَّرَهُ فَإِنْ حَضَرَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَ إِلَّا أَحْرَقَ عَلَيْهِ بَيْتَهُ وَ مَنْ لَمْ جَمَاعَتْهُمْ حُرُمَتْ عَلَيْهِمْ غَيْبَتُهُ وَ ثَبَّتَتْ عَدَالَتُهُ بَيْتَهُمْ.^(۱)

امام صادق علیه السلام از رسول خدا علیه السلام روایت می کند که فرمود: نماز کسی که با مسلمانان در مسجد نماز نخواند درست نیست [کامل نیست] مگر از روی دلیل، و کسی که در خانه اش نماز بخواند و از جماعت ما دوری کند غیتش ناروا نباشد و کسی که از جماعت مسلمانان روی گرداند، عدالتی ساقط؛ و دوری از او واجب است. و اگر او را نزد پیشوای مسلمین ببرند، باید بیمش دهد و بر حذرش بدارد. پس اگر در جماعت مسلمین حاضر نشد، خانه اش را بر سرش بسوزانند، و کسی که به جماعت مسلمانان پیوندد غیتش حرام و عدالتی ثابت می باشد.

۱. النہذیب، ج ۶، ص ۲۴۱، ح ۱ . سند شیخ طوسی به محمد بن احمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شد. / وسائل الشیعة، ج ۸، ص ۳۱۷، ح ۱۰۷۷۶ / بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۵ .

تمام خواندن نماز در مساجد سه گانه

۱ . محمد بن یحیی عن محمد بن الحسین عن محمد بن سنان عن اسحاق بن جریر عن أبي بصیر عن أبي عبدالله ع قال: سمعتُهُ يَقُولُ: تَمِّمُ الصَّلَاةَ فِي أَرْبَعَةِ مَوَاطِنٍ: فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ مَسْجِدِ الرَّسُولِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ مَسْجِدِ الْكُوفَةِ وَ حَرَمِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ . (۱)

ابی بصیر می گوید: شنیدم امام صادق ع می فرمود: در چهار مکان نماز را به تمام به جای آورید: مسجدالحرام، مسجدالرسول، مسجد کوفه و حرم امام حسین ع.

۲ . أبو على الأشعري عن الحسن بن علي عن علي بن مهزيار عن الحسين بن سعيد عن ابراهيم بن أبيالبلاد عن رجل من أصحابنا يقال له حسين عن أبي عبدالله ع قال: تَمِّمُ الصَّلَاةَ فِي ثَلَاثَةِ مَوَاطِنٍ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْمَسْجِدِ الرَّسُولِ وَ عِنْدَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ . (۲)

طبق این نقل امام صادق ع فرمود: نماز را در سه جا - مسجدالحرام - مسجدالرسول ع و در نزد قبر امام حسین ع تمام بخوان.

- ۱ . الكافی، ج ۴، ص ۵۸۶، ح ۲ . حدیث سوم هم مثل همین است با این تفاوت که در سند بعد از محمد بن سنان حذیفة بن منصور نقل شده و راوی بعدی مشخص نیست. قال حدثني عن سمع أبي عبدالله ع ، و در حدیث ۵ الكافی همین باب سند این است: عدّة من اصحابنا عن احمد بن محمد عن الحسين بن سعيد عن عبدالملك القمي عن اسماعيل بن جابر عن عبدالحميد خادم اسماعيل بن جعفر عن ابي عبدالله ع مثله / التهذيب، ج ۵، ص ۴۳۱-۴۳۲، ح ۱۴۴ و ۱۴۶ / استیصادر، ج ۲، ص ۲۳۵، ح ۵ و ۶ / وسائل الشیعه: ج ۸، ص ۵۲۸، ح ۱۱۳۶۵ .
- ۲ . الكافی، ج ۴، ص ۵۸۷-۵۸۶، ح ۴ / وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۵۳۰، ح ۱۱۳۶۴ .

٣ . حدثني أبوالقاسم عن علي بن حاتم القزويني عن احمد بن أبي عبدالله الأسدى عن القاسم الصاحف عن عمرو بن عثمان عن عمرو بن المزوق قال: سألت أبيالحسن عليه السلام عن الصلاة في الحرمين و في الكوفة و عند قبرالحسين عليهما السلام فقال: أتم الصلاة فيها. ^(١)

از امام کاظم عليهما السلام در باره نماز در مسجدالحرام و مسجدالرسول عليهما السلام و در کوفه [مسجد کوفه] و نزد قبر امام حسین عليهما السلام سؤال کردم؟ فرمود: نماز را در این مکانها تمام بخوان.

٤ . و من زيارة الحسين بن احمد بن المغيرة عن احمد بن ادريس بن احمد عن محمد بن عبد الجبار عن علي بن اسحاق عن محمد بن عمرو عن قائد الخطاط عن أبيالحسن الماضي عليهما السلام قال: سأله عن الصلاة في الحرمين؟ فقال: تتم و لو مررت به ماراً. ^(٢)

از امام کاظم عليهما السلام درباره نماز در مسجدالحرام و مسجدالرسول عليهما السلام پرسیدم؟ فرمود: تمام بخوان، اگرچه به عنوان رهگذر از آنها عبور کنی.

١ . كتابالمزار، ص ١٣٨، ح ٤ / كاملالزيارات، ص ٢٥٠، ح ٧ / وسائلالشيعة، ج ٨، ص ٥٣٢، ح ١١٣٧٢ .

٢ . كاملالزيارات، ص ٢٥٠، ح ٩ / وسائلالشيعة، ج ٨، ص ٥٣٢، ح ١١٣٧٣ .

ج

جارو کردن مسجد

١ . محمد بن علي بن الحسين عن أبيه عن سعد بن عبد الله عن أَمْرِيَّةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَنْ حَمْدِ بْنِ تَسْنِيمَ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عَامِرَ عَنْ أَبِي بَكِيرٍ عَنْ سَلَامِ بْنِ غَانِمٍ عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ قَمَ مَسْجِدًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عِنْقَ رَقَبَةٍ وَمَنْ أَخْرَجَ مِنْهُ مَا يُقَدِّى عَيْنَانِ كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ كُلَّيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ . (١)

امام صادق علیه السلام از پدرانش و آنان از رسول اکرم ﷺ نقل فرمودند که: هر کس مسجدی را
جارو و خاک رویی نماید، خداوند پاداش آزاد کردن بندهای را برایش می نویسد، و اگر از این
مسجد به مقدار خاشاکی که در چشم می رود، گرد و غبار خارج نماید خداوند، رحمت خویش
را دو برابر بی او عطا می فرماید.

٢ . محمد بن علي بن الحسين عن أبيه عن محمد بن يحيى العطار عن محمد بن أحمد بن يحيى بن عمران الأشعري عن سهل بن زياد عن جعفر بن محمد بن بشار عن عبيد الله بن عبد الله الدهقان عن عبد الحميد بن أبي الدليم عن موسى بن جعفر عن أبيه عن آبائه عليهم السلام قال: قال رسول الله عليه السلام:
مَنْ كَنَسَ مَسْجِدًا يَوْمَ الْحُمَيْسِ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ فَأَخْرَجَ مِنْهُ مِنَ التُّرَابِ مَا يُدَرِّ فِي الْعَيْنِ غُفْرَانًا . (٢)

١. الأمالي للصدقوق، ص ١٨٠، ح ١ / المحاسن، ج ١، ص ٥٧-٥٦، ح ٨٧ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٣٨، ح ٦٤٣٧.

٢. الأموال للصدقون، ص ٥٠١، ح ١٥ / روضة الواقعين، ج ٢، ص ٣٣٦ / بحار الأنوار، ج ٨٠، ص ٣٨٥ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٣٨ - ٢٣٩ - ٢٤٠، ح ٦٤٣٨.

کسی که خانه خدا را در روز پنج شنبه و شب جمعه خاک رویی کند و به اندازه غباری که در چشم می‌رود، از مسجد خاک برگیرد، خداوند او را مورد آمرزش خود قرار می‌دهد.

۳. سَيْعَتُ^(۱) أَبَا الْحَسْنِ عَلَيْهِ الْمَسْكُنُ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ الْجَنَّةَ وَالْجُنُوْرَ لَشَتَاقٌ إِلَى مَنْ يَكْسِحُ الْمُسَاجِدَ وَيَأْخُذُ مِنْهَا الْقَدَّارَ.^(۲)

از امام کاظم علیه السلام شنیدم که به نقل از پدرش فرمود: بهشت و حوریان مشتاق کسی هستند که مساجد را جارو و غبار رویی می‌کند.

روایت اهل سنت

۱. حدثنا سليمان بن حرب قال حدثنا حماد بن زيد عن ثابت عن أبي رافع عن أبي هريرة: أنَّ رجلاً أشودَ أوِ امرأةً سوداءً، كانَ يَقْمُ^(۳) الْمَسْجِدَ، قَاتَ، فَسَأَلَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْهُ فَقَالُوا: ماتَ، قَالَ: أَفَلَا كُنْتُمْ آذَتُمُونِي بِهِ؟ دُلُونِي عَلَى قَبْرِهِ - أوَ قَالَ: قَبْرُهَا فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ.^(۴)

ابوهریره نقل می‌کند: مردی سیاه چهره یا زنی سیاه چهره، مسجد را نظافت و تمیز می‌کرد، این فرد از دنیا رفت. پیامبر اکرم علیه السلام از او سؤال کردند که کجاست؟ گفتند: از دنیا رفت. فرمود: پس چرا من را آگاه نکردید؟ - کنایه از اینکه چرا به من خبر ندادید - قبر او را به من نشان دهید. پس حضرت بر سر قبر او آمدند و بر او تماز خواندند.

۱. ظاهرًا شنونده، به قرینه روایت قبل؛ «محمد بن منکدر» می‌باشد. ر.ک: بحارالأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۲، ح ۵۲.

۲. بحارالأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۲.

۳. يقم المسجد: ينطفئه من القمامه أى يكتسه و يرشه. سنن ابى داود، ج ۲، ص ۸۰ (پاورقى).

۴. صحيح البخاري، ج ۱۱۸ و ج ۲، ص ۹۲ / صحيح مسلم، ج ۳، ص ۵۶ / سنن ابى داود، ج ۲، ص ۸۰: حدثنا سليمان بن حرب و مسدد عن حماد... مثله / سنن ابن ماجة، ج ۱، ص ۴۸۹: حدثنا احمد بن عبدة عن حماد بن زيد... مثله.

۲ . حدثنا أبوكریب، حدثنا سعید بن شرحبیل عن ابن لمیعه، عن عبیدالله بن المغیرة عن أبيالمیم عن أبيسعید، قال: كَانَتْ سَوْدَاءُ تَقْعِمُ الْمَسْجِدَ فَتُوَفِّيَتْ لَيْلًا، فَلَمَّا أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَخْبَرَ بِمَوْتِهَا، فَقَالَ: أَلَا آذَنْتُمُونِي بِهَا؟ فَخَرَجَ يَأْصُحَّاهِ، فَوَقَفَ عَلَى قَبْرِهَا فَكَبَرَ عَلَيْهَا وَالنَّاسُ مِنْ خَلْفِهِ وَدَعَاهَا ثُمَّ أَنْصَرَفَ. (۱)

زنی سیاه بود که مسجد را تمیز و جارو می کرد. در شب وفات کرد (او را به خاک سپردند) چون صبح شد، رسول خدا از مرگ او آگاه شد. پس فرمود: مگر نمی دانستید که من از نبود او ناراحت می شوم؟ پس به همراه اصحاب خارج شد، و بر قبر آن زن ایستاد و تکبیر نماز را گفت، در حالی که مردم در پشت سر حضرت بودند؛ و برای آن زن دعا کرد، سپس برگشت.

۳ . حدثنا هشام بن عمار عن عبدالرحمن بن سلیمان بن أبيالمجون عن محمد بن صالح المدنی عن مسلم بن أبي مریم عن أبيسعید الخدیری قال: قال رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ أَخْرَجَ أَدَى مِنَ الْمَسْجِدِ بَنِيَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ. (۲)

رسول خدا علیه السلام فرمودند: هر کس چیزی را که موجب آزار است، از مسجد بیرون ببرد خداوند خانه‌ای در بهشت برایش بنا کند.

۴ . حدثنا محمد بن داود بن سفیان عن یحیی - یعنی ابن حسان - عن سلیمان بن موسی عن جعفر بن سعد بن سمرة عن خبیب بن سلیمان عن أبيه سلیمان بن سمرة عن أبيه سمرة آنَّهُ كتب الى إبنه: أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْمُرُنَا بِالْمَسْجِدِ أَنْ تَضَعَّهَا فِي دِيَارِنَا وَنَصْلُحَ صُنْعَتَهَا وَنَطْهُرُهَا. (۳) سمرة به پرسش می نویسد: اما بعد؟ همانا رسول خدا علیه السلام به ما فرمان می داد که در شهرها و مناطق مسکونی مساجدی نیکو بنانکنیم و آنها را همواره پاکیزه نگه داریم.

۱ . سنن ابن ماجه، ج ۱ ، ص ۴۹۰ ، ح ۱۵۳۳ .

۲ . سنن ابن ماجه، ج ۱ ، ص ۲۵۰ ، ح ۷۵۷ .

۳ . سنن ابی داود، ج ۱ ، ص ۱۱۲ ، ح ۴۵۶ .

٥ . حدثنا محمد بن الحسن بن قبيطة عن أبوبن على عن زياد بن سيار عن عزة بنت عياض
قالت سمعت أبا قرقافة أنه سمع النبي ﷺ يقول: إِنُّوا الْمَسَاجِدُ وَ أَخْرِجُوا الْقُمَامَةَ مِنْهَا، فَمَنْ بَنَ لِلَّهِ
مَسْجِدًا بَنَ اللَّهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ هَذِهِ الْمَسَاجِدُ الَّتِي تُبَنُّ فِي الطَّرِيقَ؟ قَالَ: نَعَمْ
وَ إِخْرَاجُ الْقُمَامَةِ مِنْهَا مُهُورٌ الْحُورُ الْأَعْيُنِ .^(۱)

مسجد بسازید و خاک و خاشاک را از آن خارج سازید، هر کس برای خدا مسجد بسازد،
خدا در بهشت خانه‌ای برای وی می‌سازد، مردی عرض کرد: ای رسول خدا ﷺ و این مساجدی
که در مسیر مردم و در بین راه‌ها ساخته می‌شود نیز این‌گونه است؟ فرمودند: آری! و بیرون
آوردن زباله‌ها از آن مهریه حوران بهشتی است.

۱ . المعجم الكبير، ج ۳، ص ۱۹، ح ۲۵۲۱ / كنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۵، ح ۲۰۷۶ .

جب و حائف در مسجد

۱. علی بن ابراهیم عن أبيه عن ابن ابی عمر عن جمیل قال: سأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَفَافُ عَنِ الْجُنُبِ يَجْبَلُسُ فِي الْمَسَاجِدِ؟ قَالَ: لَا وَلَكِنْ يَرُو فِيهَا كُلُّهَا إِلَّا الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ وَ مَسْجِدُ الرَّسُولِ عَلَيْهِ السَّلَامُ. (۱)

جمیل می‌گوید: از امام صادق علیه السلام پرسیدم که آیا جنب می‌تواند در مساجد بنشینند؟ فرمود: خیر؛ اما می‌تواند از دیگر مساجد بجز از مسجدالحرام و مسجدالنبي علیهم السلام گذر کند.

۲. أَبِي (ره) عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يَعْقُوبِ بْنِ يَزِيدٍ عَنْ حَمَادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ حَرِيزٍ عَنْ زَرَارَةٍ وَ مُحَمَّدَ بْنَ مُسْلِمَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ الْكَفَافُ قَالَا: قُلْنَا لَهُ: الْجَنَائِضُ وَالْجُنُبُ يَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ أَمْ لَا؟ قَالَ: الْجَنَائِضُ وَالْجُنُبُ لَا يَدْخُلُنَّ الْمَسَاجِدَ إِلَّا مُجْتَازَيْنَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَقُولُ: وَ لَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا (۲) وَ يَأْخُذَانِ مِنَ الْمَسْجِدِ وَ لَا يَضَعَانِ فِيهِ شَيْئًا قَالَ زُرَارَةُ قُلْتُ لَهُ: فَمَا بَالَّهُمَا يَأْخُذَانِ مِنْهُ وَ لَا يَضَعَانِ فِيهِ؟ قَالَ: لَا يَنْهَا لَا يَقْدِرُانِ عَلَى أَخْذِ مَا فِيهِ إِلَّا مِنْهُ وَ يَقْدِرُانِ عَلَى وَضْعِ مَا بِسَيِّدِهِمَا فِي غَيْرِهِ. (۳)

۱. الكافي، ج ۳، ص ۵۰، ح ۴ / التهذيب، ج ۱، ص ۱۲۵، ح ۲۹؛ ایشان به واسطه أبي القاسم جعفر بن محمد از کلینی نقل می‌کند. / وسائل الشيعة، ج ۲، ص ۲۰۵، ح ۱۹۳۲ / عوالي الالئي، ج ۳، ص ۷۳، ح ۲۸.

۲. النساء: ح ۴۳.

۳. عللالمراقب، ج ۱، ص ۲۸۸، ح ۱ / تفسيرالقمي، ج ۱، ص ۱۳۹ / تفسيرالمياشی، ج ۱، ص ۲۴۳ / بحارالأئمّة، ج ۷۸، ص ۴۴ / وسائل الشيعة، ج ۲، ص ۲۱۴، ح ۱۹۵۸ / به همین مضمون در متون روایی اهل سنت وارد شده است: سنن الدارمی، ج ۱، ص ۲۶۴ - ۲۶۵.

زراره و محمد بن مسلم می‌گویند: به امام باقر عرض کردیم: حاضر و جنب می‌توانند داخل مسجد شوند یا خیر؟ فرمود: فقط می‌توانند از مسجد عبور کنند چنان که خداوند می‌فرماید: «جنب به مسجد نروید مگر اینکه در حال عبور و رهگذر باشد تا غسل کنید» و می‌توانند از مسجد چیزی بردارند ولی حق ندارند چیزی در آن بگذارند. زراره می‌گوید: به حضرت عرض کردم: علت چیست که می‌توانند چیزی بردارند ولی نمی‌توانند چیزی بگذارند؟ فرمود: برای اینکه قدرت ندارند آنچه را که در مسجد است بردارند مگر از مسجد بردارند ولی می‌توانند آنچه در دستان خود دارند در غیر مسجد هم بگذارند.

(۱) ۳. وَ فِي الْحَدِيثِ مَنَاهِي النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَنَهَى أَنْ يَقْعُدَ الرَّجُلُ فِي الْمُسْجِدِ وَ هُوَ جُبُّ... .

پیامبر اکرم ﷺ نهی فرمود که مرد در حال جنابت در مسجد بشیند.

(۲) ۴. روى حماد بن عمرو و انس بن محمد عن ابيه جميعاً عن جعفر بن محمد عن أبيه عن جده عن على بن ابي طالب ع عن النّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ لِعَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ اللَّهَ كَرِهُ لِأَمْقِي الْعَبَثَ فِي الصَّلَاةِ... وَ اتِّيَانَ الْمَسَاجِدِ جُبِّاً.

طبق این روایت پیامبر اکرم ﷺ به امیرالمؤمنین علی ع فرمودند: خداوند، اموری را برای امت من مکروه شمرده است که یکی از آنها کار بیهوده کردن در نماز، و یکی جنب به مسجد آمدن است.

۱. من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۸، ح ۴۹۶۸. استناد شیخ صدوق به شعیب بن واقد در صفحه ۷۴ ذکر شد. / وسائل الشيعة، ج ۲، ص ۲۰۷، ح ۱۹۳۸ / الأمالی الصدوق، ص ۴۲۴.

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۲۵۶ - ۳۵۲ / وسائل الشيعة، ج ۲، ص ۱۲، ح ۱۹۳۷ / نظیر این روایت با تفاوت در الأمالی الصدوق با این سند نقل شده است: حدثنا محمد بن الحسن بن احمد بن الولید عن محمد بن الحسن الصفار عن احمد بن محمد بن عیسی عن الحسين بن موسی عن غیاث بن ابراهیم عن الصادق ع عن آبائه عن رسول الله ﷺ، ص ۶۲، ح ۳ / مکارم الأخلاق، ص ۴۳۵.

۵. أبو داود عن الحسين بن سعيد عن فضالة بن أبى يوب عن عبد الله بن سنان قال: سأله
أبا عبد الله عليه السلام عن الجنب والجائز يتراولان من المسجد المتابع يكون فيه؟ قال: نعم ولكن لا يضعان في
المسجد شيئاً. (۱)

عبد الله بن سنان میگوید: از امام صادق علیه السلام پرسیدم: آیا جنب و حائط میتوانند کالای خود را از درون مسجد بدارند؟ فرمود: آری، ولی نمیتوانند چیزی در مسجد بگذارند.

۶. محمد بن يحيى رفعه عن أبي حمزة قال: قال أبو جعفر علیه السلام: إذا كان الرجل نائماً في المسجد
الحرام أو مسجد الرسول عليه السلام فاختتم فأصابته جنابة فليتيمم ولا يمر في المسجد إلا مبيضاً حتى يخرج منه
ثُمَّ يغسل وكذاك الجائز إذا أصابها الحيف ثم تفعل كذلك ولا يأس أن يمر في سائر المساجد ولا يجيئسان
فيها. (۲)

امام باقر علیه السلام فرمود: هنگامی که مردی در خواب در مسجد الحرام و مسجد النبی علیه السلام
محظی و جنب شود، باید تیمم کند و با تیمم از مسجد عبور کند تا اینکه خارج شود و سپس غسل
نماید. و همچنین زن اگر در این دو مکان حیض شد باید تیمم کند، ولی؛ در سایر مساجد
میتوانند بدون تیمم عبور کنند و حق نشستن در سایر مساجد هم ندارند.

۱. الكافي، ج ۳، ص ۵۱، ح ۸ / التهذيب، ج ۱، ص ۱۲۵، ح ۳۰، از حسين بن سعيد نقل میکند و استناد شیخ طوسی
به حسين بن سعيد در صفحه ۷۳ ذکر شد. / وسائل الشيعة، ج ۲، ص ۲۱۳، ح ۱۹۵۷ / عوالی الالکی، ج ۳، ص ۲۸، ح ۷۴.
۲. الكافي، ج ۳، ص ۷۳، ح ۱۴ / التهذيب، ج ۱، ص ۴۰۷، ح ۱۸ با این سند نقل میکند: محمد بن احمد
عن يعقوب بن زياد عن النضر بن سويد عن عبد الله بن سنان عن أبي حمزة قال قال أبو جعفر علیه السلام /
وسائل الشيعة، ج ۲، ص ۲۰۵ - ۲۰۶، ح ۱۹۳۳ و ۱۹۳۶.

٧. عن حفص البخترى عن أبي عبد الله عليهما السلام في قول الله «إِنَّ نَذْرَتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِ مُحَرَّرٍ»^(١)
المحرر يكون في الكنيسة ولا يخرج منها «فَلَمَّا وَضَعْتَهَا أُنْتَ قَالَتْ رَبُّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْتَ وَإِنَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيَسَ الذِّكْرُ كَالْأُنْثِي»^(٢) إن الأنثى تحيض فتخرج من المسجد والحرر لا يخرج من المسجد.^(٣)

از امام صادق علیه السلام در معنای آیه «من نذر کردم فرزندی که در شکم دارم در خدمت تو باشد» فرمود: خادم در کنیسه و معبد است و از آن خارج نمی‌گردد. هنگامی که همسر عمران؛ [مریم علیها السلام] را به دنیا آورد گفت: پروردگار! من دختر به دنیا آورده‌ام و پسر همچون دختر نیست! چون دختر حیض می‌شود و از مسجد بیرون می‌رود در حالی که خادم نمی‌تواند از مسجد بیرون برود.

٨. محمد بن الحسن الصفار عن ابراهيم بن هاشم عن نوح بن شعيب عن حريز عن محمد بن مسلم قال: قال أبو جعفر علیه السلام: الجنب والحاirst يُنْتَهَى إِلَى الْمُصَحَّفَ مِنْ وَرَاءِ الثَّوْبِ وَ يَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا شَاءَ إِلَّا السَّجْدَةَ وَ يَدْخُلُ الْمُسْجِدَ مُغْتَازِينَ وَ لَا يَقْعُدُنَّ فِيهِ وَ لَا يَقْرَبُنَّ الْمُسْجِدَيْنِ الْحَرَمَيْنِ.^(٤)

امام باقر علیه السلام فرمودند: جنب و حائض می‌توانند: قرآن را از پشت لباس بی‌آنکه با دست لمس کنند بگشایند، و جز سوره‌های سجده‌دار هر جا را که می‌خواهند می‌توانند تلاوت کنند. و در عبور از مسجد منعی ندارند، ولی نمی‌توانند در آن بشینند، و نزدیک مسجدالحرام و مسجدالنبي علیهم السلام نشوند. [یعنی از آن دو حق عبور هم ندارند.]

١. آل عمران: ٣٥.

٢. آل عمران: ٣٦.

٣. تفسیر العیاشی، ج ١، ص ١٧٠ / مستدرک الوسائل، ج ٢، ص ٢٧، ح ١٣١٦ / بحار الأنوار، ج ١٤، ح ٢٠٤.

٤. التهذیب، ج ١، ص ٣٧١، ح ٢٥، سند شیخ طوسی به محمد بن حسن الصفار این چنین است: و ما ذكرته في هذا الكتاب عن محمد بن الحسن، الصفار: فقد أخبرني به: الشیخ ابو عبد الله محمد بن محمد بن العمما و الحسین بن عبد الله و احمد بن عبدهن كلهم عن احمد بن الحسن بن الولید عن ایه.

و أخبرني به - أيضاً - ابوالحسین ابن ابی جید عن محمد بن الحسن بن الولید عن محمد بن الحسن الصفار / وسائل الشیعة، ج ٢، ص ٢٠٩، ح ١٩٤٧.

٩ . وَقَالَ الرَّضَا^{عَلَيْهِ السَّلَامُ}: وَلَا تَدْخُلُ الْحَائِضُ الْمَسْجِدَ أَنْ تَكُونَ مُجْتَازَةً... (١)

امام رضا علیه السلام فرمودند: حائض نمی‌تواند وارد مسجد شود مگر اینکه بخواهد عبور کند.

١٠ . وَعَنْ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: لَا تَقْرُأُ الْحَائِضُ قُرْآنًا وَلَا تَدْخُلُ مَسْجِدًا وَلَا تَفْرِبُ صَلَادَةً وَلَا تَجْمَعُ حَتَّى تَطْهَرْ. (٢)

امام علی علیه السلام فرمود: زن حائض قرآن نخواند، وارد مسجد نشود، نماز نگذارد و جماع نکند تا پاک شود.

روایات اهل سنت

١ . حدثنا ابویکر بن أبيشيبة و محمد بن یحیی عن أبيونعیم عن أبي غنیمة عن أبي الخطاب الہجری عن مخدوج الذهلي عن جسرة قالت: أخبرتني أم سلمة، قالت: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ صَرْحَةً هَذَا الْمَسْجِدِ فَنَادَى بِأَعْلَى صُوْتِهِ «إِنَّ الْمَسْجِدَ لَا يَجِدُ لِلْجُنُبِ وَالْحَائِضِ».

ام سلمه می‌گوید: رسول خدا علیه السلام وارد صحن این مسجد شد و با صدای بلند فرمود: مسجد برای جنب و حائض حلال نیست.

٢ . حدثنا مسدد عن عبد الواحد بن زياد عن الافت بن خليفة عن جسرة بنت (جاجة) قالت:

سمعت عائشة تقول: جاء رسول الله علیه السلام ووجوه بيوت أصحابه شارعة في المسجد فقال: وجئوا هذه البيوت عن المسجد، ثم دخل النبي علیه السلام ولم يصنع القوم شيئاً رجاءً أن تنزل عليهم رخصة، فخرج إليهم بعد فقال: وجئوا هذه البيوت عن المسجد فاني لا أحيل المسجد لحائض ولا جنب.

١ . فقه الرضا علیه السلام، ص ١٩١ / بحار الأنوار، ج ٧٨، ص ٩١ / مستدرک الوسائل، ج ٢، ص ٢٧، ح ١٣١٥ .

٢ . دعائم الإسلام، ج ١ ، ص ١٢٨ / جامع الأخبار، ص ٧٠ / مستدرک الوسائل، ج ٢ ، ص ١٨ ، ح ١٢٨٦ .

٣ . سنن ابن ماجة، ج ١ ، ص ٢١٢ ، ح ٦٤٥ .

٤ . سنن أبي داود، ج ١ ، ص ٥٨ ، ح ٢٢٢ .

جسره می‌گوید: شنیدم عایشه می‌گفت: رسول خدا علیه السلام آمد در حالی که درهای خانه‌های اصحاب به مسجد باز می‌شد. پس فرمود: این درها را از مسجد برگردانید [بیندید و از سوی دیگر راه خانه را بگشائید] سپس داخل شدند ولی هیچ کس به امید اینکه رسول خدا علیه السلام تخفیف دهد و اجازه بدهد درها به همان شکل باقی بماند؛ کاری انجام نداد. اما بعد رسول خدا علیه السلام به سوی آنها رفتند و فرمودند: این درها را از مسجد برگردانید، من مساجد را برای جنب و حائض حلال نمی‌دانم.

جهاد و مسجد

روایات اهل سنت

١ . حدثنا عبد بن حميد عن زيد بن حباب عن سلام بن سليمان النحوى أبوالمنذر عن عاصم بن أبيالنجد عن أبي وائل عن الحارث بن يزيد البكرى قال: قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَدَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا هُوَ غَاصٌ بالثَّنَاسِ، وَإِذَا رَأَيَاتُ سُودًّا تَحْفَقُ وَإِذَا بِلَالٌ مُنْقَلَّدٌ السَّيِّفَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ قُلْتُ: مَا شَاءَنُ النَّاسِ؟ قَالُوا: يُرِيدُ أَنْ يَبْعَثَ عَمَرَوْ بْنَ الْعَاصِ وَجْهًا... (١)

حارث بن يزيد بکری میگوید: به مدینه آمدم و وارد مسجد شدم، دیدم مسجد پر از جمعیت و پرچم‌های سیاه رنگ در جنبش و اهتزاز بود و بلال در مقابل رسول خدا علیهم السلام شمشیر خود را حمایل کرده است. گفتنم: مردم را چه شده است؟ گفتند: پیامبر می‌خواهد عمر و بن عاص را با لشکر به جایی بفرستند.

٢ . حدثنا عيسى بن حماد المصرى و قتيبة، قال قتيبة: ثنا الليث [ابن سعد] عن سعيد بن أبي سعيد أنه سمع ابا هريرة يقول: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ قِيلَ خَيْلًا قِيلَ نَجْدٍ، فَجَاءَتِ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَيْثَمَةَ يَقَالُ لَهُ ثَمَامَةُ بْنُ أَقْلَالِ سَيِّدِ أَهْلِ الْيَمَامَةِ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمُسْجِدِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ: مَاذَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةً؟ قَالَ: عِنْدِي يَا مُحَمَّدَ خَيْرٌ، إِنْ تَقْتُلْنِي تَقْتُلْنِي ذَادِمٌ، وَإِنْ تُتْعِمْ تُتْعِمْ عَلَى شَاكِرٍ وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلِّنْ تَعْظِيْمَنِي مَا شِئْتَ فَتَرَكَهُ رَسُولُ اللَّهِ حَتَّىٰ [إِذَا] كَانَ الْعَدُمُ ثُمَّ قَالَ لَهُ: مَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةً؟ فَأَعَادَ مِثْلُ هَذَا الْكَلَامِ، فَتَرَكَهُ حَتَّىٰ كَانَ بَعْدَ الْغَدِ فَذَكَرَ مِثْلَ هَذَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: أَطْلُقُوْنَا ثَمَامَةً، فَأَنْطَقَ إِلَيْهِ

١ . سنن الترمذى، ج ٥، ص ٦٧، ح ٣٣٢٨ .

قَرِيبٌ مِنَ الْمُسْجِدِ فَأَغْتَسَلَ فِيهِ ثُمَّ دَخَلَ الْمُسْجِدَ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ... .^(۱)

سعید بن ابی سعید می گوید شنیدم ابو هریره می گفت: رسول خدا علیہ السلام سواره نظام‌های را به سوی نجد فرستاد و آنها مردی از قبیله بنی حنیفه را که ثمامه بن اثال نام داشت و بزرگ اهل‌یمامه بود با خود آورده بود او را به یکی از ستون‌های مسجد بستند. سپس رسول خدا علیہ السلام پیش او فرستاد و فرمود: ای ثمامه نزد خود چه داری؟ گفت: ای محمد، خیر؛ اگر بکشی، صاحب خونی را کشته‌ای و اگر زنده‌ام بداری، بر انسانی شکرگزار نعمت بخشیده‌ای و اگر خواهان ثروت هستی، بگو تا هر قدر که می‌خواهی به تو تقدیم کنم، رسول خدا علیہ السلام او را به همان حال رها کرد تا فردا، و فردا همان سؤال را تکرار کرد: او نیز همان جواب را داد، پیامبر او را تا فردا به همین حال گذاشت. روز سوم مجددًا همین سؤال و جواب تکرار شد، رسول خدا علیہ السلام فرمود: ثمامه را رها کنید. ثمامه به سوی درخت خرمایی که نزدیک مسجد بود رفت و آنجا غسل کرد و سپس وارد مسجد شد و گفت: گواهی می‌دهم که جز خداوند یکتا خدایی نیست و محمد بنده و فرستاده او است.

۳. حدثنا زکریاء بن یحیی عن عبدالله بن نمیر عن هشام عن أبيه عن عائشة قالت: أصيّبْتُ سَعْدَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فِي الْأَكْحَلِ، فَضَرَبَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِيمَةً فِي الْمُسْجِدِ، لِيُعْوَدْهُ مِنْ قَرِيبٍ... .^(۲)

سعد بن معاذ در جنگ خندق بازویش تیر خورد و مجروح شد، پیامبر علیہ السلام در مسجد خیمه‌ای بر پا کردند تا از نزدیک او را عیادت کنند.

در منابع شیعی روایتی مبنی بر مداوای مجروحان جنگی در مسجد یافت نشد. ولی علاوه بر منابع اهل سنت برخی از نقل‌های تاریخی مؤید وجود چنین مکانی در مسجد است:

۱. سن ابی داود، ج ۱، ص ۶۰۵، ح ۲۶۷۹ / صحیح مسلم، ج ۵، ص ۱۵۸ / صحیح بخاری، ج ۵، ص ۱۱۸ - ۱۱۷.

۲. صحیح البخاری، ج ۱، ص ۱۱۹، وج ۵، ص ۵۰ و ۵۱ / صحیح مسلم، ج ۵، ص ۱۶۱ - ۱۶۰: حدثنا ابو بکر بن ابی شيبة و محمد بن العلاء الهمدانی عن ابن نمیر مثله / سن ابی داود، ج ۲، ص ۵۷: حدثنا عثمان بن ابی شيبة حدثنا عبدالله بن نمیر... مثله / سن النسائي، ج ۲، ص ۴۵: أخبرنا عبد الله بن سعید قال حدثنا عبدالله بن نمیر مثله.

۱. وَقَدْ كَانَ فِي مَسْجِدِ الرَّسُولِ مَوْضِعٌ يُعَالِجُ فِيهِ الْمَرْضِ وَالْجَرْحِ وَكَانَ الرَّسُولُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَنْفَدِدُونَ إِلَيْهِ الْمَرْضَى النَّازِلِينَ.^(۱)

در مسجد پیامبر ﷺ جایگاهی برای معالجه بیماران و مجروحین معین شده بود که پیامبر ﷺ و صحابه از بستری شدگان در آنجا عیادت و دلجویی به عمل می‌آورند. در قرآن کریم یکی از فلسفه‌های جهاد در راه خدا حفظ عبادتگاهها به شمار آمده است.^(۲) قابل توجه است که؛ در بسیاری از متون تاریخی مشورتهای نظامی و اعزام سپاه از مسجد به سوی دشمنان نقل شده است، که چون جنبه روایتی ندارد به مورد فوق اکتفا گردید. علاقمندان به منابع ذیل مراجعه کنند.^(۳)

۱. الآداب الطيبة في الإسلام، ص ۶۹.

۲. حج: ۴۰.

۳. ر.ک: المسيرة النبوية، ابن هشام / كتاب المغازى، الواقدى / فروغ ابدیت، جعفر سبحانی.

ح

حریم مسجد

۱. حدثنا الحسن بن أحمد بن ادريس (رضي الله عنه) عن أبيه، عن محمد بن علي بن محبوب عن محمد بن الحسين عن الحسن بن علي بن فضال عن علي بن عقبة بن خالد عن أبيه عقبة بن خالد عن أبي عبدالله عليهما السلام قال: قال أمير المؤمنين عليهما السلام: حریم المسجد أربعون ذراعاً^(۱) والجوار أربعون داراً من أربعة جوانبها.^(۲)

امام صادق عليهما السلام از پدرش و او از پدرانش نقل فرمود که امام على عليهما السلام فرمود: حریم مسجد چهل ذراع است و همسایه، چهل خانه از چهار طرف است.

۲. وَرُوِيَ أَنَّ حَرِيمَ الْمَسْجِدِ أَرْبَعُونَ ذِرَاعًا مِنْ كُلِّ نَاحِيَةٍ.^(۳)

روایت شده است که حریم مسجد چهل ذراع از هر طرف است.

۱. الذراع: من طرف المرقى الى طرف الاصبع الوسطى. كتاب العين، ج ۲، ص ۹۶.

۲. الخصال، ج ۲، ص ۵۴۴، ح ۲۰ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۰۲، ح ۶۳۳۱ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۳.

۳. من لا يحضره الفقيه، ج ۳، ص ۱۰۲، ح ۳۴۱۹ / وسائل الشيعة، ج ۲۵، ص ۴۲۷، ح ۳۲۲۷۸.

روشن است که مقصود این روایت احداث زمین در اراضی مواتی است که به عنوان مسجد احیا شده‌اند، از این رو فضایی در اطراف که به تعبیر این دو روایت چهل ذراع می‌باشد متعلق به مسجد خواهد بود. ولی چنانچه مسجد در زمینی که پیرامون آن املاک دیگران قرار گرفته، احداث شود، اثبات حریم برای مسجد مفهومی نخواهد داشت. همان‌طور که علامه مجلسی هم در ذیل حدیث توضیح می‌فرمایند.^(۱)

۱. بحارالأنوار، ج ۸۱، ص ۳.

حق اولویت در مسجد

۱. عَدَةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلِيِّلَةَ قَالَ: قُلْتُ نَكُونُ مِكَّةً أَوْ بِالْمَدِينَةِ أَوِ الْحِيرَةِ أَوِ الْمَوَاضِعِ الَّتِي يُرْجِى فِيهَا الْفَضْلُ فَرَبَّمَا خَرَجَ الرَّجُلُ فَيَجِدُهُ آخَرُ فَيُصِيرُ مَكَانَهُ قَالَ: مَنْ سَبَقَ إِلَى مَوْضِعٍ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ يَوْمَهُ وَلَيْلَتَهُ.^(۱)

از امام صادق علیه السلام سؤال کرد: ما در مکه یا مدینه یا حیره یا هر مکان دیگری که امید داریم از قداست و فضیلت برخوردار باشد قرار می‌گیریم، پس چه بسا مردم خارج می‌شود از آن مکان و دیگری می‌آید و در جای او قرار می‌گیرد [ظاهراً] فرض سؤال مربوط به صورتی است که نفر اول از این مکان انصراف نداده است [آیا این عمل جایز است؟ امام فرمود: هر کس زودتر به مکان مقدسی وارد شود در استفاده از آن مکان در همان روز و شب اولویت دارد.

۲. مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلِيِّلَةَ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّلَةَ: سُوقُ الْمُسْلِمِينَ كَمَسْجِدِهِمْ فَنَّ سَبَقَ إِلَى مَكَانٍ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ إِلَى اللَّيْلِ.^(۲)

۱. الكافي، ج ۴، ص ۵۴۶، ح ۳۳. با تفاوت اندک در متن در تهذیب با این سند آمده است: احمد بن محمد بن عیسی عن بعض أصحابنا يرفعه الى أبي عبد الله علیل...، ج ۶، ص ۱۱۰، ح ۱۱. سند شیخ طوسی به احمد بن محمد بن عیسی در صفحه ۳۷۳ ذکر شده است. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۷۸، ح ۶۵۴۱.

۲. الكافي، ج ۲، ص ۶۶۲، ح ۷ / من لايحضره الفقيه، ج ۳، ص ۱۹۹، ح ۳۷۵۲ / التهذیب: احمد بن محمد عن محمد

امام صادق ع فرمود: حضرت امیر ع می فرماید: بازار مسلمانان مثل مسجد آنان است. پس هر کس نسبت به مکانی بر دیگران پیش بگیرد، نسبت به آن مکان تا شب سزاوارتر است.

۳. علی بن ابراهیم عن أبي عمیر عن بعض أصحابه عن أبي عبد الله ع قال: سُوقُ الْمُسْلِمِينَ كَمَسْجِدِهِمْ يَعْنِي إِذَا سَقَى إِلَى السُّوقِ كَانَ لَهُ مِثْلُ الْمَسْجِدِ.^(۱)

امام صادق ع می فرماید: بازار مسلمانان مثل مسجد آنان است، یعنی زمانی که فردی نسبت به مکانی در بازار بر دیگران پیش گرفت، آن مکان برای او مثل مسجد است یعنی دیگران حق استفاده از آنجا را ندارند.

۴. و عن علی ع أَنَّهُ قَالَ: سُوقُ الْمُسْلِمِينَ كَمَسْجِدِهِمْ؛ الرَّجُلُ أَحَقُّ بِمِكَابِهِ حَتَّى يَقُومَ أَوْ تَغْيِبَ الشَّفَعُ.^(۲)

امام علی ع می فرماید: بازار مسلمانان مثل مساجد آنان است. و مرد سزاوار به مکانی که گرفته است، می باشد تا زمانی که از آنجا برخیزد یا آفتاب غروب کند.

روایت دیگری با همین متن با سند ذیل نقد شده است:

۵. كتاب الأئمة والتبرة عن أَمْهَدْ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَارِ عَنْ أَبِيهِمْ بْنِ هَشَمَ عَنْ النُّوفَلِ عَنْ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ عَلِيٌّ وَعَلِيٌّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .^(۳)

بن یحیی عن طلحه بن زید... مثله، ج ۷، ص ۹، ح ۳۱. سند شیخ به احمد بن محمد در صفحه ۷۲ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۷۸، ح ۶۵۴۲.

۱. الکافی، ج ۵، ص ۱۵۵، ح ۲ / وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۴۰۶، ح ۲۲۸۵۱.

۲. دعائم الاسلام، ج ۲، ص ۱۸ / مستدرک الوسائل، ج ۱۳، ص ۲۶۲، ح ۱۰۳۰۰.

۳. بحار الأنوار، ج ۱۰۱، ص ۲۵۶، ح ۱۴ / مستدرک الوسائل، ج ۱۳، ص ۲۶۲، ح ۱۵۳۰۱.

خ

خارج شدن از مسجد

- ۱ . ابراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن ابیه عن ابائے علیہما السلام قال: **قالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ سَمِعَ النَّدَاءَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَخْرَجَ مِنْ غَيْرِ عِلْمٍ فَهُوَ مُنَافِقٌ، إِلَّا أَنْ يُرِيدَ الرُّجُوعَ إِلَيْهِ.** (۱) پیامبر اکرم ﷺ فرمود: هر کس صدای اذان را در مسجد بشنود و بدون عذر و دلیل از مسجد خارج شود، منافق است، مگر اینکه قصد برگشت به مسجد را داشته باشد.
- ۲ . سعد عن ابی جعفر عن محمد بن ابی عمیر عن حماد بن عثمان عن عبیدالله الحلبی عن ابی عبدالله علیہما السلام قال: **إِذَا صَلَّيْتَ صَلَةً وَ أَنْتَ فِي الْمَسْجِدِ وَ أَقْنَمْتَ الصَّلَاةَ فَإِنْ شِئْتَ فَأَخْرُجْ وَ إِنْ شِئْتَ فَصَلِّ مَعَهُمْ وَ اجْعَلْهَا تَسْبِيْحًا.** (۲)

۱ . التهذیب، ج ۳، ص ۲۶۲، ح ۶۰ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۲، ح ۶۴۴۵ / امامی صدوق: جعفر بن علی عن جده الحسن بن علی عن جده عبدالله بن المغیرة عن اسماعیل بن مسلم السکونی مثله، ص ۵۰۱، ح ۱۷ / دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۱۴۷ / الجعفریات: اخربنا محمد حدثی موسی حدثنا ابی عن ابیه عن جده جعفر بن محمد عن ابیه عن جده علی بن الحسین عن ابیه عن علی علیهما السلام مثله، ص ۴۲.

۲ . التهذیب، ج ۳، ص ۲۷۹، ح ۱۴۱ / من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۴۰۷، ح ۲۱۴ . شیخ صدوق از حلبی نقل می کند: استناد شیخ صدوق به حلبی در صفحه ۶۰ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۲، ح ۶۴۴۶ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۷۲ .

امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که در مسجد نماز را خواندی و سپس دیدی نماز به جماعت اقامه می‌شود، اگر خواستی از مسجد خارج می‌شوی و اگر خواستی می‌توانی با آنان نماز بخوانی و نماز را تسبیح و ذکر خداوند قرار بده (چون یک نماز بیشتر بر تو واجب نبوده است).

۳. حمدویه قال حدثی ایوب عن محمد بن سنان عن یونس بن یعقوب قال: قال لی أبو عبد الله علیه السلام: یا یوئُسُ، قُلْ لَهُمْ: یا مُؤَلَّفَةٌ، قَدْ رَأَيْتُ مَا تَصْنَعُونَ، إِذَا سَعَيْتُمُ الْأَذَانَ أَحَدْنُمْ نِعَالَكُمْ وَ حَرَجْتُمْ مِنَ الْمَسْجِدِ. (۱)

یونس بن یعقوب می‌گوید: امام صادق علیه السلام به من فرمود: ای یونس! به آنان بگو: ای کسانی که با تألیف قلوب (افرادی که با دریافت پول به اسلام گرویده‌اند) مسلمان شده‌اید - و از مؤمنین حقیقی نیستید - دیدم که چه می‌کنید؟! هنگامی که صدای اذان را می‌شنوید کفش‌هایتان را در دست می‌گیرید و از مسجد خارج می‌شوید.

۴. علی بن ابراهیم عن أبيه و محمد بن اسماعیل عن الفضل بن شاذان جمیعاً عن حماد بن عیسی عن حریز عن زرار قال: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ الْمَسْكُنَةِ ذَاتَ يَوْمٍ: اذ جَاءَهُ رَجُلٌ فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي رَجُلٌ جَارٌ مَسْجِدٍ لِقَوْمٍ فَإِذَا أَنَا لَمْ أُصْلِلْ مَعَهُمْ وَقَعُوا فِي وَقَالُوا فُهُوا هَذَا وَ هَذَا فَقَالَ: أَمَا لَئِنْ قُلْتَ ذَاكَ لَقَدْ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ الْمَسْكُنَةِ مَنْ سَعَ النِّدَاءَ فَلَمْ يُجِنْهُ مِنْ غَيْرِ عِلْمٍ فَلَا صَلَاةَ لَهُ فَخَرَجَ الرَّجُلُ فَقَالَ لَهُ: لَا تَدْعِ الصَّلَاةَ مَعَهُمْ وَ حَلْفَ كُلِّ إِيمَامٍ خَرَجَ قُلْتُ لَهُ؟ جُعِلْتُ فِدَاكَ كَبُرٌ عَلَى قَوْلِكَ هَذَا الرَّجُلُ حِينَ اسْتَفْتَاهُ فَإِنَّمَا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: فَضَحِّكَ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: مَا أَرَاكَ بَعْدَ إِلَّا هَاهُنَا يَا زُرَارَةُ فَأَيَّهُ عِلْمٌ تُرِيدُ أَعْظَمَ مِنْ أَنَّهُ لَا يَأْتُمُ بِهِ ثُمَّ قَالَ يَا زُرَارَةُ أَمَا تَرَانِي قُلْتُ: صَلُوا فِي مَسَاجِدِكُمْ وَ صَلُوا مَعَ أَهْلِتِكُمْ. (۲)

۱. رجال الاکشی، ص ۳۸۸، ح ۷۲۸ / وسائل الشیعیة، ج ۵، ص ۲۴۲، ح ۶۴۴۷ / بحار الانوار، ج ۸۰، ص ۳۷۲ و ح ۸۵، ص ۹۴

۲. الکافی، ج ۳، ص ۳۷۲، ح ۵ / التهذیب، ج ۳، ص ۲۴، ح ۳. شیخ طوسی از کلینی نقل می‌کند و سند شیخ

زاره می‌گوید: روزی نزد امام باقر علیه السلام نشسته بودم که مردی آمد و داخل شد و گفت: فدایت شوم، من مردی هستم که همسایه قوم خود می‌باشم و اگر با آنها نماز بخوانم، درباره ام سخنانی می‌گویند و مرا متهم می‌کنند. امام علیه السلام فرمود: اگر این‌گونه می‌گویی بدان که امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: هر کس صدای اذان را بشنود، و بدون عذر و دلیل آن را اجابت ننماید، نمازش قبول نیست. آن مرد داشت خارج می‌شد که امام علیه السلام به او فرمود: نماز با آنان و پشت سر هر امامی را ترک مکن. وقتی آن مرد خارج شد، به امام گفتم: فدایت شوم، گفتارتان به او، بر من گران آمد، چون ممکن است آن مردم مؤمن نباشند! راوی گوید: در این هنگام امام علیه السلام خنده داد و گفت: گویا هنوز تو را اینجا نمی‌بینم! (گویا امام علیه السلام توقع نداشته‌اند که زراره چنین بفرماید). چه دلیلی بهتر از اینکه وی به جمع چنین مردمانی نمی‌پیوندد، سپس فرمود: ای زراره! آیا ندیدی که گفتم: در مساجدتان نماز بخوانید و به امام جماعت اقتدا کنید.

۵. قال النبي ﷺ: عِشْرُونَ حَصْلَةً تُورِثُ الْفَقْرَ... وَ تَعْجِيلُ الْخُرُوجِ مِنَ الْمَسْجِدِ... .^(۱)

پیامبر اکرم علیه السلام فرمودند: بیست خصلت است که فقر می‌آورد؛ یکی از آنها عجله کردن در هنگام بیرون رفتن از مسجد است.

۶. و قد روى في بعض الكتب عن النبي ﷺ أنه قال: أَفَقُرُّهُمْ سَهْلٌ وَ عِشْرُونَ شَيْئًا... وَ الْخُرُوجُ مِنَ الْمَسْجِدِ سَرِيعًا.^(۲)

علامه مجلسی نقی نقل می‌کند که در بعضی از کتاب‌ها از پیامبر علیه السلام روایت شده که فرمود: بیست و پنج چیز موجب فقر می‌شود؛ یکی از آنها به سرعت خارج شدن از مسجد است.

به محمد بن یعقوب کلینی در صفحه ۵۹ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۳۰۰، ح ۱۰۷۲۱ / بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۹۸ - ۹۷.

۱. جامع الأخبار، ص ۱۲۴ / بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۳۱۵ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۴۶، ح ۳۹۵۸.

۲. بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۳۱۷ - ۳۱۶.

روايات اهل سنت

- ۱ . حدثنا محمد بن كثير عن سفيان عن ابراهيم بن المهاجر عن أبي الشعفاء قال: كُنَّا مَعَ أَبِيهِرِيَّةَ فِي الْمَسْجِدِ فَخَرَجَ رَجُلٌ حِينَ آذَنَ الْمُؤْذِنُ لِلْعَصْرِ فَقَالَ أُبُوهُرِيَّةُ: أَمَا هَذَا فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ مُحَمَّدَ. (۱)
ابي شعفاء می گويد با ابوهريره در مسجد بوديم که مردي به هنگام اذان گفتن برای نماز عصر، از مسجد خارج شد. ابوهريره گفت: اين شخص از پیامبر ﷺ نافرمانی کرد.
- ۲ . حدثنا حرملة بن يحيى عن عبدالله بن وهب عن عبدالجبار بن عمر عن ابن أبي فروة عن محمد بن يوسف مولى عثمان بن عفان عن أبيه عن عثمان قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَذْرَكَهُ الْأَذْانَ فِي الْمَسْجِدِ ثُمَّ خَرَجَ لِمَ يَخْرُجُ لِحَاجَةٍ وَ هُوَ لَا يَرِيدُ الرِّجْعَةَ، فَهُوَ مُنَافِقٌ. (۲)
به روایت عثمان رسول خدا ﷺ فرمود: هر کس در مسجد صدای اذان را بشنود، و بی دلیل بیرون برود، و قصد بازگشت نداشته باشد، منافق است.

۱ . سنن ابی داود، ج ۱ ، ص ۱۳۱ ، ح ۳۵۶ / سنن الترمذی، ج ۱ ، ص ۱۳۱ ، ح ۲۰۴ / سنن النسائي، ج ۲ ، ص ۲۹ .

۲ . سنن ابن ماجة، ج ۱ ، ص ۲۴۲ ، ح ۷۳۴ / کنز العمال، ج ۷ ، ص ۶۹۸ ، ح ۲۰۹۸۸ .

خاک مخلوط در ساختمان مسجد

۱. وَ سُئِلَ أَبُو الْحَسِنِ الْأَوَّلِ عَنِ الطِّينِ فِيهِ التَّبْنُ يُطَيَّنُ بِهِ الْمَسْجِدُ أَوِ الْبَيْتُ الَّذِي يُصَلَّى فِيهِ؟
 فقال: لا بأس.^(۱)

از امام کاظم علیه السلام درباره خاکی که در آن کاه باشد سؤال شد آیا می‌توان با آن مسجد را ساخت یا خانه‌ای که در آن نماز گزارده می‌شود؟ فرمود: اشکالی ندارد.

۲. وَ سُئِلَ عَنْ بَيْتٍ قَدْ كَانَ الْجُصُّ يُطْبَعُ بِالْعَذْرَةِ أَيَّضُلُّ أَنْ يُجْصَصَ بِهِ الْمَسْجِدُ فَقَالَ: لَا بَأْس.^(۲)

و سؤال شد از خانه‌ای که گچ آن با نجاسات پخته می‌شود (از نجاسات برای سوزاندن استفاده شده) آیا جایز است که با چنین گچی مسجد سفیدکاری شود؟ فرمود: اشکالی ندارد.

۳. اخبرنا احمد بن موسى بن جعفر بن أبي العباس قال حدثنا أبو جعفر بن يزيد بن النضر
 الخراساني من كتابه في جمادى الآخرة سنة احدى و ثمانين و مائتين قال حدثنا على بن الحسن بن على بن عمر بن على بن الحسين بن على بن أبي طالب علیهم السلام عن على بن جعفر بن محمد عن أخيه موسى بن جعفر علیهم السلام قال - فِي حَدِيثٍ - وَ سَأَلَ اللَّهُ عَنِ الطِّينِ يُطْرَحُ فِيهِ السَّرْقِينُ يُطَيَّنُ بِهِ الْمَسْجِدُ أَوِ الْبَيْتُ أَيَّضُلُّ فِيهِ؟

۱. من لايحضرهالفقه، ج ۱ ، ص ۷۰۹ ، ح ۲۳۶ / با تفاوت اندک و به همین مضمون، قربالاسناد، ص ۹۷ / وسائلالشيعة، ج ۵ ، ص ۲۹۰ ، ح ۶۵۷۵ / بحارالأنوار، ج ۱۰ ، ص ۲۶۱ .

۲. همان، ح ۷۱۰ / قربالاسناد: عن عبدالله بن الحسن عن جده على بن جعفر عن أخيه موسى بن جعفر مثله. ص ۱۲۱ / وسائلالشيعة، ج ۵ ، ص ۲۹۱ ، ح ۶۵۷۶ / بحارالأنوار، ج ۱۰ ، ص ۲۶۱ .

(۱) قَالَ: لَا يَأْسَ.

علی بن جعفر می‌گوید از برادرم امام کاظم علیه السلام سؤال کردم: آیا از خاکی که در آن سرقین (پهن) وجود دارد می‌توان برای مسجد یا خانه‌ای که در آن نماز گزارده می‌شود استفاده کرد؟ فرمود: اشکالی ندارد.

۱. مسائل علی بن جعفر علیه السلام، ص ۱۳۱ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۹۱، ح ۶۰۷۷ / بحار الانوار، ج ۸۰، ص ۳۷۹ و ح ۷۷، ص ۱۰۹.

خاک و سنگ‌ریزه مسجد

۱. احمد بن أبي عبدالله عن أبيه عن وهب بن وهب عن جعفر عن أبيه علیہ السلام قال: اذا أخرج
أحدكم الحصاة من المسجد فليردّها مكانها او في مسجد آخر فلما تسبّع ^(۱)

امام صادق علیہ السلام از پدرش نقل می‌کند که فرمود: هرگاه کسی از شما سنگ‌ریزه‌ای را از
مسجد بیرون آورد باید آن را به جای خود و یا مسجد دیگری برگرداند چون این سنگ‌ریزه هم
خدای متعال را تسبیح می‌کند.

۱. التهذيب الأحكام، ج ۳، ص ۲۵۶، ح ۳۱. سند شیخ طوسی به احمد بن أبي عبدالله این چنین است: و ما ذكرته
عن احمد بن أبي عبدالله البرقی: فقد أخبرني به الشیخ: أبو عبدالله عن أبي الحسن احمد بن محمد بن الحسن بن الولید
عن ابیه عن سعد بن عبدالله عنه.

و أخبرني أيضاً: الشیخ عن أبي جعفر محمد بن على بن الحسين بن بابویه و محمد بن الحسن بن الولید عن سعد بن
عبدالله والحمیری عن احمد بن أبي عبدالله.

و أخبرني به - أيضاً - الحسین بن عیید الله عن احمد بن محمد الزواری عن على بن الحسین السعدآبادی عن
أحمد بن ابی عبدالله. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۷۱۷، ح ۲۳۷ / وسائل الشیعیة، ج ۵، ص ۶۴۱۸ / در علل الشرايع
با این سند آمده است: حدثنا محمد بن على ماجیلویه عن ابیه عن احمد بن ابی عبدالله...، ج ۲، ص ۳۲۰، ح ۱.

۲ . وَ قَالَ لَهُ أَيُّ لَبْيَ عِبْدَ اللَّهِ زَيْدُ الشَّحَامُ أُخْرِجْ مِنَ الْمُسْجِدِ حَسَانَةً قَالَ لَهُ زَيْدٌ فَرَدَهَا أَوِ اطْرِحْهَا فِي مَسْجِدٍ^(۱)

زید شحام می‌گوید به امام صادق علیه السلام عرض کردم از مسجد سنگ ریزه خارج کنم؟
حضرت فرمود: سنگ ریزه‌ها را به مسجد برگردان یا در یک مسجد دیگر بینداز.

۳ . عَدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَمْمَادِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلَى بْنِ الْحَكْمَ عَنْ دَاؤِدِ بْنِ التَّعْمَانَ عَنْ أَبِي إِيُوبَ الْحَزَّازَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَيِّغْتُ أَبَا عَبْدَ اللَّهِ يَقُولُ لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ تُرْبَةِ مَا حَوْلَ الْكَعْبَةِ وَ إِنْ أَخَذَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا رَدَدَهُ^(۲)

محمد بن مسلم می‌گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام می‌فرمود: سزاوار نیست برای احدی؛
که از خاک‌های اطراف مسجد چیزی برگیرد و اگر برداشت باید به محل اولی اش برگرداند.

۴ . عَدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَمْمَادِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي نَصِيرِ عَنْ الْمُضَّلِّ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مَعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ قَلْتُ لِأَبِي عِبْدَ اللَّهِ زَيْدٌ أَخَذْتُ سُكَّاً مِنْ سُكَّ(۳) الْمَقَامِ وَ تُرَابًا مِنْ تُرَابِ الْبَيْتِ وَ سَيْعَ حَصَائِتٍ فَقَالَ بَئْسَ مَا صَعَّتْ أَمَّا التُّرَابُ وَ الْحَصَى فَرُدَدَهُ^(۴)

معاویه بن عمار می‌گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: مقداری عطر خوشبو از
عطربات مقام، و مقداری خاک را از خاک کعبه و هفت عدد ریگ برداشته‌ام؟ امام فرمود: کاری
بد کرده‌ای و خاک و سنگ ریزه‌ها را باید برگردانی.

۱ . من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۲۵۳، ح ۲۳۳۷ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۲۲، ح ۶۴۱۷ / در کافی با انداخت تفاوت در متن،

با این سند آمده است: حمید بن زیاد عن ابن سماعه عن غير واحد عن ابن عن زيد الشحام...، الکافی، ج ۴، ص ۲۲۹،

ح ۴ / التهذیب، ج ۵، ص ۴۴۹، ح ۲۱۴، شیخ طوسی روایت را از شیخ کلینی نقل می‌کند.

۲ . الکافی، ج ۴، ص ۲۲۹، ح ۱ / او در التهذیب: موسی بن القاسم عن ابی ابن عمر عن ابی ایوب...مثله، ج ۵، ص ۴۲۰،

ح ۱۰۶ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۳۱، ح ۶۴۱۵ / من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۲۵۳، ح ۲۳۳۵ .

۳ . السَّكَ بالضم: نوع من الطيب عربي: مجمع البحرين، ج ۲، ص ۲۹۳ .

۴ . الکافی، ج ۴، ص ۲۲۹، ح ۲ / من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۲۵۳، ح ۲۳۳۴ .

۵. احمد بن مهران عَمْنَ حَدَّثَهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَنَانِ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ مَنْصُورٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْمَظْلُومِ: إِنَّ عَمِّي كَسَ الْحَعْبَةَ وَأَخَذَ مِنْ تُرَابِهَا فَتَحَنَّ تَسْدَوِي بِهِ فَقَالَ رُدَّهُ إِلَيْهَا.^(۱) حذیفة بن منصور میگوید به امام صادق علیه السلام عرض کرد: عمویم عباس خانه کعبه را جارو واز خاک آن مقداری برداشته که ما از آن به عنوان دارو استفاده میکنیم: حضرت فرمود: خاک را به کعبه برگردانید.

روایات اهل سنت

۱. حدثنا سهل بن ثامن بن بزيغ، عن عمر بن سليم الباهلي عن أبي الوليد، سائل، ابن عمر عن الحصى الذي في المسجد، فقال: مطرتنا ذات ليلة فأصبحت الأرض مبتلة، فجعل الرجل يأتي بالحصى في ثوبه فيبسطه تحته، فلما قضى رسول الله صلى الله عليه وسلم الصلاة قال: ما أحسن هذا.^(۲) ابی ولید میگوید: از ابن عمر درباره سنگ‌ریزه‌هایی که در مسجد است پرسیدم؛ وی گفت: یک شب بر ما باران بارید و زمین خیس شد [گل شد] آنگاه هر کس سنگ‌ریزه در لباس می‌ریخت و در زیر خود پهن می‌کرد و آنگاه می‌نشست. هنگامی که رسول خدا علیه السلام، نماز را تمام کردند، فرمودند: این چه کار خوبی است!

۱. الکافی، ج ۴، ص ۲۲۹، ح ۳ / من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۲۵۳، ح ۲۳۳۶ . سند شیخ صدوق به حذیفة بن منصور این چنین است: و ما كان فيه عن حذيفه بن منصور: فقد رویته عن أبي (ره) عن سعد بن الله عن احمد بن محمد بن عیسی عن محمد بن سنان عن حذیفة بن منصور. / وسائل الشیعه، ج ۱۳ ، ص ۲۲۰ ، ح ۱۷۵۹۹ .

۲. سنن ابی داود، ج ۱ ، ص ۱۱۲ ، ح ۴۵۸ .

۲. حدثنا عثمان بن أبي شيبة، عن أبو معاوية و وكيع قالا: عن الأعمش عن أبي صالح قال:
كان يقال: إنَّ الرَّجُلُ إِذَا أَخْرَجَ الْمِصْنَى مِنَ الْمَسْجِدِ يُنَاهَىٰ.^(۱)

از أبي صالح نقل کرده‌اند که گفته می‌شد: اگر مردی سنگریزه‌ها را از مسجد خارج
می‌کرد، او را سوگند می‌دادند که دوباره آنها را به مسجد بازگرداند.

۳. حدثنا محمد بن اسحاق ابویکر یعنی الصاغانی عن أبو بدر شجاع بن الولید عن شریک،
عن أبو حصین عن أبي صالح عن أبي هریرة قال أبو بدر: أراه قد رفعه إلى النبي ﷺ قال: إنَّ الْمُحَصَّأَةَ تَشَائِدُ
الَّذِي يُخْرِجُهَا مِنَ الْمَسْجِدِ.^(۲)

پیامبر خدا ﷺ فرمود: سنگریزه‌ها به نزاع و دعوا بر می‌خیزند با کسانی که آنان را از
مسجد خارج می‌کند.

لازم به توضیح است که این روایات ناظر به حرمت خروج سنگریزه‌هایی است که جنبه
فرش بودن برای مساجد داشته‌اند ولی چنانچه خروج خاک و خاشاک جهت نظافت و تمییزی
مسجد باشد مثل زمان فعلی، مسئله فرق خواهد کرد. ر. ک: «جارو کردن مسجد».

۱. همان، ص ۴۵۹.

۲. همان، ص ۱۱۳، ح ۴۴۰.

خانه خدا در زمین

۱. عن النبي ﷺ: المساجد بيوت الله في الأرض و هي تضيء لأهل السماء كما تضيئ النجوم لأهل الأرض.^(۱)

پیامبر ﷺ فرمودند: مساجد خانه‌های خداوند در زمین‌اند. و برای اهل آسمان نورافشانی می‌کنند، همان‌گونه که ستارگان برای اهل زمین نورافشانی می‌کنند.

۲. حدثنا احمد بن زياد جعفر الهمданی عن علی بن ابراهیم عن أبيه عن محمد بن أبي عمر عن مرازم بن حکیم عن الصادق ع قال: علیکم بتأییان المساجد فینها بیوت الله في الأرض و من آتاهما مُتَطَهِّرًا طَهَرَهُ اللہُ مِنْ دُنْویهِ وَ كُتِبَ مِنْ رُؤَارِهِ فَأَكْبُرُوا فِيهَا مِنَ الصَّلَاةِ وَ الدُّعَاءِ وَ صَلُوا مِنَ المساجد فِي بَقَاعِ مُخْتَلَفَةٍ فَإِنَّ كُلَّ بَقْعَةٍ شَهَدَ لِلْمُصْلِي عَلَيْهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.^(۲)

امام صادق ع فرمودند: بر شما باد! آمدن به مساجد. که مساجدها خانه‌های خداوند بر روی زمین هستند و هر کس با وضو وارد آنها شود، خداوند او را از گناهانش پاک می‌کند و نامش را در زمرة زائران خود می‌نویسد، پس در آنها بسیار نماز بخوانید و دعا کنید و در مسجدهای مختلف (و مکانهای متعدد یک مسجد) نماز بگزارید که هر مکان در روز قیامت برای کسی که بر او نماز گزارده است شهادت می‌دهد.

۱. بحارالأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۶ - ۳۲۷.

۲. الأمالى الصدق، ص ۳۵۹ - ۳۵۸، ح ۸ / بحارالأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۴.

۳. حدثني محمد بن الحسن عن محمد بن الحسن الصفار عن محمد بن عيسى عن الحسين بن جبلا عن حماد بن سليمان عن عبدالله بن جعفر عن أبيه قال: قالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَلَا إِنَّ بُيُوقَ فِي الْأَرْضِ مَسَاجِدٌ تُنْعَى لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا تُنْعَى النُّجُومُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ... .
(۱)

رسول خدا^{علیه السلام} می فرمایند: خداوند تبارک و تعالی فرموده است: همانا خانه‌های من در زمین مسجدها هستند که برای اهل آسمان نورافشانی می‌کنند؛ همانگونه که ستارگان برای اهل زمین نورافشانی می‌کنند.

۴. القطب الرواندی فی کتاب لُب الْبَابِ، عَنِ الْمُتَّقِّيِّ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَنْ أَحَبَّ اللَّهَ فَلَيُحِبِّنِي وَمَنْ أَحَبَّنِي فَلَيُحِبِّ عِرْقَيْ إِنِّي تَارِكُ فِينَكُمُ الْقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِرْقَيْ وَ مَنْ أَحَبَّ عِرْقَيْ فَلَيُحِبِّ الْقُرْآنَ وَ مَنْ أَحَبَّ الْقُرْآنَ فَلْيُحِبِّ الْمَسَاجِدَ فَاتَّهَا أَفْنِيَةُ اللَّهِ وَ أَسْيَتُهُ أَدِنَ فِي رَفِعِهَا وَ بَارَكَ فِيهَا مَمِّوَّنَهُ مَمِّيُّونُ أَهْلُهَا، مُزَيَّنَهُ مُرَيَّنُ أَهْلُهَا، حَفْظُهُ حَفْظُ أَهْلُهَا هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ وَ اللَّهُ فِي حَوَائِجِهِمْ، هُمْ فِي مَسَاجِدِهِمْ وَ اللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ.
(۲)

رسول خدا^{علیه السلام} فرمود: کسی که خداوند متعال را دوست بدارد، باید مرا نیز دوست بدارد، و هر که مرا دوست می‌دارد، باید خاندان مرا نیز دوست بدارد. من در میان شما دو چیز گرانقدر، کتاب خدا و خاندانم را به جای گذاشته‌ام، هر کس که عترتم را دوست داشته باشد، باید قرآن را نیز دوسته داشته باشد. دوستدار قرآن باید دوست دار مساجد هم باشد چرا که مساجد محضر و خانه‌های خداوند است، که خودش فرمان به بالایی و مبارکی آنها را داده است. مساجد، فرخنده و اهل آن نیز فرخنده‌اند، مساجد و اهل آن هر دو آراسته و محفوظ‌اند. اهل مسجد در نمازنده و خداوند حواچ شان را بر طرف می‌کند، آنان در مسجدند و خداوند پشتیبان و یاور آنان است.

۱. ثواب الأعمال، ص ۵۶ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۴، ح ۹۲ / وسائل الشيعة، ج ۱، ص ۳۸۱، ح ۱۰۰۸.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۵۵، ح ۳۷۶۶.

روايات اهل سنت

۱. عبدالله بن مسعود قال: قال رسول الله ﷺ: إِنَّ بُيُوتَ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ أَمْسَاجِدٌ وَ إِنَّ حَقًا عَلَى اللَّهِ أَن يُكْرِمُ الرَّائِبَ.^(۱)

رسول خدا ﷺ می فرماید: همانا خانه‌های خدا در زمین مساجد هستند و بر خداست که زائر خود (مسجدی‌ها) را در خانه خود اکرام کند.

۱. مجمع الروايات، ج ۲، ص ۲۲ / كنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۱، ح ۲۰۷۴۰.

خرید و فروش در مسجد

۱. محمد بن علی بن محبوب عن الحسن بن موسی الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى عن علی[ؑ] بن اسپاط عن بعض رجاله قال: قال أبو عبدالله عَلِيٌّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: جبوا مساجدكم البئر والشراة والجاتين والصبيان والأحكام والضائقة والحدود ورفع الصوت.^(۱)

امام صادق عَلِيٌّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فرمود: مساجد خود را از خرید و فروش، ورود دیوانگان و کودکان (غیر ممیز)، صدور حکم، اعلام گمشده، اجرای حدود و بالابردن صدا در آن؛ دور نگاه دارید.

۲. محمد بن احمد بن یحیی عن سهل بن زیاد عن جعفر بن محمد بن بشار عن عبد الله الدھفان عن عبد الحمید عن أبي ابراهیم عَلِيٌّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قال: قال رسول الله عَلِيٌّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: جبوا مساجدكم صبيانكم و مجانينكم و شرائكم و يئعونكم و اجعلوا مطاهيركم على أبواب مساجدكم.^(۲)

رسول خدا عَلِيٌّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فرمود: مساجدتان را از ورود کودکان (غیر ممیز) و دیوانگان و خرید و فروشها دور نگه دارید و دستشویی مساجد را بر در آنها، قرار دهید.

۱. النہذیب، ج ۳، ص ۲۴۹، ح ۲ . سند شیخ طوسی به محمد بن علی بن محبوب در صفحه ۷۱ ذکر شد / عل الشرعا: أبي (ره) عن محمد بن یحیی العطار عن محمد بن احمد عن الحسن بن موسی الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، ج ۲، ص ۳۱۹ / الخصال: محمد بن الحسن بن اولید عن محمد بن حسن الصفار عن الحسن بن موسی الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، ج ۲، ص ۴۱۰ / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۳۳، ح ۶۴۱۹ .

۲. النہذیب، ج ۳، ص ۲۵۴، ح ۲۲ . سند شیخ طوسی به محمد بن احمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شد. / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۳۳، ح ۶۴۲۰ .

٣ . يقول مولاي - أبي طول الله عمره - الفضل بن الحسن هذه الأوراق من وصية رسول الله ﷺ
 لأبي ذر الغفارى(ره) التي أخبرنا بها الشيخ المفيد أبوالوفاء عبدالجبار بن عبد الله المقرىء الرازى
 والشيخ الأجل الحسن بن الحسين بن الحسن أبي جعفر محمد بن بابويه(ره) عنهم اجازة قالا أملى علينا
 الشيخ الأجل أبو جعفر محمد بن الحسن الطوسي(ره) وأخبرنى بذلك الشيخ العالم الحسين بن الفتح
 الواقعى الجرجانى فى مشهد الرضا عليه السلام قال أخبرنا الشيخ الإمام أبو على الحسن بن محمد الطوسي
 قال حدثنى أبي الشيخ أبو جعفر عليه السلام قال أخبرنا جماعة عن أبي المفضل محمد بن عبد الله بن محمد بن المطلب
 الشيبانى قال حدثنا ابوالحسين رجاء بن يحيى العبرتائى الكاتب سنة أربع عشرة و ثلاثة و فيها مات قال
 حدثنا محمد بن الحسين بن ميمون^(١) قال حدثنى عبد الله بن عبد الرحمن بن أبي الأسود الدؤلى عن
 أبي الأسود قال: قدِمْتُ الرَّبَّذَةَ فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِي ذَرٍ جُنْدِبَ بْنَ جَنَادَةَ فَحَدَّثَنِي أَبُو ذَرٍ قَالَ: دَخَلْتُ ذَاتَ يَوْمٍ
 فِي صَدْرِ نَهَارِهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَسْجِدِهِ فَلَمْ أَرِ فِي الْمَسْجِدِ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
 وَعَلَى عَلَيْهِ السَّلَامِ إِلَى جَانِيهِ جَالِسٌ، فَأَعْشَنْتُ حَلْوَةَ الْمَسْجِدِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ بَأِيْ أَنَّتِ وَأَمَّى، أُوصِنِي بِوَصِيَّةٍ
 يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهَا فَقَالَ: تَعَمْ... يَا أَبَادَرْ مَنْ أَجَابَ دَاعِيَ اللَّهِ وَأَحْسَنَ عِبَارَةَ مَسَاجِدِ اللَّهِ كَانَ ثَوَابُهُ مِنَ اللَّهِ الْجَنَّةَ.
 فَقُلْتُ: يَبِيْ أَنَّتِ وَأَمَّى يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَيْفَ يَعْمَرُ مَسَاجِدُ اللَّهِ؟ قَالَ: لَا يُرْفَعُ فِيهَا الْأَصْوَاتُ وَلَا يُخَاصِصُ
 فِيهَا بِالْبَاطِلِ^(٢) وَلَا يُشْتَرَى فِيهَا وَلَا يُبَاعُ فَأَتْرِكَ اللَّهُوَ مَا دُمْتَ فِيهَا فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَلَا تَلُوْمَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
 إِلَّا نَفْسَكَ. يَا أَبَادَرْ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُعْطِيَكَ مَا دُمْتَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ بِكُلِّ نَفْسٍ تَنْفَسَتْ فِيهِ دَرَجَةً فِي الْجَنَّةِ
 وَتُصَلَّى عَلَيْكَ الْمَلَائِكَةُ وَيُكَتَبُ لَكَ بِكُلِّ نَفْسٍ تَنْفَسَتْ فِيهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَيُحِيَ عَنْكَ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ.
 يَا أَبَادَرْ، أَتَعْلَمُ فِي أَيِّ شَيْءٍ أُنْزَلْتُ هَذِهِ الْآيَةُ: «إِصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ».
 قُلْتُ: لَا أَدْرِى! فِدَاكَ أَبِي وَأَمَّى. قَالَ: فِي الْإِنْتِظَارِ الصَّلَاةُ خَلْفَ الصَّلَاةِ. يَا أَبَادَرْ إِشْبَاعُ الْوُضُوءِ فِي الْمَكَارِهِ
 مِنَ الْكَفَّارَاتِ وَكَثْرَةُ الْاِخْتِلَافِ إِلَى الْمَسَاجِدِ فَذِلِكُ الرِّبَاطُ؛ يَا أَبَادَرْ يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَشَعَالِيْ إِنَّ أَحَبَّ
 الْعِبَادِ إِلَى الْمُتَخَابِوْنَ مِنْ أَجْلِ الْمُتَعَلَّقَةِ قُلُوبُهُمْ بِالْمَسَاجِدِ... يَا أَبَادَرْ كُلُّ جُلُوسٍ فِي الْمَسَاجِدِ لَهُوَ، إِلَّا ثَلَاثَ:

١ . در سند أمالى طوسي «محمد بن الحسن بن شمون» وارد شده است. ص ٥٢٥.

٢ . الخوض فى الباطل: وهو الكلام فى المعاصى كذكر احوال النساء و مجالس الخمر و مقامات العاشقين و ...

التحفة السننية، ص ٣٢١.

قراءة مصلٌّ أَوْ ذِكْرُ اللهِ أَوْ سَائِلٌ عَنْ عِلْمٍ... .^(۱)

از أبي الأسود دوئلی روایت شده است که: بر جناب أبي ذر در ربه وارد شدم و او برای من گفت: روزی در اول ظهر بر رسول خدا علیه السلام در مسجد وارد شدیم و هیچ کس از مردم، غیر از پیامبر علیه السلام و علی علیه السلام را که در کنار او نشسته بود، در مسجد ندیدم، فرصت تنهایی را غنیمت شمردم و گفتم: ای رسول خدا علیه السلام پدر و مادرم فدایت باد، مرا توصیه‌ای فرما که به من سود رسانند. پس فرمود: بلی! ای ابوذر؛ هر کس خداوند متعال را اجابت کند و مساجد او را آباد سازد ثواب او بهشت خواهد بود. عرض کردم: پدر و مادرم فدای تو باد ای رسول خدا علیه السلام! چگونه مساجد خداوند آباد می‌شوند؟ فرمود: به اینکه صدایها در آن بلند نشود و در آن خوض به باطل صورت نگیرد و در آن هیچ معامله‌ای صورت نگیرد و تازمانی که در آن هستی از لغو بپرهیزی و اگر این امور را انجام ندادی روز قیامت جز خودت را ملامت مکن. ای ابوذر؛ خداوند متعال تازمانی که در مسجد نشسته‌ای به هر نفسی که می‌کشی درجه‌ای در بهشت به تو عطا می‌کند و ملائکه‌اش بر تو درود می‌فرستند و برای تو در هر نفسی که می‌کشی ده حسنی است و ده گناه از تو پاک می‌شود. ای ابوذر؛ آیا می‌دانی چرا این آیه نازل شد: «استقامت کنید و در برابر دشمنان پایدار باشید و از مرزهای خود مراقبت کنید و از خدا بپرهیزید، شاید رستگار شوید». ^(۲) عرض کردم: خیر! پدر و مادرم فدای شما، فرمود: در انتظار نماز بعد از نماز. ای ابوذر؛ گرفتن وضع در سختی‌ها از کفارات است و رفت و آمد زیاد به مساجد رباطی است که قرآن فرموده است. ای ابوذر خداوند تبارک و تعالی می‌فرماید: محبوب‌ترین بندگان نزد من کسانی هستند که به خاطر من دل و قلب آنها در گرو مساجد است. ای ابوذر! هر نشستی در مسجد بیهوده است مگر سه جور نشستن؛ یا در حال نماز باشی یا در حال ذکر خدا و یا جویای علم.

۱. مکارم الأخلاق، ص ۴۵۷ - ۴۶۷ / اعلام الدين، ص ۱۹۸ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۶۹ و ج ۷۴، ص ۷۵ به بعد / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۲۳، ح ۶۴۲۱ / مجموعة ورتام، ج ۲، ص ۶۱ / نظری این روایت در منابع اهل سنت نیز نقل شده است: کنز العمال، ج ۷، ص ۶۷۱، ح ۲۰۸۴۱.

۲. آل عمران: ۲۰۰.

٤. و قال ﷺ [أَيُّ امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ]: جَبَّوْا مَسَاجِدَكُمْ صَبِيَانَكُمْ وَ مَجَانِيْنَكُمْ وَ رَفَعَ أَصْوَاتِكُمْ وَ شِرَاءَكُمْ وَ بَيْعَكُمْ وَ الضَّالَّةَ وَ الْحُدُودَ وَ الْأَحْكَامَ.^(۱)

دور نگاه دارید مسجدها یا تان را از کودکان و دیوانگان و بالا بردن صدا و معاملات و اعلام گمشده و اقامه حدود و قضاوت در آن.

٥. اخیرنا محمد حدثنا ابن عن أبيه عن جده جعفر بن محمد عن أبيه عن على ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ: جَبَّوْا مَسَاجِدَكُمْ صَبِيَانَكُمْ وَ مَجَانِيْنَكُمْ وَ رَفَعَ أَصْوَاتِكُمْ وَ بَيْعَكُمْ وَ شِرَاءَكُمْ وَ سِلَاكُمْ وَ أَجْرُوهَا^(۲) فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ وَ ضَعُوا الْمَظَاهِرَ عَلَى أَبْوَاهِهَا.^(۳)

طبق این نقل پیامبر خدا ﷺ فرمودند: دیوانگان و کودکانتان را از مساجد دور کنید، صدایتان را در مسجد بلند نکنید، از خرید و فروش و آوردن سلاح در مسجد بپرهیزید. هر هفته، یک بار مساجد را خوش بو سازید و سرویس بهداشتی مساجد را در مدخل مساجد [جدا از خود مسجد] قرار دهید.

روايات اهل سنت

١. حدثنا هشام بن عمار عن صدقة ابن خالد عن الشعبي عن زفر ابن وثيمة عن حكيم بن حزام

أنه قال: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يُسْتَقَادَ فِي الْمَسْجِدِ وَ أَنْ تُشَنِّدَ فِيهِ الْأَشْعَارُ وَ أَنْ تُقْعَمَ فِيهِ الْحُدُودُ.^(۴)

حكيم بن حزام نقل می کند که: رسول خدا ﷺ از اینکه در مسجد، سود تجاری به دست آورند و شعر بسرایند و حد اجرا کنند، نهی فرمود.

١. من لایحضره النقیه، ج ١، ص ٢٣٧، ح ٧١٥ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٦٤٣٢، ح ٢٣٤.

٢. در بعضی نقل‌ها استثناء دارد: و رفع أصواتكم الا بذکر الله تعالى؛ از بلند بودن صدا بپرهیز مگر برای ذکر خدا / بحدار الأنوار، ج ٨٠، ص ٣٤٩.

٣. در دعائم الاسلام و «جمروها» وارد شده است. دعائم الاسلام، ج ١، ص ١٤٩.

٤. المعرفیات، ص ۵۱ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۲۸۰، ص ۳۸۳۵.

٥. سنن ابی داود، ج ٢، ص ٣٦٢، ح ٤٤٩٠.

۲. اخبرنا الحسن بن ابی زید الکوفی عن عبد العزیز بن محمد عن یزید بن حفصة عن محمد بن عبدالرحمن بن ثوبان عن ابی هریرة أنّ رسول الله ﷺ قال: إِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ بَيْعٌ أَوْ بَيْتَاعٌ فِي الْمَسْجِدِ فَقُولُوا لَا أَرْبَحَ اللَّهُ تِجَارَتَكُو وَإِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يُشَدُّ فِيهِ الصَّالَةَ فَقُولُوا لَا إِرَادَهَا اللَّهُ عَلَيْكُو.^(۱)

ابی هریره از رسول خدا ﷺ نقل می کند که فرمود: اگر کسی را دیدید که در مسجد خرید و فروش می کند به او بگویید: خداوند تجارت را سودی نبخشد و اگر کسی را دیدید که در مسجد گمشده خود را صدا بزند بگویید خداوند آن را به تو بازنگر丹د.

۳. حدثنا احمد بن یوسف السلمی عن مسلم بن ابراهیم عن الحوث بن نہان عن عتبة بن یقطان عن ابی سعید عن مکحول عن واٹله بن الاسع عن ابی جعفر علیهم السلام قال: جَبَّوْا مَسَاجِدَكُمْ صِبَيْنَكُمْ وَمَجَانِيْنَكُمْ وَشَرَّارَكُمْ^(۲) وَبَيْعَكُمْ وَخُصُومَاتَكُمْ وَرَفْعَ أَصْواتَكُمْ وَإِقَامَةَ حُدُودَكُمْ وَسَلْ سُبُّوْفَكُمْ وَاتَّخَذُوا عَلَى أَبْوَاهَا الْمُطَاهِرَ وَجَرَوْهَا فِي الْجَمِيع.^(۳)

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: مساجدتان را از کودکان و دیوانگان و افراد شرور، خرید و فروش، مشاجره و دعوا، بلند کردن صدایها، اجرای حد و برنه کردن شمشیر دور نگاه دارید و سرویس های بهداشتی را در محل ورود به مساجد (بیرون از مسجد) قرار دهید و در روزهای جمعه مسجد را خوش بو کنید.

۴. حدثنا عبد الله بن سعیدالکندي عن أبو خالد الأئمر عن ابن عجلان عن عمرو بن شعيب عن ابیه، عن جده قال: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَنِ الْبَيْعِ وَالْإِبْتِيَاعِ وَعَنْ تَنَاهُدِ الْأَشْعَارِ فِي الْمَسَاجِدِ.^(۴)
رسول خدا ﷺ از خرید و فروش و سراییدن شعر در مساجد نهی فرمودند.
ر.ک: سراییدن و خواندن شعر در مسجد.

۱. سنن الدارمی، ج ۱، ص ۳۲۶ / سنن الترمذی، ج ۲، ص ۳۹۱، ح ۱۳۳۶.

۲. به نظر می رسد «شراء کم» صحیح باشد چون در سایر نسخی که از این راوی نقل شده «شراء کم» آمده است.

ر.ک: السنن الکبیری، ج ۱۰، ص ۱۰۳ / کنزالعمال، ج ۷، ص ۶۷۰، ح ۲۰۸۳۵.

۳. سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۲۴۷، ح ۷۵۰.

۴. همان، ح ۷۴۹.

۱۶۷

« $\dot{\zeta}$ »

خوابیدن در مسجد

۱. علی بن ابراهیم عن أبيه عن حمّاد عن حریز عن زراره بن أعين قال: قلت لِأبی جعفر علیه السلام: ماتقول فی النّوم فی المساجد؟ فقال: لا بأس به، الا فی المسجیدین: مسجید النبی علیه السلام و المسجید الحرام، قال: و كان يأخذ بيده فی بعض الليل فیئتھی ناحيۃ ثم یجيئ فیئھا فی المسجید الحرام فرثما نام و نمت، فقلت له في ذلك، فقال: أنا يكره أن ینام فی المسجید الحرام الذي كان على عهد رسول الله علیه السلام، فاما النّوم فی هذا الموضع فیئیش بہ بآس.^(۱)

زراره بن اعین میگوید از امام باقر علیه السلام در مورد خوابیدن در مساجد سؤال کردم، امام علیه السلام فرمود: اشکالی ندارد مگر در مسجد النبی علیه السلام و مسجد الحرام؛ زراره اضافه میکند: حضرت در بعضی از شبها دست مرا میگرفت و به قسمتی از مسجد میرفتیم، سپس مینشست و سخن میگفت و چه بسا میخوابید و من هم میخوابیدم. به حضرت عرض کردم که شما فرمودید: در مسجد الحرام نخوابید؟ میفرمود: خوابیدن در آن قسمت از مسجد که در عهد پیامبر ساخته شده، مکروه است ولی در قسمت‌هایی که بعداً به مسجد اضافه شده است، اشکالی ندارد.

۲. علی بن ابراهیم عن محمد بن عیسی عن یونس عن معاویة بن وهب قال: سألت أبا عبد الله علیه السلام عن النّوم فی المسجید الحرام و مسجد الرّسول علیه السلام؟ قال: نعم، فَأَيْنَ ينامُ النّاسُ؟!^(۲)

۱. الكافی، ج ۳، ص ۳۷۰، ح ۱۱ / در تهذیب، ج ۳، ص ۲۵۸، ح ۴۱ روایت شده است: سند شیخ طوسی به علی بن ابراهیم در صفحه ۲۵۵ خواهد آمد. / وسائل الشیعہ، ج ۵، ص ۲۱۹، ح ۶۳۷۸ / بحار الانوار، ج ۸۰، ص ۳۵۸.

۲. الكافی، ج ۳، ص ۳۶۹، ح ۱۰ / تهذیب، ج ۳، ص ۲۵۸، ح ۴۰ / وسائل الشیعہ، ج ۵، ص ۲۱۹، ح ۶۳۷۷.

معاوية بن وهب می‌گوید: از امام صادق علیه السلام در مورد خوابیدن در مسجدالحرام و مسجدالنبي سؤال کردم؟ امام علیه السلام در جواب فرمود: بله، اگر در مسجد نخوابند پس مردم در کجا بخوابند؟

۳. عبدالله بن جعفر ف (قرب الانسان) عن محمد بن خالد الطیالسی، عن اسماعیل بن عبدالخالق قال: سألت أبا عبدالله علیه السلام عن النوم في المسجد الحرام؟ قال: هل يُدْعى للناس أَنْ يَنَمُوا فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ لا يأس به، قُلْتُ: الرِّيحُ تَخْرُجُ مِنَ الْإِنْسَانِ؟ قال: لا يأس.^(۱)

اسماعیل بن عبدالخالق می‌گوید از امام صادق علیه السلام درباره خوابیدن در مسجدالحرام سؤال کردم، امام علیه السلام فرمود: اگر مردم ناچار هستند که در مسجد بخوابند اشکالی ندارد، عرض کردم: در خواب باد معده از انسان خارج می‌شود؟ فرمود: اشکالی ندارد.

۴. عنه ايضاً عن عبدالله بن الحسن عن جده على بن جعفر عن أخيه موسى بن جعفر علیه السلام قال:
سأله عن النوم في المسجد الحرام؟ قال: لا يأس و سأله عن النوم في مسجد الرسول؟ قال: لا يصلح.^(۲)

على بن جعفر می‌گوید: از برادرم موسی بن جعفر علیه السلام درباره خوابیدن در مسجدالحرام سؤال کردم؟ فرمود: اشکالی ندارد. همچنین درباره خوابیدن در مسجدالنبي پیامبر ﷺ سؤال کردم؟ فرمود: صلاح نیست در آنجا بخوابند.

۵. عنه عن أبوالبختري، عن جعفر عن أبيه علیه السلام : أَنَّ الْمُسَاكِينَ كَانُوا يَسِيُّونَ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (الحديث).^(۳)

ابوالبختري از امام صادق و او از پدر بزرگوارش نقل می‌کند که: افراد بینوا و بی جا و مکان در زمان پیامبر اکرم ﷺ در مسجد می‌خوابیدند.

۱. قرب الانسان، ص ۶۰ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۲۰، ح ۶۳۸۰ / بحارالأوار، ج ۹۶، ص ۲۴۰ .

۲. قرب الانسان، ص ۱۲۰ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۲۰، ح ۶۳۸۲ / بحارالأوار، ج ۸۰، ص ۲۵۷ .

۳. قرب الانسان، ص ۶۹ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۲۰، ح ۶۳۸۱ / بحارالأوار، ج ۱۶، ص ۳۱۹ و ح ۸۰، ص ۳۵۷ .

۶. جابر بن عبد الله الانصاری: كُنَّا نَنَامُ فِي الْمَسْجِدِ وَ مَعَنَا عَلَىٰ الشَّرِيكِ دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ: قُومُوا فَلَا تَنَامُوا فِي الْمَسْجِدِ فَقُنْتَنَا لِنَخْرُجُ فَقَالَ: أَمَّا أَنْتَ يَا عَلِيٌّ فَمُنْ فَقَدْ أُذِنَ لَكَ. (۱)

جابر بن عبد الله الانصاری می‌گوید: ما در مسجد می‌خوابیدیم در حالی که علی عليه السلام نیز با ما بود. رسول خدا عليه السلام به مسجد آمد و فرمود: برخیزید و در مسجد نخوابید، همگی برخواستیم تا خارج شویم که پیامبر عليه السلام فرمود: ای علی، تو بمان و در مسجد بخواب که به تو این اجازه داده شده است.

۷. وَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ نَامَ فِي الْمَسْجِدِ بِغَيْرِ عُذْرٍ ابْتَلَاهُ بَدَاءً لَا زَوَالَ لَهُ. (۲)
کسی که بدون عذر در مسجد بخوابد، خداوند او را به دردی که دواندارد مبتلا می‌نماید.

در کتب اهل سنت: باب نوم الرجال فی المسجد

۱. وَ قَالَ أَبُو قَلَابةَ عَنْ أَنْسٍ: قَدِمَ رَهْطٌ مِنْ عَكْلٍ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَكَانُوا فِي الصُّفَةِ. (۳)

انس می‌گوید: گروهی از «عکل» نزد پیامبر خدا عليه السلام آمدند و در صفة ساکن شدند.

۲. حَدَثَنَا مُسْدَدٌ عَنْ يَحْيَىٰ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ يَنَامُ وَهُوَ شَابٌ أَعْزُبٌ لَا أَهْلَ لَهُ فِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ ﷺ. (۴)

نافع می‌گوید: عبدالله بن عمر که جوان مجردی بود و کسی را نداشت به من خبر داد که در مسجد النبی عليه السلام می‌خوابد.

۳. حَدَثَنَا قَتِيبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِالعزِيزِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: جَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْتَ فَاطِمَةَ بْنَيَّهُ فَلَمْ يَجِدْ عَلَيْهَا فِي الْبَيْتِ أَئِنَّ ابْنَ عَمِّكِ؟... فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ هُوَ فِي

۱. المناقب، ج ۲، ص ۱۹۴ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۳، ح ۳۸۱۲ / بحار الأنوار، ج ۲، ص ۳۹، ح ۳۰.

۲. جامع الأخبار، ص ۷۰ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۳، ح ۳۸۱۳.

۳. صحيح البخاري، ج ۱، ص ۱۱۴.

۴. همان / و نظیر این روایت در: السنن النسائي، ج ۲، ص ۵۰.

الْمُسْجِدِ رَاقِدٌ... الْحَدِيثُ. (۱)

سهله بن سعد می‌گوید: پیامبر خدا به خانه فاطمه علیها السلام آمد و امام علی علیها السلام را ندید؟ پس پرسید: پسرعمویت کجاست؟ گفتند: ای رسول خدا او در مسجد خوابیده است.

۴. حدثنا اسحاق بن منصور عن عبد الله بن نمير عن عبيد الله بن عمر عن نافع عن ابن عمر قال:

كُنَّا نَّاسًا فِي الْمُسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ. (۲)

عبد الله ابن عمر می‌گوید ما در زمان پیامبر (صدر اسلام) در مسجد می‌خوابیدیم.

۵. حدثنا ابوبکر بن أبي شيبة عن الحسن بن موسى عن شیبیان بن عبدالرحمن، عن يحيی بن أبيکثیر عن أبي سلمة بن عبدالرحمن عن يعيش بن قیس ابن طخفة حدثه عن أبيه و كان من أصحاب الصفة قال: قال لنا رسول الله ﷺ ... إِنْ طَلَقُوا فَأَنْطَلَقُنَا إِلَى بَيْتِ عَائِشَةَ وَ أَكَلْنَا وَ شَرَبْنَا فَقَالَ لَنَا رسول الله ﷺ إِنْ شِئْتُمْ مُّمْتَهِنَّا، وَ إِنْ شِئْتُمْ إِنْطَلَقْنَا إِلَى الْمَسْجِدِ قال فقلنا: بل نَتَطَلَّقُ إِلَى الْمَسْجِدِ. (۳)

قیس از پدرش که از اصحاب صفة بوده است نقل می‌کند که پیامبر خدا به ما فرمود: به همراه من آیید، ما نیز به همراه پیامبر به خانه عائشه رفیم و در آنجا خوردیم و نوشیدیم، پیامبر فرمود: اگر خواستید همین جا خوابید و اگر خواستید به مسجد بروید، ما در جواب گفتیم: به مسجد می‌رویم.

۶. و روينا عن سعيد بن المسيب انه سئل عن التّوم في المسجد؟ فقال: فَأَيْنَ كَانَ أَهْلُ الصَّفَةِ يَعْنِي ينامون فيه. (۴)

سعید بن مسیب می‌گوید از خوابیدن در مسجد سؤال شد؟ فرمود: پس اهل صفة کجا بودند یعنی اینکه در آنجا می‌خوابیدند.

۱. همان / و نظیر این روایت در: سنن الترمذی، ج ۱، ص ۲۰۱، ص ۳۲۰.

۲. سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۷۴۸، ح ۷۵۱. نظیر این روایت با تفاوت در سنن الدارمی، ج ۱، ص ۳۲۵ نقل شده است.

۳. سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۷۴۸، ح ۷۵۲.

۴. السنن الكبرى، ج ۲، ص ۴۴۶.

عن اسماء أباذر الغفارى كان يخدم رسول الله ﷺ فإذا فرغ من خدمته أوى إلى المسجد وكان هُوَ بِيَتِهِ يَصْطَبِحُ فِيهِ فَدَخَلَ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَيَالٍ فُوجِدُ أَبَا ذِرَ مُنْجَدلاً فِي الْمُسْجِدِ فَنَكَبَهُ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِرِجْلِهِ حَتَّى اسْتَوَى جَالِسًا فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَلَا أَرَاكَ نَافِعًا؟ قَالَ أَبَا ذِرٍ : يَا رَسُولَ اللهِ فَأَنَا أَنَامُ وَهُنْ لِي بَيْثُ غَيْرِهِ .^(۱)

اسماء می گوید: ابادر غفاری خادم رسول خدا علیهم السلام بود، وقتی کار تمام می شد به مسجد پناه می برد و آنجا خانه او بود و در آنجا می خوابید. رسول خدا علیهم السلام در شبی وارد شدند و او را با این حال در مسجد یافتند، پس با پا او زدند تا اینکه نشست و فرمود: چرا تو را در خواب می بینم؟ ابوذر فرمود: ای رسول خدا، پس من در کجا بخوابم و آیا خانه‌ای غیر از مسجد دارم.

۱. مجمع الروايات، ج ۲، ص ۲۱-۲۲ .

۱۷۴

« $\dot{\zeta}$ »

خوشبوگردن مسجد

۱. ر.ک: «خرید و فروش در مسجد» حدیث ۵ از منابع شیعه.

روايات اهل سنت

۱. شُحْنَةُ الْمَلَائِكَةِ تَجْمِيرُ (۱) الْمَسَاجِدِ (۲).

هدیه ملائکه الهی خوشبوگردن مساجد است.

ر.ک: حدیث ۳ «خرید و فروش در مسجد».

۱. تجمیر المساجد ای تبخیرها ب نحو عود.

۲. الجامع الصغير، ج ۱، ص ۵۰۱، ح ۳۲۵۹ / کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۸، ح ۲۰۷۸۱.

178

“ζ̇”

د

دعاهای وارد هنگام ورود و خروج در مسجد

۱. الحسين بن سعيد عن فضالة عن حسين عن سماعة عن أبي بصير قال: قال أبو عبد الله عَلَيْهِ السَّلَامُ :
إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَاحْمِدُ اللَّهَ وَ أَثْنِ عَلَيْهِ وَ صَلُّ عَلَى النَّبِيِّ ... (۱)

هنگامی که وارد مسجد می شوی خداوند را ستایش کرده و او را مدح کن، و بر پیامبر عَلَيْهِ السَّلَامُ درود بفرست.

۲. على عن أبيه [على بن ابراهيم عن أبيه] عن عبدالله بن المغيرة عن عبدالله بن سنان عن أبي عبدالله عَلَيْهِ السَّلَامُ قال: إذا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ وَ إِذَا خَرَجْتَ فَاقْفُلْ ذَلِكَ. (۲)

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ می فرماید: هنگامی که داخل مسجد می شوی بر پیامبرش درود بفرست و همچنین هنگامی که از مسجد خارج می شوی.

۳. الحسين بن سعيد عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال: إذا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ

۱. التهذيب، ج ۲، ص ۶۵، ح ۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۴۵۴، ح ۲۴۵ / سند شیخ طوسی به حسین بن سعید در صفحه ۷۳ ذکر شد.

۲. الكافي، ج ۳، ص ۳۰۹، ح ۲ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۴۵۷، ح ۲۴۶ .

وَبَرَكَاتُهُ رَبِّ الْأَغْفِرْيِيِّ ذُنُوبِيِّ وَأَفْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ وَإِذَا حَرَجْتَ فَقُلْ مِثْلَ ذِلْكَ. (۱)

هنگامی که وارد مسجد می شوی پس بگو: به نام خدا، و سلام بر رسول خدا؛ همانا خداوند و ملائکه او درود می فرستند بر محمد و آتش، و سلام و رحمت و برکات خدا بر شما مؤمنین، خدایا ببخش گناهانم را، و باز کن بر من درهای فضل را، و هنگامی که خارج می شوی؛ این جملات را تکرار کن.

۴. الحسين بن سعيد عن فضيل بن عثمان عن عبدالله بن الحسن قال: اذا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَقُلْ اللَّهُمَّ اَغْفِرْ لِي ذُنُوبِيِّ وَأَفْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَإِذَا حَرَجْتَ فَقُلْ اللَّهُمَّ اَغْفِرْيِي وَأَفْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ. (۲)

هنگامی که وارد مسجد می شود پس بگو! بار خدایا گناهانم را ببخش و درهای رحمت را بر من بگشا و هنگامی که خارج می شوی پس بگو: بار خدایا مرا ببخش و درهای فضل و احسانت را بر من بگشا.

۵. محمد بن علي بن محبوب عن محمد بن أبي الصهيان، عن محمد بن سنان، عن العلاء بن الفضيل عن رواه عن أبي جعفر عليه السلام قال: إذا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ وَأَنْتَ تُرِيدُ أَنْ تَجْلِسَ فَلَا تَدْخُلْهُ إِلَّا طَاهِرًا وَإِذَا دَخَلْتَ فَاسْتَقْبِلِ الْقِبَلَةَ ثُمَّ ادْعُ اللَّهَ وَاسْأَلُهُ وَسَمِّ حِينَ تَدْخُلْهُ وَاحْمَدِ اللَّهَ وَصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ. (۳)

هنگامی که وارد مسجد می شوی و قصد نشستن در آن را داری، پس بگو داخل نشو مگر با طهارت، و زمانی که داخل شدی پس رو به قبله باش و خدارا بخوان و از او درخواست کن، و در هنگام دخول بسم الله بگو و خدایت را حمد و ستایش کن، و بر پیامبر ش ﷺ درود بفرست.

۱. التهذيب، ج ۳، ص ۲۶۳، ح ۶۴. سند شیخ طوسی به حسین بن سعید در صفحه ۷۳ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۵، ح ۶۴۵۵ / نظری این روایت در منابع اهل سنت هم نقل شده است سنن ابی ماجه، ج ۱، ص ۲۵۳، ح ۷۷۱.

۲. التهذيب، ج ۳، ص ۲۶۳، ح ۶۵ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۵، ح ۶۴۵۶ / نظری این روایت با تفاوت کم در منابع اهل سنت هم نقل شده است. ر.ک: صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۵۵.

۳. التهذيب، ج ۳، ص ۲۶۳، ح ۶۳. سند شیخ طوسی به محمد بن علي بن محبوب در صفحه ۷۱ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۵، ح ۶۴۵۳.

۶. الحسین بن محمد عن عبد الله بن عامر عن علی بن مهزیار عن جعفر بن محمد الماشی عن أبي حفص العطار شیخ من أهل المدینة قال: سمعت أبا عبد الله علیه السلام يقول: قال رسول الله علیه السلام: إذا صلی أَحَدُكُمُ الْمُكْتُوبَةَ وَ حَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَإِيَّفْ بِبَابِ الْمَسْجِدِ ثُمَّ يَيْقُلُ: اللَّهُمَّ دَعَوْتَنِي فَاجْبِثْ دَعْوَتَكَ وَ صَلَيْتُ مَكْتُوبَتَكَ وَ اتَّشَرَتُ فِي أَرْضِكَ كَمَا أَمْرَزْتَنِي فَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَمَلَ بِطَاعَتِكَ وَاجْتَبَ سَخْطَكَ وَالْكَفَافَ مِنَ الرِّزْقِ بِرَحْمَتِكَ.^(۱)

أبی حفص عطار از بزرگان مدینه بوده می‌گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام می‌فرمود: رسول خدا علیه السلام فرمود: هنگامی یکی از شما نماز واجش را خواند و خواست از مسجد خارج شود، نزدیک در مسجد بایستد، و بگوید: خدایا دعوت ام کردی اجابت کردم، و نماز واجبت را خواندم، و حال در زمین تو همانگونه که دستور داده‌ای پراکنده می‌شوم، پس از فضل تو درخواست می‌کنم مرا به طاعت خود موفق گردنی، و از خشم خود دورم کنی، و با رحمت خودت به اندازه نیازم روزی عطا فرمایی.

۷. أَخْبَرَنَا جَوَيِّهُ عَنْ أَبِيهِ الْحَسِينِ عَنْ أَبِيهِ الْخَلِيفَةِ عَنْ مَسْدَدِ عَنْ عَبْدِ الْوَارِثِ، عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي سَلِيمِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسِينِ عَنْ أَمْمَهُ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ علِيْهِ السَّلَامُ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ علِيْهِ السَّلَامُ وَ قَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَ إِذَا حَرَجَ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ علِيْهِ السَّلَامُ وَ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ.^(۲)

فاطمه زهراء علیه السلام می‌فرماید: رسول خدا علیه السلام هنگامی که داخل مسجد می‌شد بر پیامبر درود می‌فرستاد، و می‌گفت: بار خدایا گناهانم را بیخش، و درهای رحمت را برای من باز کن، و زمانی که از مسجد بیرون می‌رفت؛ بر پیامبر علیه السلام درود می‌فرستاد، و می‌فرمود: بار خدایا گناهانم را بیخش، و درهای فضلات را بر من بگشا.

۱. الكافی، ج ۳، ص ۳۰۹، ح ۴ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۶، ح ۶۴۵۹ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۹۳ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۲۲ / فلاح السائل، ص ۲۰۹.

۲. الأملی الطوسی، ص ۴۰۱ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۲۲ / دلایل الامامة، ج ۱، ص ۷: و حدثنا ابوالمفضل محمد بن عبد الله عن محمد بن هارون بن المحرز عن عبدالله بن عمر بن امان عن قطب بن زياد عن ليث ابن ابی سلیم... مثله.

۸ . و عن جماعة عن أبي المفضل عن أبو جعفر محمد بن جرير بن يزيده الطبرى عن محمد بن عبيدة الحاربى عن صالح بن موسى الطلحى عن عبد الله بن الحسن بن الحسن عن أمه فاطمة بنت الحسين عن أبيها الحسين عن علي عليهما السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ قَالَ: اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ فَإِذَا خَرَجَ قَالَ اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رِزْقِكَ.^(۱)

امام على عليهما السلام می فرماید: رسول خدا هنگامی داخل مسجد می شد، می فرمود: بار خدایا درهای رحمت را بر من بگشا؛ و هنگامی که خارج می شد، می فرمود: بار خدایا درهای روزی و رزقت را بر من بگشا.

۹ . و قال عليهما السلام: إِذَا دَخَلَ الْعَبْدُ الْمُسْجِدَ وَ قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ قَالَ الشَّيْطَانُ: كَسَرَ ظَهْرِي وَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا عِبَادَةً سَنَةً وَ إِذَا خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ يَقُولُ مِثْلَ ذَلِكَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ فِي بَدْنِهِ مائَةَ حَسَنَةٍ وَ رَفَعَ اللَّهُ لَهُ مائَةَ دَرَجَةٍ.^(۲)

پیامبر اکرم ﷺ می فرماید: هنگامی که پنه داخل مسجد می شود بگوید: پناه می برم به خدا از شیطان رانده شده، شیطان می گوید: کمرم شکست! و خداوند برای او به این جمله عبادت یک سال را بنویسد و هنگامی که از مسجد خارج می شود اگر دوباره تکرار کند، خداوند برای او به هر مویی که در بدن دارد صد حسنه بنویسد و صد درجه او را بالا برد.

۱۰ . و عن علي عليهما السلام: أَنَّهُ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ وَ بِإِلَهِ السَّلَامِ عَلَيْكَ أَيَّهَا النَّبِيُّ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ وَ كَانَ يَقُولُ مِنْ حَقِّ الْمَسْجِدِ أَنْ تُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ...^(۳)

از امام على عليهما السلام نقل شده که حضرت هنگامی که وارد مسجد می شد، می گفت: بهنام خدا و به خود خدا، سلام بر تو ای پیامبر و رحمت خداوند و برکاتش بر تو، و سلام بر ما و بر بندگان صالح خداوند. و حضرت می فرمود: از حق مسجد این است که دو رکعت نماز در آن بخوانی.

۱ . الأَمْالِيُّ الطَّوْسِيُّ، ص ۵۹۶ / بِحَارَ الْأَنْوَارِ، ج ۸۱، ص ۲۶ / مُسْتَدِرُكُ الْوَسَائِلِ، ج ۳، ص ۳۸۹، ح ۳۸۵۹ .

۲ . جَامِعُ الْأَخْبَارِ، ص ۶۸ / مُسْتَدِرُكُ الْوَسَائِلِ، ج ۳، ص ۳۸۸، ح ۳۸۵۶ .

۳ . دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ، ج ۱ ، ص ۱۵۰ / بِحَارَ الْأَنْوَارِ، ج ۸۱، ص ۲۳ / مُسْتَدِرُكُ الْوَسَائِلِ، ج ۳، ص ۳۹۵، ح ۳۸۶۹ .

۱۱. وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَضْعُرِ جَلَّهُ الْبَهْنَىٰ وَ يَقُولُ بِسْمِ اللَّهِ وَ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ وَ إِذَا خَرَجَ يَضْعُرِ رِجْلَهُ الْيُسْرَىٰ وَ يَقُولُ: بِسْمِ اللَّهِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ۝ قَالَ يَا عَلِيُّ عَلِيلًا: مَنْ دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَ يَقُولُ كَمَا قُلْتُ، تَبَيَّنَ اللَّهُ صَلَاتُهُ وَ كَتَبَ لَهُ بِكُلِّ رَكْعَةٍ وَ صَلَالَاهَا فَضْلَ مائَةِ رَكْعَةٍ فَإِذَا خَرَجَ يَقُولُ مِثْلَ مَا قُلْتُ عَفَرَ اللَّهُ لَهُ الذُّنُوبَ وَ رَفَعَ لَهُ بِكُلِّ قَدْمٍ دَرَجَةً وَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ قَدْمٍ مائَةَ حَسَنَةٍ. (۱)

رسول خدا^{علیہ السلام} هنگامی که وارد مسجد می شد، ابتدا پای راستش را می گذاشت و می فرمود: به نام خدا و با توکل بر او، هیچ نیرو و قدرتی جز نیروی الهی نیست و هنگامی که خارج می شد، پای چپش را بیرون می گذاشت، و می فرمود: به نام خدا، از شر شیطان رانده شده به خدا پناه می برم. سپس می فرمود: ای علی^{علیہ السلام} اگر کسی وارد مسجد شود و کلماتی را که گفتمن بر زبان آورد، خداوند نمازش را قبول می کند و به ازای هر رکعت، فضیلت صد رکعت نماز برایش بنویسد و هنگامی که خارج شود، آنچه را که من گفتم بگوید، خداوند گناهانش را بیامرزد و با هر قدمی که بر می دارد درجه‌ای بر مقامش یافزاید و صد حسنی برایش بنویسد.

دعاهای دیگری در هنگام ورود و خروج از مسجد نقل شده است که به همین مقدار اکتفا می کنیم: ر.ک: مکارم الأخلاق، ص ۲۹۷ - ۲۹۸ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۲۴، ح ۱۶ و ح ۸۵، ص ۹۸ و ۹۹.

روایات اهل سنت

۱. حدثنا اسماعيل بن بشير بن منصور عن عبدالرحمن بن مهدى عن عبدالله بن المبارك عن حيوة بن شريح قال: لقيت عقبة بن مسلم قتلت له: بلغنى أنك حذثت عن عبد الله بن عمرو بن العاص عن النبي^{علیہ السلام} أنه كان إذا دخل المسجد قال: أعوذ بالله العظيم وبوجهه الكريم وسلطانه القديم من

۱. جامع الاخبار، ص ۶۸ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۹۲، ح ۳۸۶۴ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۲۶، ح ۱۹.

الشَّيْطَانُ الرَّجِيمُ قال: أَقْتُ ؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: فَإِذَا قَالَ ذَلِكَ قَالُ الشَّيْطَانُ: حُفِظَ مِنِّي سَائِرُ الْيَوْمِ.

(۱) حیات بن شریح میگوید: عقبه بن مسلم را ملاقات کردم و به او گفتم: باخبر شده‌ام که تو از عبدالله بن عمرو بن عاص از پیامبر ﷺ نقل کرده‌ای که هرگاه آن حضرت وارد مسجد می‌شد، می‌فرمود: پناه می‌برم به خداوند بزرگ و کریم و قدرت ازلی‌اش، از شر شیطان رانده شده؟ حیات بن شریح گفت: فقط همین، گفتم: بله؛ پیامبر فرمود: هنگامی که بنده این جملات را بگوید شیطان می‌گوید: (با این دعا) خودش را در دیگر روزها، از من حفظ کرد. برخی دیگر از روایاتی که اهل سنت نقل کرده‌اند؛ به همان مضمونی است که از روایات شیعه نقل کردیم.

۱. سنن ابی داود، ج ۱، ص ۱۱۴ - ۱۱۳، ح ۴۶۶.

دیوانگان در مسجد

ر.ک: «خرید و فروش در مسجد»، (چهار روایت در ارتباط با نهی از حضور مجانین و دیوانگان در مسجد، ذکر شد).

۱۸۳

(۲)

» ر »

روز جمعه و مسجد

۱. و عن سلمان الفارسي (ره) قال: قال لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ ... لا يَنْقِي مِنَّا عَبْدٌ فَيُحْسِنُ الْوُضُوءَ ثُمَّ يَأْتِي المسجِدَ بِالْجُمُعَةِ إِلَّا كَانَتْ كَفَارَةً لِمَا يَبْنَهَا وَ بَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى مَا اجْتَنَبَ الْكَبَائِرِ. ^(۱)

سلمان فارسي(ره) میگوید: رسول خدا ﷺ به من فرمودند: هیچ بنده‌ای از ما باقی نمی‌ماند که نیک و ضوبگرد و سپس برای نماز جمعه به مسجد بیاید، (این عمل) کفاره هرگناهی تا روز جمعه دیگر است مگر اینکه کبیره‌ای مرتکب شود.

۲. محمد بن يحيى عن احمد بن محمد عن الحسين بن سعيد عن النضر بن سويد عن عبدالله بن سنان عن حفص بن البختري عن محمد بن مسلم عن أبي جعفر ع قال: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ نَزَلَ الْمَلَائِكَةُ الْقَرَبُونَ مَعَهُمْ قَرَاطِيسٌ مِنْ فِضَّةٍ وَ أَقْلَامٌ مِنْ ذَهَبٍ فَيَجْلِسُونَ عَلَى أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ عَلَى كَرَاسِيٍّ مِنْ نُورٍ فَيَكْتُبُونَ النَّاسَ عَلَى مَنَازِلِهِمُ الْأَوَّلُ وَالثَّانِي حَتَّى يَخْرُجَ الْإِمَامُ طَوَّافًا صُحْفَهُمْ وَ لَا يَهْطُونَ فِي شَيْءٍ مِنَ الْأَيَّامِ إِلَّا فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ يَعْنِي الْمُلَائِكَةُ الْمُقْرَئِينَ. ^(۲)

امام باقر ع ع میفرماید: روز جمعه که می‌شود ملائکه مقرب الهی فرود می‌آیند،

۱. بحارالأنوار، ج ۸۶، ص ۲۱۴.

۲. الكافي، ج ۳، ص ۴۱۳، ح ۲ / وسائل الشيعة، ج ۷، ص ۳۴۷، ح ۹۵۴۲ / جمالالاسیع، ص ۲۲۳ / به همین مضمون با اندک تفاوت در منابع اهل سنت نیز نقل شده است. ر.ک: سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۳۴۷، ح ۱۰۹۲.

و به همراهشان برگه‌هایی از نقره و قلم‌هایی از طلاست. آنگاه بر در مسجد روی صندلی‌هایی از نور می‌نشینند و نام مردم را به ترتیب ورودشان می‌نویسند، تا اینکه امام خارج شود. هنگامی که امام خارج شد فرشتگان دفترهایشان را می‌بندد و در هیچ یک از روزهای دیگر غیر از جمعه فرود نمی‌آیند.

٣ . و عن علی بن ابی طالب ﷺ ... و قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ صَلَّى الصَّفَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ثُمَّ جَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى يَطْلُبَ الشَّمْسَ كَانَ لَهُ فِي الْفِرَدَوْسِ سَبْعُونَ دَرَجَةً بَعْدُ مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ حُضْرُ الْفَرَسِ الْحُضْمَرِ سَبْعِينَ سَنَةً... (١)

رسول خدا ﷺ می‌فرمایند: هر کس که نماز صبح را در روز جمعه بخواند و تا هنگام طلوع آفتاب در مسجد بنشیند، برای او در بهشت هفتاد درجه باشد؛ که فاصله میان دو درجه آن به اندازه دویلن اسب لاغراندام مسابقه، به مدت هفتاد سال است.

٤ . أَبُو عَلَيِّ الْأَشْعَرِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَّمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عُمَرِ بْنِ شَمْرٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ الْأَشْعَرِي يُبَكِّرُ إِلَى الْمَسْجِدِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ تَكُونُ الشَّمْسُ قَذْرَ رُمْحٍ فَإِذَا كَانَ شَهْرُ رَمَضَانَ يَكُونُ قَبْلَ ذَلِكَ وَكَانَ يَقُولُ إِنَّ لِحْمَعَ شَهْرِ رَمَضَانَ عَلَى جُمُعِ سَائِرِ الشُّهُورِ فَضْلًا كَفَضْلِ شَهْرِ رَمَضَانَ عَلَى سَائِرِ الشُّهُورِ. (٢)

جابر می‌گوید: امام باقر ﷺ صبح روز جمعه زمانی که خورشید به اندازه یک نیزه بالا می‌آمد به مسجدی می‌رفت و در ماه رمضان این عمل را زودتر انجام می‌داد و می‌فرمود: جمعه‌های ماه رمضان بر دیگر جمعه‌ها برتری دارد، چنانکه ماه رمضان بر دیگر ماه‌ها.

١ . جمال الاسپیع، ص ١٥٨ - ١٥٧ / بحار الأنوار، ج ٨٦، ص ٣٧١، ح ٦٦ .

٢ . الكافی، ج ٣، ص ٤٢٩، ح ٨ / التهذیب، ج ٣، ص ٢٤٤، ح ٤٢ / وسائل الشیعہ، ج ٧، ص ٣٤٧، ح ٩٥٤٣ .

۵. وَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ: مَنِ اغْشَى لَيْلَةً عُشْلَانَجَنَانَةً ثُمَّ رَاحَ فَكَانَ قَرَبَ بَدْنَةً وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فَكَانَ قَرَبَ بَقَرَةً وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْثَالِثَةِ فَكَانَ قَرَبَ كَبِيشًا وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ فَكَانَ قَرَبَ دَجَاجَةً وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ فَكَانَ قَرَبَ بَيْضَةً فَإِذَا خَرَجَ الْأَمَامُ حَضَرَتِ الْمَلَائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْهِ. (۲)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: هر کس در روز جمعه غسل جنابت انجام دهد و سپس [به مسجد] بروند انگار شتری را قربانی نموده است، و هر کس در ساعت دوم بروند انگار گاوی را قربانی کرده است، و هر کس که در ساعت سوم بروند انگار که قوچی را قربانی کرده است، و هر کس که در ساعت پنجم بروند انگار که مرغی را قربانی کرده است، و هر کس که در ساعت ملائکه حاضر می‌شوند تا به ذکر الهی گوش فرا دهنند.

۶. تفسیر مجاهد و أبویوسف بن أبيسفیان قال ابن عباس فی قویلہ تعالیٰ «وَإِذَا رَأَوْتُمْ حِجَارَةً أَوْ هَوَاءً افْضُوا إِلَيْهَا وَتَرْكُوكَ قَائِمًا» (۳) إِنَّ دِحْيَةَ الْكَلْبِيِّ جَاءَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنَ الشَّامِ بِالْيَسِيرِ فَنَزَلَ عِنْدَ أَحْجَارِ الْزَّيْتِ ثُمَّ ضَرَبَ بِالطَّبُولِ لِيُؤْذِنَ النَّاسُ بِقُدُومِهِ فَأَنْفَضَ النَّاسُ إِلَيْهِ إِلَّا عَلَى الْحُسَنِ وَالْحُسَنُ وَفَاطِمَةُ عَلِيَّةُ وَسَلْمَانُ وَأَبُو ذَرٍّ وَالْمُقْدَادُ وَصَهْبَيْهُ وَتَرَكُوكَ النَّبِيَّ قَائِمًا يَجْهُطُ عَلَى الْمُبَرِّ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ لَقَدْ نَظَرَ اللَّهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى مَسْجِدِي فَلَوْلَا الْفِتْنَةُ الَّذِينَ جَلَسُوا فِي مَسْجِدِي لَأَنْظَرَ مَتِ الْمُدِيَّةُ عَلَى أَهْلِهَا نَارًاً وَحُصِّبُوا بِالْحِجَارَةِ كَفَّوْمُ لُوطٍ وَنَزَلَ فِيهِمْ «رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ بِحِجَارَةٍ...» (۴). (۵)

۱. از ذکر کلمه «راح» به معنای کوچ کردن استفاده می‌شود که مقصود فردی است که بعد از غسل راهی مسجد شود.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۳۸-۳۹، ح ۶۳۷۰، نظری این روایت با اندک تفاوت در حدیث شماره ۶۳۷۳ در همین باب می‌باشد. / بحار الأنوار، ج ۸۶، ص ۲۱۳.

۳. جمعه: ۱۱.

۴. نور: ۷۳.

۵. المناقب، ج ۲، ص ۱۴۶ / مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۲۵، ح ۶۳۴۷ / بحار الأنوار، ج ۸۶، ص ۱۹۵.

ابن عباس در ذیل آیه شریفه «هرگاه تجارت یا بازیچه‌ای را دیدند، به سوی او پراکنده می‌شوند و تو را ایستاده رها می‌کنند» نقل می‌کند که: روز جمعه دحیه کلبی از شام مواد خوراکی آورده و در أحجارالزیت^(۱) فرود آمده بود، آنگاه طبل‌ها را به صدا درآورد تا مردم را از ورود خویش آگاه کند، همگان جز علی و حسن و حسین و فاطمه علیهم السلام سلمان، ابوذر، مقداد و صحیب پراکنده شدند و پیامبر را در حالی که خطبه می‌خواند ایستاده رها کردند. پس پیامبر علیه السلام فرمود: خداوند روز جمعه به مسجدم نگریست و اگر این گروه برای اقامه نماز در مسجدم باقی نمی‌ماندند، شهر مدینه و مردمانش گرفتار آتش الهی می‌شوند و چون قوم لوط سنگباران می‌شوند. درباره کسانی که در مسجد ماندند این آیه نازل شد: مردانی که هیچ تجارت آنان را از یاد خدا باز نمی‌دارد.

روايات اهل سنت

۱. حدثنا ابراهيم بن موسى، عن عيسى عن عبد الرحمن بن يزيد بن جابر عن عطاء الخراساني عن مولى امراته ام عثمان قال: سمعت عليا عليه السلام على منبر الكوفة يقول: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ عَدَتُ الشَّيَاطِينُ بِرَايَاتِهَا إِلَى الْأَسْوَاقِ فَيَرْمُونَ النَّاسَ بِالْتَّرَابِيَّثِ أَوِ الرَّبَائِثِ وَ يُشَبَّهُونَهُمْ عَنِ الْجُمُعَةِ وَ تَعْدُوا الْمَلَائِكَةَ فَيَجْلِسُونَ عَلَى أَبْوَابِ الْمُسَاجِدِ فَيَكْتُبُونَ الرَّجُلُ مِنْ سَاعَةِ وَالرَّجُلُ مِنْ سَاعَتَيْنِ حَتَّى يَخْرُجَ الْإِمَامُ...^(۲)

عطاء خراسانی از بنده همسرش ام عثمان نقل می‌کند که گفت: از امام علی عليه السلام شنیدم که بر منبر کوفه فرمود: چون روز جمعه فرا رسید شیاطین به وقت صبح با پرچم‌های خود به بازارها می‌روند و مردم را از طریق ایجاد موانع فریبنده از رفتن به نماز جمعه باز می‌دارند و فرشتگان بامدادان بر در مساجد می‌نشینند و نام افراد را از ساعات اول و دوم می‌نویسند تا زمانی که امام جماعت خارج می‌شود.

۱. محلی است در بازار مدینه یا مکانی است در شهر مدینه. ر.ک: الکافی، ج ۸، ص ۳۳ / بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۵۹.

۲. سنن ابی داود، ج ۱، ص ۲۳۷، ح ۱۰۵۱.

۲. أخبرنا عبيد الله بن عبد الجبید عن ابن أبي ذیب عن المقربی عن أبيه عن عبد الله بن ودیعة عن سلمان الفارسی صاحب رسول الله ﷺ أن النبي ﷺ قال: مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَتَطَهَّرَ بِمَا اسْتَطَاعَ مِنْ طُهْرٍ مُّكْبِرٍ ادْهَنَ مِنْ دُهْنِهِ أَوْ مَسَّ مِنْ طِيبِ بَيْتِهِ ثُمَّ رَاحَ فَلَمْ يَمْرُّقْ بَيْنَ اثْتَيْنِ وَ صَلَّى مَا كُبِّرَ لَهُ فَإِذَا خَرَجَ الْأَمَامُ أَنْصَتَ عُفْرَ لَهُ مَا بَيْتَهُ وَ بَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى. ^(۱)

پیامبر ﷺ فرمود: کسی که در روز جمعه غسل بکند و به آنچه می تواند [دسترسی به آن دارد] خود را پاک و تمیز گرداورد، سپس از روغن یا عطر خانه اش، خود را خوشبو کند و سپس [به مسجد] رود و بین دو مسلمان فرق نگذارد، [مبارزه با تعیض نژادی و فاصله طبقاتی است] و نماز واجبیش را بخواند، و هنگام خطبه خواندن امام سکوت اختیار کند؛ خداوند گناهان بین این جمعه و جمعه دیگر ش را ببخشاید.

۱. سنن الدارمی، ج ۱، ص ۳۶۲ / صحیح البخاری، ج ۱، ص ۲۱۸ / به این مضمون با اندک تفاوت در سحار الانوار، ج ۸۶، ص ۲۱۲ وارد شده است.

۱۸۹

«ج»

روشنایی مسجد

- ۱ . محمد بن علی بن محبوب عن الحسن بن علی بن النعمان عن محمد بن حسان عن اسحاق بن يشکر الکاهلی عن الحكم عن أنس قال: قال رسول الله ﷺ: مَنْ أَسْرَجَ فِي مَسْجِدٍ مِّنْ مَساجِدِ اللَّهِ سَرَاجًا لَمْ تَرْلِ المَلَائِكَةُ وَ حَمَلَةُ الْعَرْشِ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ مَا دَامَ فِي ذَلِكَ الْمَسْجِدِ ضَوْءٌ مِّنْ ذَلِكَ السَّرَاجِ .^(۱)
- أنس از رسول خدا ﷺ نقل می کند که فرمود: کسی که چراغی را در یکی از مساجد خدا برافروزد، تازمانی که نوری از این چراغ در مسجد افروخته باشد، فرشتگان و حاملان عرش الهی برای افروزنده آن استغفار می کنند.
- ۲ . وَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ أَذْخَلَ لَيْلَةً وَاحِدَةً سِرَاجًا فِي الْمَسْجِدِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَ سَبْعِينَ سَنَةً وَ كَتَبَ لَهُ عِبَادَةً سَبْعَةَ سَنَةٍ وَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مَدِينَةٌ وَ إِنْ زَادَ عَلَى لَيْلَةٍ وَاحِدَةٍ فَلَهُ بِكُلِّ لَيْلَةٍ بَيْزِيدُ ثَوَابُ نَيِّرٍ فَإِذَا تَمَّ

۱ . التہذیب، ج ۳، ص ۲۶۱، ح ۵۳ . سند شیخ طوسی به محمد بن علی بن محبوب در صفحه ۷۱ گذشت / رواه مرسلا في من لا يحضره الشفاعة، ج ۱ ، ص ۷۱۶ ، ح ۲۳۷ / در ثواب الأعمال به سند ديگری نقل شده است: محمد بن علی بن ماجلویه عن عمّه محمد بن أبي القاسم عن أبي محمد بن علی الصیرفی عن اسحاق بن يشکر الکاهلی عن الكاهلی عن أنس... ثواب الأعمال، ص ۲۹ / و در محسان برقی با این سند نقل شده است: عن محمد بن علی عن اسحاق بن بشیرالکاهلی عن الحكم بن مسکین عن رجل / المحسان، ج ۱ ، ص ۵۷ / وسائل الشیعة، ج ۵ ، ص ۲۴۱ ، ح ۶۴۴۴ / بحار الانوار، ج ۸۱ ، ص ۱۵ / جامع الأخبار، ص ۷۱ / عوالي المثالي، ج ۱ ، ص ۳۵۱ وج ۲ ، ص ۳۲ .

عَمْرُ لَيَالٍ لَا يَصْفُ الْوَاصِفُونَ مَا لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الثَّوَابِ فَإِذَا تَمَّ الشَّهْرُ حَرَامٌ اللَّهُ جَسَدُهُ عَلَى التَّارِ^(۱)
پیامبر خدا^{صلی الله علیہ وسلم} فرمود: کسی که یک شب روشنایی مسجد را تأمین کند خداوند گناهان
۷۰ سال او را می‌آمرزد و ثواب یک سال عبادت برای او می‌نویسد و در نزد خدا شهری
(در بهشت) دارد و اگر بیش از یک شب باشد، در برابر هر شبی ثوابی را که به یکی از پیامبرانش
داده می‌دهد و اگر به ده شب رسید کسی نمی‌تواند پاداش او را برشمارد و اگر به یک ماه رسید،
خداوند بدن وی را بر آتش حرام می‌کند.

روايات اهل سنت

۱. أخبرنا خير بن عرفة عن هاني بن المتك عن خالد بن حميد عن مسلمة بن علي عن عبدالله بن مروان عن نعمة بن دخين عن أبيه عن علي بن أبي طالب^{صلی الله علیہ وسلم} قال: قال رسول الله^{صلی الله علیہ وسلم}: مَنْ عَلَقَ فِي مَسْجِدٍ قَنْدِيلًا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ مَادَمَ ذَلِكَ الْقَنْدِيلُ يُقْدُ وَ مَنْ بَسْطَ فِي مَسْجِدٍ حَصِيرًا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ وَ اسْتَغْفِرُوا لَهُ مَادَمَ فِي ذَلِكَ الْمُسْجِدِ مِنْ ذَلِكَ الْحَصِيرِ شَيْئًا.^(۲)
پیامبر خدا^{صلی الله علیہ وسلم} فرمود: هر کس در مسجد چراغی آویزان کند ۷۰ هزار ملک الهی بر او درود می‌فرستند تازمانی که این چراغ روشن است و کسی که فرش و حصیری در مسجد پهنه کند ۷۰ هزار ملک الهی بر او درود می‌فرستند و برای او استغفار می‌کنند تازمانی که چیزی از آن حصیر و فرش در مسجد باقی است.

و ر. ک: حدیث ۲ از روایات اهل سنت در بحث «بیت المقدس»...

۱. بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۷۷ / جامع الأخبار، ص ۷۱ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۲۸۵، ح ۳۸۴۸.

۲. مسنـد الشـامـيـنـ، ج ۲، ص ۲۷۴ - ۳۷۳، ح ۱۳۲۷ / نظـيرـ اـيـنـ روـايـتـ درـ كـنزـ العـمالـ، ح ۷، ص ۶۵۶، ح ۲۰۷۶۸.

» ز «

زکات و مسجد

۱. علی بن ابراهیم عن أبيه عن اسماعیل بن مَرَّارِ عن یونس عن ابن مُسْكَانَ يَرْفَعُهُ عَنْ رَجْلٍ
عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ الْكَلَمُ فَقَالَ: يَبْيَنَا رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَلَمُ فِي الْمَسْجِدِ أَذْقَالَ: قُمْ يَا فَلَانُ، قُمْ يَا فَلَانُ حَتَّى
أَخْرَجَ حَمْسَةَ نَفَرٍ فَقَالَ: اخْرُجُوهُمْ مِنْ مَسْجِدِنَا لَا تُصَلِّو فِيهِ وَأَنْتُمْ لَا تُزَكُّونَ. (۱)

امام باقر علیه السلام می فرماید: پیامبر خدا علیه السلام در مسجد بین ما بود که فرمود: فلانی بلند شو،
فلانی بلند شو... تا اینکه ۵ نفر را بیرون کردند و فرمودند: بیرون بروید از مسجد ما و در آن نماز
نگذارید در حالی که زکات مال خویش را برداخت نمی کنید.

۱. الکافی، ج ۳، ص ۵۰۳، ح ۲ / من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۱۲، ح ۱۵۹۲ . سند شیخ صدق به عبدالله بن مسکان در
مشیخه این چنین است: و ما كان فيه عن عبدالله بن مسکان: فقد رویته عن ابی و محمد بن الحسن
عن محمدبن یحیی العطار عن محمدبن الحسین بن ابی الخطاب عن صفوان بن یحیی عن عبدالله بن مسکان. /
النهذیب، ج ۴، ص ۱۱۱، ح ۶۱ . شیخ طوسی روایت را از مرحوم کلینی نقل می کند. / وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۲۴ ،
ح ۱۱۴۲۶ / بحارالأنوار، ج ۱۸، ص ۱۳۰ .

۱۹۳

«ج»

(۱) زنان در مسجد

۱. محمد بن أحمد بن يحيى عن يعقوب بن يزيد عن زياد بن مروان عن يونس بن ظبيان قال:

قال أبو عبدالله عَلَيْهِ الْكَفَافُ: خَيْرُ مَسَاجِدِ النِّسَاءِ الْبَيْوُتُ.

يونس بن ظبيان می‌گوید: امام صادق عَلَيْهِ الْكَفَافُ فرمود: بهترین مسجد زنان شما خانه‌ها هستند.

۲. و رُوِيَ أَنَّ خَيْرَ مَسَاجِدِ النِّسَاءِ الْبَيْوُتُ وَ صَلَاةَ الْمُرْأَةِ فِي بَيْتِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِهَا فِي صُفَّتِهَا وَ صَلَاةِهَا فِي صُفَّتِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِهَا فِي صَحْنِ دَارِهَا وَ صَلَاةِهَا فِي صَحْنِ دَارِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِهَا فِي سطح بَيْتِهَا وَ تُكْرِهُ لِلْمَرْأَةِ الصَّلَاةُ فِي سطح غَيْرِ مُحَجَّرٍ (۲).

روایت شده که بهترین مسجد زنان خانه‌ها هستند و نماز زن در خانه‌اش بهتر از نماز او در صفة خانه (ابوان) است و نماز او در صفة بهتر از نمازش در حیاط خانه است و نماز زن در حیاط بهتر از نماز او در پشت‌بام خانه است. و مکروه است برای زن در محلی که باز است و دیوار و حصاری ندارد نماز بگذارد.

۳. إِنَّ النِّسَاءَ كُنَّ يَخْرُجْنَ إِلَى الْمَسْجِدِ وَ يُصَلِّينَ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِذَا كَانَ بِاللَّيْلِ وَ حَرَجْنَ إِلَى صَلَاةِ الْمُغْرِبِ وَ الْعِشَاءِ وَ الْقَدَاءِ يَقْعُدُ الشَّابِهُنَّ فِي طَرِيقِهِنَّ فَيُؤْذُونَهُنَّ وَ يَتَعَرَّضُونَ لَهُنَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «يَا أَيُّهَا النِّسَاءُ قُلْ لَا زَوْاْجُكَ وَ بَنَاتِكَ وَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَائِيمِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعَرَّفَنَّ

۱. التهذيب، ج ۳، ص ۲۵۲، ح ۱۴، سند شیخ طوسی به محمدبن احمدبن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شد. /

و در من لا يحضره الفقيه به صورت مرسل نقل شده است، ج ۱، ص ۲۳۸، ح ۷۱۸ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۳۷، ح ۶۴۳۲.

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۳۷۴، ح ۱۰۸۸ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۳۷، ح ۶۴۳۳.

فَلَا يُؤْدِنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا^(۱) .

زنان از خانه بیرون و به مسجد می‌رفتند و پشت سر رسول خدا علیه السلام نماز می‌خواندند. آنان شب هنگام برای نماز مغرب و عشا و بامدادان از خانه خارج می‌شدند، اما از آنجا که جوانان در مسیر شان می‌نشستند و آنها را اذیت می‌کردند و متعرض شان می‌شدند، خداوند این آیه را نازل نمود: ای پیامبر، به همسران و دختران خود و زنان مؤمن بگو که خویشتن را در چادر فرو پوشند. این کار مناسب‌تر است تا به پا کدامنی شناخته شوند و آزار نیستند و خداوند آمر زنده مهربان است.

روايات اهل سنت

- ۱ . حدثنا عثمان بن أبي شيبة عن يزيد بن هارون عن العوام بن حوشب عن حبيب بن أبي ثابت عن ابن عمر قال: قال رسول الله علیه السلام: لَا تَمْنُعُوا نِسَاءَ كُمُّ الْمَسَاجِدِ وَ بُيُوتِهِنَّ حَيْرٌ لَهُنَّ.^(۲)
رسول خدا علیه السلام می‌فرماید: زنان تان را از مسجد رفتن جلوگیری نکنید، و خانه‌های شان برای آنان بهتر است.
- ۲ . حدثنا عثمان بن أبي شيبة عن جرير و أبو معاوية عن الأعمش عن مجاهد قال: قال عبد الله بن عمر: قال النبي علیه السلام: إِنَّذُنَا لِلنِّسَاءِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِاللَّيْلِ.^(۴)
پیامبر خدا علیه السلام فرمودند: به زنان اجازه بدھید که شب هنگام به مسجد بروند.
- ۳ . حدثنا موسى بن اسماعيل عن حماد عن محمد بن عمرو عن أبي سلمة عن أبي هريرة عن رسول الله علیه السلام قال: لَا تَمْنُعُ اِمَامَ اللَّهِ مَسَاجِدِ اللَّهِ وَ لَكِنْ لِيَخْرُجُنَ وَ هُنَّ تَفَلَّتُ.^(۵)

۱ . احزاب: ۵۹.

۲ . بخاري الأنوار، ج ۱۰۱، ص ۳۳، ح ۶ / نفسير القمي، ج ۲، ص ۱۹۶.

۳ . سنن أبي داود، ج ۱، ص ۱۳۷، ح ۵۶۷.

۴ . سنن أبي داود، ج ۱، ص ۱۳۷، ح ۵۶۸ / صحيح مسلم، ج ۲، ص ۲۳ / به همین مضمون، صحيح بخاري، ج ۱، ص ۲۱۰.

۵ . سنن أبي داود، ج ۱، ص ۱۳۷، ح ۵۶۵.

کنیزان خدا [زنان] را از مساجد خدا منع نکنید ولی زنان هم باید بدون استفاده از بوی خوش از خانه خارج شوند.

۴. حدثنا سلیمان بن حرب عن حماد عن أيوب عن نافع عن ابن عمر قال: قال رسول الله ﷺ: لَا تَنْعِوا إِمَامَ اللَّهِ مَسَاجِدَ اللَّهِ.^(۱)

کنیزان خدا [زنان] را از مساجد خدا منع نکنید.

۵. حدثنا أبو معمر، عن عبد الوارث، عن أيوب عن نافع عن ابن عمر قال: قال رسول الله ﷺ: لَوْ تَرَكْنَا هَذَا الْبَابَ لِلنِّسَاءِ.^(۲)

رسول خدا ﷺ فرمودند: خوب است این در را برای زنان بگذاریم (مردان از آن ترد نکنند).

۶. حدثني عمرو الناقد و زهير بن حرب عن ابن عبيدة قال زهير حدثنا سفيان بن عبيدة عن الزهرى سمع سالما يحدث عن أبيه يبلغ به النبي ﷺ قال: اذا استاذنْتُ أحَدُكُمْ امْرَأَتُهُ إِلَى الْمُسْجِدِ فَلَا يَمْنَعُهَا.^(۳)

پیامبر ﷺ فرمودند: هنگامی که زن یکی از شما برای مسجد رفتن اجازه می خواهد او را منع نکنید.

۷. حدثنا هارون بن عبدالله عن عبدالله بن يزيد المقرى عن سعيد يعني ابن أبي أيوب عن كعب بن علقمة عن بلال بن عبدالله بن عمر عن أبيه قال: قال رسول الله ﷺ: لَا تَنْعِوا النِّسَاءَ حُطُوطَهُنَّ مِنَ الْمَسَاجِدِ اذَا اسْتَأْذَنُوكُمْ.^(۴)

۱. سنن أبي داود، ج ۱، ص ۱۳۷، ح ۵۶۶ / صحيح مسلم، ج ۲، ص ۳۲ / صحيح بخاري، ج ۱، ص ۲۱۶.

۲. سنن أبي داود، ج ۱، ص ۱۳۷، ح ۵۷۱.

۳. صحيح مسلم، ج ۲، ص ۳۲ / صحيح بخاري، ج ۶، ص ۱۶۰.

۴. صحيح مسلم، ج ۲، ص ۳۳ / در السنن الكبرى «إِنْكَنْ خَرْجَتْ إِلَى الْمَسْجِدِ فَلَا تَقْرِبْنَ طَيِّبًا» وارد شده است، ج ۵، ص ۴۳۲.

رسول خدا^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} فرمودند: زنان را از بهره و نصیب شان از مساجد منع نکنید هنگامی که برای رفتن به مسجد از شما اجازه می خواهد.

۸. حدثنا هارون بن سعید الایل عن ابن وهب عن مخرمة عن ابیه عن سر بن سعید ان زینب الشفیفیة كانت تحدث عن رسول الله^{عَلَيْهِ السَّلَامُ}، آنے قال: اذا شهدت احداً كن العشاء فلَا تطيب تلك الليلة.^(۱)

رسول خدا^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} فرمود: هنگامی که برای نماز عشاء یکی از شما زنان حاضر می شوید، خود را خوش بو نسازید.

۹. حدثنا ابوبکر بن أبيشيبة عن سفيان بن عيينة عن عاصم عن مولی أبي رهم (و اسمه عبید)، أن اباهریرة لق امرأة متقطبة، ترید المسجد فقال: يا أَمَّةَ الْجَبَارِ! أَيْنَ تُرِيدِينَ؟ قَالَتْ؟ الْمَسْجِدُ قَالَ: وَ لَهُ تَطْبِيْثٌ؟ قَالَتْ نَعَمْ. قَالَ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: أَيْمَّا إِمْرَأَةٍ تَطْبِيْثٌ ثُمَّ حَرَجَتْ إِلَى الْمَسْجِدِ لَمْ تُقْبَلْ هَذِهِ صَلَاةً حَتَّى تَعْسِلَ.^(۲)

به نقل عبید؛ ابوهریره به زنی برخورد کرد که خود را خوشبو کرده بود، به او گفت: ای کنیز جبار به کجا می روی؟ گفت: مسجد. پرسید: و برای مسجد خود را خوش بو ساخته ای؟ گفت: آری، ابوهریره گفت: شنیدم رسول خدا^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} می فرماید: هر زنی که خود را خوش بو کند و به مسجد درآید، نمازش پذیرفته نیست تا با شستشوی خود بوی عطر را از خود بزداید.

۱۰. حدثنا ابوبکر بن أبيشيبة و محمد بن علی عن عبیدالله بن موسی عن موسی بن عبیده عن داود بن ملاک عن عروة بن الزبیر عن عائشة: قالت: بينما رسول الله^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} جالس في المسجد، اذ دخلت امرأة من مزينة ترفل في زينة لها في المسجد فقال النبي^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} يا ائمها النّاسُ! اهْمُوا نِسَاءَكُمْ عَنْ لُبْسِ الزِّينَةِ وَ التَّبَخْرُرِ فِي الْمَسْجِدِ فَإِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمْ يَلْعَنُوا، حَتَّى لَيْسَ نِسَاؤُهُمُ الزِّينَةَ وَ تَبَخْرُرُ فِي الْمَسَاجِدِ.^(۳)

عاشهه می گوید: رسول خدا^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} در مسجد نشسته بود که زنی از قبیله «مزینه» با فخر

۱. صحیح مسلم، ج ۲، ص ۳۴ و در صفحه ۲۳۳ هم به همین مضمون روایتی نقل شده است.

۲. سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۳۲۶، ح ۴۰۰۲.

۳. سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۳۲۶، ح ۴۰۰۱.

و مباحثات به زینت آلاتش وارد مسجد شد. پیامبر فرمود: ای مردم! زنانتان را از پوشیدن لباس‌های پرزرق و برق و فخرفروشی در مسجد منع کنید، که بنی اسرائیل آنگاه مورد لعن و طعن واقع شدند که زنانشان لباس‌های زینتی پوشیدند و باکر و ناز به مسجد درآمدند.

۱۱. حدثنا عبد الله بن مسلمة عن عبدالعزيز -يعني ابن محمد - عن أبي اليهـ عن شداد بن أبي عمرو بن حماس عن أبيهـ عن حمزة بن أبي أسيـد الأنصارـيـ عن أبيهـ أـنهـ سمع رسول الله ﷺ يقولـ وهو خارجـ من المسـجـدـ فـاخـتـلطـ الـرـجـالـ معـ النـسـاءـ فـيـ الطـرـيقـ، فـقـالـ رسـولـ اللهـ ﷺ لـلـنـسـاءـ»ـ اـشـأـخـرـنـ، فـإـنـ لـيـسـ لـكـنـ أـنـ تـحـمـلـنـ الـطـرـيقـ عـلـيـكـنـ بـحـافـاتـ الـطـرـيقــ. فـكـانـتـ الـمـأـةـ تـلـتصـقـ بـالـجـذـارـ حـتـىـ أـنـ تـوـبـهـاـ لـيـسـعـقـ بـالـجـذـارـ مـنـ لـصـوقـهـاـ يـهــ. (۱)

حمزة بن أبي أسيـد الأنصارـيـ بهـ نـقـلـ اـزـ پـدـرـشـ مـیـ گـوـیدـ: رسـولـ خـدـاـ ﷺ بـیـرونـ اـزـ مـسـجـدـ بـودـ وـ مـرـدانـ وـ زـنـانـ رـاـ درـ طـولـ مـیـسـرـ مـخـتـلطـ يـافتـ، بهـ زـنـانـ فـرمـودـ: دـرـنـگـ کـنـیدـ، چـراـکـهـ درـستـ نـیـسـتـ درـ مـیـانـ جـادـهـ وـ مـسـیرـ حـرـکـتـ نـمـایـیدـ، بـهـترـ استـ کـهـ اـزـ کـنـارـهـهـاـ رـاهـ بـهـ جـلوـگـامـ بـرـدارـیدـ، اـزـ آـنـ پـسـ زـنـانـ چـنـانـ اـزـ کـنـارـ دـیـوارـ عـبـورـ مـیـ کـرـدـنـدـ کـهـ گـوـیـیـ لـبـاسـشـانـ بـاـ دـیـوارـ تـمـاسـ پـیدـاـ مـیـ کـردـ.

۱. سنـ اـبـیـ دـاـدـ، جـ ۲ـ، صـ ۵۳۲ـ، حـ ۵۲۷۲ـ.

199

“j”

س

ساختن مسجد

۱. وبالاسناد يرفعه الى عبدالله بن مسعود أنه قال: قالَ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ قَالَ لِي جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَدْ أَمْرَتُ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ أَنْ تُعْرَضَ عَلَيْكَ، قَالَ: فَرَأَيْتُ الْجَنَّةَ وَمَا فِيهَا مِنَ النَّعِيمِ وَرَأَيْتُ النَّارِ وَمَا فِيهَا مِنَ الْعَذَابِ، وَالْجَنَّةُ فِيهَا، ثَمَانِيَّةُ أَبْوَابٍ... فَقَالَ لِي جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِفْرَاءِ ابْنِ مُحَمَّدٍ مَا عَلَى الْأَبْوَابِ فَقَرَأَتُ ذَلِكَ... وَعَلَى الْبَابِ السَّادِسِ مَكْتُوبٌ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مَحَمَّدُ رَسُولُ اللَّهِ، عَلَى وَلْيِ اللَّهِ، فَنَّ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ قَبْرَهُ وَاسِعاً فَسِيقَا فَلَيْكُنَّ الْمَسَاجِدَ وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ لَا تَأْكُلَهُ الدَّيْنَادُونَ تَحْتَ الْأَرْضِ فَلَيُكْنِسُ الْمَسَاجِدَ وَلَيُشْكِنُ الْمُسَاكِينَ وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَقِعَ طَرِيرًا نَّصِيرًا لَا يَئِلِي فَلَيُكِسُ الْمَسَاجِدَ بِالْبَسْطِ وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَرَى مَوْضِعَهُ فِي الْجَنَّةِ فَلَيُشْكِنَ فِي الْمَسَاجِدِ.^(۱)

عبدالله بن مسعود می گوید: رسول خدا علیهم السلام فرمود: وقتی به معراج رفت، جبرئیل علیهم السلام به من گفت: به بهشت و جنه فرمان داده شده که بر تو عرضه می شوند، پیامبر علیهم السلام فرمود: بهشت و نعمت هایش و جهنم و عذاب هایش را دیدم. در بهشت هشت در است... جبرئیل به من گفت: آنچه بر روی درها نوشته شده است را بخوان، من آنها را خواندم... بر در ششم بهشت نوشته شده بود: خدایی جز پروردگار عالم نیست، محمد فرستاده خدادست و علی جانشین

۱. الفضائل، ص ۱۵۲ - ۱۵۳ . این روایت با کمی اختلاف در متن بحارالأنوار از فضائل نقل شده است. ر.ک: بحارالأنوار، ج ۸، ص ۱۴۴ ، ح ۶۷ / مستدرک الوسائل، ج ۳ ، ص ۳۸۵ ، ح ۳۸۴۷ .

اوست، هر کس بخواهد قبرش وسیع و گشاده باشد، باید مسجد بسازد و هر کس می خواهد، کرم‌ها در زیرزمین جسد او را نخورند مساجد را جارو کند و به مساکین رسیدگی نماید و هر کس دوست دارد جسمش تازه بماند، مساجد را فرش نماید و هر کس دوست دارد جایگاه خود را در بهشت ببیند در مساجدها سکنی گزیند. (بی تردید مقصود از سکنی گزیدن این نیست که مسجد محل زندگی افراد باشد، بلکه مقصود آن است که اعمال عبادی و نمازهای یومیه را در مسجد بخواند و بدون عذر مسجد را ترک نکند).

۲. حدیثی محمد بن موسی بن علی بن جعفر عن محمد بن علی بن عمران قال حدیثی عَنْ الحُسَيْنِ بْنِ زِيدٍ عَنْ حَمَادَ بْنِ عُمَرَ وَ الصِّيفِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسْنِ الْخَرَاسَانِ عَنْ مَيْسِرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي عَائِشَةِ السَّعْدِيِّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَمْرَ بْنِ عَبْدِالْعَزِيزِ عَنْ أَبِي سَلْمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هَرِيرَةَ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَا: حَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلًا وَفَاتِهِ وَهِيَ آخِرُ حُطْبَةٍ حَطَبَهَا بِالْمُدِينَةِ... وَمَنْ يَنِي مَسْجِدًا فِي الدُّنْيَا يَنِي اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ مِنْهُ أَوْ قَالَ ذِرَاعَ مِنْهُ مَسِيرًا أَرْبَعِينَ أَلْفَ عَامٍ مَدِينَةً مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ وَدُرًّ وَيَاقُوتٍ وَرُمْدَدٍ وَفِي كُلِّ مَدِينَةٍ أَلْفَ أَلْفَ قَصْرٍ وَفِي كُلِّ قَصْرٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفَ دَارٍ وَفِي كُلِّ دَارٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفِ بَيْتٍ وَفِي كُلِّ بَيْتٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفِ سَرِيرٍ، عَلَى كُلِّ سَرِيرٍ رَوْجَةٌ مِنَ الْمُحْرَمِ الْعَيْنِ وَفِي كُلِّ بَيْتٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفَ وَصِيفٍ وَأَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفَ وَصِيفَةٍ وَفِي كُلِّ بَيْتٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفَ مَائِدَةٍ عَلَى كُلِّ مَائِدَةٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفَ قَصْعَةٍ وَفِي كُلِّ قَصْعَةٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفِ لَوْنٍ مِنَ الطَّعَامِ وَيُعْطَى اللَّهُ وَلَيْهُ مِنَ الْقُوَّةِ مَا يَأْتِي عَلَى تِلْكَ الْأَرْوَاجِ وَعَلَى ذَلِكَ الشَّرَابِ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ... (۱)

طبق سند این روایت ابوهریره و ابن عباس در خطبهای طولانی از پیامبر اکرم ﷺ نقل می کنند که فرمود: هر کس در دنیا مسجدی بسازد خداوند در برابر هر وجب از آن مسجد یا در برابر هر ذراع^(۲) آن شهرهایی در مقیاس چهل هزار سال راه، از جنس طلا و نقره و دُر و یاقوت

۱. ثواب الأعمال، ص ۲۸۰ - ۲۹۰ / اعلامالدين، ص ۴۱۰ - ۴۲۱ / بحارالأئمداد، ج ۸، ص ۱۹۲. نظیر این روایت در منابع

أهل سنت وارد شده است. ر.ک: بغيةالمباحث، ص ۷۷.

۲. ذراع دست انسان از آرنج تا سر انگشتان را گویند. فرهنگ فارسی عمید، ص ۶۷۶.

و زمرد، برای او بنا نماید که در هر شهری چهل هزار هزار قصر و در هر قصری چهل هزار هزار منزل و در هر منزلی چهل هزار هزار اتاق و در هر اتاقی چهل هزار هزار تخت و بر هر تختی همسری از زنان بهشتی است و در هر اتاقی چهل هزار هزار خدمتکار مرد و چهل هزار خدمتکار زن می‌باشد و در هر اتاق چهل هزار هزار سفره‌گسترده شده باشد و بر هر سفره‌ای چهل هزار هزار ظرف و در هر ظرفی چهل هزار هزار نوع غذا نهاده شده باشد و خداوند به دوست و ولی خود نیرویی عطا کند که بر آن زنان و غذا و شراب در یک روز وارد شود.

۳. علی بن ابراهیم عن أبي عمیر عن هشام بن الحكم عن أبي عبیدة الحذاء قال:

سَمِعْتُ أَبَا عَبِيدَةَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِالْمَسْجِدِ بَنِيَ اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ: فَرَأَيْتُ أَبَا عَبِيدَةَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِالْمَسْجِدِ بَنِيَ اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي طَرِيقِ مَكَّةَ وَقَدْ سَوَّيْتُ بِأَحْجَارِ مَسْجِدِهِ فَقَالَ لِي: جَعَلْتُ فِدَاكَ تَرْجُو أَنْ يَكُونَ هَذَا مِنْ ذَلِكَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ. (۱)

أبو عبیدة حذاء می‌گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که فرمود: کسی که مسجدی را بسازد خداوند برای او خانه‌ای در بهشت می‌سازد، ابو عبیده گفت: امام صادق علیه السلام در راه مکه بر من که سنگ‌هایی را برای بنای مسجدی روی هم چیده بودم گذشت، پرسیدم: فدایت شوم، امید دارم که این مسجد همان‌گونه باشد که شما فرمودید، امام فرمود: بله.

۴. و قال أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ الْمَسْجِدُ مَنْ بَنَى مَسْجِدًا كَمْ حَصَصَ قَطَاةً بَنِيَ اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ. (۲)

امام باقر علیه السلام فرمود: کسی که مسجدی بسازد اگرچه به اندازه لانه قطاء (پرنده‌ای سنگخوار) باشد، خدای تعالی برایش خانه‌ای در بهشت می‌سازد.

۱. الکافی، ج ۳، ص ۳۶۸، ح ۱ / التهذیب، ج ۳، ص ۲۶۴، ح ۶۸. سند شیخ طوسی به علی بن ابراهیم در صفحه ۲۵۵ خواهد آمد. / من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۷۰۴، ح ۲۳۵ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۳۳۳ / به همین مضمون در کتب اهل سنت نیز وارد شده است. ر.ک: سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۲۴۳، ح ۷۳۶ و ۷۳۷.

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۳۵، ح ۷۰۳ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۳۳۴ / نظیر این روایت در منابع اهل سنت نیز وارد شده است. ر.ک: سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۲۴۴، ح ۷۳۸.

۵. احمد بن محمد البرق عن أبي(رده) عن أحمد بن داود المزني، عن هاشم الخالل قال: دَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو الصَّبَّاحِ الْكَنَافِي عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْفَضْلُ فَقَالَ لَهُ يَا أَبَا الصَّبَّاحِ مَا تَنْتَوْلُ فِي هَذِهِ الْمُسَاجِدِ الَّتِي بَيْتَهَا الْحَاجُ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ؟ فَقَالَ عَلَيْهِ الْفَضْلُ يَخْبُثُ بَعْثَةً، تَبَيَّكَ أَفْضَلُ الْمُسَاجِدِ، مَنْ بَيْتَ مَسْجِدًا كَمُنْحَصِّ قَطَاطِةً بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ. (۱)

هاشم خلال می‌گوید من و أبو صباح کنانی بر امام صادق علیه السلام وارد شدیم، ابو صباح به امام عرض کرد: در مورد این مساجدی که حاجاج در راه مکه ساخته‌اند چه می‌فرماید؟ امام علیه السلام فرمود: مبارک است مبارک. اینان بهترین مساجد هستند، هر کس مسجدی بنا کند ولو اینکه به اندازه لانه پرنده‌ای باشد، خداوند برای او خانه‌ای در بهشت بنا می‌کند.

۶. و روی صاحب حمل الغرائب فی كتابه باسناد له عن النبي علیه السلام آله قال: حَمَسَةٌ فِي قُبُورِهِمْ وَ ثَوَابُهُمْ يَجْبُرُ إِلَى دِيَوَاهِمْ مَنْ غَرَسَ حَخْلًا وَ مَنْ حَفَرَ بُرًا وَ مَنْ بَيَ مَسْجِدًا وَ مَنْ كَتَبَ مُصْحَفًا وَ مَنْ خَفَّ ابْنًا صَالِحًا. (۲)

صاحب کتاب «حمل الغرائب» از پیامبر علیه السلام روایت کرده که فرمود: پنج کس هستند که در قبرهایشانند (مرده‌اند) اما ثوابها یشان همچنان در نامه اعمالشان ثبت می‌شود: کسی که درختی بکارد، کسی که چاهی حفر کند، کسی که برای خدا مسجدی بسازد، کسی که قرآنی بنویسد و کسی که فرزندی صالح به جای بگذارد.

۷. ابن ابی عمر عن یونس بن یعقوب قال: قال لی أبو عبد الله علیه السلام: لَا تُعِنْهُمْ عَلَى بَنَاءِ مَسْجِدٍ. (۳)

ابن ابی عمر از یونس بن یعقوب نقل می‌کند که امام صادق علیه السلام به من فرمود: در ساختن مسجد بر آنها سخت مگیر.

۱. المحاسن، ج ۱، ص ۵۵، ح ۸۵ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۰۵، ح ۶۳۳۸ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۱، ح ۸۶.

۲. بحار الأنوار، ج ۱۰۱، ص ۹۷، ح ۵۹ / جامع الأخبار، ص ۱۰۵ / مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۲۲۹، ح ۱۳۹۵۹.

۳. النهذب، ج ۶، ص ۳۳۸، ح ۶۲ . سند شیخ طوسی به ابن ابی عمر در صفحه ۳۶۹ ذکر شده است / وسائل الشيعة، ج ۱۷، ص ۱۸۰، ح ۲۲۲۹۶.

روايات اهل سنت

۱ . حدثني هارون بن سعيدالليلي و احمد بن عيسى عن ابن وهب أخبرني عمرو: أنّ بكيراً حدثه عن عاصم بن عمر بن قتادة عن عبيدة الله الخولاني انه سمع عثمان بن عفان عند قول الناس فيه... وَ انِّي سمعت رَسُولَ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: مَنْ بَنَ مَسْجِدًا لِلَّهِ تَعَالَى (قال بكيير: حسبت أنّه قال: يبتغى بِهِ وَجْهُ اللهِ) بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ. (۱)

چون عثمان به هنگام نوسازی مسجد پیامبر دریافت که مردم درباره اش سخنانی می گویند، گفت: از رسول خدا علیه السلام شنیدم که می فرمود: هر کس مسجدی بنا کند - بکیر از روایان حدیث می گوید: به گمانم گفت: بدان رضایت خداوند را طلب کند - خداوند همانند او را در بهشت برایش بنا کند.

۲ . حدثنا محمد بن يحيى عن محمد بن وهب بن عطية عن الواليد بن مسلم عن مرزوق بن أبي الهذيل حدثني الزهرى عن ابو عبد الله الاغر عن ابى هريرة قال: قَالَ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّمَا يُلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَ حَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ، عِلْمًا عَلَمَهُ وَ نَشَرَهُ وَ وَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ وَ مُصْحَّفًا وَ رِثَاهُ أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ أَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلِ بَنَاهُ أَوْ هَمْرًا أَجْرَاهُ أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَ حَيَاتِهِ يَلْحَقُهُ بَعْدَ مَوْتِهِ. (۲)

ابوهریره می گوید: رسول خدا علیه السلام فرمود: اعمالی که پس از مرگ مؤمن به او ملحق می شوند عبارتند از: علمی که آن را به دیگران بیاموزد و نشر دهد، فرزند صالحی که از او بر جای می ماند، قرآنی که از خود به ارث بگذارد مسجد یا خانه ای که برای مسافر در راه مانده بنا کند، آبی را که روان سازد و صدقه ای که از مالش در زمان سلامتی و زندگی اش پرداخت کند، ثواب همه اینها پس از مرگش به او می رسد.

۱ . صحيح مسلم، ج ۲ ، ص ۶۸ . روایت بعدی نیز نظری همین روایت است / صحيح بخاری، ج ۱ ، ص ۱۱۶ / سنن الترمذی، ج ۱ ، ص ۲۰۰ ، ح ۳۱۷ .

۲ . سنن ابن ماجه، ج ۱ ، ص ۸۸ ، ص ۲۴۲ / کنز العمال، ج ۱۵ ، ص ۹۵۲ ، ح ۴۳۶۵۷ .

٣. حدثنا محمد بن الصباح عن سفيان بن عيينة عن سفيان الثوري عن أبي فواردة عن يزيد بن الأصم عن ابن عباس قال: قال رسول الله ﷺ: ما امرت بتشييد المساجد.^(١)

ابن عباس می فرماید: رسول خدا ﷺ فرمودند: فرمان ندارم که بنای مسجدها را بالا ببرید.

٤. وَعَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كُلُّ بَنَاءٍ وَبَالٍ عَلَى صَاحِبِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا مُسْتَحْدِدٌ.^(٢)
پیامبر خدا ﷺ فرمود: هر بنایی در روز قیامت، وبالگردن مالک خویش است مگر مسجد.

٥. حدثنا محمد بن عبد الله المخزاعي عن حماد بن سلمة عن أبي قلابة عن أنس و قتادة عن أنس، أَنَّ الْجَبَرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَقْرُونَ السَّاعَةَ حَتَّى يَتَبَاهَى النَّاسُ فِي الْمَسَاجِدِ.^(٣)

پیامبر خدا ﷺ فرمود: قیامت نمی شود مگر آن زمانی که مردم به خاطر مسجد به یکدیگر فخرفروشی کنند. [مقصود ساختن مسجد است].

٦. حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة عن يونس بن محمد عن ليث بن سعد و حدثنا ابن شيبة عن داود بن عبد الله المغفرى عن عبدالعزيز بن محمد جميعاً عن يزيد بن عبد الله بن وأسامه بن الهاد عن الوليد بن أبي الوليد عن عمran بن سراقة العدوى عن عمر بن الخطاب قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول: مَنْ بَنَ مَسْجِدًا يُذْكَرُ فِيهِ إِسْمُ اللَّهِ، بَنَ اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ.^(٤)

رسول خدا ﷺ فرمود: هر کس مسجدی را بسازد که در آن خداوند متعال ذکر و یاد شود، خداوند متعال برای او خانه‌ای در بهشت بناند.

١. سنن أبي داود، ج ١، ص ١١٠، ح ٤٤٨.

٢. كنزالعمال، ج ٧، ص ٦٤٨، ح ٢٠٧٢٤.

٣. سنن أبي داود، ج ١، ص ١١٠، ح ٤٤٩ / سنن ابن ماجة، ج ١، ص ٢٤٤، ح ٧٤٠.

٤. سنن ابن ماجة، ج ١، ص ٢٤٣، ح ٧٣٥.

٧. مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَعْبُدُ اللَّهُ فِيهِ مِنْ مَالٍ حَلَالٍ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ مِنْ دُرْرٍ وَ يَا قُوتٍ.^(۱)

کسی که مسجدی از مال حلال بسازد که خداوند در آن عبادت شود، خداوند متعال برای او خانه‌ای در بهشت از در و یاقوت می‌سازد.

٨. وَ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ قَالَ: مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا لَا يُرِيدُ بِهِ رِيَاءً وَ لَا سُمْعَةً بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ.^(۲)

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: کسی که بدون ریا و خودنمایی و برای خداوند مسجدی بسازد، خداوند برای او خانه‌ای در بهشت خواهد ساخت.

۱. کنزالعمال، ج ۷، ص ۶۵۴، ح ۲۰۷۵۸.

۲. مجمع الروايات، ج ۲، ص ۸ / کنزالعمال، ج ۷، ص ۶۵۵، ح ۲۰۷۶۴.

« س

۲۰۷

سخن دنیوی در مسجد

۱. و عنہ علیہ السلام (امیر المؤمنین): یا قی فی آخر الزمان فَوْمُ يَأْتُونَ الْمَسَاجِدَ فَيَقْعُدُونَ حَلَقًا ذِكْرُهُمُ الدُّنْیَا وَ حُبُّ الدُّنْیَا لَا تُجَالِسُهُمْ فَائِسَ لِلَّهِ فِيهِمْ حاجةٌ. (۱)

امام علی علیہ السلام می فرماید: در آخرالزمان، مردمی یافت می شوند که در مساجد حضور می یابند و تشکیل جلسه می دهند و از دنیا و دوستی دنیا سخن می گویند، با چنین افرادی همنشینی نکنید که خداوند آنان را به حال خود رها کرده و کاری به آنها ندارد.

۲. و عن النبي ﷺ: اذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَجْرِي مِنْ جَهَنَّمَ حِسْنٌ مِنْ عَقْرَبٍ رَأسُهُ فِي السَّمَاءِ السَّابِعَةِ وَ ذَبَّبٌ إِلَى تَحْتِ الرَّضِيَّ وَ فَهُمْ مِنَ الْمُشْرِقِ إِلَى الْمُغْرِبِ فَقَالَ أَيْنَ مَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ ﷺ، ثُمَّ هَبَطَ جَبْرِيلُ فَقَالَ: يَا عَقْرَبُ مَنْ تُرِيدُ؟ قَالَ أَرِيدُ هَمْسَةً نَفَرٌ شَارِكُ الصَّلَاةَ وَ مَانِعُ الزَّكَاةِ وَ آكِلُ الرِّبَا وَ شَارِبُ الْخَمْرِ وَ قَوْمًا يُحَدِّثُونَ فِي الْمَسْجِدِ حَدِيثَ الدُّنْيَا. (۲)

از رسول خدا ﷺ روایت شده است که فرمود: هنگامی که روز قیامت می شود، نوعی کژدم از جهنم بیرون می آید که سرش در آسمان هفتمن است و دمش در زیر زمین و دهانش از مشرق تا مغرب، آنگاه می گوید: کجاست کسی که با خدا و رسولش جنگید؟ سپس جبرئیل فرود می آید و می پرسد: ای کژدم چه کسی را می خواهی؟ می گوید: پنج دسته را! بی نماز، منع کننده زکات، رباخوار، شراب خوار و گروهی که در مسجد از دنیا سخن می گفتند.

۱. مجموعه درام، ج ۱، ص ۶۹ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۱۴، ح ۶۳۶۴ / جامع الأخبار، ص ۱۳۰ و ۷۰ / ارشاد القلوب،

ج ۱، ص ۱۸۶ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۶۸، ح ۲۷ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۰ .

۲. جامع الأخبار، ص ۱۵۰ / مستدرک الوسائل، ج ۱۷، ص ۴۷، ح ۲۰۶۹۹ / بحار الأنوار، ج ۷۶، ص ۱۴۹ .

٣ . و قال النبي ﷺ: حَدِيثُ الْيَغْنِيِّ فِي الْمَسْجِدِ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ الْبَهِيمَةُ الْمُشَيْشَ.^(١)
 رسول خدا ﷺ فرمود: بدرستی که سخن ناروا در مسجد، حسنات انسان را زین می برد،
 چنان که چهار پایان علف ها را می خورند.

١ . مستدرک الوسائل، ج ٣ ، ص ٣٧١ ، ذیل حديث ٣٨٠٣ / بحار الأنوار، ج ٨٠ ، ص ٣٧٧ .

سخن‌گفتن به فارسی در مسجد

۱. علی بن محمد عن سهل بن زياد عن محمد بن الحسن بن شیعه عن عبدالله بن عبد الرحمن، عن مسمع أبي سيار عن أبي عبدالله علیه السلام قال: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَطَانَةٍ^(۱) الْأَعَاجِمِ فِي الْمَسَاجِدِ.^(۲)
مسمع می‌گوید: از امام صادق علیه السلام نقل شده که پیامبر خدا علیه السلام از سخن‌گفتن به فارسی در مساجد (مدینه) نهی فرمودند.

۲. ابراهیم بن هاشم عن النویل عن السکونی عن جعفر عن أبيه عن آبائے علیهم السلام قال: نَهَى النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَطَانَةِ الْأَعَاجِمِ فِي الْمَسَاجِدِ.^(۳)
پیامبر خدا علیه السلام از سخن‌گفتن به فارسی در مساجد نهی کردند.

بعید نیست مقصود دو روایت از نهی از سخن‌گفتن به فارسی، این باشد که در جمع کسانی که به عربی صحبت می‌کنند، چنانچه دو نفر بخواهند به فارسی سخن بگویند، مثل این است که در گوشی صحبت می‌کنند و از نظر اخلاقی و اجتماعی امر پسندیده‌ای نیست و ممکن است اسباب سوء تفاهم فراهم شود، لذا وجود مقدس پیامبر علیه السلام که جوانب تمام امور را مدنظر داشتند از این کار نهی کردند.

۱. الرطانة: الكلام بالأعجمية، تقول:رأيهم يتراطنان، وهو كلام لا تفهمه العرب. العين، ج ۷، ص ۴۱۳.

۲. الكافي، ج ۳، ص ۳۶۹، ح ۷ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۱۶، ح ۶۳۷۰.

۳. النهذب، ج ۳، ص ۲۶۲، ح ۵۹ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۱۷، ح ۶۳۷۱.

« س

۲۱۱

سرویس بهداشتی مسجد

۱. محمد بن احمد بن یحیی عن سهل بن زیاد عن جعفر بن محمد بن بشّار عن عبدالله الدهقان عن عبدالحمید عن أبي ابراهیم علیه السلام قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ علیه السلام - فِي حَدِيثٍ - وَاجْعَلُو مَطَاهِرَكُمْ عَلَى أَبْوَابِ مَسَاجِدِكُمْ.^(۱)

پیامبر صلوات الله عليه وسلم طبق این روایت می‌فرماید: دستشویی مساجد را نزدیک در ورودی مساجد قرار دهید.

۲. أخبرنا محمد عن موسى عن أبيه عن جده جعفر بن محمد عن أبيه عن علي عليه السلام قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ علیه السلام - فِي حَدِيثٍ - وَضَعُوا الْمَطَاهِرَ عَلَى أَبْوَابِهَا.^(۲)

پیامبر فرمود: دستشویی مساجد را در درهای آن قرار دهید.

ظاهرًاً مقصود اینست که سرویس بهداشتی مسجد به دور از فضای داخل مسجد و خارج از آن باشد تا بوى بد آن نمازگزاران را آزار ندهد و مسجد از آلوده شدن به نجاست محفوظ ماند.

۱. النہذیب، ج ۳، ص ۲۵۴، ح ۲۲. سند شیخ طوسی به محمد بن احمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شد / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۳۱، ح ۶۴۱۴.

۲. المجهفیات، ص ۵۱ / در دعائیم الاسلام با کمی تفاوت به صورت مرسل نقل شده است، ج ۱، ص ۱۴۹ / بحارالأنوار، ج ۸۰، ص ۳۴۹ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۲۸۰، ح ۳۸۳۵.

سقف‌دار بودن مسجد

۱. علی بن ابراهیم عن أبيه عن بن ابی عمر عن حمّاد بن عثّان عن الحلبی قال:
 سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَفَافُ عَنِ الْمَسَاجِدِ الْمُظَلَّةِ، أَيْكُرُهُ الصَّلَاةُ فِيهَا؟ قَالَ: نَعَمْ وَلَكِنْ لَا يَصْرِكُمُ الْيَوْمَ وَلَوْ قَدْ كَانَ
 الْعَدْلُ لَرَأَيْتُمْ كَيْفَ يُصْنَعُ فِي ذَلِكَ... (۱)

حلبی می‌گوید: از امام صادق علیه السلام پرسیدند: آیا نماز خواندن در مساجد سقف‌دار
 کراحت دارد؟ فرمود: آری، ولی امروزه برای شما اشکال ندارد و اگر حکومت عدلی برپا بود،
 می‌دیدید که در این باره چگونه عمل می‌کرد.

۲. و قال أَبُو جعْفَرٍ عَلَيْهِ الْكَفَافُ: أَوَّلَ مَا يَتَدَأَّبِهِ قَائِمًا سُقُوفُ الْمَسَاجِدِ، فَيَكْسِرُهَا وَيَأْمُرُ بَهَا فَتُجْعَلُ
 عَرِيشًا كَعَرِيشِ مُوسَى عَلَيْهِ الْكَفَافُ. (۲)

امام باقر علیه السلام فرمود: اول چیزی که قائم ما (عج) بدان اقدام می‌کند سقف مساجد است،
 پس آنها را می‌شکند و فرمان می‌دهند: تا برای مساجد سایبانی همچون سایبان
 حضرت موسی علیه السلام بنانند.

۱. الکافی، ج ۳، ص ۳۶۸، ح ۴ / در تهذیب: حمد بن احمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن أبيه عن
 ابن ابی عمر عن حماد عن الحلبی با اندک تفاوت در متن. ج ۳، ص ۳۵۳، ح ۱۵ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۰۷،
 ح ۶۳۴۰ / بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۷۴، ح ۱۷۰.

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۳۶، ح ۷۰۶ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۰۷، ح ۶۳۴۲.

۳. و سَأَلَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنَ عَلَىٰ الْحَلَّىٰ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ السَّعِيدِ: عَنِ الْمُسَاجِدِ الْمُظَلَّةِ يُكْرَهُ التَّقْيَامُ فِيهَا؟ قَالَ: نَعَمْ
وَلَكِنْ لَا تَصْرُكُ الصَّلَاةُ فِيهَا.^(۱)

عبيد الله حلبي از امام صادق علیه السلام درباره مساجدی که سقف دارد پرسید: قیام و ایستادن در آنها مکروه است؟ امام فرمود: بله ولی نماز خواندن در آنجا امروزه برای شما اشکال ندارد.

۱. همان، ج ۱، ص ۲۳۵، ح ۷۰۶ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۶۳۴۱، ح ۲۰۷ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۱۸.

سلاح در مسجد

۱. علی بن ابراهیم عن أبيه عن ابن أبي عمر عن حمّاد بن عثّان، عن الحلبی - فی حدیث - قال: سالت أبا عبد الله ع: أَيُّعَلِّقُ الرَّجُلُ السَّلَاحَ فِي الْمَسْجِدِ؟ قَالَ: نَعَمْ وَأَمَّا فِي الْمَسْجِدِ الْأَكْبَرِ فَلَا، فَإِنَّ جَدِّي ع نَهَى رَجُلًا يَبْرِي مِشْقَصًا ^(۱) فِي الْمَسْجِدِ.

حلبی می‌گوید: از امام صادق ع سؤال کرد: آیا جایز است مرد اسلحه خودش را در مسجد آویزان کند، فرمود: بله ولی در مسجد بزرگ (جامع) این کار را نکند. همانا جدم نهی کرد مردی را که در مسجد چوب (تیر) برای سلاح خود می‌تراسید.

۲. عبد الله بن الحسن عن جده علی بن جعفر عن أخيه موسى بن جعفر ع قال: سَأَلَتُهُ عَنِ الشَّيْفِ هَلْ يَصْلُحُ أَنْ يُعَلِّقَ فِي الْمَسْجِدِ؟ فَقَالَ: أَمَّا فِي الْقِبْلَةِ فَلَا وَأَمَّا فِي جَانِبِ فَلَا بَأْسَ. ^(۳)

علی بن جعفر می‌گوید از برادرم امام موسی کاظم ع سؤال کرد: آیا جایز است شمشیر خود را در مسجد آویزان کرد؟ امام فرمود: اگر در طرف قبله نباشد اشکالی ندارد.

۱. المشقص: نصل السهم إذا كان طويلاً غير عريض. لسان العرب، ج ۷، ص ۴۹ - ۴۸.

۲. الكافي، ج ۳، ص ۳۶۹، ح ۴ / النهذيب، ج ۳، ص ۲۵۳، ح ۱۵، محمد بن احمد بن يحيى عن احمد بن محمد عن أبيه عن ابن أبي عمر... مثله. سند شیخ طوسی به محمد بن احمد بن يحيى در صفحه ۷۳ ذکر شده است. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۱۲، ح ۶۳۹۵ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۲۶۴.

۳. قرب الانساد، ص ۱۲۰ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۶۳۶۰ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۶۳، ح ۱۸.

« س

۲۱۷

سلام کردن در مسجد

۱ . محمد بن علی ماجیلیویه (رضی الله عنہ) عن عمه محمد بن أبي القاسم عن هارون بن مسلم عن مساعدة بن صدقه عن جعفر بن محمد عن أبيه عليه السلام قال: لا تُسلِّمُوا... وَ عَلَى الْمُصَلِّ وَ ذَلِكَ لِأَنَّ الْمُصَلِّ لا يُسْتَطِعُ أَنْ يَرُدُّ السَّلامَ لِأَنَّ التَّشْلِيمَ مِنَ الْمُسْلِمِ تَطْوِعٌ وَ الرَّدُّ عَلَيْهِ فَرِيضَةٌ... ^(۱)

امام صادق عليه السلام از پدرش نقل می‌کند که فرمود: به نمازگزار سلام نکنید، زیرا نمازگزار نمی‌تواند پاسخ سلام را دهد، چون سلام کردن از سوی مسلمان مستحب است ولی جواب آن، واجب است.

۲ . عبدالله بن جعفر (فی قرب الأسناد) عن الحسن بن ظريف عن الحسين ابن علوان عن جعفر بن محمد عليه السلام قال: كُنْتُ أَسْعَمُ أَبِي يَقُولُ: إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ وَالْقَوْمُ يُصَلِّوْنَ فَلَا تُسْلِمْ عَلَيْهِمْ وَ سَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ عليه السلام ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِكَ وَإِذَا دَخَلْتَ عَلَى قَوْمٍ جُلُوسٍ يَتَحَدَّثُونَ فَسِلِّمْ عَلَيْهِمْ.

امام صادق عليه السلام می‌فرماید: شنیدم پدرم می‌فرمود: هنگامی که به مسجدالحرام داخل شدی و مردم در حال به جای آوردن نماز بودند به آنان سلام نکن، بلکه بر پیامبر سلام و درود بفرست و به نماز مشغول شو، ولی اگر بر جمعی وارد شدی که مشغول سخن گفتن هستند بر آنان سلام کن.

۱ . المخلص، ج ۲، ص ۴۸۴، ح ۵۷ / وسائل الشيعة، ج ۷، ص ۲۷۰، ح ۹۳۰۹ و ح ۱۲، ص ۵۱، ح ۱۵۶۱۷ / مستدرک الوسائل، ج ۵، ص ۴۲۳، ح ۶۲۵۴ / بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۹ / روضة الراعن، ج ۲، ص ۴۵۸ .

۲ . وسائل الشيعة، ج ۷، ص ۲۷۰، ح ۹۳۱۰ / قرب الأسناد، ص ۴۵ / بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۷ .

٣ . محمد بن مکی الشهید فی (الذکری) قال: روی البزنطی عن البارق علیہ السلام قال: اذا دخلت المسجد والناس یصلون فسلم عليهم و اذا سلم عليکم فاردد فانی افعّلُ و انَّ عماربن یاسر مَرَّ علی رسول الله عَلَيْهِ السَّلَامُ و هو یصلی فقال: السلام عليك يا رسول الله و رحمة الله و برکاته فرد علیه السلام.^(۱)

شهید اول در کتاب ذکری نقل می‌کند که بزنطی از امام باقر علیہ السلام روایت فرموده که: هرگاه وارد مسجد شدی و مردم در حال خواندن نماز بودند بر آنان سلام کن و اگر بر تو نیز در مسجد سلام شد جواب بد و من چنین می‌کنم. همانا عمار فرزند یاسر بر رسول خدا علیه السلام در حال نماز عبور کرد و به آن حضرت سلام کرد و حضرت جواب دادند.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود در دو روایت اول از سلام کردن بر نمازگزار در هنگام ورود به مسجد نهی شده است و در روایت سوم نه تنها اجازه داده شده است بلکه سیره نبی مکرم اسلام نیز به آن ضمیمه شده است از این رو فقهای ما در جمع بین روایات فرموده‌اند که روایت ناهیه بر کراحت سلام حمل می‌شود. بنابراین سلام کردن در مسجد نظیر سایر مکان‌ها امری مستحب و مورد سفارش و تأکید است ولی سلام کردن هنگام نماز و به افراد نمازگزار مکروه است.

۱ . وسائل الشیعه، ج ٧ ، ص ٢٧١ ، ح ٩٣١١ / الذکری، ص ٢١٨ / بحار الأنوار، ج ٨١ ، ص ٣٠٦ .

ش

شعر در مسجد

۱. محمد بن علی بن محبوب عن محمد بن أَمْمَاد الْهَاشِمِيِّ عَنِ الْعَفَرَكِيِّ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: سَأَلَتْهُ عَنِ الشِّعْرِ أَيْضُلُحُ أَنْ يُشَدَّ فِي الْمَسْجِدِ؟ قَالَ: لَا يَأْسَ وَسَأَلَتْهُ عَنِ الصَّائِمِ أَيْضُلُحُ أَنْ تُشَدَّ فِي الْمَسْجِدِ قَالَ: لَا يَأْسَ. (۱)

علی بن جعفر می‌گوید: از برادرم امام موسی کاظم علیه السلام درباره انشاد شعر در مسجد پرسیدم؟ فرمود: اشکالی ندارد. و سؤال کردم از گمشده، که آیا جایز است در مسجد اعلام شود؟ فرمود: اشکالی ندارد.

۲. احمد بن محمد عن الحسن بن محبوب عن عبد الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَاجِ عن جعفر بن ابراهیم عن عَلِيٍّ بْنِ الْحُسْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ سَعَطْتُمُوهُ يُشَدُّ الشِّعْرُ فِي الْمَسَاجِدِ فَقُولُوا فَصَّ اللَّهُ فَالَّهُ أَكَبَرُ! أَنَّا نُصِبِّ الْمُسَاجِدَ لِلْقُرْآنِ. (۲)

۱. التهذيب، ج ۳، ح ۲۴۹، ص ۲۴۹. سند شیخ طوسی به محمد بن علی بن محبوب در صفحه ۷۱ ذکر شد.
وسائل الشیعة، ج ۵، ح ۲۴۹، ص ۶۳۶۲ / بحار الانوار، ج ۱۰، ص ۲۷۱ / مسائل علی بن جعفر علیه السلام، ص ۱۵۶.
۲. التهذيب، ج ۳، ح ۲۵۹، ص ۴۵. سند شیخ به احمد بن محمد در صفحه ۷۲ ذکر شد. الکافی، ج ۳، ح ۳۶۹، محمد بن یحیی عود الحمد بن محمد عن ابن محبوب مثله. / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۱۳، ح ۶۳۶۱ / بحار الانوار، ج ۸۰، ص ۳۶۳.

رسول خدا^{علیه السلام} فرمود: هرگاه شنیدید کسی در مسجد شعر می‌سراید به او بگویید خداوند دهانت را بشکند! همانا مساجد برای قرآن ساخته شده‌اند.

۳. روی عن شعیب بن واقد عن الحسین بن زید، عن الصادق جعفر بن محمد، عن أبيه، عن آبائے عن امیر المؤمنین^{علیہ السلام} قال: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْمَسَاجِدِ... وَنَهَى عَنْ أَنْ يُشَنِّدَ الشِّعْرَ... (۱)

امام علی^{علیه السلام} می‌فرماید: پیامبر خدا نهی فرمود از اینکه در مساجد شعر انشاد بشود.

در منابع اهل سنت

۳. حدثنا أبواليمان الحكم بن نافع عن شعيبٍ عن الزهرىٍّ عن أبو سلمة بن عبد الرحمن بن عوف أنه سمع حسان بن ثابت الأنصارىً يَسْتَشْهِدُ أبا هريرةً: أَشْدُكُ اللَّهَ، هَلْ سَعْتُ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: يا حَسَانُ أَجِبْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، اللَّهُمَّ أَيْدِهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ؟ قَالَ أَبُو هَرِيرَةَ: تَعَمْ. (۲)

عبدالرحمن بن عوف می‌گوید: شنیدم حسان بن ثابت به سخنان پیامبر^{علیه السلام} در مورد خودش به أبا هريرة استشهاد می‌کند: تو را به خدا سوگند! آیا از رسول خدا^{علیه السلام} شنیده‌ای که فرمود: ای حسان مرا اجابت کن، خداوندا او را به روح القدس تایید کن؟ ابو هریره گفت: آری.

۴. حدثنا قتيبة عن الليث عن ابن عجلان عن عمرو بن شعيبٍ عن أبيه عن جده عن رسول الله علیه السلام أنه نهى عن تناشد الأشعار في المسجد و عن الأبيع والاشتراء فيه. (۳)

رسول خدا^{علیه السلام} طبق این روایت از انشاد شعر در مسجد و خرید و فروش در آن نهی فرمود.

۱. من لايحضره النفيه، ج ۴، ص ۸ - ۳، ح ۴۹۶۸. سند شیخ صدوق به شعیب بن واقد در صفحه ۷۴ ذکر شد.
وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۱۴، ۶۳۶۳ / بحار الانوار، ج ۸۱، ص ۱۲.

۲. صحيح البخاري، كتاب الصلاة، ص ۹۹، ح ۴۵۳ / در سن ترمذی، ج ۲، ص ۴۸، تحت عنوان: الرخصة في انشاد الشعر الحسن في المسجد، با تفاوت در سند نظیر این روایت را نقل می‌کند.
سن الترمذی، أبواب الصلاة، ص ۱۰۲، ح ۳۲۲ / سنن النسائي، ج ۲، ص ۴۸.

۵. حدثنا ابن أبي خلف وأحمد بن عبدة، المعن، قالا: ثنا سفيان بن عيينة، عن الزهري، عن سعيد قال: مَرَّ عُمَرٌ بِحَسَنٍ وَ هُوَ يُشَدِّدُ فِي الْمُسْجِدِ، فَلَاحِظَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: قَدْ كُنْتُ أَنْشَدُ وَ فِيهِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ.^(۱)

سعید می‌گوید: عمر از کنار حسان که در مسجد پیامبر شعری خواند گذشت و از روی خشم نیم‌نگاهی به او کرد؟ حسان گفت: من در این مسجد نزد بهتر از تو (پیامبر ﷺ) شعر می‌خواندم.

۶. حدثنا محمد بن سليمان المصيصي، ثنا ابن أبي الزناد، عن أبيه. عن عروة و هشام عن عروة عن عائشة رضى الله عنها، قالت: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَصْعُبُ لِحِسَانٍ مِنْبَرًا فِي الْمُسْجِدِ فَيَقُولُ عَلَيْهِ يَهْجُو مَنْ قَالَ فِي رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ رُوحَ الْقَدْسِ مَعَ حِسَانٍ مَا تَأْفَعَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامِ.^(۲)

عاشه می‌گوید: پیامبر ﷺ برای حسان در مسجد منبری می‌گذاشت و او بر روی آن می‌ایستاد و بدگوی رسول خدا ﷺ را هجو می‌کرد و آن حضرت می‌فرمود: تازمانی که حسان به دفاع از پیامبر بر می‌خیزد روح القدس با اوست.

یک روایت دیگر در بحث «خرید و فروش در مسجد» ذکر شد.

۱. سنن أبي داود، ج ۴، ص ۳۰۵، ح ۵۰۱۳.

۲. همان، ح ۵۰۱۵.

«ش

۲۲۳

ط

طلاکاری مسجد

۱. القطب الراوندی فی لب الباب قال: قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا تُنْزِحُرُّ فُو مَسَاجِدَكُمْ كَمَا رَحْرَقْتِ الْيَهُودُ^(۱)
وَالنَّصَارَى بِعَهْمِهِمْ:

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: مساجد خود را با طلا زینت نکنید همچنانکه یهود و نصارا
معابد خود را با طلا زینت نمودند.

۲. عن عبدالله بن مسعود قال: دَخَلْتُ أَنَا وَ حَمْسَةً رَهْطٍ مِنْ أَصْحَابِنَا يَوْمًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ...
يَا ابْنَ مَسْعُودٍ مَا يُنْفِعُ مَنْ يَتَّبَعُ فِي الدُّنْيَا إِذَا أُخْلِدَ فِي النَّارِ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ هُمْ عَنِ
الآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ^(۲) يَعْلَمُونَ الدُّورَ وَ يُشَيَّدُونَ الْقُصُورَ وَ يُرْجِحُونَ الْمَسَاجِدَ...^(۳)

عبدالله بن مسعود نقل می کند که روزی من و پنج گروه از اصحاب بر رسول خدا ﷺ وارد
شدیم... [حضرت خطاب به من فرمودند]: ای ابن مسعود! چه سودی از بهره دنیا می برد کسی که
همیشه در آتش خواهد بود؟ «تنها ظاهری از این زندگی دنیوی را می دانند و از آخرت غافلند»
خانه ها می سازند و قصرها برپا می کنند و مساجد را با طلا زینت می کنند.

۱. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۱، ح ۳۸۱۰.

۲. روم: ۷.

۳. مکارم الأخلاق، ص ۴۴۸ / مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۳۲۷ / بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۹۹.

٣ . وَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَصَاحِفَ حُلْيَّثُ وَالْمَسَاجِدَ رُبْيَّثُ وَالْمُنَارَةَ طُوَّلَتْ وَ اتَّخِذَ الْقُرْآنَ مَزَامِيرُ وَالْمَسَاجِدُ طُرْقًا ، الْمُؤْمِنُ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ أَعَزُّ مِنَ الْكَبِيرِيْتِ الْأَهْمَرِ . أَمَا إِنَّ مَسَاجِدَهُمْ مُرَخَّرَفَةٌ وَ أَبْدَانُهُمْ نَقِيَّةٌ وَ قُلُوبُهُمْ أَنَّى مِنَ الْجِيَّفَةِ .^(۱)

پیامبر خدا ﷺ فرمودند: هنگامی که دیدید قرآن‌ها را آراسته و مساجد را تزیین نموده و مناره‌ها را طولانی بنا می‌کنند و قرآن را به صورت شعر و با حالت آواز می‌خوانند و مساجد را راه عبور قرار می‌دهند مؤمن در آن زمان از طلای سرخ و خالص کمیاب‌تر است. مساجد آنان آراسته و بدن‌هایشان پاکیزه ولی دل‌های آنان از مردار آلوده‌تر است.

٤ . مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ اصحابِهِ وَ عَلَىٰ بْنِ ابْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِيهِ حَمْزَةَ عَنْ حَمْرَانَ قَالَ أَبُو عِبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ... وَ رَأَيْتُ الْمَسَاجِدَ قَدْ رُخْرِفَتْ عَسِيرٌ . جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِيهِ حَمْزَةَ عَنْ حَمْرَانَ قَالَ أَبُو عِبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ... وَ رَأَيْتُ الْمَسَاجِدَ قَدْ رُخْرِفَتْ امام صادق علیه السلام [در این روایت نشانه‌هایی را ذکر و شیعیان را از ورود در آنها یا همراهی با آن منع می‌کنند یکی از نشانه‌ها اینست که] فرمودند: و دیدی که مساجد را با طلا تزیین می‌نمایند.

٥ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ ابْرَاهِيمَ بْنُ اسْحَاقَ عَنْ عَبْدِالْعَزِيزِ بْنِ يَحْيَىِ الْجَلَوْدِيِّ بِالْبَصْرَةِ عَنْ الحَسَنِ بْنِ مَعَاذِ عَنْ قَيْسِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ يُونُسِ بْنِ أَرْقَمِ عَنْ أَبِيهِ سِيَارِ الشَّيْبَانِيِّ عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ مَزَاحِمٍ عَنِ النَّزَالِ بْنِ سِيرَةٍ قَالَ : حَطَّبَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ فَحَمَدَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَصَلَّى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ وَآتَيْهِ ثُمَّ قَالَ : سَلُوْنِي أَئِهَا النَّاسُ قَبْلَ أَنْ تَسْقُدُونِي شَلَاثًا . فَقَامَ إِلَيْهِ صَعْصَعَةُ بْنُ صُوْحَانَ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَتَى يَخْرُجُ الدَّجَالُ ؟ فَقَالَ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ... وَ حُلْيَّتِ الْمَصَاحِفُ وَ رُخْرِفَتِ الْمَسَاجِدُ وَ طُوَّلَتِ الْمُنَارَاتُ^(۳)

١ . روضة الاعظين، ج ٢ ، ص ٣٣٨ .

٢ . الكافي، ج ٨ ، ص ٤٠ ، ح ٧ / وسائل الشيعة، ج ١٦ ، ص ٢٧٧ ، ح ٢١٥٥٤ / بحار الأنوار، ج ٥٢ ، ص ٢٥٧ .

٣ . كمال الدين، ج ٢ ، ص ٥٢٦ - ٥٢٥ / بحار الأنوار، ج ٥٢ ، ص ١٨٢ - ١٩٣ / مستدرک الوسائل، ج ١٢ ، ص ٣٢٧ ، ٣٢٦ ، ح ١٤٢١٤ .

نزل بن سیره نقل می‌کند که: امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیہ السلام برای ما خطبه خواند [سخنرانی کرد] و حمد و ثنای الهی را بر زبان آورد و بر پیامبر و آلش درود فرستاد و آنگاه سه مرتبه فرمود: ای مردم! قبل از اینکه مرا از دست بدھید، هر چه می‌خواهید بپرسید؟ پس صعصعه بن صوحان برخاست و گفت: ای امیرالمؤمنین علیہ السلام، دجال در چه هنگامی خروج می‌کند؟ حضرت به او فرمود: [نشانه‌های زیادی را در روایت ذکر می‌کند که ما به محل بحث اکتفا کردیم] هنگامی که قرآن‌ها را بیارایند و مساجد را با طلا تزیین کنند و مناره‌های بلند برپا سازند.

۶. حدثنا الحسين بن احمد بن ادريس عن ابيه عن ابوسعيد سهل بن زياد الأدمي الرازي عن محمد بن آدم الشيباني عن أبيه آدم بن أبي اياس عن المبارك بن فضالة عن وهب بن منبه رفعه عن ابن عباس قال: قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم لَمَّا عُرِجَ بِإِلَيْ رَبِّيْ جَلَّ جَلَّهُ... وَرُخْرَقَتِ الْمَسَاجِدُ... (۱) رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: در شب معراج چون به نزد خدای خودم رفتم [مطلوب زیادی به حضرت گفته شد یکی از آن مطالب که از علائم خروج و ظهور امام عصر علیہ السلام به شمار آمده اینست که] و مساجد را با طلا تزیین نمایند.

روايات اهل سنت

۱. حدثنا جباره بن المغلس عن عبدالکریم بن عبد الرحمن عن أبي اسحاق عن عمرو بن میمون عن عمر بن الخطاب قال: قال رَسُولُ اللهِ صلی الله علیه و آله و سلم مَا سَاءَ عَمَلُ قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا رَخْرُقُوا مَسَاجِدَهُمْ. (۲) رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: هرگز قومی بدکار نشد مگر اینکه مسجدهایشان را تزیین کردند.

۱. کمال الدین، ج ۱، ص ۲۵۰ - ۲۵۱ / بحار الأنوار، ج ۵۲، ص ۲۷۶ - ۲۷۷.

۲. سنن ابی ماجه، ج ۱، ص ۲۴۵ - ۲۴۴، ح ۷۴۱.

۲۲۷

« ب »

طلب حاجت در مسجد

۱. الحسين بن محمد عن احمد بن اسحاق عن سعدان بن مسلم عن معاوية بن عمار عن ابی عبدالله علیہ السلام قال: کانَ أَبِي إِذَا طَلَّبَ الْحَاجَةَ طَلَّبَهَا عِنْدَ رَوَالِ الشَّمْسِ فَإِذَا أَرَادَ ذَلِكَ قَدَّمَ شَيئًا فَتَصَدَّقَ بِهِ وَشَمَّ شَيئًا مِنْ طَبِيبٍ وَرَاحَ إِلَى الْمُسْجِدِ وَدَعَا فِي حَاجَتِهِ بِمَا شَاءَ اللَّهُ .^(۱)

از امام صادق علیہ السلام روایت شده که فرمود: پدرم هرگاه می خواست حاجتی طلب کند، به هنگام زوال خورشید طلب می کرد و هرگاه آن را اراده می کرد، ابتدا صدقه می داد و مقداری عطر استفاده می کرد و سپس به مسجد می رفت و در طلب حاجتش از خداوند متعال دعا می کرد به آنچه که خدا بخواهد.

۲. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد بن عیسی عن علی بن الحکم عن ابی کهمس قال: سِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلِيِّهِ السَّلَامَ يَقُولُ: دَخَلَ رَجُلٌ الْمُسْجِدَ فَابْتَدَأَ قَبْلَ الشَّنَاءِ عَلَى اللَّهِ وَالصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ عَلِيِّهِ السَّلَامَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيِّهِ السَّلَامُ عَاجِلُ الْعَدْدِ رَبَّهُ ثُمَّ دَخَلَ آخَرَ فَصَلَّى وَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ عَلِيِّهِ السَّلَامَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيِّهِ السَّلَامُ سَلْ تُعْلَمُ مُؤْمِنٌ قَالَ: إِنَّ فِي كِتَابِ عَلِيٍّ عَلِيِّهِ السَّلَامِ إِنَّ الشَّنَاءَ عَلَى اللَّهِ وَالصَّلَاةُ عَلَى رَسُولِهِ قَبْلَ الْمُسْأَلَةِ وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَأْتِي الرَّجُلَ يَطْلُبُ الْحَاجَةَ فَيَحْبُّ أَنْ يَقُولَ لَهُ خَيْرًا قَبْلَ أَنْ يَسْأَلَهُ حَاجَتَهُ .^(۲)

ابی کهمس می گوید: از امام صادق علیہ السلام شنیدم که می فرمود: مردی وارد مسجد شد و قبل

۱. الكافی، ج ۲، ص ۴۷۸ - ۴۷۷، ح ۷ / وسائل الشیعہ، ج ۷، ص ۶۷، ح ۸۷۴۵ / بحار الانوار، ج ۸۰، ص ۳۶۱ /

مکارم الأخلاق، ص ۲۷۱ / عدة الداعی، ص ۵۶ .

۲. الكافی، ج ۲، ص ۴۸۵، ح ۷ .

از شای‌الهی و درود بر پیامبر ﷺ نماز را آغاز کرد. رسول خدا ﷺ فرمود: این بنده در ملاقات با خدای خود عجله کرد. سپس مردی دیگر وارد شد و خدای عزو جل را ستود و ثنا گفت و بر رسول خدا ﷺ درود فرستاد و پیامبر اکرم ﷺ فرمود: ای مرد، هر چه می‌خواهی از خدا درخواست کن تا به تو داده شود، آنگاه امام صادق علیه السلام افزود: در کتاب علیه السلام آمده است: همانا شای خدا و درود بر رسولش قبل از درخواست است و اگر یکی از شما نزد مردی بباید تا از او حاجتی بطلبد، دوست دارد پیش از اظهار حاجتش سخنی نیکو به او بگوید.

٣. الحسين بن محمد الاشعري عن معلى بن محمد عن على بن ابي طلحه عن سعد بن مسلم عن بعض اصحابنا عن أبي عبدالله علیه السلام قال: كَانَ رَجُلٌ بِالْمَدِينَةِ يَدْخُلُ مَسْجِدَ الرَّسُولِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: اللَّهُمَّ أَنِسْ وَحْشَتِي وَحَدْتِي وَأَرْزُقْنِي جَلِيسًا صَالِحًا فَإِذَا هُوَ يَرْجُلُ فِي أَفْعَى الْمَسْجِدِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَقَالَ لَهُ مَنْ أَنْتَ يَا عَبْدَ اللَّهِ فَقَالَ أَنَا أَبُو ذَرٌ فَقَالَ الرَّجُلُ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ! فَقَالَ أَبُو ذَرٌ وَلَمْ تُكَبِّرْ يَا عَبْدَ اللَّهِ فَقَالَ: إِنِّي دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَدَعَوْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُؤْنِسَ وَحْشَتِي وَأَنْ يَصِلَّ وَحَدْتِي وَأَنْ يَرْزُقْنِي جَلِيسًا صَالِحًا فَقَالَ لَهُ أَبُو ذَرٌ: أَنَا أَحَقُّ بِالْتَّكْبِيرِ مِنْكَ إِذْ كُنْتُ ذَلِكَ الْجَلِيسَ فَإِنِّي سَعَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامَ يَقُولُ: أَنَا وَأَنْتُ عَلَى تُوزَعِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَقَّ يَعْرُغُ النَّاسُ مِنَ الْجِنَابِ قُمْ يَا عَبْدَ اللَّهِ فَقَدْ تَهَى السُّلْطَانُ عَنْ مُجَالَسِي. (١)

امام صادق علیه السلام می‌فرمایند: مردی در مدینه بود و وارد مسجد پیامبر شد و گفت: خداوندا مرا از تنهایی رهایی ده و برایم همدی برسان و همنشینی صالح نصیم کن، که ناگاه مردی را در گوشۀ مسجد دید و به او سلام کرد و گفت: ای بندۀ خدا، تو کیستی؟ گفت: من ابوذر هستم. آن مرد گفت: الله اکبر، الله اکبر! ابوذر پرسید: ای بندۀ خدا چرا تکبیر می‌گویی؟ او گفت: وارد مسجد شدم و از خدای عزو جل خواستم که مرا از تنهایی رهایی بخشد و همدی برایم برساند و همنشینی صالح نصیم گرداند. ابوذر به او گفت: اگر آن همنشین من باشم بی تردید به تکبیر گفتن از تو سزاوارترم، همانا من از رسول خدا ﷺ شنیدم که می‌فرمود: من و شما روز قیامت در باغی هستیم تا مردم از حساب خود فارغ شوند، ای بندۀ خدا، برخیز که خلیفه؛ مردم را از همنشینی با من نهی کرده است.

١. الكافی، ج ٨، ص ٣٠٧، ح ٤٧٨ / بحار الأنوار، ج ٢٢، ص ٤٠٣، ح ١٤ .

٤ . محمد بن مسعود عن عبدالله بن محمد بن خالد عن الحسن بن علي الحنفی عن علي بن عقبة عن داود بن فرقد قال: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَرِضْتُ لِي إِلَى رَبِّي تَعَالَى حَاجَةً فَهَجَرْتُ فِيهَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَكَذَلِكَ كُنْتُ أَفْعُلُ إِذَا كُنْتُ أَفْعُلُ إِذَا عَرِضْتُ لِي الْحَاجَةُ... (١)

امام صادق علیه السلام فرماید: حاجتی برای من به پیشگاه خداوند متعال پیش آمد، پس به مسجد رفتم و همواره هنگامی که برای من حاجتی پیش آید، این‌گونه عمل می‌کنم [به مسجد می‌روم و از خدایم طلب می‌کنم].

در متون اهل سنت

١ . حدثنا ابو بکر بن ابی شیبۃ عن عبدالله بن غیر. ح و حدثنا ابن نیر عن عثمان بن حکیم عن عامر بن سعید عن ابیه: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ أَقْبَلَ ذَاتَ يَوْمٍ مِنَ الْعَالِيَةِ حَتَّىٰ إِذَا مَرَّ بِمَسْجِدِ بَنِي مُعَاوِيَةَ، دَخَلَ فَرَكِعَ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ وَصَلَّى نَعْمَةً وَدَعَا رَبَّهُ طَوِيلًا ثُمَّ أَنْصَرَفَ إِلَيْنَا فَقَالَ عَلَيْهِ اللَّهُ أَكَبَرُ: سَأَلْتُ رَبِّي شَلَاثًا فَأَعْطَانِي ثَسَنْيَ وَمَعْنَيَ وَاحِدَةً، سَأَلْتُ رَبِّي أَلَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالسَّيِّئَاتِ فَأَعْطَانِيهَا وَسَأَلْتُهُ أَلَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالْغَرْقِ فَأَعْطَانِيهَا وَسَأَلْتُهُ أَلَا يَجْعَلَ بَأْسَهُمْ بِيَمِّهُمْ فَنَعْنَيْهَا. (٢)

عامر بن سعد از پدرش نقل می‌کند که وجود مقدس نبی اکرم علیه السلام روزی از طرف بالا می‌آمد تا اینکه به مسجد بنی معاویه رسید. حضرت داخل مسجد شد و دو رکعت نماز خواند و ما نیز با او خواندیم و به درگاه خداوند، بسیار طولانی دعا کرد، سپس به طرف ما برگشت و فرمود: سه چیز از خدای خود طلب کردم که دو چیز آن را به من داد و یکی را از من منع کرد. درخواست کردم امّت را در این سال هلاک نکند، پس عطا کرد به من و درخواست کردم که در بین آنان دشمنی و کینه واقع نشود، پس منع کرد مرا از این سومی.

١ . رجال الکشی، ص ٢٣١ / بحار الأنوار، ج ٦٩، ص ١٨٠، ح ٨ / تفسیر العیاشی، ج ٢، ص ٢٩.

٢ . صحيح مسلم، ج ٨، ص ١٧١ و حدثنا أبی عمر عن مروان بن معاویة عن عثمان بن الحکیم الانصاری عن عامر بن سعد عن ابیه أَنَّهُ أَقْبَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَمَرَّ بِمَسْجِدِ بَنِي مُعَاوِيَةَ بِمَثَلِ ذَلِكِ. / همان، ص

١٧٢ / مسند احمد، ج ١، ص ١٨٢ - ١٨١ / کنز العمال، ج ١٤، ص ٥١ - ٥٠.

۲. أخبرنا عمرو بن يزيد أبو بريدة البصري عن عبد الصمد بن عبد الوارث قال حدثنا أبي عن حسين المعلم عن ابن بريدة عن حنظلة بن علي أن محجن بن الأدرع حدثه أن رسول الله ﷺ دخل المسجد إذا رجُل قد قضى صلاتة وهو يتشهد فقال: اللهم إني أشألك يا الله بأنك الواحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا أحد أن شغرتني ذنوبي إنك أنت الغفور الرحيم فقال رسول الله ﷺ قد غفر له ثلاثاً^(۱)

محجن نقل می کند که پیامبر خدا ﷺ وارد مسجد شد، در این هنگام مردی که نمازش را خوانده بود شهادت می داد و می گفت: بار خدایا درخواست می کنم از تو ای که یکتا و یگانه و بی نیاز هستی، کسی که (هرگز) نزاد و زاده نشد و برای او هیچ گاه شبیه و مانندی نبوده است، اینکه گناهانم را ببخشایی، همانا تو فقط بخشند و مهربانی. رسول خدا ﷺ فرمود: خداوند سه مرتبه او را بخشد.

۳. حدثنا محمد عن أبو ضمرة انس بن عياض عن شريك بن عبد الله بن أبي غرأنه سمع انس بن مالك يذكر: أن رجلاً دخل يوم الجمعة من بابِ كان وْجَاهَ الْمُنْبِرِ وَ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فاستقبل رسول الله ﷺ قائماً فقال: يا رسول الله ﷺ هَلَكَتِ الْمَوْاتِي وَ انْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُعْيَّنَا، قال: فرفع رسول الله يديه فقال: اللهم اسقنا، اللهم اسقنا. قال أنس... .^(۲)

انس بن مالک نقل می کند: مردی روز جمعه از در رو بروی منبر وارد مسجد شد و رسول خدادار حال ایستاده خطبه می خواند، آمد و در مقابل حضرت ایستاد و گفت: چهار پایان هلاک شدند، باران قطع گردیده است. از خداوند بخواه باران فرو فرستند. راوی می گوید: رسول خدا ﷺ دستهایش را به سوی آسمان برداشت و گفت: بار خدایا سیراب مان کن، بار خدایا سیراب مان کن، بار خدایا سیراب مان کن، انس می گوید... (روایت طولانی است).

۱. سنن النسائي، ج ۳، ص ۵۲.

۲. صحيح البخاري، ج ۲، ص ۱۶ و ۱۷ / ونظيره في النسائي، ج ۳، ص ۱۵۸ - ۱۵۹ / در صحيح مسلم: حدثنا يحيى بن يحيى و يحيى بن ايوب و قتيبة و ابن حجر عن اسماعيل بن جعفر عن شريك بن ابي نهر عن انس بن مالك مثله. ج ۳، ص ۲۴.

طلب خیر کردن در مسجد

۱. محمدبن یحیی عن احمد بن محمد عن ابن فضال قال: سَأَلَ الْحَسَنُ بْنُ الْجَهْمِ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِإِنِّي أَشْبَاطَ فَقَالَ مَا تَرَى لَهُ وَابْنُ أَشْبَاطٍ حَاضِرٌ وَنَحْنُ جَمِيعًا يَرْكَبُ الْبَرَأَ أَوَالْبَحْرَ إِلَى مِصْرَ فَأَخْبَرَهُ بِخَيْرِ طَرِيقِ الْبَرِّ وَأَئَتِ الْمَسْجِدَ فِي غَيْرِ وَقْتٍ صَلَاةً الْفَرِيْضَةَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَاسْتَخَرَ اللَّهَ مِائَةَ مَرَّةً ثُمَّ أَنْظَرَ أُمُّ شَيْءٍ يَقْعُدُ فِي قَبْلِكَ فَاعْمَلْ بِهِ وَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ الْبَرُّ أَحَبُّ إِلَيْهِ قَالَ وَإِلَيَّ^(۱).

طبق این روایت حسن بن جهم از امام رضا علیه السلام سؤال می‌کند. - برای ابن اسباط در حالی که خود او هم حاضر بوده است - که ما می‌خواهیم مسافرت برویم؛ از طریق خشکی برویم یا دریا؟! کدام یک بهتر است، امام فرمود: خشکی بهتر است. و فرمود: در غیر وقت نماز به مسجد بیا و دو رکعت نماز بگذار و صد مرتبه از خداوند طلب خیر کن، سپس بین چه چیزی در قلبت واقع می‌شود و به همان عمل کن. حسن بن جهم می‌گوید: خشکی در نزد من محبوب تر است. امام علیه السلام فرمود: و در نزد من.

۲. علی بن ابراهیم عن أبيه عن ابن اسباط و محمد بن أَمْدَنْ عن موسى بن القاسم البجلي عن علی بن أَشْبَاط قال: قُلْتُ لِأَبِي الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ جَعَلْتُ فِدَاكَ مَا تَرَى آخُذُ بَرَأً أَوْ بَحْرًا فَانْطَرَقَنَا مَخْوفٌ شَدِيدٌ الْخَطَرِ فَقَالَ اخْرُجْ بَرَأً؛ وَ لَا عَلَيْكَ أَنْ تَأْتِيَ مَسْجِدَ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَتُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ فِي غَيْرِ وَقْتِ فَرِيْضَةٍ ثُمَّ لَتَسْتَخِرُ اللَّهَ مِائَةَ مَرَّةٍ وَ مَرَّةً ثُمَّ تَسْتَطُرُ فَإِنْ عَرَمَ اللَّهُ لَكَ عَلَيْهِ الْبَحْرِ فَقُلْ لَذِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قَالَ ارْكُبَا

۱. الکافی، ج ۳، ص ۴۷۱، ح ۴ / وسائل الشیعہ، ج ۸، ص ۶۴، ح ۱۰۰۹۶.

فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرًا هَا وَ مُرْسَاهَا أَنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ...^(۱) وَ أَنَّ حَرَجْتُ بِرَأْيِ قَوْلِ الَّذِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ:
سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَ مَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُقْلِبُونَ^(۲) فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ يَقُولُهَا عِنْدَ
رُؤْكُوبِهِ فَيَقُولَ مِنْ بَعْدِهِ أَوْ دَائِيَةً فَيَصِيبُهُ شَيْءٌ يَأْذِنُ اللَّهُ.^(۳)

در این روایت [برخلاف روایت قبل] خود علی بن اسباط می‌گوید به امام رضا علیه السلام عرض کرد: فدایت شوم، چه می‌بینی در اینکه از طریق خشکی به مسافرت برویم یا از طریق دریا، این مسافرت خطرهای سخت و حشتناک دارد؟ امام فرمود: از خشکی بروید و چه اشکال دارد (قبل از تصمیم گرفتن در انتخاب مسیر) به مسجد پیامبر آنید و در غیر وقت نمازهای واجب دو رکعت نماز بخوانید و صد و یک بار از خداوند طلب خیر کنید. پس ببینید چه در قلب شماست. اگر با کمک خداوند تصمیم بر دریا گرفتید پس بخوانید آیه شریفه را که خداوند فرمود: «سوار شوید در کشتی به نام خدا که حرکت و سکون و توقف کشتی در دست خداست. همانا پروردگار تو بخشنده و مهربان است». و اگر تصمیم بر خشکی گرفتید آیه شریفه: «پا ک و منزه است خدایی که این (وسیله و مرکب) را در تسخیر ما قرار داد در حالی که خود توان آن را نداشتم و ما به سوی پروردگار مان بر می‌گردیم»، را بخوانید همانا هیچ بنده‌ای نیست که هنگام سوار شدن آیه را بخواند و اتفاقی برای شتر یا چهارپا (یا وسیله نقلیه امروزی) بیفتند، و گزندی به آن فرد نمی‌رسد مگر با اذن خداوند [متعال].

۱. هود: ۴۱.

۲. زخرف: ۱۳.

۳. الکافی، ج ۳، ص ۴۷۱، ح ۵.

ع

عبور از مسجد

۱ . رُوی عن شُعَيْبِ بْنِ وَاقِدٍ عَنِ الْحُسْنِيِّ بْنِ زِيدٍ عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ، عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِيْنَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ - فِي حَدِيثِ الْمَنَاهِيِّ - قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ: لَا تَجْعَلُوا الْمَسَاجِدَ طُرُقاً حَتَّى تُصَلُّوا فِيهَا رَكْعَتَيْنِ. ^(۱)

امام صادق علیه السلام از پدران بزرگوارش نقل می‌کند که رسول خدا علیه السلام در حدیث مناهی فرمودند: مساجد را گذرگاه قرار ندهید، مگر اینکه دو رکعت نماز در آن به جای آورید.

۲ . وَ قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ: إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَصَاحِفَ حُلْيَيْثَ وَالْمَسَاجِدَ رُبَيْثَ وَالْمَنَارَةَ طُولَتْ وَ اتَّخِذَتِ الْقُرْآنُ مَزاِمِيرَ وَالْمَسَاجِدُ طُرُقاً. الْمُؤْمِنُ، فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ، أَعَزُّ مِنِ الْكُبْرِيَّاتِ الْأَهْمَرِ... ^(۲)

پیامبر خدا علیه السلام فرمود: زمانی که دیدید قرآن‌ها را آراسته و مساجد را تزیین نموده و مناره‌ها را طولانی بنا می‌کنند و قرآن را با آواز می‌خوانند و مساجد را گذرگاه خود قرار می‌دهند، مؤمن در آن زمان از طلای سرخ و خالص کمیاب‌تر است.

۱ . من لا يحضره الفقيه، ج ۴ ، ص ۳ ، ح ۴۹۶۸ . سند شیخ صدوق به شعیب بن واقد در صفحه ۷۴ ذکر شد. /

وسائل الشیعة، ج ۵ ، ص ۲۹۳ ، ح ۶۵۸۰ / بحار الأنوار، ج ۷۳ ، ص ۳۲۸ / الأمالى الصدوقة، ص ۴۲۲ .

۲ . روضة الاعظين، ج ۲ ، ص ۳۳۸ .

روايات اهل سنت

١ . حدثنا يحيى بن عثمان بن سعيد بن كثير بن دينار الحمصي عن محمد ابن حمير عن زيد بن جبيرة الأنباري عن داود بن الحسين عن نافع عن ابن عمر عن رسول الله ﷺ قال: خصال لا تُتَنَّعِّي في المسجد: لا يتَّخِذُ طَرِيقًا وَ لا يُشَهِّرُ فِيهِ سِلَاحٌ وَ لا يُبَصِّرُ فِيهِ بِقَوْسٍ وَ لا يُشَرِّ فِيهِ نَبْلٌ وَ لا يُمْرِّ فِيهِ بِلَحْمٍ فِيءٌ وَ لا يُضْرِبُ فِيهِ حَدًّا وَ لا يَقْتَصُ فِيهِ مِنْ أَحَدٍ وَ لا يُتَحَذَّلُ سُوقًا^(١)

از رسول خدا ﷺ روایت شده که فرمودند: خصلت‌هایی [امور و کارهایی] که انجام شان در مسجد سزاوار نیست عبارتند از: مسجد را گذرگاه قرار ندهد، سلاح و شمشیر در آن برخene نسازند، کمان‌ها را به حرکت در نیاورند و در آن تیراندازی نکنند و گوشتشی که احتمال آلوده کردن مسجد به وسیله آن می‌رود را از آن عبور ندهند، در آن اجرای حد و قصاص نکنند و مساجد را بازار کسب و کار خود نگیرند.

١ . سنن ابن ماجه، ج ١ ، ص ٢٤٧ ، ح ٧٤٨ .

« غ »

غذا خوردن در مسجد

۱. عن السندي بن محمد عن أبوالبخرى عن جعفر عن أبيه عليهما السلام: أَنَّ الْمَسَاكِينَ كَانُوا يَبِيُّونَ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَأَفْطِرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِيَاهُنَّ مَعَ الْمَسَاكِينِ الَّذِينَ فِي الْمَسْجِدِ ذَاتَ لَيَّانَةٍ عِنْدَ الْمِنْبَرِ فِي بُرْمَةٍ فَأَكَلَ مِنْهَا ثَلَاثُونَ رَجُلًا ثُمَّ رُدَّتْ إِلَى أَزْوَاجِهِ شَيْعَهُنَّ^(۱).

امام صادق علیه السلام از پدرش نقل می کند که: مساکین در زمان رسول خدا علیه السلام در مسجد بیتوته می کردند راوی می گوید: یک شب پیامبر علیه السلام در مسجد با آنان افطار کرد. از آن غذایی که پیامبر از آن تناول فرمود سی نفر خوردنند، سپس به زنان پیامبر علیه السلام بازگردانده شد و آنان را نیز سیر کرد.

۲. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن علی بن الحکم عن بعض اصحابنا قال: أَوْلَمْ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى عَلَيْهِ وَلِيَّةً عَلَى بَعْضِ وُلْدِهِ فَأَطْعَمَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ الْفَالُوذَاجَاتِ فِي الْجِفَانِ فِي الْمَسَاجِدِ وَالْأَزْقَفَ...^(۲).

امام موسی کاظم علیه السلام برای بعضی از فرزندانش ولیمه داد و اهالی مدینه را سه روز در مساجدها و بازارها با فالوده اطعام کرد.

۱. قرب الانسان، ص ۶۹ / بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۲۱۹.

۲. الكافي، ج ۶، ص ۲۸۱، ح ۱ / وسائل الشيعة، ج ۲۴، ص ۳۰۷، ح ۳۰۶۲۲ / بحار الأنوار، ج ۴۸، ص ۱۱۰، ح ۱۲.

۳. ابن ابی عمیر عن عبدالرحمن بن الحجاج عن ابی عبدالله علیہ السلام قال: أَفْطَرَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ عَشِيَّةً حَمِيسٍ فِي مَسْجِدٍ قُبَاباً... (۱)

امام صادق علیہ السلام می فرماید: رسول خدا علیہ السلام در عشای روز پنج شنبه‌ای در مسجد قبا افطرار کردند.

۴. احمد بن ابی عبدالله البرق عن جعفر بن محمد عن ابن القداح عن ابی القداح عن آبائہ علیہم السلام قال: دَخَلَ النَّبِيُّ مَسْجِدًا قَبَاءَ فَأَقَى بَيْنَهُ لَبْنَ حَلِيلٍ مَحِيصًا بِعَسْلٍ فَشَرِبَ مِنْهُ حُسْوَةً أَوْ حُسْوَتَيْنِ ثُمَّ وَضَعَهُ فَقَبَلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَدْعُهُ حُرِّمًا؟ قَالَ: لَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَدَعُهُ تَوَاضُعًا لِلَّهِ (۲)

امام صادق علیہ السلام از پدرانش نقل می‌کند که پیامبر وارد مسجد قبا شد و برای ایشان ظرفی شیر که با عسل شیرین شده بود، آوردن، آن بزرگوار یک یا دو جرعه نوشید سپس ظرف را بر زمین گذارد، بد و گفتند: ای رسول خدا علیہ السلام آیا آن را از باب حرمت بر زمین می‌گذاری؟ فرمود: نه، خدا را گواه می‌گیرم که این کار را به خاطر فروتنی در پیشگاه حضرت حق انجام دادم.

روايات اهل سنت

۱. حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب و حرملة يحيى عن عبدالله بن وهب عن عمرو بن الحارث عن سليمان بن زياد الحضرمي أنه سمع عبدالله بن الحارث بن جزء الزبيدي يقول: كَتَأْكُلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامِ فِي الْمَسْجِدِ الْخُبْزَ وَاللَّحْمِ (۳)

ما در زمان پیامبر علیہ السلام در مسجد نان و گوشت می خوردیم.

۱. الكافي، ج ۲، ص ۱۲۲، ح ۳ / وسائل الشيعة، ج ۱۵، ص ۲۲۷، ح ۲۰۵۰۵ / بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۲۶۵، ح ۶۴.

۲. المحاسن، ج ۲، ص ۴۰۹، ح ۱۳۳ / وسائل الشيعة، ج ۲۴، ص ۳۸۷، ح ۳۰۸۴۹ / بحار الأنوار، ج ۳، ص ۶۳، ح ۳۲۲.

۳. سنن ابن ماجة، ج ۲، ص ۱۰۹۷، ح ۳۳۰۰.

۲ . حدثنا حرملة بن يحيى بن بکیر عن ابن هبیعة عن سلیمان بن زیدالحضرمی عن عبدالله بن الحارث بن الجزء الزبید قال: أكلنا مع رسول الله ﷺ طعاماً في المسجد... .
 (۱) ما همراه رسول خدا ﷺ در مسجد غذایی خوردیم.

۱ . همان، ص ۱۱۰۰، ح ۳۳۱۱.

۲۳۹

« $\dot{\zeta}$ »

غريبان در دنيا

۱. عن النبي ﷺ: الْغُرَبَاءُ فِي الدُّنْيَا أَرْبَعَةٌ: قُرْآنٌ فِي جَوْفِ ظَالِمٍ وَ مَسْجِدٌ فِي نَادِي قَوْمٍ لَا يُصَلِّي فِيهِ وَ مُصْحَفٌ فِي بَيْتٍ لَا يَقْرَأُ فِيهِ وَ رَجُلٌ صَالِحٌ مَعَ قَوْمٍ سُوءٍ.^(۱)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: چهار چیز در دنیا غریب هستند: قرآن در سینه ستمگر، مسجد در جمع گروهی که در آن نماز نخوانند، قرآن در خانه‌ای که آن را نخوانند و مردی صالح در میان مردمان بد.

۱. ميزان الحكمه، ج ۳، ص ۲۵۲۹ / الجامع الصغير، ج ۲، ص ۲۰۳، ح ۵۷۹۱ / كنزالعمل، ج ۱، ص ۶۱۶، ح ۲۸۴۵ .

۲۴۱

« $\dot{\zeta}$ »

غیبت کردن در مسجد

۱. علی بن ابراهیم عن أبيه عن النّوْفَلِّ عن السّکُونِیّ عن أبي عبد الله علیہ السلام قال: قالَ رَسُولُ اللَّهِ علیہ السلام: أَجْلُوسُ فِي الْمُسْجِدِ انتِظَارَ الصَّلَاةِ عِبَادَةً مَا لَمْ يُحْدِثْ؛ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: وَ مَا يُحْدِثُ؟ قَالَ: الْأَغْتِيَابُ. (۱)

امام صادق علیہ السلام از پدران بزرگوارش و آنان از پیامبر اکرم علیہ السلام نقل می‌کنند که حضرت فرمود: نشستن در مسجد به انتظار برپایی نماز، عبادت است، تازمانی که حدثی از شخص صادر نشود، گفته شد: ای رسول خدا! مقصود از «حدث» چیست؟ فرمود: غیبت کردن.
این روایت را شیخ صدوق با سند دیگری در امالی با اندک تفاوتی نقل کرده است. (۲)

۱. الکافی، ج ۲، ص ۳۵۶-۳۵۷، ح ۱ / وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۲۸۰، ح ۱۶۳۰۷ / بحارالأئمّة، ج ۷۲، ص ۲۴۹.

۲. الأمالی للصدوق، ص ۴۲۰: محمد بن الحسن بن احمد بن الولید عن محمد بن الحسن الصفار عن احمد بن أبي عبد الله عن الحسين بن یزید عن اسماعیل بن مسلم عن الصادق علیہ السلام عن أبيه عن آبائه علیہم السلام قال قال رسول الله علیہ السلام مثله / بحارالأئمّة، ج ۸۰، ص ۳۸۴.

۲۴۳

« $\dot{\zeta}$ »

غیرمسلمان در مسجد

۱. أخبرنا محمد عن موسى عن أبيه عن جده جعفر بن محمد عن أبيه عن علي عليهما السلام قال: قال رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَنْ تَنْعُنَّ مِنْ مَسَاجِدِكُمْ يَهُودُكُمْ وَنَصَارَاكُمْ وَصِينَانُكُمْ أَوْ لَيْسَتُنَحْنُّكُمُ اللَّهُ قِرَدَةً أَوْ خَنَازِيرَ رُكَعاً أَوْ سُجَّداً.^(۱)

امام على عليهما السلام فرماید: پیامبر خدا علیهم السلام فرمودند: هر یک از شما [مسلمانان] باید مانع ورود یهود و نصارا و کودکان به مساجد شوید، وگرنه خداوند شما را در حال رکوع و سجود، به میمون و خوک مسخ خواهد کرد.

در ارتباط با ورود غیرمسلمانان به مسجد در کتب فقهی بحث‌های فراوانی در میان قدماء و معاصرین انجام شده است که تفصیل آن در این مجموعه نقض غرض خواهد بود. از باب نمونه به منابع ذیل مراجعه فرمائید.^(۲)

۱. الجعفريات، ص ۵۱ / در دعائم الإسلام روایت از امام على عليهما السلام نقل شده است، ج ۱، ص ۱۴۹ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۸ و ۳۸۱ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۴۹ و ص ۳۸۱.

۲. المخالف، ج ۱، ص ۵۱۸ / المبسوط في فتن الامامية، ج ۲، ص ۴۶ - ۴۷ و از معاصرین: نتائج الأفكار، ج ۱، ص ۱۱ تا ۱۵۰.

روايات اهل سنت

١ . حدثنا عبد الله عن أبيه عن أسود بن عامر عن شريك عن أشعث بن سوار عن الحسن عن جابر عن النبي ﷺ قال: لا يدخل مسجدنا هذا مشركٌ بعد عامنا هذا غير أهل الكتاب و حدهم .^(١)

رسول خدا ﷺ می فرماید: بعد این سال هیچ مشرکی حق ندارد وارد مسجدمان بشود، مگر اهل کتاب و خدمتکارانشان.

٢ . حدثنا قتيبة عن الليث عن سعيد بن أبي سعيد أنه سمع أبا هريرة يقول: بعث رسول الله ﷺ خيلاً قتيلاً تجده في جنات برجل من بنى حنيفة، يقال له: ثمامنة بن أثال، فربطوه بسارية^(٢) مِنْ سَوَارِيِّ الْمَسْجِدِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: أَطْلُقُوكُمْ ثَمَانَةً، فَأَنْطَلَقَ إِلَى تَخْلِي قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ فَاعْسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ.^(٣)

ابوهریره می گوید: رسول خدا ﷺ لشکری را به طرف نجد گسیل داشت و آنان با مردی از بنی حنیفه به نام ثمامه بن اثال برگشتند، پس او را به یکی از ستونهای مسجد بستند، سپس پیامبر به سوی او آمد و دستور داد: او را رها کنند؛ ثمامه کنار درخت خرمایی که نزدیک مسجد بود رفت و غسل کرد و سپس وارد مسجد شد و شهادتین را بر زبان جاری کرد و مسلمان شد.

٣ . اخبرنا بشر بن ثابت البزار عن شعبة عن المغيرة عن الحمر بن أبي هريرة عن أبيه قال: كُنْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ لَمَّا بَعَثَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَنَادَاهُ بِأَرْبَعَهِ حَقٍّ صَهَلَ صَوْتَهُ أَلَّا إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَفْسٌ مُؤْمِنَةٌ وَلَا يَحْجَنَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عَرِيَانٌ وَمَنْ كَانَ بَيْهِ وَبَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَهْدٌ فَإِنَّ أَجْلَهُ إِلَى أَرْبَعَةِ أَشْهِرٍ فَإِذَا مَضَتِ الْأَرْبَعَةُ فَإِنَّ اللَّهَ بِرَيْهِ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ.^(٤)

١ . مسند احمد، ج ٣، ص ٣٣٩ / مجمع الروايد، ج ٤، ص ١٠ / كنز العمال، ج ٧، ص ٦٧٠، ح ٢٠٨٣٨ .

٢ . السارية: اسطوانة من حجارة أو آجر. العین، ج ٧، ص ٢٩٢ .

٣ . صحيح البخاري، ج ١ ، ص ١١٩ - ١١٨ .

٤ . سنن الدارمي، ج ١ ، ص ٣٣٢ .

فرزند ابوهیره از پدرش نقل می‌کند که در روزی که پیامبر اکرم ﷺ علیه السلام را از مدینه به مگه فرستاد من هم همراهش بودم، حضرت با تمام توان و با صدای بلند و رسماً فرمود: وارد بهشت نمی‌شود مگر نفسی که ایمان دارد و از این سال هیچ مشرکی حج انجام نمی‌دهد و هیچ کس برخن، خانه خدا را طواف نمی‌کند و هر کس که عهدی بین او و رسول خداست مدت او تا چهار ماه آینده است، و از آن پس خداوند و رسولش از مشرکان بیزارند.

٤ . حدثنا محمد بن یحییٰ بن فارس عن عبدالرزاق عن معمر عن الزهری عن رجل من مزينة - و نحن عند سعید بن المسیب - عن أبي هريرة قال: الْيَهُودُ أُتُوا التِّبَاعَةَ وَ هُوَ جَالِسٌ فِي الْمُسْجِدِ فِي أَصْحَابِهِ فَقَالُوا... (۱)

ابوهیره نقل می‌کند یهودیان در حالی که پیامبر در میان یارانش در مسجد نشسته بود به حضور حضرت آمدند.

روایات دیگری درخصوص آمدن هیئت‌های مختلف و قرارگرفتن در مسجد در منابع اهل سنت آمده است. (۲)

نظیر اختلاف فقهاء شیعه در این مسئله در بین ائمه اهل سنت هم موجود است. (۳)

۱ . سن ابی داود، ج ۱ ، ص ۱۱۸، ح ۴۴۸. دو روایت که قبل از این روایت در کتاب ذکر شده است، دال بر ورود مشرکین به مسجد در زمان پیامبر ﷺ است. ن.ک: ص ۱۱۷ و ۱۱۸، ش ۴۴۶ و ۴۴۷.

۲ . ر.ک: سن ابی داود، ج ۲ ، ص ۳۹، باب ما جاء في خبر الطائف.

۳ . ر.ک: فتح الباری، ج ۱ ، ص ۴۶۵ [و في دخول المشرك المسجد مذاهب].

۲۴۷

« $\dot{\zeta}$ »

ف

فرياد زدن و بلند کردن صدا در مسجد

چهار روایت در ارتباط با نهی از بلند کردن صدا در مسجد در ذیل عنوان «خرید و فروش در مسجد» نقل شده است.

۱. حدثنا الحسن بن عبد الله بن سعيد العسكري عن محمد بن عبد الله البزار عن احمد بن محمد بن ابراهيم العطار عن أبوالربيع سليمان بن داود عن فرج بن فضالة عن يحيى بن سعيد عن محمد الخنفية عن علي بن أبي طالب عليه السلام قال: قال رسول الله صلوات الله عليه وسلم: إذا فَعَلْتَ حَسْنَ عَشَرَةَ حَصْلَةً حلَّ هَا الْبِلَاءُ... وَإِذْ تَعَزِّي الأَصْوَاتُ فِي الْمَسَاجِدِ.^(۱)

۱. الخصال، ج ۲، ص ۵۰۰، ح ۱ / ح ۲ همین باب در خصال مثل همین روایت است و سند این چنین است:
أبو سعيد محمد بن الفضل عن أبي يحيى البزار عن محمد بن حسام بن عمران البلاخي عن قتيبة بن سعيد عن فرج بن فضالة... شيخ طوسی در آمالي با اين سند نقل می کند: أخبرنا جماعة عن أبي المفضل عن عبدالله بن سعد بن يحيى عن اسماعيل بن خالد القاضی قال ابوالفضل و حدثنا اسحاق بن ابراهيم بن حماد عن الربیع بن تغلب عن فرج بن فضاله قال و حدثی محمد بن یوسف بن بشر بن النضر عن ابوخیشة علی بن عمرو بن خالد الحرانی عن أبيه قال حدثنا أبوفضالة فرج بن فضالة مثله.

امام علی علیہ السلام می فرماید رسول خدا علیہ السلام فرمود: هرگاه اتم دچار پانزده خصلت شود، بلا بر آنان نازل می شود، یکی از آنها این است که صدایها در مسجد بلند شود.

روايات اهل سنت

۱. حدثنا الحسن بن علي عن عبد الرزاق عن معمر عن اسماعيل بن أبي سلمة عن أبي سعيد قال: اعتكَفَ رَسُولُ اللَّهِ علیہ السلام فِي الْمَسْجِدِ فَسَمِعُوهُمْ يَجْهَرُونَ بِالْقِرَاءَةِ، فَكَشَفَ السَّرَّ وَ قَالَ: أَلَا إِنَّ كُلَّكُمْ مُنَاجِ رَبِّهِ فَلَا يُؤْذِنَ بِعُضُوكُمْ بَعْضًا وَ لَا يُرْفَعَ بَعْضُوكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْقِرَاءَةِ أَوْ قَالَ فِي الصَّلَاةِ^(۱) ابی سعید می گوید: رسول خدا علیہ السلام در مسجد اعتکاف کرده بود که شنید مردم با صدای بلند قرآن می خوانند، حضرت پوشش را کنار زدند و فرمودند: بدانید که در راز و نیازتان با پروردگار، هرگز نباید موجب آزار یکدیگر بشوید و نیز در تلاوت قرآن یا به قولی در خواندن نماز، صدایتان را نسبت به یکدیگر بلند نکنید [مزاحم عبادت یکدیگر نشوید].

ص ۵۱۶ - ۵۱۵ / بحار الأنوار، ج ۶، ص ۳۱۰ / وسائل الشيعة، ج ۱۷، ص ۳۱۱، ح ۲۲۶۲۴ ، به همین مضمون در منابع اهل سنت نیز نقل شده است. ر.ک: سنن الترمذی، ج ۳، ص ۳۳۵ - ۳۳۴، ح ۲۳۰۷ .
۱. سنن ابی داود، ج ۱، ص ۲۹۹، ح ۱۳۳۲ .

فضیلت نماز فرادا در مسجد

۱. احمد بن محمد عن علی بن الحکم عن عقبة بن مسلم، عن ابراهیم بن میمون، عن أبي عبدالله علیه السلام قال: قُلْتُ لَهُ: إِنَّ رَجُلًا يُصَلِّي بِنَا تَقْتِدِي بِهِ فَهُوَ أَحَبُّ إِلَيْكَ أُوْ فِي الْمَسْجِدِ؟ قَالَ: الْمَسْجِدُ أَحَبُّ إِلَيَّهِ.^(۱)

ابراهیم بن میمون می‌گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کرد: مردی برای ما نماز می‌گذارد و ما به او اقتدا می‌کنیم. آیا این در نزد شما محبوب تر است یا در مسجد نماز خواندن؟ امام فرمود: مسجد در نزد من محبوب تر است.

۲. عده من أصحابنا عن سهل بن زياد عن احمد بن محمد بن أبي نصر عن أبي الحسن علیه السلام قال: سأَلَتْهُ عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّي فِي جَمَاعَةٍ فِي مَنْزِلِهِ أَفْضَلُ أُوْ وَحْدَهُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ؟ فَقَالَ: وَحْدَهُ.^(۲)

محمد بن ابی نصر می‌گوید: از امام رضا علیه السلام سؤال کرد: مردی در خانه اش در مکه نماز را به جماعت بخواند بهتر است یا به تنها و فرادا در مسجد الحرام؟ فرمود: فرادا در مسجد بخواند.

۳. حدثی ابی عن سعد بن عبد الله عن احمد بن محمد عن الحسن بن سعید عن محمد بن سنان قال: سَيَعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرَّضَا عَلِيَّاً يَقُولُ: الصَّلَاةُ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ فَرِدًا أَفْضَلُ مِنْ سَيْعِينَ صَلَاةً فِي غَيْرِهِ

۱. التهذیب، ج ۳، ص ۲۶۱، ح ۵۴. سند شیخ طوسی به احمد بن محمد در صفحه ۷۷ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۳۹، ح ۶۴۴۱.

۲. الکافی، ج ۴، ص ۵۲۷، ح ۱۱ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۳۹، ح ۴۶۳۹.

(۱) جماعت.

محمد بن سنان می‌گوید: شنیدم امام رضا علیه السلام می‌فرمود: نماز فرادا در مسجد کوفه بهتر از هفتاد نماز است که در غیر مسجد به صورت جماعت خوانده شود.

٤. و بهذا الأسناد عن رُبَيْقَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَوْنَى يَقُولُ: صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي مَنْزِلِهِ جَمَاعَةً تَعْدِلُ أَرْبَعًا وَ عِشْرِينَ صَلَاةً وَ صَلَاةُ الرَّجُلِ جَمَاعَةً فِي الْمَسْجِدِ تَعْدِلُ ثَمَانِيًّا وَ أَرْبَعِينَ صَلَاةً مُضَاعَفَةً فِي الْمَسْجِدِ وَ إِنَّ الرَّكْعَةَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَلْفُ رَكْعَةٍ فِي سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ وَ إِنَّ الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ فَرِدًا بِأَرْبَعَ عِشْرِينَ صَلَاةً. وَ الصَّلَاةُ فِي مَنْزِلِكَ فَرِدًا هَبَاءً مَمْثُورٌ، لَا يَصْعُدُ مِنْهُ إِلَى اللَّهِ شَيْئًا وَ مَنْ صَلَّى فِي بَيْتِهِ جَمَاعَةً رَغْبَةً عَنِ الْمَسْجِدِ فَلَا صَلَاةً لَهُ وَ لَا مِنْ صَلَّى تَبِعَهُ إِلَّا مِنْ عِلْمٍ كَنْتُمْ مِنْهُ مَنْعَ مِنَ الْمَسْجِدِ. (۲)

شنیدم امام صادق علیه السلام می‌فرمود: نماز مرد در خانه‌اش به جماعت معادل ۲۴ نماز است و نماز مرد به جماعت در مسجد معادل ۴۸ نماز مضاعف است. و یک رکعت در مسجد‌الحرام هزار رکعت در مساجد دیگر است. و همانا نماز فرادا در مسجد برابر با ۲۴ نماز است و نماز فرادای فرد در خانه‌اش بر باد رفته است و چیزی از او به سوی خدا بالا نمی‌رود و هر کس در خانه‌اش نماز را به جماعت بخواند - به جهت اعراض از مسجد - نمازش مقبول نیست و همچنین نماز کسانی که با او خوانده‌اند مگر اینکه دلیل و عذری بر ترک مسجد داشته باشند.

۱. ثواب الأعمال، ص ۳۰ / در وسائل «الحسين بن سعيد» در سند نقل شده است، ج ۵، ص ۲۳۹، ح ۶۴۴۰ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۷۱ / در کامل الزیارات سند این است: حدثی ابو عبد الرحمن محمد بن احمد بن الحسین العسكري عن الحسن بن على بن مهزیار عن أبيه عن الحسن بن سعید...، ص ۳۱.

۲. الأمالي الطسوی، ص ۶۹۹. سند شیخ طسوی به رُبَيْقَ این چنین است: أخبرنا الحسين بن عبید الله عن هارون بن موسی، آلتَّلَعْكَبَرِی عن محمد بن همام عن عبد الله بن جعفر الحمیری عن محمد بن خالد الطیالسی عن أبي العباس رزیق بن الزبیر الخلقاتی / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۴۰، ح ۶۴۴۳ / بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۱۴.

٥. سعد عن أبي جعفر عن العباس بن معروف عن علي بن مهزيار عن محمد بن عبد الحميد عن محمد بن عمارة قال: أَرْسَلْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ الْأَسَاطِيرُ أَسَأَلَهُ عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّي الْمُكْتُوَةَ وَحْدَهُ فِي مَسْجِدٍ الْأَكْفَةِ أَفْصَلُ أَوْ صَلَاتُهُ فِي جَمَائِعَةٍ؟ فَقَالَ: الصَّلَاةُ فِي جَمَائِعَةٍ أَفْضَلُ.^(١)

محمد بن عمارة میگوید: پیکی را به امام رضا علیه السلام فرستادم و سؤال کردم از مردی که نماز واجبش را به تنهایی در مسجد کوفه بخواند بهتر است یا نمازش را در جماعت بخواند؟ امام علیه السلام فرمود: نماز در جماعت بهتر است.

١. التهذيب، ج ٣، ص ٢٥، ح ٧. سند شیخ طوسی به سعد بن عبدالله در مشیخه چنین است: و ما ذكرته في هذا الكتاب عن سعد بن عبدالله: فقد أخبرني به الشیخ أبو عبدالله، عن أبي القاسم جعفر بن محمد بن قولويه عن أبيه عن سعد بن عبدالله. / وسائل الشیعه، ج ٥، ص ٢٤٠، ح ٦٤٤٢.

« ق »

قصرهای بهشت در دنیا

۱. أخبرنا أبوالفتح هلال بن محمد الحفار عن اسماعيل بن على الدعبلي عن على بن على أخوه دعبدل بن على الخزاعي عن أبي الحسن الرضا عليه السلام عن أبيه عن أبيه عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: أربعةٌ مِنْ قُصُورِ الْجَنَّةِ فِي الدُّنْيَا: الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ وَ مَسْجِدُ الرَّسُولِ عليه السلام وَ مَسْجِدُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ وَ مَسْجِدُ الْكُوفَةِ.^(۱)
امام على عليه السلام فرمودند: چهار قصر از قصرهای بهشت در دنیا قرار دارند؛ مسجدالحرام،
مسجدالنبي عليه السلام، مسجدالأقصى (بيت المقدس) و مسجد کوفه.

۱. الأُمَّالِيُّ الطَّوْسِيُّ، ص ۳۶۹، ح ۷۸۸ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۸۲، ح ۶۵۵۶ .

۷۸۸

«
»

قصه‌گویی در مسجد

۱. علی بن ابراهیم عن أبيه عن ابن أبي عمیر عن هشام بن سالم عن أبي عبید الله قال:
إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ الْكَلَّا رَأَى فَاقْتَصَارًا فِي الْمُسْجِدِ فَضَرَبَهُ بِالدَّرَّةِ وَ طَرَدَهُ. (۱)

امام صادق علیه السلام فرماید: امام علی علیه السلام قصه‌گویی را در مسجد دیدند پس او را کنک زدند و از مسجد بیرون کردند.

ظاهرًا مقصود برخورد با افرادی است که با افسانه‌ها وقت مردم را به بطالت می‌گذرانند، ولی چنانچه قصه مشتمل بر موعظه و اندرز باشد نظیر قصه‌های قرآنی یا داستان‌های زندگی معصومین علیهم السلام، قطعاً نقل آنها در مسجد اشکالی ندارد.

۱. الکافی، ج ۷، ص ۲۶۳، ح ۲۰ / التهذیب، ج ۱۰، ص ۱۴۹، ح ۲۶. سند شیخ طوسی به علی بن ابراهیم در مشیخه این چنین است: و ما ذکرته عن علی بن ابراهیم بن هاشم: فقد رویته - بهذه الأسانید - عن محمد بن يعقوب، عن علی بن ابراهیم.

و أخبرني - أيضاً - برواياته الشیخ أبو عبد الله محمد بن محمد بن النعمان، والحسین بن عبید الله واحمد بن عبدون كلّهم: عن أبي محمد الحسن بن حمزة العلوی، الطبری عن علی بن ابراهیم / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۴ و ۴۵۱، ح ۱۷ / بحار الأنوار، ج ۶۹، ص ۲۶۵ .

၂၅၇

« $\ddot{\sigma}$ »

قضايا در مسجد

دو روایت مستند در ارتباط با قضاۓ و صدور حکم در مسجد در بحث «خرید و فروش در مسجد» ذکر شده است.

۱. علی بن ابراهیم عن أبيه عن ابن أبي عمر عن عمر بن أذينة قال: كُنْتُ شَاهِدًا إِنَّ أَبِي لَيْلَى فَقَضَى فِي رَجُلٍ ... فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ الْتَّقِيُّ: أَمَا إِنَّ عَلَيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ الْمُتَّلِّدَ قَدْ قَضَى فِي هَذَا الْمَسْجِدِ بِخَلَافٍ مَا قَضَيْتَ ... الحَدِيثُ.^(۱)

عمر بن اذینه نقل می‌کند که در مجلس عبدالرحمن بن أبي لیلی حاضر و شاهد بودم و در مورد مردی قضاوی کرد. محمد بن مسلم به او اعتراض کرد و گفت: آگاه باش که امام علی علیل در

۱. الكافي، ج ۷، ص ۳۴، ح ۲۷ / من لا يحضره النفيه، ج ۴، ص ۲۴۵ شیخ صدوق به اسنادش به محمد بن ابی عمر نقل می‌کند که در مشیخه این چنین است: و ما كان فيه عن محمد بن ابی عمر: فقد رویته عن ابی (ره) و محمد بن الحسن (ره) عن سعد بن عبدالله والحمیری جمیعاً عن ایوب بن نوح و ابراهیم بن هاشم و یعقوب بن یزید و محمد بن عبدالجبار جمیعاً عن محمد بن ابی عمر. شیخ طوسی در تهذیب روایت را به دو طریق نقل می‌کند، طریق اول همان سند متن است که با کافی مشترک است و سند شیخ طوسی به علی بن ابراهیم در صفحه ۲۵۵ ذکر شد. التهذیب، ج ۹، ص ۱۴، ح ۳۸؛ و طریق دوم در تهذیب این چنین است: محمد بن احمد بن یحیی عن عبدالله بن احمد الرازی عن بکر بن صالح عن ابی عمر عن ابن اذینة البصیری، التهذیب، ج ۶، ص ۲۹۱، ح ۱۳ / سند شیخ به محمد بن احمد بن یحیی در صفحه ۷۷ ذکر شد / وسائل الشیعه، ج ۱۹، ص ۲۲۳، ح ۲۴۴۶۸. شیخ صدوق در معانی الاخبار با این سند نقل می‌فرماید: ابی (ره) عن احمد بن ادریس عن محمد بن احمد عن عبدالله بن احمد الرازی عن بکر بن صالح عن ابی عمر عن ابن عینة البصیری. ص ۲۱۹، ح ۲.

این مسجد به خلاف آنچه تو قضاوت کردی، در چنین موردی قضاوت فرمود [در ادامه روایت علّت آگاهی محمد بن مسلم با توجه به اختلاف زمانی بین ایشان و امام علی علیهم السلام روایتی از امام باقر علیهم السلام ذکر شده که ایشان به صورت مکتوب داشته‌اند.]

۲. علی بن ابراهیم عن أبيه عن ابن أبي عمر عن علی بن أبي حمزة عن أبي بصری عن أبي جعفر علیهم السلام قال: دَخَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيًّا الْمَسْجِدَ فَاسْتَبَلَهُ شَابٌ يَتَكَبَّرُ وَ حَوْلَهُ قَوْمٌ يَسْكُنُونَهُ فَقَالَ عَلَى عَلِيٍّ عَلِيًّا مَا أَبْكَاكَ؟ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! إِنَّ شَرِحًا قَضَى عَلَى بِقَضِيَّةٍ مَا أَدْرِي مَا هِيَ، أَنَّ هَوْلَاءِ النَّفَرَ حَرَجُوا بِأَبِي مَعْمُونَ فِي السَّفَرِ فَرَجَعُوا وَ لَمْ يَرْجِعْ أَبِي فَسَائِلَتُهُمْ عَنْهُ فَقَالُوا مَا تَأْثِيمُ فَقَالُوا مَا تَرَكَ مَالًا فَقَدَّمُوهُمْ إِلَى شُرْجِ فَاسْتَحْفَفُوهُمْ وَ قَدْ عَلِمْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ أَبِي حَرَاجَ وَ مَعْهُ مَالٌ كَثِيرٌ... ثُمَّ قَالَ: فَرُوفُهُمْ وَ غَطْوَهُمْ رُوسَهُمْ قَالَ: فَقُرَقَ بَيْنَهُمْ وَ أَقِيمَ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ إِلَى أُشْطُوَانَةٍ مِنْ أَسَاطِينِ الْمَسْجِدِ وَ رَءُوسُهُمْ مُعَطَّلَةٌ بَيْنَهُمْ ثُمَّ دَعَا بِعِيْدِ اللَّهِ بْنَ أَبِي رَافِعٍ كَاتِبِهِ فَقَالَ هَاتِ صَحِيفَةٌ وَ دَوَّاهُ وَ جَلَسَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيًّا فِي مَجَlisِ الْقَضَاءِ وَ جَلَسَ النَّاسُ إِلَيْهِ... (۱)

امام باقر علیهم السلام می فرماید: امیرالمؤمنین علیهم السلام وارد مسجد شد و با جوانی رویه رو شد که می گرید و مردم در اطرافش جمع شده‌اند تا او را ساكت کنند. حضرت پرسید: چه چیزی تورا به گریه انداخته است؟ جوان گفت: ای امیر مؤمنان! شریح قاضی در مورد قضیه من به صورتی حکم کرده است که نمی‌فهمم چرا این‌گونه حکم کرده است؛ گروهی همراه پدرم به مسافت رفتند و برگشتند ولی پدرم بازنگشته است! از آنان سؤال کردم: گفتند: او مرد. از اموالش پرسیدم؟ گفتند: او از خود چیزی باقی نگذاشت. آنان را نزد شریح قاضی بردم و او آنان را سوگند داد (و تبرئه کرد) در حالی که من می‌دانم پدرم با مال زیادی به مسافرت رفت... [روایت طولانی است حضرت نزد شریح می‌رود و به او اعتراض می‌کند، سپس دستور می‌دهد تمام همسفران را در نزد حضرت حاضر کنند تا خود قضاوت کند] حضرت دستور داد: آنان را از یکدیگر جدا کنید و سرهایشان را بپوشانید. راوی می‌گوید: آنان را از هم جدا کردنده و هر یک را در کنار یکی

از ستون‌های مسجد قرار دادند در حالی که سرها یاشان بالباس شان پوشیده بود. حضرت دستور فرمود: عبید بن ابی رافع کاتب حضرت؛ با قلم و کاغذ حاضر شود و خود در جایگاه قضاوت نشستند. مردم هم نشستند...^(۱) (در ادامه روایت نحوه بازجویی حضرت از افراد و اعتراف آنان به قتل پدر جوان آمده است).

۳. و عن علی عليه السلام: أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ شُرِيعًا يَئْضِي فِي بَيْتِهِ فَقَالَ: يَا شُرِيعُ إِجْلِسْ فِي الْمَسْجِدِ فَإِنَّهُ أَعْكُلُ بَيْنَ النَّاسِ وَإِنَّهُ وَهُنْ بِالْفَاضِلِيِّ أَنْ يَجْلِسَ فِي بَيْتِهِ.^(۲)

به حضرت امیر عليه السلام خبر رسید که شریع قاضی در خانه‌اش قضاوت می‌کند! پس فرمود: ای شریع! در مسجد قضاوت کن، که برای عدالت بین مردم بهتر است. ضعف و سستی است برای قاضی که در خانه‌اش بنشیند و قضاوت کند.

۴. على بن محمد عن عبدالله بن اسحاق عن الحسن بن علي بن سليمان عن محمد بن عمران عن ابی عبدالله عليه السلام قال: أَقِيَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ الْكُوفَةِ بِقَوْمٍ وَجَدُوْهُمْ يَأْكُلُونَ بِالنَّهَارِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَقَالَ لَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام أَكْتُمُ وَأَنْتُمْ مُظْطَرُونَ؟ قَالُوا: نعم... الحديث.^(۳)

امام صادق عليه السلام می‌فرماید: امیرالمؤمنین عليه السلام در ماه رمضان در مسجد کوفه نشسته بود که روزه خوارانی را یافته نزدی آوردند، حضرت از آنان پرسید: در حالی خوردید که روزه دار نبودید؟ گفتند: آری... [در ادامه روایت حضرت پس از اثبات مجرم بودن آنان حکم را صادر کردند].

۱. روایت فوق نه تنها برانجام قضاوت دلالت دارد بلکه نحوه قضاوت حضرت با تمام جزئیات در آن ذکر شده و مجلس قضاوت حضرت نیز در مسجد بوده است، شواهد تاریخی نیز حاکی از محلی در مسجد کوفه به نام «دکةالقضا» است که تا امروز باقی است.

۲. دعائم الاسلام، ج ۲، ص ۵۳۴، ح ۱۸۹۷ / مستدرک الوسائل، ج ۱۷، ص ۳۵۸، ح ۲۱۵۷۸ .

۳. الكافي، ج ۴، ص ۱۸۱، ح ۷ / وسائل الشيعة، ج ۱۰، ص ۲۴۹، ح ۱۳۳۳۶ / بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۶۰ .

۵. حدثنا عباد بن سليمان عن محمد بن سليمان عن هارون بن جهم عن محمد بن مسلم عن أبي جعفر عليه السلام قال: بَيْنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ جَالِسٌ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ وَقَدِ احْتَبَى بِسَيِّفِهِ وَأَلَقَ تُرْسَهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِذْ أَتَشَهُ امْرَأَةٌ تَسْتَغْدِي عَلَى زَوْجِهَا فَقَضَى لِلنَّفْجِ عَلَيْهَا... (۱)

امام باقر عليه السلام می فرماید: امیر المؤمنین در مسجد کوفه نشسته بود و به شمشیرش تکیه داده و سپرس را پشت سرش نهاده بود که زنی نزد وی آمد و از او بر علیه شوهرش کمک و یاری طلبید، آن حضرت به نفع مرد و بر علیه آن زن قضاوت نمود.

قضاياوت‌های حضرت علی عليه السلام در مسجد کوفه به شهادت تاریخ بیش از موارد مذکور و به حدی بوده است که مکان قضاوت به «دکة القضا» شهرت یافته است. در متون روایی اهل سنت نیز موارد متعددی از قضاوت افراد در مسجد نقل شده است که برای آگاهی به منبع ذیل مراجعه کنید. (۲)

۱. بصائر الدرجات، ص ۳۵۶، ح ۷ / تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۴۸ / بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲۹.

۲. صحيح البخاری، ج ۸، ص ۱۱۲.

ك

کسب روزی و مسجد

۱. علی بن ابراهیم عن احمد بن محمد عن علی بن الحکم عن ابن الولید بن صبیح عن أبيه قال:

قال أبو عبد الله عَلِيُّ اللَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا وَلَيْدُ أَبِنِ حَانُوتَكَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَقُلْتُ عَلَىٰ يَابِهِ فَقَالَ: إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَأْتِيَ حَانُوتَكَ فَابدأْ بِالْمَسْجِدِ فَصَلِّ فِيهِ رَكْعَيْنِ أَوْ أَرْبَعَةِ ثَمَّ قُلْ: غَدَوْتُ بِحَوْلِ اللَّهِ وَ قُوَّتِهِ وَ عَدَوْتُ بِلَا حَوْلٍ مِّنِي وَ لَا قُوَّةٌ بِلْ بِحَوْلِكَ وَ قُوَّتِكَ يَا رَبِّ اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ أَلْتَسُ مِنْ فَضْلِكَ كَمَا أَمْرَنَتِي فَيَسِّرْ لِي ذَلِكَ وَ أَنَا حَافِظٌ فِي عَافِيَتِكَ.^(۱)

ولید بن صبیح نقل می‌کند که امام صادق عَلِيُّ اللَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ از او پرسید: ای ولید، مغازه‌ات از مسجد چقدر فاصله دارد؟ گفتم: کنار در مسجد است؛ پس فرمود: هرگاه خواستی به مغازه‌ات بروی، ابتدا به مسجد برو و در آن دو یا چهار رکعت نماز بخوان و سپس بگو: صبح کردم به حول و قوه الهی و نه به حول و توان خودم، ای پروردگار: من بنده توام و از فضل تو درخواست می‌کنم همان‌گونه که خود فرموده‌ای، پس دسترسی به آن را آسان‌گردان که من در پناه لطف و عنایت تو آسایش دارم.

۱. الكافی، ج ۳، ص ۴۷۴، ح ۴ / وسائل الشیعہ، ج ۸، ص ۱۲۳، ح ۱۰۲۲۲.

۲ . عده من أصحابنا عن البرقى عن أبيه عن صفوان بن يحيى عن محمد بن الحسن العطار عن رجل من أصحابنا عن أبي عبد الله علیه السلام قال: قال لي يا فلاناً أما تغدو في الحاجة، أما تمر بالمسجد الأعظم عندكم بالكونية؟ قلت: بلى قال: فصل فيه أربع ركعات قل فيهن غدوات بحول الله وقوته، غدوات بغير حوال ميني ولا قوّة ولakin بحولك يا رب وقوتك أشالك بركة هذهاليوم وببركة أهله وأسألك أن تزرنـي من فضلك حلالاً طيباً سُوفَة إلى بحولك وقوتك وأنا خافض في عافيتك.^(۱)

مردی از اصحاب امام علیه السلام نقل می‌کند که امام صادق علیه السلام به من فرمود: بامدادان که در پی حاجت خود می‌روی، آیا از مسجد اعظم که در کوفه است، گذر می‌کنی؟ عرض کردم: آری. فرمود: پس چهار رکعت نماز در آنجا بخوان و در نمازهایت بگو: به حول و کمک الهی صبح کردم و نه به حول و توان خودم، بلکه به حول و قوت توای پروردگار من! از تو برکت امروز را می‌طلبم و برکت اهل این روز را [برکت همگانی برای بندگانی در این روز] و از تو می‌خواهم که از فضل خودت روزی پاک و حلالی رانصیبم گردانی که آن را بانیرو و قوت به سویم برانی و من در سایه حمایت تو در آساشم.

روايات اهل سنت

۱ . أخبرنا محمد بن عبد الحكم بن أعين عن شعيب عن الليث عن خالد عن ابن أبي هلال عن مروان بن عثمان عن عبيد بن حنين عن أبي سعيد بن المعلى قال: كُنَّا نَغْدُوا إِلَى السُّوقِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَرَّ عَلَى الْمَسْجِدِ فَصَلَّى فِيهِ.^(۲)

ابوسعید می‌گوید در زمان رسول خدا علیه السلام هنگامی که صبح زود به بازار می‌رفتیم، به هنگام عبور بر مسجد در آن نماز می‌خواندیم.

۱ . الكافي، ج ۳ ، ص ۴۷۵ ، ح ۵ / وسائل الشيعة، ج ۸ ، ص ۱۲۴ ، ح ۱۰۲۲۳ .

۲ . سنن النسائي، ج ۲ ، ص ۵۵ .

کشیدن تصویر در مسجد

۱. الحسن بن علي العلوی عن سهل بن جمهور عن عبدالعظيم بن عبدالله العلوی عن الحسن بن الحسين العرّفی عن عمرو بن جمیع قال: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ الْكَفَافُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي الْمَسَاجِدِ الْمُصَوَّرَةِ؟ فَقَالَ: أَكْرَهُ ذَلِكَ وَ لَكِنْ لَا يَضُرُّكُمْ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَ لَوْ قَامَ الْعَدْلُ لَرَأَيْتُ كَيْفَ يُضَعِّفُ فِي ذَلِكَ.^(۱)

عمرو بن جمیع می‌گوید: از امام باقر علیه السلام درباره نماز خواندن در مساجدی که تصویر دارد پرسیدم؟ حضرت فرمود: من از آن کراحت دارم، ولی امروزه برای شما اشکال ندارد و اگر حکومت عدلی ایجاد می‌شد می‌دیدید که در این مورد چگونه عمل می‌کرد.

۲. وَ سَأَلَتُهُ أَبَا الْحَسْنِ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ الْكَفَافُ عَنْ مَسْجِدٍ يَكُونُ فِيهِ تَصَاوِيرٌ وَ تَمَاثِيلٌ أَيُصَلِّي فِيهِ؟^(۲)
قال علیه السلام: يُكْسِرُ رُءُوسُ التَّمَاثِيلِ وَ يُلَاطِّعُ رُءُوسُ التَّصَاوِيرِ وَ يُصَلِّي فِيهِ وَ لَا يَأْسَ.

از برادرم امام کاظم علیه السلام پرسیدم: آیا می‌توان در مسجدی که بر دیوارهایش تصاویر و مجسمه است نماز خواند؟ فرمود: چنانچه سرهای مجسمه‌ها شکسته و سرهای تصاویر مخدوش گردد، می‌توان در آن نماز خواند و اشکالی ندارد.

۱. الكافي، ج ۳، ص ۳۶۹، ح ۶ / وفي التهذيب محمد بن يعقوب عن الحسن بن علي سند شيخ طوسى به شيخ كلينى در صفحة ۵۹ ذكر شد. ولی ایشان می‌فرماید: سأَلْتُ أَبَا عَبْدَ اللهِ عَلَيْهِ الْكَفَافُ. ج ۳، ص ۲۵۹، ح ۴۶ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۱۵، ح ۸۲۶۵ / بحار الأنوار، ج ۵۲، ص ۳۷۴، ح ۱۷۱.

۲. مسائل على بن جعفر علیه السلام، ص ۲۲۶ / قرب الأنساد، ص ۹۴ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۲۸۹، ح ۳.

« ک »

۲۶۸

کنگره ساختن برای مسجد

۱. محمد بن احمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن محمد بن یحیی عن طلحه بن زید عن جعفر عن أبيه: أَنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ الْكُفَّةِ رَأَى مَسْجِدًا بِالْكُوْفَةِ وَ قَدْ شُرِّفَ فَقَالَ: كَانَهُ يَبْعَثُ وَ قَالَ: إِنَّ الْمَسَاجِدَ تُبَيَّنُ لَا تُشَرَّفُ. (۱)

امام صادق علیه السلام از پدرش نقل می کند که: امیرالمؤمنین علیه السلام در کوفه، مسجدی را که دارای کنگره بود مشاهده نمود فرمودند: این مسجد مانند معابد یهود و نصاری است. مساجد را بایستی صاف و بدون کنگره ساخت.

۲. محمد بن محمد بن النعمان المفید فی الارشاد عن أبي بصیر عن أبي جعفر علیه السلام - فی حديث طویل - قال: اذَا قَامَ الْقَائِمُ لَمْ يَقُلْ مَسْجِدٌ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ لَمْ شُرِّفْ أَلَا هَدَمَهَا. (۲)

شیخ مفید از ابو بصیر و او از امام باقر علیه السلام نقل می کند که فرمود: هنگامی که قائم آل محمد(عج) قیام کنگره هر مسجدی در روی زمین را ویران می کند.

۱. تهذیب، ج ۳، ح ۱۷، ص ۲۵۳. سند شیخ طوسی به محمد بن احمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شد / روایت در من لا یحضره الفقيه به صورت مرسل نقل شده است. ج ۱، ص ۲۳۶، ح ۷۰۸ / و در علل الشراطیع: أبي(ره)

عن سعد بن عبدالله عن احمد بن محمد...، ج ۲، ص ۳۲۰ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۵۲.

۲. الارشاد، ج ۲، ص ۳۸۵ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۱۶، ح ۶۳۶۸ / بحار الأنوار، ج ۵۲، ص ۳۴۰.

٣. محمد بن الحسين الرضي في (المجازات النبوية) قال: قال عليه السلام: أبنوا المساجد واجعلوها جمّاً.^(١)

نبی اکرم ﷺ طبق این نقل فرمودند: مساجد را صاف و بدون کنگره بسازید.

روايات اهل سنت

١. حدثنا جيارة بن المغلس عن عبدالكريم بن عبد الرحمن البجلي عن ليث عن عكرمة عن ابن عباس قال: قال رسول الله ﷺ: أَرَأْتُمْ سَتُّمَرْقُونَ مَسَاجِدُكُمْ بَعْدِي كَمَا شُرِّقَتِ الْيَهُودُ كَنَاسُهَا وَكَمَا شُرِّقَتِ النَّصَارَى بِيَهُودٍ.^(٢)

رسول خدا ﷺ فرمودند: شما را می بینم که پس از من مساجد تان را کنگره دار می سازید. همان طور که یهود معابد و کنیسه‌ها و نصارا کلیسا‌شان را کنگره دار کردند.

١. المجازات النبوية، ص ٩٨، ح ٦٦ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢١٦، ح ٦٣٦٩ / بحار الأنوار، ج ٨٠، ح ٣٦٤ . ١٩ .

٢. سنن ابن ماجة، ج ١، ص ٢٤٤، ح ٧٤٠ .

کودکان در مسجد

چهار روایت مربوط به این باب در بحث «خرید و فروش در مسجد» سنداً و متنأً نقل شد.

روایات ذکر شده در این باب، کودکان رانیز در کنار دیوانگان قرار می‌دهد! ولی با توجه به روایات تمرين صبی به انجام عبادات، شهید ثانی (ره) در شرح و تفسیر این روایات می‌فرماید: و ينبغي أن يراد بالصبي من لا يوثق به منهم في إزالة النجاسة، أمّا من يوثق به في التزه عن النجاسات وأداء الصلاة فإنه يستحب تمرينه على فعل الصلاة في المسجد كما يمرن على غيرها من العبادات.^(۱) مقصود آن دسته از کودکانی است که انسان به طهارت آنان اطمینان ندارد و ممکن است مسجد را آلوده کنند. [یچه‌هایی که خوب و بد و نجس و پاک را تشخیص نمی‌دهند (غیرممیز)] اما کودکانی که انسان به طهارت آنان اطمینان دارد [ممیز] سزاوار آن است که آنها را به مسجد بیاورند و مستحب است بر نماز خواندن در مسجد آنان را تمرين بدھند، همچنان که مستحب است کودکان را پیش از بلوغ به نماز عادت بدھند.

۱. مسالك الأنفهام، ج ۱، ص ۳۲۹.

« ک »

۲۶۹

گ

گلدسته یا مناره مسجد

۱. محمد بن علی بن محبوب عن محمد بن الحسین عن علی بن اسباط عن علی بن جعفر قال:
 سَأَلَتْ أَبَا الْحَسِينِ عَنِ الْأَذَانِ فِي الْمَنَارَةِ، أَسْنَهُ هُو؟ فَقَالَ: إِنَّمَا كَانَ يُؤَدَّنُ لِلَّهِ فِي الْأَرْضِ وَلَمْ تَكُنْ
 يَوْمَئِذٍ مَنَارَةً.^(۱)

علی بن جعفر می گوید: از امام کاظم علیه السلام سوال کرد: آیا اذان گفتن در مناره سنت است؟
 امام علیه السلام فرمود: برای پیامبر ﷺ بر روی زمین اذان می گفتند، در آن ایام مناره‌ای نبود.

۲. احمد عن البرق عن النوفل عن السكونی عن جعفر عن أبيه عن آبائه علیهم السلام أن علیاً علیهم السلام مرأ
 علی مَنَارَةٍ طَوِيلَةٍ فَأَمَرَ بِهَدْمِهَا ثُمَّ قَالَ: لَا تُرْفَعُ الْمَنَارَةُ إِلَّا مَعَ سَطْحِ الْمَسْجِدِ.^(۲)

امام صادق علیه السلام به نقل از پدران بزرگوارش می فرماید: علی علیه السلام به مناره‌ای بلند برخورد

۱. التهذیب، ج ۲، ص ۲۸۴، ح ۳۶. سند شیخ طوسی به محمد بن علی بن محبوب در صفحه ۷۱ ذکر شد. / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۶۴۱۲، ح ۲۳۰ / مسائل علی بن جعفر علیه السلام، ص ۲۲۳ .

۲. التهذیب، ج ۳، ص ۲۵۶، ح ۳۰. سند شیخ طوسی به احمد بن محمد در صفحه ۷۲ ذکر شد. / شیخ صدوق روایت را مرسلاً نقل می‌کند. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۷۲۲، ح ۲۳۹ / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۶۴۱۳، ح ۲۳۰ / مستدرک الوسائل، ج ۴، ص ۳۶، ح ۴۱۲۰ / در دعائم الاسلام آمده است: انه رأى ماذنة طويلة فامر بهدمها وقال لا يوذن على اكثرا من سطح المسجد، ج ۱، ص ۱۴۷ .

کردند، فرمان داد تا آن را خراب کنند، آنگاه فرمودند: مناره را بایستی هم سطح با پشت بام مسجد ساخت.

۳. و روی سعد بن عبد الله عن داود بن قاسم الجعفری^(۱) قال: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ إِذَا قَامَ الْقَائِمُ يَهْدِمُ الْمَنَارِ وَالْمَاقَصِيرِ الَّتِي فِي الْمَسَاجِدِ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي لَأَى مَعْنَى هَذَا فَأَقْبَلَ عَلَى فَقَالَ مَعْنَى هَذَا أَنَّهَا مُحَدَّثَةٌ مُبَدِّعَةٌ، لَمْ يُثْبِتْهَا بَيِّنٌ وَلَا حَجَّةٌ.

داود بن قاسم می‌گوید: نزد امام حسن عسکری علیه السلام بودم که فرمود: هرگاه حضرت قائم قیام کند مناره‌ها و مقصوره‌هایی را که در مساجد است را ویران می‌کند، با خود گفتم: این کار به چه معنایی است؟ امام رو به من کرد و فرمود: به معنای بدعت‌گذاری در دین است که هیچ پیامبر و حجت خدا به ساخت آن اقدام ننموده است.

به نظر می‌رسد در جمع بین روایات دوم و سوم می‌توان گفت: مقصود انهدام مناره‌های بلند است که از سطح مساجد بلندتر ساخته می‌شود و الاَّ اَگر هم سطح با مساجد باشد اشکالی ندارد. همان‌طور که در روایت دیگر که در بحث «طلاکاری مساجد» ذکر شد از بلند ساختن مناره نهی شده بود.

۱. در کشف الغمة عن أبي هاشم الجعفری نقل شده است. ج ۲، ص ۴۱۸ / المناقب، ج ۴، ص ۴۳۷.

۲. در اعلام الوری: أَمَرَ بَهْدَمِ الْمَنَارِ وَالْمَاقَصِيرِ «آمده که به نظر می‌رسد صحیح نمی‌باشد چون منبر در زمان رسول خدا علیه السلام ساخته شد و حضرت مخالفتی نکردند، اعلام الوری، ص ۳۷۳ - ۳۷۴. ر.ک: منبر در مسجد.

« م »

محراب مسجد

۱. محمد بن احمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن محمد بن یحیی عن طلحه بن زید عن جعفر عن ابیه عن علی علیہ السلام، آنکه کان یکسر الحاریب اذا رآها فی المساجد و یقول کانهنا مذایع الیهود.^(۱)
 از امام علی علیہ السلام نقل شده است که حضرت، هنگامی که در مساجد به محرابی برخورد می نمودند، آن را شکسته و می فرمودند: اینها شبیه به کشتارگاههای یهود است.
 در اینکه، این دسته از محراب‌ها چه ویژگی داشته و به چه شکلی ساخته می شده است
 ابهام وجود دارد، لذا تعبیر فقها نیز در این مورد مختلف است. برخی از این گونه محراب‌ها تعبیر به «محراب داخل»^(۲) نموده‌اند. روشن است که این دسته روایات؛ محراب‌های کنونی که با ایجاد اثر اندکی و همراه با کمی فرورفتگی در دیوار می‌باشد و از آن برای تعیین قبله استفاده می‌شود، را شامل نمی‌شود. فقها نیز این گونه محراب را مکروه نمی‌دانند.^(۳)

۱. النہذیب، ج ۳، ص ۲۵۳، ح ۱۶. سند شیخ طوسی به محمد بن احمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شد. / شیخ صدق این روایت را در علل الشارع: از پدرش و او از سعد بن عبد الله از احمد بن محمد بن عیسی از محمد بن یحیی الخزار از طلحه بن زید... نقل می‌کند. / من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۳۶، ح ۷۰۷ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۳۷، ح ۶۴۳۶ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۵۲.

۲. العروة الوثقى، ج ۱، ص ۶۰۰: «و يكره أن يجعل لها (المساجد) محاريب داخلة».

۳. جواهر الكلام، ج ۱۴، ص ۱۱۰.

۷۷۷

« **پ** »

محل ساخت مسجد

١. و سَأَلَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَلَى الْحَلَّى - وَ فِي حَدِيثٍ أَنَّهُ قَالَ لَأَبِيهِ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْمَسْكُونُ: فَيَصْلَحُ الْمَكَانُ الَّذِي كَانَ حَشَا رَمَانًا أَنْ يُنْظَفَ، وَ يُتَخَذَ مَسْجِدًا؟ قَالَ: نَعَمْ، إِذَا أُقْتَ عَلَيْهِ مِنَ التُّرَابِ مَا يُوَارِيدُ فَإِنَّ ذَلِكَ يُنْظَفُهُ

عبدالله حلبی نقل می‌کند: به امام صادق علیه السلام عرض شد: آیا مکانی که مدت طولانی دستشویی بوده را می‌توان پس از نظافت؛ مسجد قرار داد؟ فرمود: بله، هنگامی که خاک بر او ریخته شود و آن را بپوشاند؛ خاک آن را نظافت و پاک می‌گردازد.

٢ . و سئل أبوالحسن الأول عَلِيُّا عَنْ يَبْيَتِ قَدْ كَانَ حَشَّاً زَمَاناً، هَلْ يَصْلُحُ أَنْ يُجْعَلَ مَسْجِداً؟
فَقَالَ: إِذَا نَظَفَ وَأَصْلَحَ فَلَا يَأْسَ. (٢)

از امام کاظم علیه السلام از خانه‌ای که دستشویی بوده سؤال شد که: آیا می‌توان آن را مسجد قرار

١. من لا يحضره الفقيه، ج ١، ص ٢٣٦، ح ٧١٢. سند شيخ صدوق به عبيدة الله بن علي الحلبي: وما كان فيه عن عبيدة الله بن علي الحلبي: فقد روته عن أبي و محمد بن الحسن عن سعد بن عبد الله والجميرى عن أحمد و عبدالله ابني محمد بن عيسى عن محمد بن أبي عمير عن حماد بن عثمان عن عبيدة الله بن علي الحلبي.
و روته عن أبي و محمد بن الحسن و جعفر بن محمد بن مسرور عن الحسين بن محمد بن عامر عن عمه عبدالله بن عامر عن محمد بن أبي عمير عن حماد بن عثمان عن عبيدة الله بن علي الحلبي / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٠٩، ح ٦٣٤٩.

٢ . من لا يحضره الفقيه، ج ١ ، ص ٢٣٦ ، ح ٧١١ / وسائل الشيعة، ج ٥ ، ص ٢١٠ ، ح ٦٣٥٠ .

داد؟ فرمود: اگر نظافت و اصلاح شود اشکالی ندارد.

۳. علی بن محمد عن سهل بن زیاد عن احمد بن محمد بن ابی نصر، عن ابیان بن عثمان، عن ابی الجارود - فی حدیث - قال: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ عَنِ الْمَكَانِ يَكُونُ حَسِيبًا [حَسَّا] ^(۱) ثُمَّ يُنْظَفُ وَ يُجْعَلُ مَسْجِدًا؟ قَالَ: يُطْرَحُ عَلَيْهِ مِنَ التُّرَابِ حَقًّا يُوَارِيهُ، فَهُوَ أَطْهَرُ. ^(۲)

ابی جارود می‌گوید: از امام صادق علیه السلام از مکانی که دستشویی بود سؤال کردم که پس از نظافت می‌توان آن را مسجد قرار داد؟ فرمود: خاک بر او بریزید تا آن را بپوشاند. چراکه خاک پاک‌کننده است.

۴. محمد بن علی بن محبوب عن محمد بن الحسین عن الحسن بن علی بن فضال عن ثعلبة بن میمون عن محمد بن مضارب [مصادف] ^(۳) عن ابی عبد الله علیه السلام قال: لَا بَأْسَ بِأَنْ يُجْعَلَ عَلَى الْعَذِيرَةِ مَسْجِدًا. ^(۴)

محمد بن مضارب می‌گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: اشکالی ندارد که بر عنزره انسان [پس از محو یا نابودی] مسجد قرار داده شود.

۵. عبدالله بن الحسن عن جده علی بن جعفر عن أخيه موسی بن جعفر علیه السلام قال: سَأَلَهُ عَنْ يَبْيَتٍ كَانَ حَشَّاً رَمَانًا، هَلْ يَصْلُحُ أَنْ يُجْعَلَ مَسْجِدًا؟ قَالَ: إِذَا نُظْفَ وَ أَصْلَحَ فَلَا بَأْسَ. ^(۵)

علی بن جعفر می‌گوید از برادرم امام کاظم علیه السلام از خانه‌ای که مدت طولانی دستشویی

۱. در تهذیب و استبصار حشّاً وارد شده است، الاستبصار، ج ۱، ص ۴۴۲، ح ۵ / التهذیب، ج ۳، ص ۲۵۹.

۲. الکافی، ج ۳، ص ۳۶۸، ح ۲ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۱۰، ح ۶۳۵۱.

۳. طبق نقل وسائل در حاشیه مخطوط یکی از نسخ [مصادف] وارد شده است. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۱۱، ح ۶۳۵۴.

۴. التهذیب، ج ۳، ص ۲۶۰، ح ۵۱. سند شیخ طوسی به محمد بن علی بن محبوب در صفحه ۷۱ ذکر شد. / الاستبصار، ج ۱، ص ۴۴۱.

۵. قرب الانسان، ص ۱۲۰ / مسائل علی بن جعفر علیه السلام، ص ۲۲۹ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۵۸، ح ۱۰ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۱۱، ح ۶۳۵۵.

بوده پرسیدم: آیا صلاح است که مسجد قرار داده شود؟ فرمود: اگر نظافت شود و اصلاح شود - کاری شود که اثر دستشویی از بین برود و بوی آن قطع گردد - اشکالی ندارد.

۶. محمد بن علی بن محبوب عن العباس عن صفوان عن القاسم بن محمد عن سلمان مولی طربال عن عبیدة بن زرارة قال سمعت أبا عبد الله علیه السلام يقول الأرض كلها مسجد إلا بئر غائط أو مقبرة.^(۱) عبیدة بن زراوه می گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام می فرمود: در همه زمین مگر دستشویی و قبرستان‌ها می توان مسجد بنا نمود.

۷. عن سعد، عن أبي جعفر عن أبيه: (عن عبد الله بن المغيرة)^(۲) عن عبد الله بن سنان في حديث - قال: سأله أبا عبد الله علیه السلام: عن المكان يكُون حشاً رماناً فيَظُفُّ، وَيُتَخَذَ مسجداً؟ فقال: أَلْقِ عَلَيْهِ مِنَ التُّرَابِ حَتَّى يَتَوَارَى فَإِنْ دَلَكَ يُطَهَّرُهُ أَنْ شاءَ اللَّهُ.^(۳)

عبدالله بن سنان می گوید: از امام صادق علیه السلام در مورد مکانی که مدت زمان طولانی دستشویی بوده، سؤال کردم که آیا می توان آن را نظافت نمود و مسجد قرار داد؟ امام علیه السلام فرمود: آن قدر خاک بریزید که نجاسات آن پوشیده شود که این کار زمین را تطهیر خواهد کرد. انشاء الله.

۸. عن سعد بن عبد الله عن هارون بن مسلم عن مسعدة بن صدقة الربيع عن جعفر بن محمد علیه السلام قال سُئِلَ: أَيَصْلُحُ مَكَانٌ حَشْ أَنْ يُتَخَذَ مسجداً؟ فَقَالَ: إِذَا أَلْقَى عَلَيْهِ مِنَ التُّرَابِ مَا يُوَارِي ذَلِكَ وَيَقْطُعُ رِيحَهُ فَلَا بَأْسَ، وَذَلِكَ لَأَنَّ التُّرَابَ طَهُورٌ (يُطَهَّرُ)^(۴) وَبِهِ مَضَتِ الْسُّنَّة.^(۵)

۱. تهذیب الأحكام، ج ۳، ص ۲۵۹، ح ۴۸ / الاستبصار، ج ۱، ص ۴۴۱، ح ۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۳۵۶.

شيخ طوسی در توضیح این روایت می فرماید: مقصود؛ پسر غائطی است که با خاک پر نشده و بوی او قطع نشده است / التهذیب، ج ۳، ص ۲۶۰.

۲. در استبصار در سند عبدالله بن مغیره نیست، استبصار، ج ۱، ص ۴۴۲، ح ۵.

۳. تهذیب الأحكام، ج ۳، ص ۲۶۰، ح ۵۰. سند شیخ طوسی به سعد در صفحه ۲۵۱ ذکر شد. / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۳۵۲.

۴. در استبصار (يُطَهَّرُ) وارد شده است، ج ۱، ص ۴۴۲-۴۴۱، ح ۴.

۵. تهذیب الأحكام، ج ۳، ص ۲۶۰، ح ۴۹. سند شیخ طوسی به سعد در صفحه ۲۵۱ ذکر شد. / وسائل الشيعة،

مسعده بن صدقه می‌گوید از امام صادق علیه سؤال شد: آیا می‌توان مکان دستشویی را به مسجد تبدیل کرد؟ امام علیه فرمود: اگر به قدری خاک روی نجاسات بریزند که پوشیده و بوی آن قطع شود مانع ندارد چون خاک آن نجاسات را تطهیر می‌کند و سنت پیامبر علیه السلام نیز این‌گونه بوده است.

۹. عده من أصحابنا عن احمد بن محمد عن عثمان بن عیسی عن سماعة قال: سأَلَتْهُ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ وَ بَنَاءِ الْمَسَاجِدِ فِيهَا قَالَ: أَمَّا زِيَارَةُ الْقُبُورِ فَلَا يَأْسَ هُنَّا وَ لَا يُئْتَى عِنْدَهَا الْمَسَاجِدُ. (۱)

سماعة بن مهران می‌گوید از امام علیه درباره زیارت قبور و ساختن مسجد در قبرستان سؤال کردم؟ فرمود: زیارت قبور مانع ندارد ولی نباید در قبرستان مسجد ساخته شود.

۱۰. حدثنا محمد بن موسی المترکل عن علی بن ابراهیم عن أبيه عن حماد بن حریز عن زراره عن ابی جعفر علیه السلام قال رسول الله علیه السلام: لا تَتَحَدُّوا قَبْرِي قِبْلَةً وَ لَا مَسْجِدًا فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَعَنِ الَّذِينَ اخْتَدُوا قُبُورَ أَتَيْنَاهُمْ مَسَاجِدَ. (۲)

امام باقر علیه السلام از رسول خدا علیه السلام نقل می‌کند که فرمودند: قبر مرا قبله و مسجد خویش نگیرید. پس همانا خدای تعالی لعنت فرموده کسانی را که قبور پیامبرانشان را مسجد قرار دادند.

ج ۵، ص ۲۱۰، ح ۶۳۵۳.

۱. الكافی، ج ۳، ص ۲۲۸، ح ۲ / من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۱۷۸، ح ۵۳۱. شیخ صدوق از سماعة بن مهران نقل می‌کند. سند شیخ به سماعه این چنین است: و ما كان فيه عن سماعة بن مهران: فقد رویته عن ابی (ره) عن علی بن ابراهیم بن هاشم عن أبيه عن عثمان بن عیسی العامری عن سماعة بن مهران. / وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۲۳۴، ح ۳۴۹۶ / بحار الأنوار، ج ۷۹، ص ۲۰.

۲. علل الشیعه، ج ۲، ص ۳۵۸، ح ۱، مرحوم صدوق در من لا يحضره الفقيه به صورت مرسل نقل می‌کند و بعد از کلمه لَعْنِ مَفْرَمَاتِهِ: لَعْنَ الْيَهُودَ. ج ۱، ص ۵۳۲ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۱۶۱، ح ۶۲۲۲ و ۶۲۲۴.

۱۱. علی بن محمد عن سهل بن زیاد عن احمد بن محمد بن ابی نصر عَمَّنْ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَفَافُ:

عَنِ المسْجِدِ يَأْتُ حَاطِطٌ قِيلَ لَهُ مِنْ بَالُوعَةِ فِيهَا فَقَالَ: إِنْ كَانَ نَزُهٌ مِنَ الْبَالُوعَةِ فَلَا تُصَلِّ فِيهِ وَ إِنْ كَانَ نَزُهٌ مِنْ غَيْرِ ذَلِكَ فَلَا يَأْسِ بِهِ.

(۱)

از امام صادق علیه السلام سؤال شد: آیا می‌توان در مسجدی نماز خواند که دیوار قبله‌اش مرطوب و نمناک شده است از چاهی که در آن بول می‌شود؟ فرمود: اگر رطوبت او یقیناً از چاه است خیر، ولی اگر از غیر چاه باشد اشکالی ندارد.

روایات اهل سنت

۱. قال النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لِعَنِ اللَّهِ الْيَهُودُ، إِنَّهُمْ قُبُوْرُ أَنْبِيَاِهِمْ مَسَاجِدُهُمْ.

(۲)

خداؤند لعنت کند یهود را که قبرهای پیامبران را مسجد قرار دادند.

۲. حدثنا محمد بن المثنی عن يحيى عن هشام عن أبيه عن عائشة أنَّ أُمَّ حبيبة وأُمَّ سَلَمَةَ ذَكَرَتَا كنیسه رَأَيْهَا بِالْجَبَشَةِ فِيهَا تَصَاوِيرُ، فُذَكَرَتَا لِلنَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: إِنَّ أَوْلَئِكَ إِذَا كَانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَلَا تَبْتَأِلُوا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا وَ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَ فَأَوْلَئِكَ شَرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

(۳)

۱. الکافی، ج ۳، ص ۳۸۸، ح ۴ / شیخ طوسی هم از کافی نقل می‌کند، تهذیب الاحکام، ج ۲، ص ۲۲۱ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۱۴۶، ح ۶۱۷۲.

۲. صحیح البخاری، ج ۱، ص ۱۱۰ و در جلد ۲ بخاری با این سند نقل شده است: حدثنا عبیدالله بن موسی عن شیبان عن هلال هو وزان عن عروة عن عائشة عن النبی علیه السلام... مثله، ج ۲، ص ۹۰-۹۱ و درص ۱۰۶: حدثنا موسی بن اسماعیل عن أبو عوانة عن هلال... مثله و درج ۵، ص ۱۳۸: حدثنا الصلت بن محمد عن أبو عوانة مثله.

در صحیح مسلم: حدثنا ابوبکر بن شیبه و عمرو الناقد قالا حدثنا هاشم بن القاسم عن شیبان عن هلال بن ابی حمید عن عروة بن الزیر عن عائشة، ج ۲، ص ۶۷ / سنن النسائي، ج ۴، ص ۹۵-۹۶.

۳. صحیح البخاری، ج ۱، ص ۱۱۰؛ درج ۲ بخاری با اندک تفاوت با این سند آمده است: حدثنا اسماعیل عن مالک عن هشام عن أبيه عن عائشة...، ص ۹۳.

عايشه مى گويد: ام حبيبه و ام سلمه از کنيسه‌اي که در حبشه دидеه بودند، سخن گفتند که در آن تصاویری بوده است و من داستان را براي پمامبر ﷺ گفتم، فرمود: اينان زمانی که مرد صالحی در بيستان فوت مى کرد بر قبر او مسجد مى ساختند و تصاویری نقش مى کردند، اينان بدترین خلق در نزد خداوند در روز قيامت هستند.

مساجد جدید

۱ . محمد بن علي بن محبوب عن احمد عن الحسن بن علي بن فضال عن أبي جينيأة عن محمد بن علي الحلبی عن أبي عبدالله علیہ السلام في قوله تعالى «وَ أَقِيمُوا وُجُوهُكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ» قال: مَسَاجِدُ مُحَدَّثَةٌ فَأُمِرُوا أَنْ يُقِيمُوا وُجُوهَهُمْ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ.^(۱)

امام صادق علیہ السلام در ذیل آیه شریفه «بے هنگام عبادت در هر مسجد رو به سوی او آرید» فرمودند: منظور مساجد تازه تأسیس است و به مردم نیز دستور داده شده که به جانب مسجدالحرام [کعبه] روی نمایید.

۱ . التهذیب، ج ۲ ، ح ۴۳ ، ص ۴۳ ، سند شیخ به ابن محبوب در صفحه ۷۱ ذکر شد. / مستدرک، ج ۳ ، ص ۱۶۸ ، ح ۳۲۸۸ / تفسیرالعیاشی، ج ۲ ، ح ۱۲ ، ص ۱۹ / بحارالأنوار، ج ۸۱ ، ص ۶۴ .

۷۸۱

« **پ** »

مسجدالحرام وبهترین جای آن

۱. عَدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَمْمَادِ بْنِ حَمْدٍ عَنْ أَبِنِ فَضَّالٍ عَنْ الْحَسْنِ بْنِ الْجَعْمَمِ قَالَ: سَأَلَتْ أُبَيْ الْحَسْنِ الرَّضَا عَنْ أَفْضَلِ مَوْضِعٍ فِي الْمَسْجِدِ يُصَلِّي فِيهِ؟ قَالَ: الْحَطِيمُ مَا بَيْنَ الْحَجَرِ وَبَابِ الْبَيْتِ قُلْتُ: وَالَّذِي يَلِي ذَلِكَ فِي النَّصْلِ؟ فَذَكَرَ أَنَّهُ عِنْدَ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَلْتُ: ثُمَّ الَّذِي يَلِيهِ فِي النَّصْلِ؟ قَالَ: فِي الْحِجْرِ قُلْتُ: ثُمَّ الَّذِي يَلِي ذَلِكَ؟ قَالَ: كُلَّمَا دَنَا مِنَ الْبَيْتِ.

حسن بن جهم می‌گوید: از امام رضا علیه السلام درباره بهترین جایگاه مسجد که در آن نماز گزارده شود سوال کردم؟ فرمود: «حطیم» که بین حجرالاسود و در خانه کعبه است. پرسیدم: پس از آن کجا؟ فرمود: در نزد مقام ابراهیم علیه السلام. پرسیدم: پس از آن کجا؟ فرمود: در حجر اسماعیل علیه السلام؛ پرسیدم پس از آن کجا؟ فرمود: هر قدر نزدیک تر به خود خانه (کعبه باشد) فضیلت آن بیشتر است.

۲. أَبُو عَلَيِّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْدَ الْجَيَّارِ عَنْ صَفَوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِي أَئْبُوكَ الْخَزَّازِ عَنْ أَبِي عَبْيَدَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الصَّلَاةُ فِي الْحَرَمِ سَوَاءٌ؟ فَقَالَ: يَا أَبا عَبْيَدَةَ مَا الصَّلَاةُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كُلُّهُ سَوَاءٌ فَكَيْفَ يَكُونُ فِي الْحَرَمِ كُلُّهُ سَوَاءٌ قُلْتُ: فَأَيُّ بَقِاعَهُ أَفْضَلُ؟ قَالَ: مَا بَيْنَ الْبَابِ إِلَى الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ.

ابوعییده می‌گوید به امام صادق علیه السلام عرض کردم: نماز در حرم (مسجدالحرام) در همه جا

۱. الكافی، ج ۴، ص ۵۲۵، ح ۱ و نظری این روایت حدیث ۹ است / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۷۳، ح ۶۵۲۷ /

به همین مضمون با تفاوت در متن: المحسن، ج ۱، ص ۹۱ / ثواب الأعمال، ص ۲۰۴ .

۲. الكافی، ج ۴، ص ۵۲۵، ح ۲ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۷۴، ح ۶۵۳۰ .

مساوی است؟ حضرت فرمود: چگونه ممکن است در همه جا مساوی باشد! عرض کردم:
پس کدام مکان نسبت به بقیه افضل است؟ فرمود: بین در خانه کعبه تا حجرالأسود.

۳. أَمَدْ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْكَاهِلِيِّ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فَقَالَ: أَكْنُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ وَالدُّعَاءِ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ أَمَا إِنْ يُكَلِّ عَبْدِ رِزْقًا يُجَازُ إِلَيْهِ حَوْزًا.^(۱)

نزد امام صادق علیه السلام بودیم فرمود: زیاد نماز و دعا در این مسجد بخوانید و بدانید که برای هر بندۀ ای روزی ای است که به طرف او خواهد آمد.

۴. أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ هَارُونَ بْنِ حَارِجَةَ عَنْ صَامِتٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: الصَّلَاةُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ تَعْدِيلٌ مِائَةٌ أَفْ صَلَاةٌ^(۲)

امام صادق علیه السلام از پدران بزرگوارش نقل می‌کند که فرمودند: نماز در مسجدالحرام معادل یک صد هزار نماز [در جای دیگر] است.

۵. عِدَّةُ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ عَنْ أَبِي الْحَسِينِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: سَأَتُّهُ عَنِ الرَّجُلِ يُصْلِلُ فِي جَمَاعَةٍ فِي مَنْزِلَةِ بَكَّةَ أَفْضَلُ أَوْ وَحْدَهُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ؟ فَقَالَ: وَحْدَهُ.^(۳)

محمد بن ابی نصر می‌گوید: از امام رضا علیه السلام پرسیدم درباره مردی که در خانه اش در مکّه نماز را به جماعت می‌خواند، آیا این بهتر و بافضیلت‌تر است یا اینکه نماز را به صورت فرادا در مسجدالحرام بخواند؟ امام علیه السلام فرمودند: فرادا در مسجدالحرام بخواند.

۱. الكافي، ج ۴، ص ۵۲۶، ح ۴ / وفي الوسائل في آخر الحديث: يحاز اليه حوزاً، ج ۵، ص ۲۷۲، ح ۶۵۲۴. [يُجَازُ إِلَيْهِ حَوْزًا] أي يجمع و يساق و يحتمل أن يكون الغرض أن الدعاء والصلوة فيه يشير سبباً لمزيد الرزق].

۲. الكافي، ج ۴، ص ۵۲۶، ح ۵ / روى على بن ابراهيم عن أبيه عن التوفى عن السكونى مثله، همان، ح ۶ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۷۲، ح ۶۵۲۲ و ۶۵۲۳.

۳. الكافي، ج ۴، ص ۵۲۷، ح ۱۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۳۹، ح ۶۴۳۹.

۶. أبي (ره) عن علي بن ابراهيم عن أبيه عن علي بن معيد عن الحسين بن خالد عن أبي الحسن الرضا عليه السلام عن آبائه عليهم السلام قال: قال محمد بن علي عليه السلام: صلاة في المسجد الحرام أفضل من مائة ألف صلاة في غيره من المساجد. (۱)

امام رضا عليه السلام از پدرانش نقل می‌کند که امام باقر عليه السلام فرمود: یک نماز در مسجدالحرام برتر از یکصد هزار نماز در غیر آن از مساجد دیگر است.

۷. و روی ابو حمزة الثمالي عن أبي جعفر عليه السلام أنه قال: من صلى في المسجد الحرام صلاة مكتوبة قبل الله بها مئة كل صلاة صلاتها مئذن يوم وجبت عليه الصلاة وكل صلاة يصلحها إلى أن يموت. (۲)

ابو حمزة شمالي می‌گوید: هر کس نماز بگذارد در مسجدالحرام، نماز واجب، خداوند متعال به (برکت) آن نماز واجب قبول می‌کند هر نماز واجبی را که تا آن روز خوانده است و نیز هر نماز واجبی که بعد از آن می‌خواند تا هنگامی که بمیرد.

۸. وقال رسول الله صلوات الله عليه وسلم: الصلاة في مسجدي كألف صلاة في غيره إلا المسجد الحرام فإن الصلاة في المسجد الحرام تعديل ألف صلاة في مسجدي. (۳)

پیامبر خدا صلوات الله عليه وسلم فرمود: نماز در مسجد من مانند هزار نماز در غیر آن از مساجد دیگر است مگر مسجدالحرام. همانا نماز در مسجدالحرام معادل هزار نماز در مسجد من است.

۱. ثواب الأعمال، ص ۳۰ - ۲۹ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۷۱، ح ۶۵۱۹ / بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۴۱.

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۶۸۱ / ایشان درج ۲ من لا يحضره الفقيه همین روایت را به صورت مرسل نقل می‌کند ولی در نقل مرسل «الصلاوة واحدة» می‌فرماید، ج ۲، ص ۲۰۹، ح ۲۱۷۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۷۰، ح ۶۵۱۶.

۳. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۶۸۲، ح ۲۲۸ / وفي التهذيب: الحسين بن سعيد عن معاوية بن عمارة عن أبي عبدالله عليه السلام - في الحديث - مثله، ج ۶، ص ۱۰، ح ۶۵۱۸.

٩ . الحسين بن سعيد عن حمادٍ عن معاوية بن وهب عن أبي عبدالله قال: قال: رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَاةُ فِي مَسْجِدِي تَعْدِلُ الْأَفْ صَلَاةً فِي غَيْرِهِ إِلَّا الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ فَإِنَّهُ أَفْضَلُ مِنْهُ۔ (۱)

امام صادق علیہ السلام می فرماید: رسول خدا علیہ السلام فرمود: نماز در مسجد من معادل هزار نماز در غیر مسجد من است مگر مسجدالحرام! همانا مسجدالحرام برتر از مسجد من است.

١٠ . أبي (ره) عن عبدالله بن جعفر عن هارون بن مسلم عن مسعدة بن صدقة عن الصادق علیہ السلام عن آبائہ علیہ السلام قال: قال رسول الله علیہ السلام: صَلَاةُ فِي مَسْجِدِي تَعْدِلُ عِنْدَ اللهِ عَشَرَةَ آلَافِ صَلَاةً فِي غَيْرِهِ مِنْ الْمَسَاجِدِ إِلَّا الْمَسْجِدُ الْحَرَامِ، فَإِنَّ الصَّلَاةَ فِيهِ تَعْدِلُ مِائَةَ أَلْفِ صَلَاةً۔ (۲)

امام صادق علیہ السلام از پدران بزرگوارش نقل می کند که رسول خدا علیہ السلام فرمود: نماز در مسجد من در نزد خداوند معادل ده هزار نماز در مساجد دیگر است مگر مسجدالحرام، که نماز در آن معادل یکصد هزار نماز است.

١١ . حدثنا أبي عن أحمد بن ادريس عن محمد بن أحمد بن يحيى بن عمران الأشعري عن محمد بن احمد عن الحسن بن علي بن كيسان عن موسى بن سلام قال: اعتذر أبو الحسن الرضا علیہ السلام فلما وداعه أليست و صار إلى باب الحناظين ليخرج منه وقف في صحن المسجد في ظهر الكعبه ثم رفع يديه فدعاه ثم التفت إليها فقال نعم المطلوب به الحاجة إليها الصلاة فيه أفضل من الصلاة في غيره بستين سنة أو شهراً. فلبأ صار عند الآباء قال: اللهم إني خرجت على أن لا إله إلا أنت. (۳)

موسی بن سلام می گوید: امام رضا علیہ السلام عمره اش را انجام داد. پس چون خواست وداع

١ . النهذب، ج ٦، ح ١٥، و في رواية آخر: الحسين بن سعيد عن صفوان عن اسحاق بن عمارة عن أبي عبدالله علیہ السلام قال: قال رسول الله مثله، إلا آنه قال: فانها خير من ألف صلاة، همان ح ١٧ / و في رواية: الحسين بن سعيد عن صفوان و فضالة و ابن ابي عميرة عن جميل بن دراج قال سألت أبا عبدالله... مثله إلا آنه قال: إلا المسجد الحرام، همان، ح ١٣ / هر دو روایت در وسائل الشیعه، ج ٥، ص ٢٨٠، ح ٦٥٤٧ و ٦٥٤٨.

٢ . ثواب الأفعال، ص ٣٠ / وسائل الشیعه، ج ٥، ص ٢٧١، ح ٦٥٢٠.

٣ . عيون أخبار الرضا علیہ السلام، ج ٢، ص ١٧ / وسائل الشیعه، ج ٥، ص ٦٥٢١ / بحار الأنوار، ج ٩٦، ص ٣٧٠.

کند رفت به سمت در «حناطین»^(۱) تا خارج شود، ایستاد در صحن مسجد در پشت کعبه و دست‌هایش را بلند کرد و دعا نمود. سپس برگشت به طرف ما و فرمود: خوب است انسان حاجت‌اش را در اینجا بخواهد. نماز در این جا برتر از نماز در غیر این مکان است، به شصت سال یا ماه [ظاهرًا] تردید از راوی است که امام علی^ع سال فرمود یا ماه [پس چون به نزد در رسید فرمود: بار خدایا من از خانه بیرون می‌روم در حالی که شهادت می‌دهم، خدایی جز تو نیست.

۱۲. عده من أصحابنا عن احمد بن محمد عن الحسين بن سعيد عن فضالة بن ایوب عن أبیان عن زرارة قال: سَأَلَهُ عَنِ الرَّجْلِ يُصَلِّي مِنْكَةً يَجْعَلُ الْمَقَامَ حَلْفَ ظَهَرِهِ وَ هُوَ مُسْتَقْبِلُ الْبَيْتَةِ قَالَ: لِابْنَاسِ يُصَلِّي حَيْثُ شَاءَ مِنَ الْمَسْجِدِ بَيْنَ يَدَيِ الْمَقَامِ أَوْ خَلْفَهُ وَ أَفْضَلُهُ الْحَطِيمُ وَ الْحَجْرُ وَ عِنْدَ الْمَقَامِ وَ الْحَطِيمِ حِذَاءُ الْبَابِ.^(۲)

زاره می‌گوید: سوال کردم از امام علی^ع درباره مردی که در مکه نماز می‌گذارد و مقام حضرت ابراهیم علی^ع را پشت سرش قرار می‌دهد در حالی که رو به قبله است؟ فرمود: اشکالی ندارد، در هر نقطه از مسجد که خواست نماز بگذارد چه مقام مقابل او باشد و چه پشت سر او، ولی برترین جای مسجد (حطیم) است که مقابل در کعبه است و حجر اسماعیل و نزد مقام حضرت ابراهیم علی^ع.

۱۳. محمد بن یحیی و غیره عن احمد بن محمد عن العباس بن معروف عن علی بن مهزیار عن الحسين بن سعيد عن ابراهیم بن ابیالبلاد، عن ابیالملکی قال: رأَيْتُ أَبا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ طَافَ بِالبَيْتِ ثُمَّ صَلَّى فِيهَا بَيْنَ الْبَابِ وَالْحَجَرِ الْأَسْوَدِ رَكَعَتِينِ فَقُلْتُ لَهُ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنْكُمْ صَلَّى فِي هَذَا الْمَوْضِعِ قَالَ: هَذَا الْمَكَانُ الَّذِي تَبَيَّبَ عَلَى آدَمَ فِيهِ.^(۳)

أبوبلال مکی می‌گوید: امام صادق علی^ع را دیدم که دور خانه [کعبه] طوف کردنده،

۱. در «حناطین» دری از درهای صحن مسجدالحرام است که در زمان بنی امیه به مسجد اضافه شده است.

۲. الکافی، ج ۴، ص ۵۲۶، ح ۹ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۷۳، ح ۶۵۲۶.

۳. الکافی، ج ۴، ص ۱۹۴، ح ۵ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۷۳ و ح ۱۳، ص ۴۲۶ / بحارالأنوار، ج ۱۱، ص ۱۹۶.

سپس دو رکعت نماز مابین در خانه و حجرالاسود به جا آوردن. به حضرت عرض کردم: ندیدم کسی از شما را که در این مکان نماز بگزارد؟ پس فرمود: این مکانی است که حضرت آدم علیه السلام در اینجا توبه داده شد.

۱۴ . عده من أصحابنا عن احمد بن محمد عن الحسين بن سعيد عن ابراهيم بن أبيالبلاد عن أبيبلال المكي قال: رأيْتُ أبا عبد الله عليه السلام: دخلَ الْحِجْرَ مِنْ نَاحِيَةِ الْبَابِ فَقَامَ يُصَلِّ عَلَى قَدْرِ ذِرَاعَيْنِ مِنَ الْبَيْتِ. فَقُلْتُ لَهُ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ يُصَلِّ بِحِيَالِ الْمِيزَابِ فَقَالَ هَذَا مُصَلَّ شَبَرٌ وَشَبِيرٌ أَبْنَى هَارُونَ. (۱)

ابوبلال مکی می گوید: امام صادق علیه السلام را دیدم که از طرف در خانه وارد حجر اسماعیل شد. پس ایستاد - به اندازه‌ای که دو زرع (به اندازه جای نماز گزاردن یک نفر) بیشتر فاصله با خانه خدا نداشت - و نماز گزارد، به امام علیه السلام عرض کردم: ندیده‌ام احدی از اهل بیت تو را که در این مکان - محدوده میزاب یا ناوдан طلا - نماز بگزارد؟ حضرت فرمود: این مکان جایگاه نماز شبیر و شبیر فرزندان حضرت هارون علیه السلام است.

۱۵ . ابو على الأشعري عن محمد بن عبدالجبار عن ابن فضال عن ثعلبة عن معاوية قال: سأَلْتُ أبا عبد الله عليه السلام عَنِ الْحَطِيمِ فَقَالَ: هُوَ مَا بَيْنَ الْحَجْرِ الْأَسْوَدِ وَبَيْنَ الْبَابِ وَسَأَلْتُهُ لِمَ سُمِّيَ الْحَطِيمُ فَقَالَ: لِأَنَّ النَّاسَ يَحْطِمُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا هُنَاكَ. (۲)

معاوية بن عمار می گوید: از امام صادق علیه السلام درباره حطیم سؤال کردم؟ فرمود: فاصله بین حجرالاسود و در خانه کعبه، حطیم است. سؤال کردم: چرا به حطیم نامگذاری شده است؟ فرمود: برای اینکه در این مکان بعضی از مردم مزاحم بعضی دیگر می‌شوند به جهت ازدحام زیاد و برخی زیر دست و پا له می‌شوند.

۱ . الكافی، ج ۴، ص ۲۱۴، ح ۹ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۷۴، ح ۶۵۲۹ / بحار الأنوار، ج ۱۳، ص ۱۱ .

۲ . الكافی، ج ۴، ص ۵۲۷، ح ۱۲ / التهذیب، ج ۵، ص ۴۵۱، ح ۲۲۱ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۷۴، ح ۶۵۳۱ / علل الشرائع، ج ۲، ص ۴۰۰ : حدیثی ابی (ره) عن سعد بن عبد الله عن احمد بن محمد بن عیسی عن الحسن بن علی بن فضال عن ثعلبة بن میمون عن معاویة بن عمار مثله / بحار الأنوار، ج ۹۶، ص ۲۲۹ .

۱۶ . وَقَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنْ تَهْبَئَ لَكَ أَنْ تُصْلِلُ صَلَوَاتِكَ كُلُّهَا الْفَرَائِضَ وَغَيْرَهَا عِنْدَ الْحَطَمِ فَأَفْعُلْ فَإِنَّهُ أَفْضَلُ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ .^(۱)

امام صادق علیه السلام می فرماید: اگر آمده شد برای تو که تمامی نمازهاست - واجب و مستحب - را در نزد حظیم بخوانی پس این کار را انجام بد که این مکان برترین نقطه بر روی زمین است.

۱۷ . حَمْدُ بْنُ ادْرِيسَ فِي آخِرِ (السَّرَايِّ) نَقْلًا مِنْ كِتَابِ (مسائل الرِّجَالِ) رِوَايَةُ أَمْمَادَ بْنِ مُحَمَّدِ الْجَوَهْرِيِّ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرِ الْحَمِيرِيِّ جَمِيعًا عَنْ دَاؤِدَ الْصَّرْمِيِّ، (عَنْ بَشَرِ بْنِ بَشَّارٍ) قَالَ: سَأَلَ اللَّهُ يَعْنِي عَلَيْهِ بَنْ مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الصَّلَاةِ بِمَكَّةَ فِي أَيِّ مَوْضِعٍ أَفْضَلُ فَقَالَ: عِنْدَ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ الْأَوَّلِ فَإِنَّهُ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَمُحَمَّدٍ (علیهم السلام).^(۲)

از امام علی علیه السلام پرسیدم: نماز در چه مکانی از مکه با فضیلت تر است؟ فرمود: در نزد مقام ابراهیم اول که جایگاه حضرت ابراهیم علیه السلام و حضرت اسماعیل علیه السلام و حضرت محمد علیه السلام است. صاحب وسائل (ره) در ذیل روایت می فرماید: مقام ابراهیم اول نزد حظیم است. یعنی فاصله بین در کعبه و سنگ حجر الأسود.

۱۸ . حَمْدُ بْنُ الْحَسِينِ عَنْ الْحَسِينِ بْنِ عَلَى عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنِّي كُنْتُ أَصْلِلُ فِي الْحِجْرِ فَقَالَ لِي رَجُلٌ: لَا تُصْلِلُ الْمُكْتُوَةَ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ فَإِنَّ فِي الْحِجْرِ مِنَ الْبَيْتِ فَقَالَ: كَذَبَ صَلٌّ فِيهِ حَيْثُ شِئْتَ.^(۳)

۱ . من لا يحضره النفيه، ج ۲، ص ۲۰۹، ح ۲۱۷۰ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۷۵، ح ۶۵۳۲ / بحار الأنوار، ج ۹۶، ص ۲۳۱ .

۲ . وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۷۵، ح ۶۵۳۳ / روایت فوق در مستطرفات السرائر به این شکل آمده است: و من مسائل داود الصرمی قال و سائله عن الصلاة بمكة في أي موضع أفضل فقال عند مقام ابراهیم الأول فانه مقام ابراهیم و اسماعیل و محمد علیهم السلام ص ۵۸۲ / بحار الأنوار، ج ۹۶، ص ۲۳۱ .

۳ . النہذب، ج ۵، ص ۴۷۴، ح ۳۱۶: سند شیخ در مشیخه به محمد بن الحسین این چنین است: و ما ذکرته عن ابی جعفر محمد بن علی بن الحسین فقد اخبرنی الشیخ ابو عبدالله، محمد بن محمد بن التuman، عنه / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۷۶، ح ۶۵۳۴ .

یونس بن یعقوب می‌گوید: به امام صادق علیه عرض کردم: من در حجر اسماعیل نماز می‌خواندم که مردی به من گفت: نماز واجب را در این مکان نخوان، زیرا بخشی از حجر اسماعیل جزء خانه کعبه است! امام علیه فرمود، دروغ گفته است. در هر نقطه از حجر که خواستی می‌توانی نماز بگزاری.

۱۹. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن الحسین بن سعید عن فضاله بن أیوب عن معاویة بن عمار قال: سأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْمَسْكُنَةَ عَنِ الْحَجْرِ أَمِنَ الْبَيْتِ هُوَ فِيهِ شَاءَ مِنَ الْبَيْتِ فَقَالَ: لَا وَلَا قُلَامَةً ظُفِيرٌ وَلَكِنْ إِسْمَاعِيلُ دَفَنَ أُمَّةً فِيهِ فَكِرْهَ أَنْ تُوْطَأَ فَحَجَرَ عَلَيْهِ حِجْرًا وَ فِيهِ قُبُورُ أَسْبَابَهُ.^(۱)
معاویه بن عمار می‌گوید: از امام صادق علیه سوال کردم: آیا حجر اسماعیل جزء خانه کعبه است یا بخشی از آن جزء کعبه است؟ فرمود: خیر، حتی به اندازه ناخنی که می‌گیرند جزء کعبه نیست. ولکن حضرت اسماعیل علیه مادرش را در حجر دفن کرد لذا کراحت داشت بر آن پا بگذارد و داخل آن شود. پس سنگی بر روی حجر کشید و در آن حجر قبور پیامبران است.

۲۰. محمد بن الحسن الصفار عن محمد بن الحسين عن الحسن بن حماد بن عديس عن عمران بن حمان قال: قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ الْمَسْكُنَةَ: أَقْصُرُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَوْ أُتَمِّمُ فَقَالَ: إِنْ قَصَرْتَ فَلَكَ وَإِنْ أَتَمْتَ فَهُوَ حَيْرٌ وَ زِيَادَةُ الْخَيْرِ حَيْرٌ.^(۲)

عمران می‌گوید: به امام کاظم علیه عرض کردم: نماز را در مسجدالحرام شکسته بخوانم یا تمام؟ فرمود: می‌توانی شکسته بخوانی، اما اگر تمام بخوانی بهتر است و زیادت در کار خیر نیکوست.

۱. الکافی، ج ۴، ص ۲۱۰ / النہذیب، ج ۵، ص ۴۶۹، ح ۲۸۹، محمد بن الحسین عن الحسین بن علی بن فضال و عبدالله الحجال عن ثعلبة بن میمون عن زارة عن ابی عبدالله علیه مثله الى قوله: و لا قلامة ظفر / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۷۶، ح ۶۵۳۵ / بحار الأنوار، ج ۱۲، ص ۱۱۷.

۲. النہذیب، ج ۵، ص ۴۳۰، ح ۱۳۹ / استبصار، ج ۲، ص ۲۳۴، ح ۱۹. استاد شیخ طوسی به محمد بن حسن الصفار در صفحه ۱۳۶ ذکر شد / وسائل الشيعة، ج ۸، ص ۵۲۶، ح ۱۱۳۵۳.

٢١ . محمد بن يحيى عن محمد بن الحسين بن علي بن مروان عن عدة من اصحابنا عن أبي حمزة الشمالي قال: قُلْتُ لِأَيِّ جَفَرَ عَلَيْهِ الْمَسْدِيقَةِ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ لَأَيِّ شَيْءٍ سَمَّاهُ اللَّهُ الْعَتِيقَ فَقَالَ: إِنَّهُ لَيَسَّ مِنْ بَيْتٍ وَخَصَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ وَجْهِ الْأَرْضِ إِلَّا لَهُ رَبٌّ وَسُكَّانٌ يَسْكُنُونَهُ غَيْرُ هَذَا الْبَيْتَ فَإِنَّهُ لَأَرَبَّ لَهُ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ الْحُرُثُ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ الْأَرْضَ ثُمَّ خَلَقَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِ فَدَخَّاها مِنْ تَحْيِيَةٍ.^(١)

ابو حمزة ثمالي می گوید: در مسجد الحرام به امام باقر علیه السلام عرض کرد: چرا خداوند این مسجد را عتیق نام نهاده است؟ پس فرمود: هیچ خانه‌ای را خداوند بر روی زمین ایجاد نکرد مگر اینکه برای او صاحبان و ساکنانی است که در آن به سر می‌برند مگر این خانه را که هیچ صاحبی غیر از خداوند (عز و جل) ندارد و این خانه آزاد است. پس فرمود: خداوند این خانه را قبل از آفرینش زمین خلق کرده سپس زمین را خلق، و از زیر آن خانه گسترش داد.

١ . الكافي، ج ٤، ص ١٨٩، ح ٥ / وسائل الشيعة، ج ١٣، ص ٢٤٠، ح ١٧٦٤٣ / در عمل المشریع با اندک تفاوت با این سند نقل شده است: محمد بن الحسن بن احمد بن الولید عن محمد بن يحيى العطار و احمد ابن ادريس عن محمد بن احمد عن يحيى بن عمران الأشعري عن الحسن بن علي عن مروان بن مسلم عن أبي حمزة الشمالي / بحار الأنوار، ج ٩٦، ص ٥٨.

۲۹۱

« **پ** »

مسجد النبی

۱. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن علی بن الحکم عن معاویه بن وهب قال: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَفَافُ: هَلْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَفَافُ: مَا بَيْنَ يَمِينِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ فَقَالَ: نَعَمْ وَقَالَ: بَيْتُ عَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ عَلَيْهِمَا بَيْنَ الْبَيْتِ الَّذِي فِيهِ الَّذِي عَلَيْهِ الْكَفَافُ إِلَى الْبَابِ الَّذِي يُحَادِي الرُّفَاقَ^(۱) إِلَى الْبَقِيعِ، قَالَ: فَلَوْ دَخَلْتَ مِنْ ذَلِكَ الْبَابِ وَالْحَاطِطُ مَكَانَهُ أَصَابَ مَنِلِكَ الْأَيْسَرَ ثُمَّ سَمَّى سَائِرَ الْبَيْوَاتِ وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَفَافُ: الصَّلَاةُ فِي مَسْجِدِي تَعْدِلُ أَلْفَ صَلَاةً فِي غَيْرِهِ إِلَّا مَسْجِدَ الْحَرَامَ فَهُوَ أَفْضَلُ.^(۲)

معاویه بن وهب می‌گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کرد: آیا رسول خدا علیه السلام فرمود که (فاسله) مایین خانه و منبرم باعی از باغ‌های بهشت است؟ امام علیه السلام فرمودند: بله، راوی می‌گوید: امام فرمود: خانه علی و فاطمه علیه السلام نیز مایین خانه پیامبر تا دری که محاذی کوچه‌ای است که به بقیع می‌رسد، و فرمود: اگر از این در داخل شوی، دیوار در سمت شانه چپ تو قرار خواهد گرفت و سپس بقیه خانه‌ها را نام بردنده و فرمودند که رسول خدا علیه السلام فرمود: یک نماز در مسجد من معادل هزار نماز در غیر این مسجد است مگر مسجدالحرام که او بافضلیت‌تر است.

۱. الرُّفَاقُ بِالضْمِ: الطَّرِيقُ وَ السَّبِيلُ وَالسُّوقُ. روایات و نقل‌های تاریخی متعددی در ارتباط با زمین و نحوه ساخت مسجد النبی علیه السلام وارد شده است که از آنها صرفنظر می‌کنیم.

۲. الکافی، ج ۴، ص ۵۵۵، ح ۸ / النہدیب، ج ۶، ص ۸، ح ۸، ایشان از شیخ کلینی نقل می‌کند و استاد ایشان به کلینی در صفحه ۵۹ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۶۵۴۳، ح ۲۷۹ / بحارالأنوار، ج ۹۷، ص ۱۹۳.

۲. عن رسول الله ﷺ في وصيته لا يأذر^(۱) - في حديث - قال: يا أباذر صلاة في مسجدي هذا تعديل مائة ألف صلاة في غيره من المساجد إلا المسجد الحرام و صلاة في المسجد الحرام تعديل مائة ألف صلاة في غيره.^(۲)

رسول خدا ﷺ در وصیت به ابادر فرمودند: ای ابوذر! یک نماز در مسجد من معادل یکصد هزار نماز در غیر این مساجد از مساجد دیگر است، مگر مسجدالحرام که یک نماز در مسجدالحرام معادل یکصد هزار نماز در غیر خودش است.

۳. عده من أصحابنا عن احمد بن محمد عن علي بن الحكيم عن أبي سلمة عن هارون بن خارجة قال: الصلاة في مسجد الرسول ﷺ تعديل عشرة آلاف صلاة.^(۳)

نماز در مسجد پیامبر ﷺ معادل ده هزار نماز در (مساجد) دیگر است.

۴. على بن ابراهيم عن أبيه و محمد بن اسماعيل عن الفضل بن شاذان عن أبي ابن عمير و صفوان بن يحيى عن معاوية بن عمّار قال: قال أبو عبد الله ع: إذا فرغت من الدعاء عند قبر النبي ﷺ فائت النور فامسحه بيديك و خذ بربمانتئيه وهـا السـلـاوـانـ وامسح عينيك و وجـهـكـ بـهـ فـإـنـهـ يـقـالـ إـنـهـ شـفـاءـ العـيـنـ و قـمـ عـنـدـ فـأـمـدـالـلـهـ وـ أـثـنـ عـلـيـهـ وـ سـلـ حـاجـتـكـ فـإـنـ رـسـوـلـ الـلـهـ عـلـيـهـ قـالـ ماـ بـيـنـ مـيـنـ بـرـيـ وـ بـيـقـيـ رـوـضـةـ مـنـ رـيـاضـ الجـنـةـ وـ مـنـبـرـيـ عـلـىـ تـرـعـةـ مـنـ تـرـعـةـ الجـنـةـ وـ التـرـعـةـ هـيـ الـبـابـ الصـغـيرـ.^(۴) ثـمـ تـأـقـيـ مقـامـ النـبـيـ عـلـيـهـ الـبـرـقـ وـ فـتـصـلـيـ فـيـهـ مـاـ بـدـاـ لـكـ إـذـاـ دـخـلـتـ الـمـسـجـدـ فـصـلـ عـلـىـ النـبـيـ عـلـيـهـ الـبـرـقـ وـ إـذـاـ خـرـجـتـ فـاصـنـعـ مـثـلـ ذـلـكـ وـ أـكـثـرـ مـنـ

۱. سند كامل این روایت در بحث «خرید و فروش در مسجد» ذکر شد.

۲. الأمالى الطوى، ص ۵۲۷ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۶۹ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۷۲ / اعلام الدين، ص ۱۹۲ / به همین مضمون در منابع اهل سنت وارد شده است. ر.ک: سنن ابن ماجة، ج ۱، ص ۴۵۱.

۳. الكافي، ج ۴، ص ۵۵۶، ح ۱۱ ونظير همین روایت است با سند دیگری ح ۱۲ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۷۹، ح ۶۵۴۴ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۱۴۷.

۴. الترعة: الروضة و يقال الدرجة و قيل: الباب كما في هذا الحديث و كان الوجه فيه أن بالعبادة هناك يتيسر دخول الجنة كما أن بالباب يتمكن من الدخول.

الصَّلَاةُ فِي مَسْجِدِ الرَّسُولِ ﷺ. (۱)

امام صادق علیه السلام می فرماید: هنگامی که از دعا در نزد مرقد مطهر پیامبر ﷺ فارغ شدی، نزدیک منبر حضرت بیا و دو پایه آن را بگیر و بر چشمان و صورت با دستی که بر پایه های منبر است دست بکش. که گفته می شود: شفای چشم است و در نزد منبر بایست، پس خدا را ستایش کن و بر او درود و ثنا بفرست و حاجت را بخواه؛ همانا رسول خدا ﷺ فرمود: ما بین منبر و خانه ام باعی از باغ های بهشت است و منبرم بر دری از دره ای بهشت قرار گرفته است. سپس به مقام پیامبر ﷺ می آیی و در آن نماز می خوانی آنچه بتوانی. پس هنگامی که داخل مسجد می شوی و همچنین هنگامی که خارج می شوی بر پیامبر درود بفرست، و در این مسجد زیاد نماز بخوان.

۵. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن ابن فضال عن جمیل عن أبي بکر الحضرمي عن أبي عبد الله علیه السلام قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا بَيْنَ بَيْتِي وَ مِثْبَرِي روضةٌ مِنْ رِبَاضِ الْجَنَّةِ وَ مِثْبَرِي عَلَى تُرْعَةٍ مِنْ تُرْعَةِ الْجَنَّةِ وَ قُوَّاءِمُ مِثْبَرِي رُبَّثٌ (۲) فِي الْجَنَّةِ قَالَ: قُلْتُ هِيَ رَوْضَةُ الْيَوْمِ؟ قَالَ: نَعَمْ إِنَّهُ لَوْ كُشِّفَ الْغِطَاءُ لَرَأَيْتُمْ: (۳)

امام صادق علیه السلام فرمودند: پیامبر خدا ﷺ فرمود: ما بین خانه ام و منبرم باعی از باغ های بهشت است و منبرم بر دری از دره ای بهشت است و پایه های منبرم از بهشت بالا آمده است [همان گونه که در پاورقی آمده: گویا مقصود اینست که بهشت نیز همچون منبرم در رفات دارد]

۱. الكافی، ج ۴، ص ۵۵۳ / التهذیب، ج ۶، ص ۷، ح ۵، از کافی نقل می کند و سند شیخ طوسی به شیخ کلینی در بحث

صفحة ۵۹ ذکر شد / وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۳۴۵ - ۳۴۴، ح ۱۹۳۵۸ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۱۵۱.

۲. در مجمع البحرین می فرماید: «قوانين منبری ﷺ ربت فی الجنّة أی (نشأت و فی بعض النسخ» رتب و کان المراد: درجات فی الجنّة يعلو عليها كما كان يعلو على المنبر». مجمع البحرین، ج ۲، ص ۱۳۹، و فی الحدائق الناظرة نقاً عن الوافی: ربت أی نمت و ارتفعت.

۳. الكافی، ج ۴، ص ۵۵۴، ح ۳ / وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۳۴۵، ح ۱۹۳۵۹ / به همین مضمون در منابع روایی اهل سنت نیز روایت آمده است، صحیح البخاری، ج ۲، ص ۵۷ / سنن الترمذی، ج ۵، ص ۳۷۶، ح ۴۰۰۸.

و پله به پله است]، راوی می‌گوید عرض کردم: ما بین خانه و منبر امروز هم بوستان است؟ حضرت فرمود: آری اگر پرده‌ها کنار می‌رفت یقیناً می‌دید.

۶. و روی اَن زَيْنَ الْعَابِدِينَ عَلَيْهِ الْكَلَامَ مَرَّ بِرَجُلٍ وَهُوَ قَاعِدٌ عَلَى بَابِ رَجْلِهِ، فَقَالَ لَهُ: مَا يُعِدُّكَ عَلَى بَابِ هَذَا الْمُتَرَفِّ^(۱) الْجَبَارِ؟ فَقَالَ: الْبَلَاءُ، قَالَ: قُمْ فَأَرْسِدُكَ إِلَى بَابِ حَيْرٍ مِنْ بَابِهِ وَإِلَى رَبِّ حَيْرٍ لَكَ مِنْهُ فَأَخَذَ بِيَدِهِ حَتَّى ائْتَهِ بِهِ إِلَى الْمَسْجِدِ، مَسْجِدُ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، ثُمَّ قَالَ: اسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ وَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ ازْفَعْ يَدَيْكَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ وَصَلِّ عَلَى رَسُولِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثُمَّ ادْعُ بِآخِرِ الْحُشْرِ وَسِتَّ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ الْحَدِيدِ وَبِالْأَيَّتَيْنِ الْتَّيْنِ فِي آلِ عِمَرَانَ^(۲) ثُمَّ سَلِّلْ اللَّهُ سُبْحَانَهُ فَإِنَّكَ لَا تَسْأَلُ شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاكَ.^(۳)

و روایت شده است که امام سجاد علیه السلام از کنار مردی که بر در خانه شخصی نشسته بود عبور می‌کرد، پس فرمود: چه چیزی تو را بر در خانه این مرد خوشگذران و ستمگر نشانده است؟ جواب داد: بلا (مشکلات و حاجت خواستن). امام فرمود: بلند شو که اکنون تو را به دری راهنمایی کنم که از در خانه او بهتر است و به صاحبی که برای تو از او بهتر است، پس دست او را گرفت تا به مسجد رسول خدا علیه السلام رسیدند، سپس فرمود: رو به قبله کن و دو رکعت نماز بگذار و دست‌هایت را به سوی خداوند متعال بردار و او را ثنا بگو و بر رسولش درود بفرست و با نام‌هایی که در پایان سوره حشر آمده و شش آیه از اول سوره حدید و دو آیه‌ای که در سوره آل عمران وارد شده، خداوند را بخوان و حاجت را بخواه، پس بدان که تو هر چیزی را بخواهی به تو عطا می‌فرماید.

۷. سهل بن زیاد عن احمد بن محمد عن حماد بن عثمان عن جمیل بن دراج قال: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَلَامَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا بَيْنَ مِنْبَرِي وَبُيُوقِ رَوْضَةِ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ وَمِنْبَرِي عَلَى

۱. المترف: الموسوعة عليه عيشہ، العین، ج ۸، ص ۱۱۴ و المترف الذى قد أبطرته النعمة وسعة العيش.

لسان العرب، ج ۹، ص ۱۷.

۲. أقول لعلمها آية شهد الله و آية الملك (مقصود دو آیه ۱۸ و آیه ۲۶ آل عمران است)، بحار الأنوار، ج ۸۹، ص ۲۷۲.

۳. الدعوات، ص ۵۵، ح ۱۳۸ / مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۳۱۷، ح ۶۹۰۰ / بحار الأنوار، ج ۸۸، ص ۳۷۵ و ح ۸۹، ص ۲۷۱.

تُرْعَةٌ مِنْ تُرْعِ الْجَنَّةَ وَ صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي تَعْدِلُ أَلْفَ صَلَاةً فِيمَا سَوَاهُ مِنَ الْمُسَاجِدِ إِلَّا الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ. قَالَ جَمِيلُ قُلْتُ لَهُ: بِبَيْتِ النَّبِيِّ وَ يَبْيَثُ عَلَىٰ مِنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ وَ أَفْضَلُ.^(۱)

جمیل بن دراج می‌گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا علیه السلام فرمودند: مابین منبر و خانه‌ام باعی از باغ‌های بهشت است و منبرم بر دری از دره‌ای بهشت قرار دارد و نماز در مسجد من معادل هزار نماز در غیر این مسجد از مساجد دیگر است مگر مسجد الحرام. جمیل می‌گوید: به امام عرض کرد: آیا خانه پیامبر و علی از مسجد است یعنی بخشی از مسجد پیامبر محسوب می‌شود؟ امام علیه السلام فرمود: بله، و فضیلت آنها بیشتر است.

۸. الحسين بن سعيد عن صفوان و فضالة و ابن أبي عمر عن جمیل بن دراج قال:

سَأَلَتْ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامِ كَمْ تَعْدِلُ الصَّلَاةُ فِيهِ؟ فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ إِلَّا الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ.^(۲)

از امام صادق علیه السلام سوال کردم نماز در مسجد رسول خدا علیه السلام با چه چیزی برابری می‌کند؟ فرمود: رسول خدا علیه السلام فرمود: نماز در مسجد من برتر از هزار نماز در غیر این مسجد است مگر در مسجد الحرام.

۹. حدثنا الشيخ ابو جعفر محمد بن الحسن بن علي الطوسي عن جماعة عن أبي المفضل

عن أبوالعباس احمد بن محمد بن سعيد عن محمد بن المفضل بن ابراهيم عن علي بن حسان الواسطي عن عبد الرحمن بن كثير عن جعفر بن محمد عن جده علي بن الحسين علیهم السلام قال: لما اجمع الحسن بن علي علیهم السلام على صلح معاوية... فقام الحسن علیهم السلام فخطب... وَ جَعَلَ الصَّلَاةَ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامِ بِأَلْفِ

۱. الکافی، ج ۴، ص ۵۵۶، ح ۱۰ / التهذیب، ج ۶، ص ۷، ح ۶؛ از کافی نقل کرده و استاد شیخ طوسی به شیخ کلینی در صفحه ۵۹ ذکر شد / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۸۰، ح ۶۵۴۶ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۱۵۱.

۲. التهذیب، ج ۶، ص ۱۵، ح ۱۳؛ استاد شیخ طوسی به حسین بن سعيد در صفحه ۷۳ ذکر شد. نظری این روایت بالندک تفاوت در متن با سندهای مختلفی در متون معتبر روایی ذکر شده است. ر.ک: وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۸۱، احادیث ۶۵۵۰ تا ۶۵۵۴.

صلاتٰةٌ فِي سَائِرِ الْمُسَاجِدِ إِلَّا مَسْجِدَ خَلِيلِهِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ الْكَفَلَةُ وَذُلِكَ لِمَكَانِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَيْنَ رَبِّيْهِ... (۱)

امام سجاد علیہ السلام فرماید: چون که [عمویم] امام مجتبی علیہ السلام بر صلح با معاویه موافقت نمود، ایستاد و خطبه خواند [یکی از مطالبی که در آن خطبه فرمودند این بود که] و خدای متعال نماز در مسجد پیامبر را با هزار نماز در دیگر مساجد برابر قرار داده است - مگر در مسجد الحرام که مسجد خلیلش ابراهیم علیہ السلام است - و این به سبب مقام رسول خدا علیہ السلام در نزد پروردگار است.

۱۰. علی بن ابراهیم عن أبيه عن حماد عن الحلبی عن أبي عبدالله علیہ السلام قال: إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَقِيمَ تَلَاثَةَ أَيَّامَ الْأَرْبِيعَاءِ وَالْحَفِيْسَ وَالْجُمُعَةَ فَصَلِّ مَا بَيْنَ الْقَبْرِ وَالثِّنَرِ يَوْمَ الْأَرْبِيعَاءِ عِنْدَ الْأُسْطُوانَةِ الَّتِي تَلِي الْقَبْرِ فَتَدْعُوا اللَّهُ عِنْدَهَا وَسَأَلَهُ كُلَّ حَاجَةٍ تُرِيدُهَا فِي آخِرَةٍ أَوْ دُنْيَا وَالْيَوْمِ الثَّانِي عِنْدَ أُسْطُوانَةِ التَّوْبَةِ وَيَوْمَ الْجُمُعَةِ عِنْدَ مَقَامِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مُقَابِلَ أُسْطُوانَةِ الْكَثِيرِ الْخُلُوقِ فَتَدْعُوا اللَّهُ عِنْدَهُنَّ لِكُلِّ حَاجَةٍ وَتَصُومُ تِلْكَ الْثَّلَاثَةَ أَيَّامٍ (۲)

امام صادق علیہ السلام فرماید: هنگامی که وارد مسجد [النبي علیہ السلام] شدی، اگر می توانی سه روز چهارشنبه و پنج شنبه و جمعه را در آنجا اقامت کن، و روز چهارشنبه میان قبر و منبر، کنار ستونی که نزدیک قبر است، نماز بگزار و در آنجا خدا را بخوان و همه حاجت دنیوی و آخری که داری از او طلب کن، در روز دوم کنار ستون توبه و روز جمعه نزدیک مقام پیامبر علیہ السلام مقابل ستونی عطرآگین، پس در آنجا بخواه خداوند را و دعا کن برای هر حاجتی که داری و در تمام این سه روزه بگیر.

۱. الأَمْالِيُّ الطَّوْسِيُّ، ص ۵۶۳ / بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۱۴۱ و ج ۶۹، ص ۱۵۳ .

۲. الكافي، ج ۴، ص ۵۵۸، ح ۴ / وسائل الشيعة، ج ۱۴، ص ۳۵۱، ح ۱۹۳۷۰ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۱۴۷ .

مسجد برانا

۱ . و روی عن جابر بن عبد الله الأنصاری آنے قال: صلی بنا علیٰ ﷺ ببراثاً بعده رجوعه من قتال الشراة وَ نَحْنُ رُهَمَاءِ مَائِةِ الْأَفِ رَجُلٌ فَنَزَّلَ نَصْرَانِي مِنْ صَوْمَاعَتِهِ فَقَالَ مَنْ عَيْدُ هَذَا الْجَيْشِ؟ فَقَلَّنَا هَذَا، فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: يَا سَيِّدِي، أَنْتَ نُبِيُّ؟ فَقَالَ: لَا، إِنَّنِي سَيِّدِي قَدْمَاتٍ، قَالَ: فَأَنْتَ وَصِّيُّ نَبِيٍّ؟ قَالَ: نَعَمْ. ثُمَّ قَالَ لَهُ: إِنِّي كَيْفَ سَأَلَتَ عَنِ هَذَا، قَالَ: أَنَا بَيْتُ هَذِهِ الصَّوْمَاعَةِ مِنْ أَجْلِ هَذَا الْمَوْضِعِ وَ هُوَ بَرَاثَا وَ قَرَأْتُ فِي الْكُتُبِ الْمُنْزَلَةِ أَنَّهُ لَا يُصْلَى فِي هَذَا الْمَوْضِعِ بِهَذَا الْجَمِيعِ الْأَنْبِيَّ أَوْ وَصِّيِّنِي وَ قَدْ جَئْتُ أَسْلِمًا فَأَسْلَمَ وَ خَرَجَ مَعَنَا إِلَى الْكُوفَةِ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ ﷺ: فَنَّ صَلَّى هِيَنَا؟ قَالَ: صَلَّى عَيْسَى بْنَ مُرْيَمْ وَ أَمْهُ، فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ ﷺ: أَفَأَخْبِرُكَ مَنْ صَلَّى هَاهُنَا؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: أَخْلَلِي عَلِيٌّ ﷺ. (۱)

جابر بن عبد الله انصاری در فضیلت مسجد براثا می‌گوید: در بازگشت از جنگ با خوارج در این مسجد نماز را به امامت علیٰ ﷺ به جای آوردیم، در حالی که جمعیت ما حدود صد هزار نفر بود مردی نصرانی از صومعه خویش بیرون آمد و پرسید: فرمانده این گروه کیست؟ ما حضرت امیر علیٰ ﷺ را به او نشان دادیم. مرد رو به حضرت کرد و به او سلام نمود، آنگاه از

۱ . من لایحضره الفقیه، ج ۱ ، ص ۶۹۸ ، ح ۲۳۲ . سند شیخ صدوق به جابر بن عبد الله در مشیخه این چنین است: و ما كان فيه عن جابر بن عبد الله: الأنصاري: فقد روته عن على بن احمد بن موسى عن محمد بن ابي عبد الله الكوفي، عن محمد بن اسماعيل البرمكي، عن جعفر بن محمد، عن عبدالله بن الفضل، عن المفضل بن عمر عن جابر بن يزيد الجعفري عن جابر بن عبد الله الأنصاري. / النهذيب، ج ۳ ، ص ۲۶۴ ، ح ۶۷ / وسائل الشيعة، ج ۵ ، ص ۶۵۶۹ - ۲۸۸ .

حضرت سؤال کرد: آیا شما پیامبر هستید؟ امام علی^{علیه السلام} فرمود: خیر، پیامبر آقای من است که رحلت نمود. عرض کرد: پس شما وصی پیامبرید؟ امیرالمؤمنین علی^{علیه السلام} فرمود: آری. آنگاه علی^{علیه السلام} فرمود: بنشین! چرا از این مسئله سؤال کردی؟ مرد نصرانی گفت: این صومعه تنها به خاطر همین مکان - که براثا نامیده می‌شود - ساخته شده است. در کتاب‌های آسمانی خوانده‌ام که در این مکان و در چنین جمیع کسی جز پیامبر یا وصی پیامبر علی^{علیه السلام} نماز نمی‌گذارد. من آمدۀام که مسلمان شوم. جابر می‌گوید: مرد نصرانی مسلمان شد و با ما به کوفه آمد. علی^{علیه السلام} از او سؤال کرد: آیا می‌دانی چه کسی در اینجا نماز به جای آورده است؟ نصرانی گفت: عیسی بن مریم و مادر او علی^{علیه السلام}. علی^{علیه السلام} فرمود: آیا مایلی به تو خبر دهم [قبل از آن دو] چه کسانی در اینجا نماز گزارده است؟ عرض کرد: آری. امام فرمود: ابراهیم خلیل علی^{علیه السلام} در اینجا نماز گزارده است.

۲. أخبرنا محمد بن محمد عن أبوالحسن على بن بلال المهلي عن اسماعيل بن على بن عبد الرحمن البربرى الخزاعى عن أبيه عن عيسى بن حميد الطائى عن أبي حميد بن قيس قال سمعت أباالحسن على بن الحسين بن على بن الحسن يقول سمعت أبي يقول سمعت أبااجعفر محمد بن على بن الحسين علی^{علیه السلام} يقول: انَّ أميرالمؤمنين علی^{علیه السلام} - في الحديث - قال: أَرْضُ بَرَاتَا هَذَا يَبْيَثُ مَرْيَمَ علی^{علیه السلام} هَذَا الْمَوْضِعُ الْمُقَدَّسُ صَلَّى فِيهِ الْأَنْبِيَاءُ... .^(۱)

طبق این نقل امام علی^{علیه السلام} می‌فرماید: زمین براثا، خانه حضرت مریم علی^{علیه السلام} و مکان مقدسی است که انبیای الهی در آن نماز گزارده‌اند.

نظیر روایت اول با مضمون‌های مختلفی در کتب روایی شیعه ذکر شده است که برای اطلاع بیشتر به منبع ذیل مراجعه کنید.^(۲)

۱. الأملاني للطوسی، ص ۱۹۹ - ۲۰۰ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۲۹ / بحارالأنوار، ج ۱۴، ص ۲۱۰ و ج ۳۳، ص ۴۳۷ وج ۹۹، ص ۲۷.

۲. به: بحارالأنوار، ج ۹۹، ص ۲۶، باب ۳: «فضل مسجد براثا و العمل فيه».

مسجد جامع کوفه

۱. علی بن ابراهیم عن صالح بن السندي عن جعفر بن بشیر عن أبي عبد الرحمن الحَدَّاء، عن أبيأسامة عن أبي عبيدة، عن أبي جعفر ع قال: مَسْجِدُ كُوفَانَ رَوْضَةً مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، صَلَّى فِيهِ أَلْفُ نَبِيٍّ وَ سَبْعُونَ نَبِيًّا وَ مَيْمَنَتُهُ رَحْمَةُ وَ مَيْسَرَتُهُ مَكْرُ، فِيهِ عَصَى مُوسَى وَ شَجَرَةُ يَقْطِينٍ (۱) وَ خَاتَمُ سُلَيْمانٍ (۲) وَ مِنْهُ فَارَ التَّسْوُرُ وَ تُحِيرَتْ (جرت) السَّفِينَةُ وَ هِيَ صُرَّةُ (سرة) بَابِلَ وَ جَمِيعُ الْأَنْبِيَا عَلَيْهِمُ السَّلَامُ (۳).

امام باقر ع ع می فرماید: مسجد کوفه باغی از باغ‌های بهشت است، هزار و هفتاد پیامبر و نبی در آن نماز گزارده‌اند، سمت راست مسجد رحمت و طرف چپ آن مکر، در آنجا عصای موسی و درخت یقطین [بوته کدوی سبز شده برای حضرت یونس ع ع] و انگشتی سلیمان ع ع قرار دارد و از آنجا در تنور نوح آب فوران کرد و کشی جاری شد و آنجا شریف‌ترین نقطه شهر و محل اجتماع انبیای الهی است.

۲. محمد بن یحیی عن بعض أصحابنا عن الحسن بن علی بن ابی حمزة عن ابی بصیر عن ابی عبد الله ع ع قال: سمعته يقول: نَعَمْ مَسْجِدُ مَسْجِدِ الْكُوفَةِ، صَلَّى فِيهِ أَلْفُ نَبِيٍّ وَ أَلْفُ وَصِيٍّ وَ مِنْهُ فَارِ التَّسْوُرُ وَ فِيهِ تُحِيرَتْ السَّفِينَةُ، مَيْمَنَتُهُ رَضْوَانُ اللَّهِ وَ وَسْطُهُ رَوْضَةُ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ وَ مَيْسَرَتُهُ مَكْرُ فَقُلْتُ

۱. و كون جانبه الايسر مكرًا لأنَّ فيه كانت منازل الخلفاء و الظلمة. بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۶۰.

۲. شجرة یقطین ای شجرة یونس ع ع يمكن أن يكون هناك منتها والله یعلم، الكافی، ج ۳، ص ۴۹۴ (پاورقی).

۳. الكافی، ج ۳، ص ۴۹۳، ح ۹ / النہذیب، ج ۳، ص ۲۵۲، ح ۱۱. سند شیخ طوسی بن علی بن ابراهیم در صفحه ۲۵۵ ذکر شد.

لأبى بصير ما يعنى بقوله مكراً قال: يعنى منازل السلطان...^(۱)

ابى بصير مىگويد شنیدم امام صادق علیه السلام مىفرمود: مسجد کوفه خوب مسجدی است، هزار پیامبر و هزار وصی در آن نمازگزارده و از آنجا آب تنور نوح فوران کرد و کشتی جاری شد، سمت راست او رضوان خداست و وسط مسجد باعی از باغ‌های بهشت و سمت چپ مسجد مکر است. به ابى بصیر عرض کردم مقصود از مکر چیست؟ فرمود: منازل سلاطین که در طرف چپ قرار دارد.

۳. محمد بن الحسن و على بن محمد عن سهل بن زیاد عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عبد الله الحراز عن هارون بن خارجة عن أبى عبدالله علیه السلام قال: قالَ لِي: يَا هَارُونَ بْنَ حَارِجَةَ كَمْ بَيْتَكَ وَ بَيْنَ مَسْجِدِ الْكُوفَةِ؟ يَكُونُ مِيلًا؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ فَتَصَلَّى فِيهِ الصَّلَوَاتُ كُلُّهَا؟ قُلْتُ: لَا فَقَالَ: أَمَا لَوْ كُثُرَتِ بَحْضُرَتِهِ لَرَجُوتُ أَلَا تَقْتُلُنِي فِيهِ صَلَاةً وَ تَدْرِي مَا فَضْلُ ذَلِكَ الْمَوْضِعِ؟ مَا مِنْ عَبْدٍ صَالِحٍ وَ لَا نَيِّرٌ إِلَّا وَ قَدْ صَلَّى فِي مَسْجِدٍ كُوفَانَ، حَتَّىٰ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا أَسْرَى اللَّهُ بِهِ قَالَ لَهُ جَبَرَيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تَدْرِي أَيْنَ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ السَّاعَةَ؟ أَنْتَ مُقاَبِلُ مَسْجِدٍ كُوفَانَ، قَالَ: فَأَشْتَأْذُنُ لِي رَبِّي حَتَّىٰ آتَيْهُ فَأُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ، فَأَشْتَأْذُنَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَأَذِنَ لَهُ، وَ إِنَّ مَيْمَنَتَهُ لَرَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ وَ إِنَّ وَسَطَهُ لَرَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ وَ إِنَّ مُوَخَّرَهُ لَرَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ وَ إِنَّ الصَّلَاةَ الْمُكْتُوبَةَ فِيهِ لَتَعْدِلُ أَلْفَ صَلَاةً وَ إِنَّ النَّافِلَةَ فِيهِ لَتَعْدِلُ حَمْسَائِةَ صَلَاةً وَ إِنَّ الْجَلْوَسَ فِيهِ بَعْدِ تِلَاءِ وَ لَا ذِكْرٌ لِعِبَادَةِ، وَ لَوْ عَلِمَ النَّاسُ مَا فِيهِ لَأَتُؤْهُ وَ لَوْ حَبُّوا...^(۲)

۱. الكافي، ج ۳، ص ۴۹۲، ح ۳ / من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۶۹۳ و زاد بعد ميسرة مكراً يعنى منازل الشياطين / ثواب الأعمال، ص ۳۰ : حدثني محمد بن الحسن عن احمد بن ادريس عن محمد بن احمد عن أبى عبدالله عن الحسن بن على عن أبى حمزة... مثله / جامع الأخبار، ص ۷۰ / بحار الأنوار، ج ۸۰ ، ص ۳۷۷ / مستدرك الوسائل، ج ۳، ص ۴۰۷، ح ۳۸۸۹ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۵۱، ح ۶۴۶۸ .

۲. الكافي، ج ۳، ص ۴۹۰ / التهذيب، ج ۳، ص ۲۵۰ : سهل بن زیاد عن عمرو بن عثمان مثله، سند شیخ طوسی به سهل بن زیاد براساس مشیخه این چنین است: و ما ذكرته عن سهل بن زیاد فقد رویته -بهذه الأسانید - عن محمد بن یعقوب عن عده من أصحابنا: منهم على بن محمد، وغيره عن سهل بن زیاد / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۵۲ .

امام صادق علیه السلام در این روایت خطاب به هارون بن خارجه می‌گوید: ای هارون! آیا فاصله محل سکونت تو با مسجد کوفه یک میل هست؟ عرض کردم خیر. امام فرمود: آیا تمامی نمازهایت را در مسجد کوفه به جا می‌آوری؟ عرض کردم: خیر، آنگاه امام فرمود: چنانچه من به آن مسجد نزدیک بروم، امید داشتم که کلیه نمازهایم را در این مسجد به جای آورم، مگر تو فضیلت این مسجد را نمی‌دانی؟ هیچ بندۀ صالح و پیامبری نیست مگر اینکه در مسجد کوفه نمازگزارده است. در شب معراج نیز جبرئیل علیه السلام به رسول خدا علیه السلام عرض کرد شما الان در مقابل مسجد کوفه هستید. رسول خدا علیه السلام فرمود: از پروردگارم اجازه بگیر تا به مسجد داخل شوم و دو رکعت نماز به جای آورم. جبرئیل از خداوند متعال اجازه خواست و خداوند نیز اجازه داد. آنگاه امام صادق علیه السلام فرمودند: سمت راست، قسمت وسط و عقب این مسجد همگی باغ‌هایی از بهشت است. یک رکعت نماز واجب در این مسجد، برابر با هزار نماز و یک رکعت نماز مستحب ثواب پانصد رکعت نماز را دارد. نشستن در این مسجد هر چند بدون تلاوت قرآن و ذکر باشد، عبادت است. اگر مردم می‌دانستند در این مسجد چه (برکاتی) وجود دارد باراه رفتن بر روی دست و سینه هم که شده خود را به این مسجد می‌رسانندند.

٤ . أبوالقاسم جعفر بن محمد بن قولويه عن محمد بن الحسن بن الوليد عن محمد بن الحسن الصفار عن احمد بن محمد عن الحسن بن علي بن فضال عن ابراهيم بن محمد عن الفضل بن زكرياء عن نجم بن حطيم عن أبي جعفر الباقر علیه السلام قال: لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ لَأَعْدُوا لَهُ الرَّازِدُ وَالرَّوَاحِلَ

ح ٦٤٦٩ / مستدرک الوسائل، ج ٣، ص ٤٠٢، ح ٣٨٨٠ / الأُمَالِيُّ لِلصَّدُوقِ، ص ٣٨٥ - ٣٨٦ : حدثنا محمد بن علي بن الفضل الكوفي عن محمد بن جعفر المعروف بابن التبان عن محمد بن القاسم التهمي عن محمد بن عبد الوهاب عن ابراهيم بن محمد الثقفي عن توبه بن الخليل، عن محمد بن الحسن عن هارون بن خارجة نحوه / الأُمَالِيُّ الطوسي، ص ٤٢٩ - ٤٢٨ / المحسن، ج ١، ص ٥٦: عن عمرو بن عثمان الكندي عن محمد بن زياد عن هارون بن خارجة، مثله، الى قوله: خمسماة صلاة / تفسير البياشي، ج ٢، ص ٢٧٧ / بحار الأنوار، ج ١٨، ص ٤٠٤ وج ٩٧، ص ٣٩١.

مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ، إِنَّ صَلَاةً فَرِيضَةً فِيهِ تَعْدِيلٌ حَجَّةً وَ صَلَاةً نَافِلَةً تَعْدِيلٌ عُمْرَةً.^(۱)

امام باقر علیه السلام می فرماید: اگر مردم مسجد کوفه را می شناختند، از راه دور برای رسیدن به این مسجد توشه و مرکب سواری تهیه می کردند. یک نماز واجب در این مسجد ثواب یک حج و نماز مستحب در آن ثواب یک عمره را دارد.

۵ و ۶ . على بن موسى بن طاوس في (مبایح الزائر) قال: روی أنَّ الْفَرِيضَةَ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ بِالْفِ فَرِيضَةٍ، وَ النَّافِلَةِ بِخَمْسٍ مَائِةٍ. قال: وَ رویَ أَنَّ الْفَرِيضَةَ فِيهِ بِحَجَّةٍ وَ النَّافِلَةَ بِعُمْرَةٍ.^(۲)

راویت شده که نماز واجب در مسجد کوفه برابر با هزار نماز در سایر مساجد و نماز مستحب برابر با ۵۰۰ نماز است. و راویت شده که نماز واجب در مسجد کوفه معادل یک حج و نماز مستحب معادل عمره است.

۷ . حدثني أبي و محمد بن عبد الله جيغاً، عن عبدالله بن الجعفر الحميري عن ابراهيم بن مهزيار عن أخيه على عن الحسن بن سعيد عن على بن الحكم عن فضيل الاعور عن ليث بن أبي سليم عن عائشة -في حديث - قالَ سَعِطْتُ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ يَقُولُ: عُرْجَ بِإِلَى السَّمَاءِ وَ إِنِّي هَبَطْتُ إِلَى الْأَرْضِ فَاهْبِطْ إِلَى مَسْجِدِ أَبِي نُوحِ الْمَالِكِ وَ أَبِي إِبْرَاهِيمِ الْمَالِكِ وَ هُوَ مَسْجِدُ الْكُوفَةِ فَصَلَّيْتُ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ. قَالَ ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ الصَّلَاةَ الْمُفْرُوضَةَ فِيهِ تَعْدِيلٌ حَجَّةً مَبْرُورَةً وَ النَّافِلَةَ تَعْدِيلٌ عُمْرَةً مَبْرُورَةً.^(۳)

عائشه می گوید: شنیدم رسول خدا علیه السلام می فرمود: در شبی که به معراج رفتم، یک بار به زمین آمد؛ در زمینی فرود آمد که مسجد پدرم نوح و ابراهیم علیهم السلام آنجا بود و آن مسجد کوفه است. پس دو رکعت نماز در آنجا گزاردم. عایشه می گوید: سپس حضرت فرمود:

۱. التهذيب، ج ۶، ص ۳۲، ح ۴، وما ذكرته عن أبي القاسم، جعفر بن محمد بن قولويه: فقد أخبرنى به الشيخ أبو عبدالله والحسين بن عبيدة الله جميعاً عن جعفر بن محمد بن قولويه / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۵۶، ح ۶۴۸۰ / كتاب المزار،

ص ۷ / كامل الزيارات، ص ۲۸ / جامع الأخبار، ص ۶۹ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۳۹۹ و ج ۸۰، ص ۳۷۶.

۲. وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۶۰.

۳. كامل الزيارات، ص ۳۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۶۰، ح ۶۴۹۲ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۰۲.

همانا نماز واجب در این مسجد معادل یک حج مبرور و مقبول است و نماز مستحب معادل عمره مبروره.

٨ . محمد بن احمد بن یحیی عن احمد بن الحسن عن محمد بن الحصین و علی بن حدید عن محمد بن سنان عن عمرو بن خالد عن أبي حمزة الثمالي: إِنَّ عَلَيَّ بْنَ الْحُسَيْنَ عَلَيْهَا أَقِ مَسْجِدِ الْكُوفَةِ عَمْدًا مِنَ الْمُدُنَيْنَ فَصَلَّى فِيهِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ثُمَّ عَادَ حَتَّى رَكِبَ رَاحِلَتَهُ وَأَخَذَ الطَّرِيقَ. (١)

ابو حمزة ثمالي نقل می کند که امام سجاد علیہ السلام از مدینه به مسجد کوفه آمد و چهار رکعت نماز در آنجا خواندن سپس بر مرکب خود سوار شده و راه برگشت (به مدینه) را در پیش گرفتند.

٩ . أبو القاسم جعفر بن محمد بن قولویه عن محمد بن الحسن بن علی بن مهزیار، عن أبيه عن جده علی بن مهزیار عن الحسین بن سعید عن ظریف بن ناصح عن خالد القلاسی قال: سِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ يَسْوُلُ: صَلَةٌ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ بِالْأَلْفِ صَلَةٌ. (٢)

١ . النهذیب، ج ٣، ص ٢٥٤، ح ٢٠؛ سند شیخ طوسی به محمد بن احمد بن یحیی (الأشعری) طبق مشیخه این چنین است: و ما ذکرته فی هذا الكتاب عن محمد بن احمد بن یحیی، (الأشعری) فقد أخبرنی به الشیخ ابو عبد الله، والحسین بن عبد الله و احمد بن عبدون کلهم عن أبي جعفر محمد بن الحسین بن سفیان عن احمد بن ادریس عن محمد بن احمد بن یحیی. و أخبرنی أبوالحسین ابن أبي جید عن محمد بن الحسین بن الولید عن محمد بن یحیی، و احمد بن ادریس، جمیعاً عن محمد بن احمد بن یحیی. و أخبرنی به أيضاً -الحسین بن عبد الله عن احمد بن محمد بن یحیی عن أبيه محمد بن یحیی عن محمد بن احمد بن یحیی. و أخبرنا الشیخ أبو عبد الله والحسین بن عبد الله و احمد بن عبدون کلهم عن أبي محمد الحسین بن حمزة العلوی و أبي جعفر محمد بن الحسین البزوفی جمیعاً عن احمد بن ادریس عن محمد بن احمد بن یحیی درج ٦، نهذیب ص ٣٢ با این سند آمده است: أبو القاسم جعفر بن محمد بن قولویه عن محمد بن الحسین الجوهری عن محمد بن احمد بن یحیی عن احمد بن محمد بن الحسین عن علی بن حدید عن محمد بن سلیمان عن عمرو بن خالد عن أبي حمزةالثمالي... فقط در این روایت دارد که امام علیہ السلام دو رکعت نماز به جای آوردن و برگشتند. / وسائل الشیعه، ج ٥، ص ٢٥٤، ح ٦٤٧٢ / مستدرک الوسائل، ج ٣، ص ٤٠٥، ح ٣٨٨٥ / بحار الأنوار، ج ٤٦، ص ٦٤ و ح ٩٧، ص ٣٩٨ / کامل الزیارات، ص ٢٧ / کتاب المزار، ص ٦.

٢ . النهذیب، ج ٦، ص ٢٣، ح ٧ . سند شیخ طوسی به جعفر بن محمد بن قولویه در ذیل روایت ٤ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ٥، ص ٢٥٥، ح ٦٤٧٧ و ص ٦٤٩١ / کتاب المزار، ص ٩ / کامل الزیارات، ص ٣١ .

خالد قلانسی می گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام فرمود: نماز در مسجد کوفه برابر با هزار نماز است.

۱۰ . ابوالقاسم جعفر بن محمد بن قولويه عن محمد بن الحسين بن علي بن مهزيار عن أبيه عن جده على بن مهزيار عن الحسين بن سعيد عن طريف بن ناصح عن خالد القلانسی عن الصادق علیه السلام قال: مَكَّةُ حَرَمُ اللَّهِ وَ حَرَمُ رَسُولِهِ وَ حَرَمُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام . الصَّلَاةُ فِيهَا مِائَةٌ أَلْفٌ صَلَاةٌ وَ الدُّرْهَمُ فِيهَا مِائَةٌ أَلْفٌ دِرْهَمٌ وَ الْمَدِينَةُ حَرَمُ اللَّهِ وَ حَرَمُ رَسُولِهِ وَ حَرَمُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام . الصَّلَاةُ فِيهَا بِعَشَرَةِ آلَافِ صَلَاةٍ وَ الدُّرْهَمُ فِيهَا بِعَشَرَةِ آلَافِ دِرْهَمٍ وَ الْكُوفَةُ حَرَمُ اللَّهِ تَعَالَى وَ حَرَمُ رَسُولِهِ وَ حَرَمُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام . الصَّلَاةُ فِيهَا بِأَلْفِ صَلَاةٍ وَ الدُّرْهَمُ فِيهَا بِأَلْفِ دِرْهَمٍ (۱)

مکه حرم خداوند و پیامبر و حرم علی بن ابی طالب علیه السلام است. یک نماز در آنجا برابر با یکصد هزار نماز، و یک درهم (صدقه) برابر با یکصد هزار درهم است. مدینه نیز حرم خداوند و پیامبر و حرم امام علی علیه السلام است. یک نماز در آنجا برابر با ده هزار نماز و یک درهم برابر با ده هزار درهم است و کوفه هم حرم خداوند و رسول او و حرم امام علی علیه السلام است یک نماز در آنجا برابر با هزار نماز و یک درهم برابر با هزار درهم می باشد.

۱۱ . حدثني ابوالقاسم جعفر بن محمد عن الحسن بن عبد الله بن محمد عن أبيه عن الحسن بن محبوب عن عبدالله بن جبلة عن سلام بن أبي عمرة عن سعد بن طريف عن الأصبهي بن نباتة عن أمير المؤمنين على علیه السلام قال: النَّافِلَةُ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ تَعْدِلُ عُمْرَةً مَعَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ الْفَرِيضَةُ فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّةً مَعَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ قَدْ صَلَّى فِيهِ أَلْفُ نَبِيٍّ وَ أَلْفُ وَصِيٍّ (۲)

۱ . التهذيب، ج ۶، ص ۳۱ - ۳۲، ح ۲ / شیخ کلینی در کافی از علی بن ابراهیم وغیره عن أبيه عن خالد القلانسی عن أبي عبدالله علیه السلام مثل این روایت را نقل می کند؛ ج ، ص ۴ ، ص ۵۸۶، ح ۱ / شیخ صدقوق در من لا يحضره الفقيه روایت را از خالد بن مادالقلانسی عن الصادق علیه السلام نقل می کند و در آخر روایت دارد که: و سكت عن الدّرّهـمـ، ج ۱، ص ۲۲۸، ح ۶۸۰ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۵۶، ح ۶۴۷۸ / المزار، ص ۵ / کامل الزیارات، ص ۲۹ / بحار الأنوار، ج ۹۶، ص ۲۲۲ و ج ۹۷، ص ۴۰۰ .

۲ . کتاب المزار، ص ۷ / کامل الزیارات، ص ۲۸ / جامع الأخبار، ص ۶۹ / التهذيب، ج ۶، ص ۳۲، ح ۵ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۵۷، ح ۶۴۸۱ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۰۰ .

نماز مستحب در این مسجد (کوفه) معادل یک عمره همراه با پیامبر ﷺ است و نماز واجب معادل یک حج با پیامبر ﷺ است و البته هزار پیامبر و هزار وصی در این مسجد نماز گزارده‌اند.

١٢ . حدثنا ابی و محمد بن علی ماجیلویه عن محمد بن یحیی العطار عن محمد بن احمد بن یحیی بن عمران الأشعربی عن بعض اصحابنا عن الحسن بن علی و ابی الصخر جعیاً یرفعانه الی امیر المؤمنین علیہ السلام قال: لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدٍ، الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ، مَسْجِدُ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ مَسْجِدُ الْكُوفَةِ. (١)

مسافرت و کوچ (به مساجد) جایز نیست مگر به سه مسجد؛ مسجدالحرام، مسجدالنبی ﷺ و مسجد کوفه.

١٣ . و قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَمَّا أُسْرِيَ بِي مَرَرْتُ بِمَوْضِعِ مَسْجِدِ الْكُوفَةِ وَ أَنَا عَلَى الْبُرَاقِ (٢) وَ مَعِنِي جَبَرِئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ اتَّرَّلْ فَصَلِّ فِي هَذَا الْمَكَانِ، قَالَ فَزَرَّلْ فَصَلَّيْتُ... (٣)

پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: در شب معراج چون به محل مسجد کوفه رسیدم در حالی که سور بر برآمد و جبرئیل همراه من بود، به من فرمود: ای محمد! فرود بیا و نماز بگزار در این مکان، حضرت می‌فرماید: پایین آمد و سپس نماز گزاردم.

١٤ . حدثنا محمد بن علی بن فضل الكوفی عن محمد بن جعفر المعروف بابن التبان عن ابراهیم بن خالد المقری الكسائی عن عبدالله بن داهر الرازی عن أبيه عن سعد بن طریف عن الأصیبغ بن نباتة قال: بَيْنَمَا نَحْنُ ذَاتَ يَوْمَ حَوْلَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامِ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ، إِذْ قَالَ: يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ لَقَدْ حَبَّاَكُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

١ . الخصال، ج ١ ، ص ١٤٣ / صدوق در من لا يحضره الفقيه مرسل نقل می‌کند، ج ١ ، ص ٢٣١ ، ح ٦٩٤ / وسائل الشيعة، ج ٥ ، ص ٢٥٧ ، ح ٦٤٨٢ و ص ٢٦٢ ، ح ٦٤٩٦ / بحار الأنوار، ج ٩٦ ، ص ٢٤٠ . نظیر این روایت در منابع اهل سنت هم وارد شده است. ر.ک: صحيح البخاری: ج ٢ ، ص ٥٧ - ٥٨ / صحيح مسلم، ج ٤ ، ص ١٢٦ / سنن ابن ماجه، ج ١ ، ص ٤٥٢ .

٢. البراق: دابة يركبها الأنبياء ﷺ مشتقة من البرق، و قيل: البراق: فرس جبرئیل ﷺ . لسان العرب، ج ١٠ ، ص ١٥ ، البراق: اسم دابة يركبها رسول الله ﷺ ليلة المعراج.

٣ . من لا يحضره الفقيه، ج ١ ، ص ٢٣١ ، ح ٦٩٥ / وسائل الشيعة، ج ٥ ، ص ٢٥٧ ، ح ٦٤٨٣ .

بِمَا لَمْ يَحْبُّ بِهِ أَحَدًا فَفَضَلَ مُصَلَّكُمْ وَهُوَ يَبْيَتُ آدَمَ وَيَبْيَتُ نُوحَ وَيَبْيَتُ إِدْرِيسَ وَمُصَلَّى إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ وَمُصَلَّى أَخِي الْخَضِيرِ عَلَيْهَا وَمُصَلَّى وَإِنَّ مَسْجِدَكُمْ هَذَا أَحَدُ الْأَرْبَعَةِ الْمُسَاجِدِ الَّتِي اخْتَارَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِأَهْلِهَا وَكَانَّ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي ثَوْبَيْنِ أَبْيَضَيْنِ شَبِيهَ بِالْحُجْرَمِ يَسْتَغْشِي لِأَهْلِهِ وَلَمْ صَلَّى فِيهِ تُرْدٌ شَفَاعَتْهُ وَلَا تَدْهَبُ الْأَيَّامُ حَتَّى يُنْصَبَ فِيهِ الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ^(۱) وَلَيَاتِيَنَّ عَلَيْهِ زَمَانٌ يَكُونُ مُصَلَّى الْمُهْدِيِّ مِنْ وُلْدِيِّ وَمُصَلَّى كُلُّ مُؤْمِنٍ وَلَا يَبْقَى عَلَى الْأَرْضِ مُؤْمِنٌ إِلَّا كَانَ بِهِ أَوْحَنَ قَلْبُهُ إِلَيْهِ فَلَا تَهْجُرُوهُ وَتَقْبِيُوهُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِالصَّلَاةِ فِيهِ وَازْغَبُوهُ إِلَيْهِ فِي قَضَاءِ حَوَائِجِكُمْ فَلَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِيهِ مِنَ الْبَرَكَةِ لَأَتَوْهُ مِنْ أَقْطَارِ الْأَرْضِ وَلَوْجِئُوا عَلَى التَّلَّاجِ^(۲).

اصبح بن نباته نقل می کند که: روزی در اطراف حضرت امیر علیہ السلام در مسجد کوفه نشسته بودیم که حضرت فرمود: ای مردم کوفه! خداوند نعمتی را به شما عطا کرده است که به هیچ کس چنین بخششی را نموده است و آن مسجد شمامت که خانه آدم و نوح و ادریس و جایگاه نماز ابراهیم خلیل و برادرم خضر علیہ السلام و مصلای من است. مسجد شما یکی از چهار مسجدی است که خداوند آن را برای کسانی که اهل مسجدند برگزیده است. گویا می بینم این مسجد در روز قیامت مانند شخص محرومی که لباس سفید احرامی بر تن دارد حاضر می شود و برای اهل خویش و کسانی که در آن نمازگزاردها ند شفاعت می کند و شفاعت او را نمی شود و روزگاری نمی گذرد که حجرالاسود در آن نصب می شود و زمانی خواهد آمد که این مسجد مصلای فرزندم مهدی علیہ السلام و همه مؤمنین است. و هیچ مؤمنی نیست مگر اینکه در این مسجد آمده و یا قلب او مشتاق و دلداده آن است. از این مسجد دوری نگیرینید. و با نماز در آن به خداوند متعال تقرب جویید و برای رفع حوائج خویش به سوی آن بستایید. اگر مردم برکات این مسجد را می دانستند از اطراف زمین با کشیدن خود بر روی برف ها هم که شده، به این مسجد می آمدند.

۱. نصب الحجر الاسود فيه كان في زمن القرامطة حيث خربوا الكعبة و نقلوا الحجر الى مسجد الكوفة ثم ردوه الى موضعه و نصبه القائم علیه السلام بحيث لم يعرفه الناس. بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۳۹۰.

۲. الأُمَالِي الصدوق، ص ۲۲۸ - ۲۲۷ / روضة الاعظين، ج ۲، ص ۳۳۷ / شيخ صدوق در من لا يحضره الفقيه به صورت مرسل نقل می کند، ج ۱، ص ۲۳۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۵۷، ح ۶۴۸۴ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۳۸۹.

١٥ . حدثني محمد بن علي بن ماجيلويه عن (عنه) محمد بن أبي القاسم، عن احمد بن محمد بن أبي عبدالله البرق عن أبيه عن محمد بن سنان عن المفضل بن عمر عن أبي عبدالله عليهما السلام قال: صلاة في مسجد الكوفة تعدل ألف صلاة في غيره من المساجد.^(١)

امام صادق عليهما السلام فرماید، یک نماز در مسجد کوفه معادل هزار نماز در غیر این مسجد، از مساجد دیگر است.

١٦ . حدثني أبي عن سعد بن عبد الله عن محمد بن الحسين عن محمد بن اسماعيل بن بزيع عن منصور بن يونس عن سليمان بن مولى طربال و غيره قال: قال أبو عبدالله عليهما السلام: تفقة درهم بالكوفة تحسب بمائتي درهم فيها سواه و ركعتان فيها تحسب بمائة ركعة.^(٢)

امام صادق عليهما السلام فرماید: یک درهم صدقه دادن در کوفه به ۲۰۰ [یا ۱۰۰] درهم در غیر کوفه پاداش داده می شود و دو رکعت نماز در آنجا به صد رکعت نماز پاداش داده می شود.

١٧ . حدثني محمد بن عبد الله بن جعفر الخيرى عن أبيه عن حدثه عن عبدالرحمن بن أبي هاشم عند داود بن فرقان عن أبي حمزة عن أبي جعفر عليهما السلام قال: صلاة في مسجد الكوفة الفريضة تعدل حجّة مقبولة والتطوع فيه تعدل عمرة مقبولة.^(٣)

امام باقر عليهما السلام فرماید: یک نماز واجب در مسجد کوفه معادل یک حجّ مقبول است و یک نماز مستحب معادل یک عمرة مقبول است.

١٨ . حدثني محمد بن الحسن بن علي بن مهزيار عن أبيه عن جده عن الحسن بن الحبوب عن حنان بن سدير قال: كنت عذراً في جعفر عليهما السلام فدخل عليه رجل وجلس فقال له أبو جعفر عليهما السلام من أى البلاد أنت؟ فقال الرجل: أنا من أهل الكوفة و أنا لك محظوظ موال قال: فقال له أبو جعفر عليهما السلام: أتصلى في مسجد الكوفة كُلّ صلاتيك قال الرجل: لا، فقال أبو جعفر عليهما السلام إنك لخروفٍ من الخير...^(٤)

١ . ثواب الأعمال، ص ٣٠ / جامع الأخبار، ص ٧٠ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٥٨، ح ٦٤٨٥ / بحار الأنوار، ج ٩٧، ص ٣٩٧.

٢ . كامل الزيارات، ص ٢٨ - ٢٧ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٥٩، ح ٦٤٨٦ / بحار الأنوار، ج ٩٧، ص ٣٩٩.

٣ . كامل الزيارات، ص ٢٨ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٥٩، ح ٦٤٨٧.

٤ . كامل الزيارات، ص ٣٠ - ٣١ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٥٩، ح ٦٤٨٨ / بحار الأنوار، ج ٩٧، ص ٤٠١.

ابن سدیر می‌گوید: در محضر امام باقر علیه السلام بودیم که مردی وارد شد. سلام کرد و نشست. امام باقر علیه السلام به آن مرد فرمود: از کدام شهر هستی؟ مرد در پاسخ گفت: من از کوفه و دوستدار شما هستم. امام علیه السلام فرمود: آیا همه نمازهایت را در مسجد کوفه می‌خوانی؟ مرد پاسخ داد: خیر! امام فرمود: بدان که تو از خیر محرومی.

۱۹. حدثی محمد بن الحسن بن علی بن مهزیار عن أبيه عن جده علی بن مهزیار عن الحسن بن محبوب عن علی بن رئاب عن أبي عبیدة الحذاء قال: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلِيًّا لَا تَدْعُ يَا أَبَا عُبَيْدَةَ الصَّلَاةَ فِي مَسْجِدٍ الْكُوفَةَ وَ لَوْ أَتَيْتُهُ حَنْوًا، فَإِنَّ الصَّلَاةَ فِيهِ بِسَبْعِينَ صَلَاةً فِي غَيْرِهِ مِنَ الْمَسَاجِدِ.^(۱)

ابوعبیده حذاء می‌گوید: امام باقر علیه السلام به من فرمود: نماز در مسجد کوفه را ترک مکن ولو اینکه باکشیدن خود بر روی زمین به مسجد بروی، همانا نماز در آن مسجد برابر با هفتاد نماز در غیر آن مسجد از مساجد دیگر است.

۲۰. علی بن محمد عن صالح بن أبي حماد عن علی بن الحكم عن مالک بن عطیة عن أبي حمزة قال: انَّ أَوَّلَ مَا عَرَفْتُ عَلَيَّ بْنَ الْحُسْنِ عَلِيًّا أَنِّي رَأَيْتُ رَجُلًا دَخَلَ مِنْ بَابِ الْفَيْلِ فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فَبَيْغَنَهُ حَتَّى أَنَّهُ يُهُرِّزُ الرَّزَكَةَ وَهِيَ عِنْدَ دَارِ صَالِحٍ بْنِ عَلِيٍّ وَإِذَا يَنْاقِي مَعْقُوتَيْنِ وَمَعْهُمَا غَلَامًا فَقَلَّتُ لَهُ مَنْ هَذَا فَقَالَ هَذَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسْنِ عَلِيًّا فَدَنَوْتُ إِلَيْهِ فَسَلَّمَتُ عَلَيْهِ وَفُلِّتْ لَهُ مَا أَقْدَمَكَ بِلَادًا ثُقِيلًا فِيهَا أَبُوكَ وَجَدُّكَ فَقَالَ زُرْتُ أَبِي وَصَانِيَتُ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ ثُمَّ قَالَ: هَا هُوَ ذَا وَجْهِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ.^(۲)

ابوحمزه می‌گوید: اولین شناخت من از امام سجاد علیه السلام به زمانی برمی‌گردد که دیدم مردی از «باب الفیل» وارد شد و چهار رکعت نماز خواند، و حرکت کرد، من نیز در پی او رفتم تا به چاه «الرَّزَكَة» در نزدیک خانه صالح بن علی رسید و در آنجا دو شتری بود که پاها یشان بسته

۱. كامل الزیارات، ص ۳۱ / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۵۹، ح ۶۴۸۹ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۰۱ - ۴۰۰.

۲. الوجه: مستقبل كلّ شيء أن توجه الساعة الى المدينة ولا اقف هناك فلا تخف علىي. اقول: لعلّ المعنى أن هذا سبب قدومي / الكافي، ج ۸، ص ۲۵۵ [پاورقی].

۳. الكافی، ج ۸، ص ۲۵۵، ح ۳۶۳ / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۵۴، ح ۶۴۷۱.

و غلام سیاهی در کنار آنها بود. از آن غلام پرسیدم: کیست این شخص؟ او جواب داد: این شخص علی بن حسین علیه السلام است. نزدیک شدم و بعد از سلام کردن از حضرت سؤال کردم: چه چیزی باعث شد تا به سرزمینی که پدر و جد تو را کشتند سفر کنی؟ امام علیه السلام در جواب فرمودند: پدرم را زیارت کردم و در این مسجد نماز گزاردم، سپس فرمود: من به خاطر این مسجد آدم که خداوند به آن درود فرستاده است.

۲۱. علی بن محمد عن سهل بن زياد عن علی بن اسپاط عن علی بن شجرة عن بعض وُلْدِ میثم قال: کانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِيْنَ علیه السلام يُصْلَى إِلَى الْأَسْطَوَانَةِ السَّابِعَةِ مَمَّا يَلِي أَبْوَابَ كِنْدَةَ وَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ السَّابِعَةِ مِقْدَارٌ مَّرَّ عَنِّی.^(۱)

حضرت علی علیه السلام در نزد ستون هفتم (مسجد جامع کوفه) نماز می‌گذارد. همان ستونی که نزدیک درهای «کنده» است و بین درها و ستون هفتم به اندازه عبور یک گوسفند فاصله است.

۲۲. علی بن محمد عن سهل بن زياد عن ابن اسپاط قالَ وَ حَدَّثَنِي غَيْرُهُ: أَنَّهُ كَانَ يَنْزِلُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ سِئُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يُصَلُّونَ عِنْدَ السَّابِعَةِ ثُمَّ لَا يَعُودُ مِنْهُمْ مَلَكٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.^(۲)

در هر شب هزار ملک از ملائکه به زمین فرود می‌آیند و در نزد ستون هفتم مسجد کوفه نماز می‌گذارند و هیچ ملکی از آنها تا روز قیامت به آسمان باز نمی‌گردد.

۲۳. محمد بن یحیی عن محمد بن اسماعیل و احمد بن محمد عن علی بن الحکم عن سفیان بن السُّمْط قال: قال ابو عبد الله علیه السلام اذا دَخَلْتَ مِنَ الْبَابِ الثَّانِي فِي مَيْمَنَةِ الْمَسْجِدِ فَعَدَ حَمْسَ أَسَاطِينَ شِتَّى مِنْهَا فِي الظَّلَالِ وَ ثَلَاثَةٌ فِي الصَّحنِ فَعَدَنَ الثَّالِثَةِ مُصَلَّى إِبْرَاهِيمَ علیه السلام وَ هِيَ الْخَامِسَةُ مِنَ الْحَمَاطِ قَالَ فَلَمَّا كَانَ أَيَّامُ أَبِي الْعَبَّاسِ دَخَلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مِنْ بَابِ الْفَيْلِ فَتَبَسَّرَ حِينَ دَخَلَ مِنَ الْبَابِ فَصَلَّى عِنْدَ الْأَسْطَوَانَةِ الرَّعِيَّةِ وَ هِيَ بَحِذَاءِ الْخَامِسَةِ فَقُلْتُ أَفَتَلْكَ أُسْطَوَانَةً إِبْرَاهِيمَ علیه السلام فَقَالَ لِي نَعَمْ.^(۳)

۱. الكافی، ج ۳، ص ۴۹۳، ح ۴ / وسائل الشیعہ، ج ۵، ص ۲۶۳، ح ۶۴۹۸ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۰۱.

۲. الكافی، ج ۳، ص ۴۹۳، ح ۵ / وسائل الشیعہ، ج ۵، ص ۲۶۳، ح ۶۴۹۹.

۳. الكافی، ج ۳، ص ۴۹۳، ح ۶ / وسائل الشیعہ، ج ۵، ص ۲۶۳، ح ۶۵۰۰.

امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که از در دوم در طرف راست مسجد وارد می شوی، پنج ستون را بشمار، دو تا از ستون ها در سایه (زیر سقف) هستند و سه تایی یک‌گر در صحن مسجد؛ کنار ستون دوم جایگاه ابراهیم است که پنجمین ستون از طرف دیوار می شود. راوی می گوید: در زمان حکومت عباسیان دیدم امام صادق علیه السلام از «باب الفیل» وارد شد و در نزد ستون چهارم نماز گزاردنده، و ستون چهارم مقابل ستون پنجم است. پس به حضرت عرض کرد: آیا همین اسطوانه مقام حضرت ابراهیم علیه السلام است، فرمود: آری.

۲۴ . علی بن محمد عن سهل عن ابن اسپاط رفعه عن أبي عبد الله علیه السلام قال: أَلْأَشْطُوَانُ الْسَّابِعَةُ عِنْ أَبَوَابِ كِنْدَةِ فِي الصَّحْنِ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ عَلِيهِ السَّلَامُ وَالْخَامِسَةُ مَقَامُ جَبَرِيلَ عَلِيهِ السَّلَامُ . (۱)

امام صادق علیه السلام می فرماید: ستون هفتم که از طرف درهای کنده (هفتمی است در صحن) مقام حضرت ابراهیم علیه السلام و ستون پنجمی مقام جناب جبریل علیه السلام است.

۲۵ . محمد بن یحیی عن محمد بن الحسین عن محمد بن اسماعیل بن بزیع عن أبي اسماعیل السراج قال: قال معاویة بن وهب وأخذ بيدي و قال: قال لی ابو حمزہ و أخذ بيدي قال: و قال لی الأصیبح بی تبائة وَ أَخَدَ فَارَانِي الْأَشْطُوَانَةَ السَّابِعَةَ فَقَالَ: هَذَا مَقَامُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيهِ السَّلَامُ قَالَ وَكَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عَلِيهِ السَّلَامُ يُصَلِّي عِنْدَ الْخَامِسَةِ فَإِذَا غَابَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيهِ السَّلَامُ صَلَّى فِيهَا الْحَسَنُ عَلِيهِ السَّلَامُ وَ هِيَ مِنْ بَابِ كِنْدَةِ . (۲)

أبو حمزه می گوید اصیبح بن نباته دست مرا گرفت و ستون هفتم مسجد را به من نشان داد و گفت: این مقام امیر المؤمنین علیه السلام است و امام حسن علیه السلام در نزد ستون پنجم نماز می گزارد، وقتی حضرت امیر را شهید کردند امام حسن علیه السلام در آنجان نماز گزارد که از طرف باب کنده ستون هفتم است.

۱ . الكافی، ج ۳، ص ۴۹۳، ح ۷ / التهذیب، ج ۶، ص ۳۳، ح ۹ به صورت مرسل نقل می کند / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۶۴، ح ۶۵۰۱ / المزار، ص ۱۰ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۰۶ .

۲ . الكافی، ج ۳، ص ۴۹۳، ح ۸ / التهذیب، ج ۶، ص ۳۳، ح ۸ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۶۳، ح ۵ / المزار، ص ۱۰ / جامع الأخیار، ص ۶۹ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۰۶ .

٢٦ . حدثنا محمد بن علي بن الفضل الكوفي عن أبو جعفر محمد بن عمار القطان عن الحسين بن علي بن الحكم الزعفراني قال حدثنا اسماعيل بن ابراهيم العبدى عن سهل بن زياد الأدمى عن ابن حبوب عن أبي حمزة الثمالي قال: دَخَلْتُ مَسْجِدَ الْكُوفَةِ فَإِذَا أَنَا بِرَجْلِي عِنْدَ الْأَسْطُوَانَةِ السَّابِعَةِ قَائِمٌ يُصَلِّي حُسْنِي رُكُوعَهُ وَسُجُودَهُ فَجَئْتُ لَا نَظَرٌ إِلَيْهِ فَسَبَّبَنِي إِلَى السُّجُودِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ...^(١) ثُمَّ أُنْفَلَ وَخَرَجَ مِنْ بَابِ كِنْدَةَ قَتِيْعَةَ حَتَّى أَقَى مُنَاحَ الْكَلْبِيَّنَ فَمَرَّ بِأَسْوَادَ قَافَّةَ مُشَيِّعٍ لِمَ آفَهَمَهُ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ: هَذَا عَلِيٌّ بْنُ الْحُسْنِ عَلِيَّاً فَقُلْتُ: جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ مَا أَقْدَمْتَكَ هَذَا الْمَوْضِعُ فَقَالَ: الَّذِي رَأَيْتَ.^(٢)

أبو حمزة ثمالي می فرماید: وارد مسجد کوفه شدم و دیدم مردی در نزد ستون هفتمن ایستاده و نماز می گزارد و پسیار نیکو، رکوع و سجود را به جای آورد، نزدیک شدم تایشتر و بهتر نگاهش کنم، پس به سجده رفت و شنیدم در سجده می گفت... سپس حضرت برگشت و از باب کنده خارج شد. من نیز او را متابعت کردم تا رسید به جایگاه استراحت شتران و چهارپایان و به غلام سیاهی عبور کردند، و چیزی دستور دادند که من نفهمیدم. پس به غلام عرض کردم: کیست این فرد؟ گفت: او علی بن الحسین امام سجاد علیه السلام است. به حضرت عرض کردم چه چیز باعث شده از مدینه به اینجا سفر کنی؟ فرمود: آنچه که دیدی. (مناجات در مسجد کوفه).

٢٧ . عن حبة العرنى و ميشم التمار قالا: جاء رجل إلى علی عليه السلام فقال: يا أمير المؤمنين إن قد ترددت زادًا وابتعدت راحلة وقضيت شأني يعني حواري فارتخل إلى بيته المقدس، فقال له: كُلْ رَادِكَ وَبِعْ رَاحِلَتِكَ وَعَلَيْكَ بِهَذَا الْسَّجِيدِ يَعْنِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ فَإِنَّهُ أَحَدُ الْمَسَاجِدِ الْأَرْبَعَةِ رَكْعَاتٍ فِيهِ تَعْدِلُ عَشْرًا فيها سواه من المساجد.^(٣)

حبه عرنى و ميشم تمار می گويند: مردی نزد امام علی عليه السلام آمد و عرض کرد: ای امير المؤمنین؛ من توشه‌ای فراهم کرده‌ام و مرکبی خربده‌ام و نیازهایم را برآورده‌ام

١ . متن دعای حضرت در صحیفه سجادیه دعاء علیه السلام فی سجدة الشكر، موجود است.

٢ . الأُمَالِيُّ الصَّدُوقُ، ص ٣١٢ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٦٤ ، ح ٨٥٠٢ / بحار الأنوار، ج ٩٧، ص ٣٩٠ .

٣ . الغارات، ج ٢ ، ص ٢٨٦ - ٢٨٥ / مستدرک الوسائل، ج ٣ ، ص ٣٨٩٠ ، ح ٤٠٧ / بحار الأنوار، ج ٨٠ ، ص ٣٥٩ .

تا به بیت المقدس سفر کنم، حضرت فرمودند: تو شهات را بخور، مرکبت را بفروش و به مسجد کوفه رو؛ که یکی از چهار مسجدی است که در رکعت نماز در آن با ده رکعت در دیگر مساجد برابری می‌کند.

٢٨ . محمد بن المشهدی فی المزار عن عبدالحمید بن التقی بن عبد الله عن ابوالفرج احمد القرشی عن أبي الغنائم محمد بن علي عن الشفیف محمد بن علي عن أبي قاتم عبدالله بن احمد الانصاری عن عبید الله بن كثیر العامري عن محمد بن اسماعيل الأحسینی عن محمد بن فضیل عن محمد بن سوقة عن ابراهیم النخعی عن علقمة بن الأسود عن عبدالله بن الأسود عن عبدالله بن مسعود قال: قال رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا ابْنَ مَسْعُودٍ لَّمَّا أُسْرِيَ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا أَرَانِي مَسْجِدًا كُوْفَانَ فَقُلْتُ : يَا جَبْرِيلُ مَا هَذَا ؟ قَالَ : مَسْجِدٌ مُبَارَكٌ كَيْرُ الْخَيْرِ عَظِيمُ الْبَرَكَةِ احْتَازَهُ اللَّهُ لِأَهْلِهِ وَهُوَ يُشَفَّعُ لِمَنْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ... (١)

عبدالله بن مسعود از رسول خدا^{علیہ السلام} نقل می‌کند که فرمود: ای ابن مسعود: هنگامی که [در شب معراج] به آسمان دنیا سیر داده شدم، [مرا بردند] مسجد کوفه را نشانم دادند، پس به جبرئیل گفت: این چیست؟ گفت: مسجدی بس مبارک و پر خیر و برکت است که خداوند آن را برای اهله انتخاب نمود، و آن مسجد در روز قیامت اهل خود را شفاعت خواهد کرد.

۱. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۰۳، ح ۳۸۸۱ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۳۹۴.

مسجد جمکران

۱. الشیخ الْقَدَمُ الْحَسَنُ بن محمد بن الحسن القمي المعاصر للصدوق في كتاب قم عن كتاب مونس الحزین فی معرفة الحق والیقین للصدوق عن الشیخ العفیف الصالح الحسن بن مثله الجمکرانی عن الحجۃ(عج) فی حکایةٍ طویلۃٍ و فیها أَمْرَهُ عَلَیْهَا بِبَنَاءِ المسجد فی جَمْکَرَانٍ...^(۱)

در کتاب حسن بن محمد بن حسن قمی که معاصر شیخ صدوق بوده‌اند به نقل از کتاب «مونس الحزین فی معرفة الحق والیقین» شیخ صدوق؛ از شیخ پاکدامن و صالحی به نام حسن بن مثله از امام زمان علیهم السلام در حکایتی طولانی، نقل شده که حضرت علیهم السلام حسن بن مثله جمکرانی را مأمور به ساختن مسجدی در جمکران کردند.

۱. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۳۲، ح ۳۹۳۶ / صاحب مستدرک درج ۳، ص ۴۴۷، ح ۳۹۶۱، به شکل دیگری ساخت مسجد را نقل می‌کند: وجدت بخط الفاضل الأغا محمد على بن الأستاذ البهبهاني فيما علقه على كتاب نقد الرجال ما لفظه: الحسن بن مثله الجمکرانی هُوَ الَّذِي أَمْرَهُ الْأَمَامُ صَاحِبُ الزَّمَانِ عَلَیْهَا بِبَنَاءِ مَسْجِدٍ جَمْكَرَانٍ... / بحار الأنوار، ج ۵۳، ص ۲۳۰.

۳۱۸

« **پ** »

مسجد خراب

١. عدّة من أصحابنا عن سهل بن زياد عن ابن فضالٍ عمن ذكره عن أبي عبدالله عليه السلام قال: ثلثة يشكون إلى الله عزوجل: مسجد خراب لا يصلّ فيه أهله و عالم بين جهال و مصحف معلق قد وقع عليه الغبار لا يقرأ فيه. (١)

امام صادق عليه السلام فرماید: سه چیز فردای قیامت به خداوند متعال شکایت می‌کنند: مسجد خرابی که اهل محل در آن نماز نمی‌گزارند، عالمی در بین جهال و قرآنی که غبار روی آن را گرفته است و کسی آن را نمی‌خواند.

٢. وعن محمد بن الحافظ البغدادي المعروف بالجعابي عن عبدالله بن بشير عن الحسن بن الزبرقان المرادي، عن أبي بكر بن عياش عن الأجلح عن أبي الزبير عن جابر عن النبي صلوات الله عليه وسلم قال: يحيى يوم القيمة ثلاثة يشكون: المصحف والمسجد والعترة، يقول المصحف: يا رب حرفوني و مزقوني، (٢) ويقول

١. الكافي، ج ٢، ص ٦١٣، ح ٣ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٠١، ح ٦٣٢٩ / بحار الأنوار، ج ٢، ص ٤١، ح ٤ و ج ٨٠، ص ٣٨٥، وج ٨٩، ص ١٩٥ / در خصال این روایت با این سند آمده است: حدثنا محمد بن موسی بن المتوكل عن محمد بن يحيى العطار عن محمد بن أحمد عن موسى بن عمر و سعد بن عبدالله عن أحمد بن أبي عبدالله عن ابن فضال عمن ذكره عن أبي عبدالله عليه السلام. الخصال، ج ١، ص ١٤٢، ح ١٦٣ / عدة الداعي، ص ٢٩٠ / روضة الاعظين، ج ٢، ص ٣٣٦ / جامع الأخبار، ص ٧٠ / مستدرك الوسائل، ج ٣، ص ٣٦٥، ح ٣٧٩٥.

٢. المرق: شق الشياب و نحوها. مرققة يمزقه و مرققاً فانمزق تمزيقاً و تمزق: خرقه؛ لسان العرب، ج ١٠، ص ٣٤٢.

**الْمُسْجِدُ: يَا رَبَّ عَطَّلُونِي وَضَيَّعْنِي، وَتَنْهَلُ الْعِزْرَةُ: يَا رَبَّ قَنَطُولُنَا وَطَرَدُونَا وَشَرَدُونَا، فَأَجْشُوا لِلْمُكْبَتَيْنِ فِي
الْخُصُومَةِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لِي: أَنَا أَوَى بِذَلِكَ مِنْكَ.** (۱)

جابر از پیامبر اکرم ﷺ نقل می‌کند که فرمودند: سه چیز روز قیامت می‌آیند و شکایت می‌کنند: قرآن، مسجد و عترت پیامبر ﷺ. قرآن می‌گوید: خدایا مرا تحریف کردند و پاره پاره ام کردند و مسجد می‌گوید: خدایا مرا تعطیل و ضایع نمودند و عترت پیامبر ﷺ می‌گویند: خدایا ما را کشتند و طردمن کردند (تبعد کردند). پس دو زانو در مقابل پروردگار برای دادخواهی می‌نشینند، پس خداوند متعال به من می‌فرماید: من سزاوارتر از تو نسبت به اینانم (کنایه از اینکه خودم انتقام می‌گیرم).

**۳ . وَ عَنْ عَلِيٍّ: إِنَّ الْمَسْجِدَ لَيَشْكُو الْخَرَابَ إِلَيْ رَبِّهِ وَإِنَّهُ لَيَبَشِّيشُ مِنْ عَمَارِهِ إِذَا غَابَ عَنْهُ ثُمَّ
قَدِمَ كَمَا يَبَشِّيشُ أَحَدُكُمْ بِغَائِبِهِ إِذَا قَدِمَ عَلَيْهِ.** (۲)

امام علی علیه السلام فرمودند: مسجد از خرابی اش به خداوند متعال شکایت می‌کند و وقتی از آبادکننده‌اش دور می‌شود و پس از مدتی او را می‌بیند، از دیدن او بشاش و شاداب می‌شود. همان‌گونه که هر یک از شما وقتی کسانش را می‌بیند که از دور به سوی او می‌آیند شاداب و گشاده روی می‌شود.

۱. الخصال، ج ۱، ص ۱۷۴ - ۱۷۵، ح ۲۳۲ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۳۳۰ / بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۸۶ .

۲. دعائم الإسلام، ج ۱، ص ۱۴۸ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۵، ح ۳۷۹۴ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۰ .

مسجد خیف

۱. عده من أصحابنا عن احمد بن محمد عن ابی انجران عن المفضل عن جابر عن ابی جعفر علیہ السلام قال: صَلَّى فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ سَبْعِمَائَةٍ نَّبِيًّا وَ إِنَّ مَا بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْمَقَامِ لَمْشُحُونٌ مِّنْ قِبْوَرِ الْأَنْبِيَاءِ وَ إِنَّ آدَمَ لَنِي حَرَمٌ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ. (۱)

امام باقر علیہ السلام می فرماید: در مسجد خیف هفتصد پیامبر نماز گزاردهاند. و ما بین رکن و مقام (حضرت ابراهیم علیہ السلام) پر است از قبور انبیاء و حضرت آدم علیہ السلام در خود حرم خداوند عزوجل است.

۲. وَ رَوَى أَبُو حَمْزَةَ الْثَّالِيُّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلِيِّلًا أَنَّهُ قَالَ: مَنْ صَلَّى فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ بِمِنِي مِائَةَ رَكْعَةٍ قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ مِنْهُ عَدَلَتْ عِبَادَةَ سَبْعِينَ عَامًا وَ مَنْ سَعَى اللَّهَ فِيهِ مِائَةَ تَسْبِيحةٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ كَأَجْرٍ عِنْقَةٌ رَقَبَةٌ وَ مَنْ هَلَّ اللَّهَ فِيهِ مِائَةَ تَهْمِيلَةٍ عَدَلَتْ أَجْرُ احْيَاءِ نَسَمَةٍ وَ مَنْ حَمَدَ اللَّهَ فِيهِ مِائَةَ تَحْمِيدَةٍ عَدَلَتْ أَجْرُ خَرَاجٍ الْعِرَاقَيْنِ يُعْصَدَقُ بِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ. (۲)

ابو حمزه ثمالي از امام باقر علیہ السلام نقل می کند که حضرت فرموند: کسی که صدرکعت نماز در مسجد خیف در منی بخواند - پیش از آنکه از مسجد بیرون آید - صدرکعت نمازش برابر

۱. الکافی، ج ۴، ص ۲۱۴، ح ۷ / و در من لا يحضره الفقيه به صورت مرسل نقل شده است، ج ۲، ص ۲۱۰، ح ۲۱۷۶ / و روی عن جابر عن ابی جعفر علیہ السلام نحوه، ج ۱، ص ۲۳۰، ح ۶۸۸ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۶۹، ح ۶۵۱۲ و ۶۵۱۳ / بحار الأنوار، ج ۱۴، ص ۶۶۴ .

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۳۰، ح ۶۸۹ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۶۹ - ۲۷۰، ح ۶۵۱۴ .

با هفتاد سال عبادت است، و هر کس در این مسجد صد مرتبه «سبحان الله» بگوید ثواب آن برابر با ثواب بندۀ آزاد کردن است و هر کس در آنجا صد مرتبه «الله الا الله» بگوید برابر با ثواب کسی است که انسانی را احیا کرده باشد و کسی که صد مرتبه «الحمد لله» بگوید ثوابش برابر با ثواب مالیات عراقین است که در راه خدا صدقه بدھند.

٣. علي بن ابراهيم عن أبيه و محمد بن اسماعيل عن الفضل بن شاذان عن صفوان بن حبي عن معاویة بن عمار عن أبي عبدالله ع قال: صَلَّى فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ وَ هُوَ مَسْجِدٌ مِنِّيْ وَ كَانَ مَسْجِدٌ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ عَهْدَ الْمُتَّارَةِ الَّتِي فِي وَسْطِ الْمَسْجِدِ وَ فَوْقُهَا إِلَى الْقَبْلَةِ نَحْوًا مِنْ ثَلَاثَيْنَ ذَرَاعًا وَ عَنْ يَمِينِهَا وَ عَنْ يَسَارِهَا وَ خَلْفِهَا نَحْوًا مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ: فَتَحَرَّ (١) ذَلِكَ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَكُونَ مُصَلَّاكَ فِيهِ فَافْعُلْ فَإِنَّهُ قَدْ صَلَّى فِيهِ أَلْفُ نَيْ (٢) وَ إِنَّمَا سُمِّيَ الْخَيْفُ لِأَنَّهُ مُرْتَأَعْ عَنِ الْوَادِيِ وَ مَا ارْتَأَعَ عَنْهُ يُسَمَّى خَيْفًا.
امام صادق ع می فرمایند: در مسجد خیف که مسجدی در منی است نماز بگزار، و جایگاه نماز پیامبر ع می در آن زمان در نزد مناره‌ای بود که در وسط مسجد است و بلندای مناره به سوی قبله تقریباً سی ذرع بوده است و همچنین از طرف راست و چپ و پشت سر تقریباً همین مقدار بوده است (ظاهرًا مقصود مرکزیت و محوریت این مناره می‌باشد. مخصوصاً با توجه به عبارت قبلی که جایگاه مناره در وسط مسجد عنوان شده بود). سپس فرموند: پس تو نیز تا می‌توانی قصد کن جایگاه نمازت در همانجا (جایگاه نماز پیامبر ع می) باشد. بدآن که هزار پیامبر در آنجا نمازگزاردهاند و این مسجد خیف نامیده شده است چون نسبت به مکان‌های اطراف در بلندی قرار دارد و هر آنچه بر بلندی (کوه و دور از مسیر آب‌ها) قرار بگیرد خیف نامیده می‌شود.

١. التحری: القصد والاجتهاد فی الطلب والمعن علی التخصيص الشيء بالفعل والقول. مجمع البحرين، ج ١، ص ٤٩٩.

٢. الكافي، ج ٤، ص ٥١٩، ح ٤ / و فی النہذیب: موسی بن القاسم عن ابراهیم عن معاویة بن عمار مثله، ج ٥، ص ٢٧٤.

١٤؛ سند شیخ طوسی در مشیخه به موسی بن القاسم چنین است: و ما ذکرته عن موسی بن القاسم عن معاویة بن وهب: فقد أخبرنی به الشیخ أبو عبد الله، عن أبي جعفر محمد بن على بن الحسین بن بابویه، عن محمد بن الحسن بن الولید، عن محمد بن الحسن الصفار و سعد بن عبد الله: عن الفضل بن غانم وأحمد بن محمد: عن موسی بن القاسم. وسائل الشیعہ، ج ٥، ص ٢٦٨، ح ٦٥١١.

۴. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن الحسین بن سعید عن القاسم بن محمد عن علی بن ابی حمزة عن ابی عبد‌الله قال: صَلَّی سَتَّ رَكَعَاتٍ فِی مَسْجِدٍ مِنِّی فِی أَصْلِ الصَّوْمَعَةِ.^(۱) امام صادق علیه السلام می فرماید شش رکعت در مسجد منی (خیف) نماز بگزار در اصل صومعه. (مقصود همان مناره‌ای است که در روایت قبلی محدوده آن مشخص شد یعنی نقطه‌ی مرکزی مسجد).

۵. موسی بن القاسم عن الحسن اللُّولُویٌّ عن الحسن بن محبوب عن علی بن رئاب عن مسمع عن ابی عبد‌الله علیه السلام قال: مَنْ كُلَّهُ مَثْرُ وَ أَفْضَلُ الْمَثْرِ كُلُّهُ الْمَسْجِدُ.^(۲) امام صادق علیه السلام می فرماید: همه‌ی سرزمین منی جایگاه قربانی است و با فضیلت تراز همه آن سرزمین جای آن مسجد است.

۱. الکافی، ج ۴، ص ۴۱۹، ح ۶ / التهدیب، ج ۵، ص ۲۷۴، ح ۱۵. سند شیخ در مشیخه به حسین بن سعید در صفحه ۷۳ گذشت. / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۷۰، ح ۶۵۱۵.

۲. التهدیب، ج ۵، ص ۲۱۵، ح ۶۲ / وسائل الشیعة، ج ۱۴، ص ۹۰، ح ۱۸۶۷۲. سند شیخ طوسی به موسی بن القاسم در صفحه قبل ذکر شد.

مسجد سهله

۱. عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي دَاوُدَ عَنْ عِبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبْيَانَ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَسَأَلَنَا أَفِيقُمْ أَحَدُ عِنْدَهُ عِلْمٌ عَمَّى رَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ؟ فَقَالَ: رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا عِنْدِي عِلْمٌ مِنْ عِلْمِ عَمَّكَ كُنَّا عِنْدَهُ ذَاتَ لَيَالٍ فِي دَارِ مُعَاوِيَةَ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَنْصَارِيِّ إِذَا قَالَ: إِنْطَلَقُوا بِنَا نُصَلِّ فِي مَسْجِدِ السَّهْلَةِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَ فَعَلَ؟ فَقَالَ: لَا جَاءَهُ أَمْرٌ فَشَغَلَهُ عَنِ الدَّهَابِ، فَقَالَ: أَمَا وَاللَّهِ لَوْ أَعَادَ اللَّهَ بِهِ حَوْلًا لَّاَعَادَهُ أَمَّا عِلِّمْتَ أَنَّهُ مَوْضِعُ بَيْتِ ادْرِيسَ السَّبِيلِ وَالَّذِي كَانَ يَخْيِطُ فِيهِ وَ مِنْهُ سَارَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى أَيْمَنِ بِالْعَمَاقَةِ وَ مِنْهُ سَارَ دَاؤُدُّ إِلَى جَالُوتَ وَ انْفَقَهُ لَصَحْرَاءَ حَضْرَاءَ فِيهَا مِثَالٌ كُلُّ تَبَّيٍّ وَ مِنْ تَحْتِ تِلْكَ الصَّحْرَاءِ أَخِدْتُ طِينَةً كُلُّ تَبَّيٍّ وَ أَنَّهُ لِنَاخٍ^(۱) الرَّاكِبِ، قِيلَ: وَ مَنِ الرَّاكِبُ؟ قَالَ: الْمَنْصُرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ.^(۲)

عبد الله بن ابیان می گوید من و جمعی دیگر بر امام صادق علیه السلام وارد شدیم؛ حضرت سؤال کردند: آیا در میان شما کسی هست که چیزی از عمومیم زید بن علی بداند؟ مردی از آن گروه گفت: در نزد من چیزی از علم عمومیتان هست؛ شبی با او در خانه‌ی معاویه بن اسحاق انصاری بودیم که فرمود: همراه من آیید تا در مسجد سهله نماز بگزاریم. امام علیه السلام پرسیدند: آیا در مسجد نماز خواندید، مرد گفت: خیر کاری پیش آمد که مانع از رفتن شد. امام علیه السلام فرمودند: به خدا سوگند اگر یک سال هم در آنجا به خدا پناه می‌برد، پناه داده می‌شد. مگر نمی‌دانید آنجا جایگاه

۱. المناخ: مبرک الأبل أى الموضع الذى تنام و تanax فيه.

۲. الكافي، ج ۳، ص ۴۹۴، ح ۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۶۶، ح ۶۵۰۶ / من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۳۲، ح ۶۹۷،

به صورت اختصار و مرسل نقل می‌کنند. / بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۵۷.

ادریس پیامبر ﷺ است و محلی است که در آنجا خیاطی می‌کرد. و از همانجا حضرت ابراهیم ﷺ به سوی عماقله حرکت کرد و از آنجا داود ﷺ به سوی جالوت حرکت کرد و در این مسجد صخره‌ای سبز رنگ وجود دارد که در آن صورت و مثال همه‌ی پیامبران است و در زیر آن صخره خاکی است که پیامبران از آن آفریده شده‌اند و آنجا جایگاه راکب است؟ گفته شد: راکب کیست؟ حضرت فرمودند: حضرت خضر ﷺ.

۲. محمد بن یحیی، عن علی بن الحسن بن علی، عن عثمان، عن صالح بن أبي الأسود قال: قال أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَذُكْرٌ مَسْجِدُ السَّهْلَةِ فَقَالَ: أَمَا إِنَّهُ مَنْزِلٌ صَاحِبِنَا إِذَا قَامَ بِأَهْلِهِ.^(۱) صالح بن أبي الأسود می‌گوید: امام صادق علیه السلام مسجد سهله را یادآور شد و فرمودند: هنگامی که امام عصر علیه السلام قیام کنند، جایگاه ایشان مسجد سهله خواهد بود.

۳. محمد بن یحیی، عن عمرو بن عثمان، عن حسین بن بکر عن عبدالرحمن بن سعید الخزار عن أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَذُكْرٌ مَسْجِدُ السَّهْلَةِ لَوْ أَنَّ عَمِّي رَبِّدَا أَتَاهُ فَصَلَّى فِيهِ وَاسْتَجَارَ اللَّهَ لَأَجَارَهُ عِشْرِينَ سَنَةً، فِيهِ مُنَاحٌ الرَّاكِبِ وَبَيْتُ إِدْرِيسَ الْبَيْلِيٰ وَمَا أَتَاهُ مَكْرُوبٌ قَطُّ فَصَلَّى فِيهِ بَيْنَ الْعِشَائِينَ وَدَعَا اللَّهَ إِلَّا فَرَّجَ اللَّهُ كُرْبَتَهُ.^(۲)

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: در کوفه مسجدی که سهله نامیده می‌شود و اگر عمومیم زید به مسجد سهله می‌آمد و در آن نماز می‌گزارد و به خداوند پناه می‌برد خداوند او را بیست سال

۱. الکافی، ج ۳، ص ۴۹۵، ح ۲ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۶۵۰، ح ۲۶۷ / و فی التهذیب: محمد بن یحیی عن علی بن الحسن بن فضال عن الحسین بن سیف عن عثمان عن صالح بن أبي الأسود مثله، ج ۳، ص ۲۵۲، ح ۱۲، سند شیخ طوسی به محمد بن یحیی در مشیخه این چنین است: و ما ذکرته عن محمد بن یحیی، العطار: فقد رویته -بهذه الأسانيد - عن محمد بن یعقوب، عن محمد بن یحیی العطار.

و أخبرني به -أيضاً- الحسين بن عبید الله وأبوالحسين، ابن أبي جید القمي جمیعاً: عن احمدبن محمدبن یحیی عن أبيه محمد بن یحیی العطار. بحار الأنوار، ج ۴۳۹، ص ۹۷ / المزار، ص ۱۳.

۲. الکافی، ج ۳، ص ۴۹۵، ح ۳ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۶۵۰، ح ۲۶۷ / التهذیب، ج ۳، ص ۲۵۲، ح ۱۳ . سند شیخ طوسی به محمد بن یحیی در روایت قبل ذکر شد / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۲۴ .

پناه می‌داد؛ آن مسجد جایگاه راکب (حضرت خضر علیہ السلام است) و خانه ادریس پیامبر علیہ السلام و هر گرفتاری به آنجا آمده است و بین نماز مغرب و عشاء دو رکعت نماز خوانده و دعا کرده، خداوند گرفتاریش را برطرف کرده است.

٤. وَرُوِيَ أَنَّ مَسْجِدَ السَّهْلَةَ حَدَّ إِلَى الرَّوْحَاءِ^(۱)

و روایت شده که مسجد سهله حد و اندازه‌ی آن تارو حاء بوده است.

٥. بِالْأَسْنَادِ إِلَى الصَّدُوقِ عَنِ الصَّائِعِ عَنْ أَبْنِ زَكَرِيَا الْقَطَانِ عَنْ أَبْنِ حَبِيبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبْنِ مَهْرَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَلِيِّاً قَالَ: إِذَا دَخَلْتَ الْكُوفَةَ فَأَتْمِسْجِدَ السَّهْلَةَ فَصَلِّ فِيهِ وَ اشْأَلْ اللَّهَ حَاجَتَكَ لِدِينِكَ وَ دُنْيَاكَ فَإِنَّ مَسْجِدَ السَّهْلَةَ يَئِسَّ إِدْرِيسَ الَّتِي عَلِيِّاً الَّذِي كَانَ يَخْيِطُ فِيهِ وَ يُصْلِلُ فِيهِ وَ مَنْ دَعَ اللَّهَ فِيهِ بِمَا أَحَبَّ قَضَى لَهُ حَوَائِجَهُ وَ رَفَعَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَكَانًا عَلَيْاً إِلَى ذَرَجَةِ إِدْرِيسِ عَلِيِّاً وَ أَجِزَّ مِنْ مَكْرُوهِ الدُّنْيَا وَ مَكَايدِ أَعْدَائِهِ.^(۲)

امام صادق علیہ السلام فرمودند: هنگامی که وارد کوفه شدی به مسجد سهله برو و در آن نماز بخوان و خواسته‌های دینی و دنیابیات را از خداوند سبحان بخواه، زیرا مسجد سهله خانه‌ی حضرت ادریس نبی علیہ السلام است که در آن خیاطی می‌کرد و نماز می‌خواند، کسی که در آن مسجد، خدا را بخواند، خواسته‌ها یش برآورده می‌شود و خداوند در روز قیامت، مقام بزرگی همچون جایگاه حضرت ادریس علیہ السلام به او عنایت می‌کند و از ناگواری‌های دنیا و مکره‌های دشمنان مصون می‌ماند.

٦. أَبُو الْقَاسِمِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قُولَوْيَهِ (رَه) عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعِدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيِّ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَيِّدِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ أَبِيهِ سَيِّدِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ أَبِي تَكْرِيْمَهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرِ الْبَاقِرِ عَلِيِّاً

۱. همان / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۶۵۰۹، ح ۲۶۷ / محقق کتاب کافی در ذیل روایت از علامه مجلسی (ره) نقل می‌کند که: الروحاء الان غير معروف والغرض أنه كان اوسع مما هو الان، وفي مراصد الاصلاح: الروحاء من الفرع - بضم الفاء - على نحو اربعين ميلاً من المدينة.

۲. بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۲۸۰ و ح ۹۷، ص ۴۳۴ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۱۳ / قصص الأنبياء، ص ۸۰ .

قال: قُلْتُ لَمَّا أَئْتِ الْبِقَاعَ أَفْضَلُ بَعْدَ حَرَمِ اللَّهِ وَ حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ ؟ فَقَالَ: الْكُوفَةُ يَا أَبَا بَكْرٍ هِيَ الرَّبِيعَةُ الطَّاهِرَةُ فِيهَا قُبُوْرُ النَّبِيِّنَ الْمُرْسَلِينَ وَ غَيْرِ الْمُرْسَلِينَ وَ الْأَوْصِيَاءِ الصَّادِقِينَ وَ فِيهَا مَسْجِدُ سُهَيْلِ الدِّى لَمْ يَبْعَثْ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا وَ قَدْ صَلَّى فِيهِ وَ فِيهَا يَظْهُرُ عَدْلُ اللَّهِ وَ فِيهَا يَكُونُ قَائِمُهُ وَ القَوْامُ مِنْ بَعْدِهِ وَ هِيَ مَنَازِلُ النَّبِيِّنَ وَ الْأَوْصِيَاءِ وَ الصَّالِحِينَ۔ (۱)

ابی بکر حضرمی می گوید: به امام باقر عرض کرد: کدام مکان بعد از حرم خداوند و حرم پیامبر از فضیلت بیشتری برخوردار است؟ حضرت فرمودند: ای ابابکر کوفه! کوفه سرزمین پاکان است. در آنجا قبرهای پیامبران مرسل و نا مرسل است و او صیای صادق الهی، و در آنجا مسجد سهیل (سهله) است، خداوند پیامبری را مبعوث نکرده مگر اینکه در آنجا نماز گزارده است و در آن مسجد عدل ظاهر می شود و آنجا حکومت حضرت قائم علیہ السلام است و حکومت پس از حضرت در آنجاست و آنجا جایگاه انبیاء و اوصیاء و صالحان است.

۷. أبوالقاسم جعفر بن محمد عن أخيه علي بن محمد عن احمد بن ادريس عن عمران بن موسى الشاشاب عن علي بن حسان عن محمد عبد الرحمن بن كثير عن أبي عبد الله علیہ السلام قال: سمعته يقول لأبي حمزة الثمالي: يا أبا حمزة هل شهدت عمى ليلة خرج؟ قال: نعم، قال: فهل صلّى في مسجد سهيل قال وأيّن مسجد سهيل! لعلك تعيّن مسجد السهلة؟ قال: نعم قال: أما إنّه لو صلّى فيه ركتين ثم استخار بالله لاجاره سنة فقال: أبو حمزة أبا أنت وأمي هذا مسجد السهلة؟ قال نعم فيه يبيت إبراهيم الذي كان يخرج إلى العقالة وفيه يبيت إدريس الذي كان يحيط فيه وفيه صخرة حضراء فيها صورة جميع النبيين علیهم السلام وتحت الصخرة الطينية التي خلق الله منها النبيين... (۲)

۱. تهذیب الأحكام، ج ۶، ص ۳۱، ح ۱. سند شیخ طوسی در مشیخه به أبوالقاسم جعفر بن محمد بن قولویه این چنین است: وما ذكرته عن أبي القاسم، جعفر بن محمد بن قولویه: فقد أخبرني به الشیخ أبو عبد الله والحسین بن عبد الله جمیعاً

عن جعفر بن محمد بن قولویه / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۵۶، ح ۶۴۷۶ و ح ۱۴، ص ۳۶۰، ح ۱۹۳۸۸.

۲. تهذیب الأحكام، ج ۶، ص ۳۸، ح ۲۰. سند شیخ به ابن قولویه در روایت قبل گذشت / وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۶۵، ح ۶۵۰۴ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۳۶.

ابن‌کثیر از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند: شنیدم حضرت به ابوحمزه‌ی شمالي در ارتباط با مسجد سهلة می‌فرمایند: ای أبو حمزه! آیا عمومیم (زید بن علی علیهم السلام) را در شیی که [بر علیه هشام] قیام نمود مشاهده کردی؟ ابو حمزه گفت: بله، امام فرمودند: آیا در هنگام خروج در مسجد سهیل نماز به جای آورد؟ ابو حمزه عرض کرد: آیا مراد شما از مسجد سهیل همان مسجد سهلة است؟ امام فرمودند: بله. اگر عمومیم به هنگام خروج در رکعت نماز در این مسجد به جای می‌آورد و به خداوند پناه می‌برد تا یک سال او را پناه داده و حفظ می‌نمود، ابو حمزه عرض کرد: پدر و مادرم فدای شما! آیا مسجد سهلة این قدر با فضیلت است؟ امام علیهم السلام فرمودند: بله، در این مسجد خانه‌ی ابراهیم علیهم السلام است از آنجا به سوی عماقله (قومی که در زمان حضرت ابراهیم علیهم السلام در جنوب فلسطین زندگی می‌کردند) حرکت کرد و خانه‌ی حضرت ادریس علیهم السلام است که در آن خیاطی می‌کرد. در این مسجد صخره‌ای سبز رنگ وجود دارد که تصویر تمام پیامبران در آن موجود است و در زیر آن صخره طینت و خاکی است که خداوند، پیامبران را از آن خلق نموده است... .

٨. وَرُوِيَ عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ الْأَنَبَاءُ قَالَ مَا مِنْ مَكْرُوبٍ يَأْتِي مَسْجِدَ السَّمَاءِ فَيُصَلَّى فِيهِ رَكْعَتَيْنِ بَيْنَ الْمِشَائِينِ وَيَدْعُ اللَّهَ تَعَالَى إِلَّا فَرَّجَ اللَّهُ كُرْبَبَةَ.^(۱)

از امام صادق علیه السلام روایت شده که فرمودند: هر گرفتاری که به مسجد سهلة بیاید و میان نماز مغرب و عشا دو رکعت نماز به جای آورد و دعا کند، خداوند متعال گرفتاری او را بر طرف خواهد کرد.

٩. عبد الله بن جعفر فی (قرب الإسناد) عن محمد بن خالد الطیالسي عن العلاء بن رزين قال: قال لـ أبوعبد الله علیهم السلام يُصلَّى فی المسجدِ الـذی عِنْدَکُمُ الـذی تَسْمُونَهُ مَسْجِدَ السَّمَاءِ وَلَهُنْ نُسَمَّیَهُ مَسْجِدَ الشَّرِی قُلْتُ: إِنِّی أَصَلَّی فِیهِ جُعْلْتُ فِدَاکَ. قَالَ: إِنِّی فَانَّهُ لَمْ يَأْتِهِ مَكْرُوبٌ إِلَّا فَرَّجَ اللَّهُ كُرْبَبَةَ أَوْ قَالَ:

١. تهذیب الاحکام، ج ٦، ص ٣٨، ح ٢١ / وسائل الشیعه، ج ٥، ص ٢٦٦، ح ٦٥٠٥ / بحار الانوار، ج ٩٧، ص ٤٤٠ / المزار، ص ١٤.

قضی حاجتَهُ وَ فِيهِ زَبْرَجَدَهُ فِيهَا صُورَةُ كُلِّ نَبِيٍّ وَ كُلِّ وَحْدَهٖ^(۱)

علاء بن رزين می‌گوید امام صادق علیه السلام به من فرمودند: آیا در مسجدی که شما آن را سهله می‌نامید و ما او را مسجد شری می‌نامیم، نماز می‌خوانی؟ به امام عرض کرد: من در آنجا نماز می‌خوانم فدایت شوم. فرمود: به آنجا بروید که هیچ گرفتاری به آنجانیامده است مگر اینکه خداوند مشکل و گرفتاری او را حل کرده است یا امام فرمودند: حاجت او را بآورده می‌کند و در آن زبرجدی است که تمثال همه پیامبران و اوصیاء در آن وجود دارد.

۱۰. و روی علی بن الحسین علیه السلام قال: مَن صَلَّى فِي مَسْجِدِ السَّهْلَةِ رَكْعَتْنِ زَادَ اللَّهُ عَزَّوَ جَلَّ فِي
عُمُرِهِ سَنَتَيْنِ.^(۲)

امام سجاد علیه السلام می‌فرمایند: کسی که در مسجد سهله دو رکعت نماز بگزارد خداوند عزوجل دو سال به عمر او بیفزاید.

۱۱. و عن ابن بابویه عن محمد بن علي بن المفضل بن قاتم عن احمد بن محمد بن عمار عن ابيه عن حمدان القلانسی عن محمد بن جمهور عن مرازم بن عبدالله بن أبي بصیر عن أبي عبدالله علیه السلام أنة قال: يَا أَبَا حُمَيْدٍ كَافِي أَرَى نُزُولَ الْقَائِمِ فِي مَسْجِدِ السَّهْلَةِ بِأَهْلِهِ وَ عَيَالِهِ قُلْتُ: يَكُونُ مَنْزِلَهُ قَالَ: نَعَمْ هُوَ مَنْزِلَ إِدْرِيسَ علیه السلام وَ مَا يَعْثَثُ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا وَ قَدْ صَلَّى فِيهِ وَ الْمُقْبِلُ فِيهِ كَالْمُقْبِلِ فِي فَسْطَاطِ رَسُولِ اللَّهِ علیه السلام وَ مَا مِنْ مُؤْمِنٍ وَ لَا مُؤْمِنَةٍ وَ قَلْبُهُ يَحْنَنُ إِلَيْهِ وَ مَا مِنْ يَوْمٍ وَ لَا لَيْلَةٍ إِلَّا وَ الْمُلَائِكَةُ يَأْوُونَ إِلَى هَذَا الْمَسْجِدِ يَعْبُدُونَ اللَّهَ فِيهِ يَا أَبَا حُمَيْدٍ أَمَّا إِنِّي لَوْ كُنْتُ بِالْقُرْبِ مِنْكُمْ مَا صَلَّيْتُ صَلَاتَهُ إِلَّا فِيهِ ثُمَّ إِذَا قَامَ قَائِمًا انْتَقَمَ اللَّهُ لِرَسُولِهِ وَ لَنَا أَجْمَعِينَ.^(۳)

۱. قرب الانساد، ص ۷۴ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۳۷ / همین روایت راشیخ حرر عاملی در وسائل از قرب الانساد نقل می‌کند ولی با این تفاوت که نام دیگر مسجد را «مسجد الشَّرَی» ذکر می‌کند. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۶۸، ح ۶۵۱۰.

۲. کتاب المزار، ص ۱۴ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۱۷، ح ۳۹۰۶ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۳۶.

۳. فضص الأئمّة، ص ۸۰، ح ۶۳ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۱۴ / بحار الأنوار، ج ۵۲، ص ۳۱۷.

ابی بصیر می‌گوید امام صادق علیه السلام فرمودند: ای ابو محمد، گویا می‌بینم که حضرت قائم (عج) همراه با اهل و عیالش به مسجد سهله تشریف فرما شده است. گفتم فدایت شوم، آیا منزلش آنجاست؟ فرمودند: آری، آنجا منزل ادریس علیه السلام پیامبر است و خداوند هیچ پیامبری را مبعوث نکرد مگر اینکه در آن نماز خواند و کسی نیست مگر اینکه قلب او مشتاق به این مسجد است و روز و شبی نیست مگر اینکه ملائکه به این مسجد پناه می‌آورند و خداوند را در آن عبادت می‌کنند. ای أبو محمد! اگر من نزدیک آن مسجد بودم هیچ نمازی نمی‌خواندم مگر در آن مسجد، و هنگامی که قائم ما قیام کند خداوند به وسیله‌ی او انتقام همه‌ی رسولش و انتقام ما را [از دشمنان] خواهد گرفت.

۳۲۹

« **پ** »

مسجد ضرار

۱. قوله «وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا»^(۱) فَإِنَّهُ كَانَ سَبَبٌ نَزُولًا لَهَا أَنَّهُ جَاءَ قَوْمٌ مِنَ الْمُنَافِقِينَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَأْذُنُ لَنَا أَنْ تَبَّنِي مَسْجِدًا فِي تَبَّى سَالِمٍ لِلْعَلِيلِ وَاللَّيْلَةِ الْمَطِيرَةِ وَالشَّيْخِ الْفَانِي؟ فَأَذْنَنَّ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ وَهُوَ عَلَى الْمُنْرُوحِ إِلَى تَبُوكَ، قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَتَيْتَنَا فَصَلَّيْتُ فِيهِ؟ قَالَ عَلَى جَنَاحِ السَّفَرِ فَإِذَا وَافَيْتُ إِنْشَاءَ اللَّهِ أَتَيْتُهُ فَصَلَّيْتُ فِيهِ فَلَمَّا أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ مِنْ تَبُوكَ نَزَّلَتْ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ فِي شَأنِ الْمَسْجِدِ وَأَبِي عَامِرِ الرَّاهِبِ...»^(۲)

سبب نزول آیه‌ی شریفه‌ی «آنان که مسجدی ساختند تا مؤمنان را بیازارند و کفر ورزند»

این بود که گروهی از منافقان نزد پیامبر اکرم ﷺ آمدند و گفتند: ای رسول خدا ﷺ آیا به ما اجازه می‌دهی تا در قبیله‌ی بنی سالم مسجدی برای معلولان و استفاده در شب‌های بارانی و پیران بنانکنیم؟ حضرت اجازه دادند و ایشان در حال حرکت به سوی جنگ تبوک بودند. آنان گفتند: ای رسول خدا ﷺ کاش می‌آمدی و در آن نماز می‌خواندی؟ حضرت فرمودند: «من بر حال سفر هستم و هنگامی که به خواست خداوند بازگردم، خواهم آمد و در آن نماز خواهم خواند، پس چون حضرت از تبوک برگشتند آیه‌ی شریفه در شأن مسجد و ابن عامر راهب نازل شد. [در ادامه به سایر آیاتی که در سوره‌ی مبارکه‌ی توبه نقل شده اشاره می‌شود و سایر جریانات را ذکر می‌کند.]

۱. توبه: ۱۰۷.

۲. تفسیرالقمی، ج ۱، ص ۳۰۵ / بحارالأنوار، ج ۲۱، ص ۲۵۵.

۲. وفي رواية أبي الجارود عن أبي جعفر عليه السلام قال: مَسْجِدُ ضِرَارِ الَّذِي «أَسِّسَ عَلَى شَفَا جُرْفٍ هَارِ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ». ^(۱)

امام باقر عليه السلام می فرمایند: مسجد ضرار گویا بر کناره‌ی سیل گاهی که آب زیر آن را شسته است، بنا شده و در آتش جهنم سرنگون گردد.

۳. في الجمجم والجواب مع روى أنَّ بَنِي عَمْرُو بْنَ عَوْفٍ لَمَّا بَنَوْا مَسْجِدَ قُبَاءَ وَصَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَسَدَهُمْ إِخْرَاجُهُمْ بَعْدَ عَمْلِهِمْ بَعْثَةً عَوْفٍ وَقَالُوا نَبَّئُنَا مَسْجِدًا نُصَلِّ فِيهِ وَلَا تَحْضُرُ جَمَاعَةُ مُحَمَّدٍ فَبَنَوْا مَسْجِدًا إِلَى جَنْبِ مَسْجِدِ قُبَاءِ وَقَالُوا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ يَتَجَهُ إِلَى تَبُوكَ إِنَّا نُحِبُّ أَنْ تَأْتِيَنَا فَتَصَلِّ لَنَا فِيهِ فَقَالَ إِنِّي عَلَى جَنَاحِ سَفَرٍ وَلَمَّا انْتَرَفَ تَزَلَّتْ فَأَرْسَلَ مَنْ هَدَمَ الْمَسْجِدَ وَأَخْرَقَهُ وَأَمْرَ أَنْ يُتَخَذَ مَكَانُهُ كُنَاسَةً [مَكَانُهُ كُنَاسَةً] ثُلِقَ فِيهَا الْجِبِينُ وَالْقَمَامَةُ.

روایت شده که فرزندان عمر بن عوف، هنگامی که مسجد قبا را ساختند و رسول خدا علیه السلام در آن نماز خواند، برادرانشان از فرزندان غنم بن عوف حсадت ورزیدند و گفتند: مسجدی بنا می‌کنیم و در آن نماز می‌خوانیم و در نماز جماعت محمد علیه السلام حاضر نمی‌شویم، پس مسجدی در کنار مسجد قبا ساختند و به پیامبر خدا علیه السلام در حالی که آماده‌ی رفتن به جنگ تبوک می‌شد گفتند: ما دوست داریم که به مسجدمان بیاید و برایمان در آن نماز بخوانید، پیامبر علیه السلام فرمودند: من اینک قصد سفر دارم. و چون حضرت بازگشت آیات [سوره توبه ۱۰۷] به بعد نازل شد. لذا پیامبر کسانی را فرستاد تا مسجد را ویران کرده و بسوزانند و فرمان داد تا آنجا را به زباله‌دانی تبدیل نمایند تا در آن زباله و خاکروبه بریزند.

۱. بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۴۳ / نظری این روایت با تفاوت کم در عوالي الملاكي، ج ۲، ص ۳۲ نقل شده است. /

مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۳۸ و ص ۴۴۸ .

مسجد غدیر

۱. أَبُو عَلَى الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَنْدِالْجَيَارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنَ يَحْيَى عَنْ عَبْدِالرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَاجِ
قال: سَأَلْتُ أَبَا إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ غَدِيرِ حُمَّالِهِ وَأَنَا مُسَافِرٌ فَقَالَ صَلِّ فِيهِ فَإِنَّ فِيهِ
فَضْلًا وَقَدْ كَانَ أَبِي يَأْمُرُ بِذَلِكَ. (۱)

عبدالرحمن بن حجاج می گوید: از پدر ابراهیم (امام موسی کاظم علیہ السلام) راجع به نماز در
مسجد غدیر خم در روز و در حالی که مسافر هستم سؤال کردم؟ امام علیہ السلام در پاسخ فرمودند:
نماز بخوان در آنجاکه این مسجد دارای فضیلت است، و پدرم (امام صادق علیہ السلام) به نماز خواندن
در این مسجد فرمان می دادند.

۲. عَدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي تَصْرِ عَنْ أَبَانٍ
عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: يُسْتَحْبِطُ الصَّلَاةُ فِي مَسْجِدِ الْغَدِيرِ لِأَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَقَامَ فِيهِ أَمِيرَالْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ
وَهُوَ مَوْضِعُ أَطْهَرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ الْحَقَّ. (۲)

۱. الكافي، ج ۴، ص ۵۶۶، ح ۱ / من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۵۵۹، ح ۳۱۴۳؛ و روی صفوان عن عبد الرحمن الحجاج
مثله سند شیخ صدوق به صفوان بن یحیی در مشیخه این چنین است: و ما كان فيه عن صفوان بن یحیی فقد رویته
عن أبي (ره) عن على بن ابراهیم عن أبيه عن صفوان بن یحیی / التهذیب، ج ۶، ص ۱۸، ح ۲۱ / وسائل الشیعه،
ج ۵، ص ۲۸۷، ح ۶۵۶۷ و ح ۱۴، ص ۳۷۴، ح ۱۹۴۱۸.

۲. الكافي، ج ۴، ص ۵۶۷، ح ۳ / من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۵۵۹، ح ۳۱۴۲. به استنادش به احمد بن محمد بن أبي نصر

امام صادق علیه السلام فرمایند: نماز خواندن در مسجد غدیر مستحب است. برای اینکه پیامبر علیه السلام در این مکان امیرالمؤمنین علیه السلام را جانشین خود قرار دادند و آنجا مکانی است که خداوند حق را در آن ظاهر و روش گردانید.

۳. محمد بن یحیی عن محمد بن الحسین عن الحجال عن عبدالصمد بن شبیر عن حسان الجمال قال: حَمَّلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ فَلَمَّا أَنْهَيْنَا إِلَى مَسْجِدِ الْعَدْيِرِ نَطَرَ إِلَى مَيْسَرَةِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ ذَلِكَ مَوْضِعُ قَدَمِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَيْثُ قَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَّیْهِ مَوْلَاهٌ^(۱) الحدیث.

حسان که شتریان بوده است می‌گوید: امام صادق علیه السلام را از مدینه به مکه بردم. چون که به مسجد غدیر رسیدیم، حضرت نگاهی به سمت راست مسجد کردند و فرمودند: این جایگاه قدم رسول خدا علیه السلام است هنگامی که فرمودند: هر کس من مولای او هستم پس علی مولای اوست.

و اسناد شیخ صدوق به احمد بن محمد بن ابی نصر در صفحه ۶۱ ذکر شد. / التهذیب، ج ۶، ص ۱۸، ح ۲۲ به نقل از کافی است و اسناد شیخ طوسی به شیخ کلینی در صفحه ۵۹ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۸۶، ح ۶۵۶۸ / بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۷۲.

۱. الکافی، ج ۴، ص ۵۶۶، ح ۲ / من لا يحضره النفيه، ج ۲، ص ۵۵۹، ح ۳۱۴۴: و روی حسان الجمال مثله، شیخ صدوق طریقش به حسان الجمال را در مشیخه ذکر نکرده است. / التهذیب، ج ۳، ص ۲۶۳، ح ۶۶. اسناد شیخ طوسی به محمد بن احمد بن یحیی که این روایت را هم از اسناد می‌کند در صفحه ۷۳ ذکر شد / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۸۶، ح ۶۵۶۶ / بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۷۲.

مسجد فضیخ

۱. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن ابن فضال عن المفضل بن صالح عن یئیث المرادی قال: سائل أبا عبد الله علیه السلام: عن مسجد الفضیخ لم سُمِّيَ مسجد الفضیخ فقال: لِنَحْلِ سُمِّيَ الفضیخ فَلِذَلِكَ سُمِّيَ مسجد الفضیخ.^(۱)

از امام صادق علیه السلام سؤال کردم: چرا مسجد فضیخ را این گونه نامیده‌اند؟ فرمودند: به خاطر درخت خرمایی که در آن مکان به همین نام بود مسجد را فضیخ نامیدند.

۲. ابوعلی الأشعربی عن محمد بن عبدالجبار عن صفوان بن یحیی عن ابن مسکان عن الحلبی قال: قال أبو عبد الله علیه السلام: هل أتَيْتُمْ مسجِدَ قُبَّةً أوْ مسجِدَ الفضیخَ أوْ مَشْرَبَةً أَمْ إِبْرَاهِيمَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: أَمَّا إِنَّهُ لَمْ يَقِنْ مِنْ آثارَ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ شَيْئًا إِلَّا وَقَدْ غَيْرَ هَذَا.^(۲)

امام صادق علیه السلام به حلبی فرمودند: آیا به مسجد قبا یا فضیخ یا مشربه‌ی ام‌ابراهیم می‌روید؟ عرض کردم: بله، فرمودند: بدانید که هیچ یک از آثار رسول خدا علیه السلام باقی نماند مگر اینکه آن را تغییر دادند غیر از این سه مکان.

۱. الكافی، ج ۴، ص ۵۶۱، ح ۴ / التهذیب، ج ۶، ص ۱۸، ح ۲۰ از کافی نقل می‌کند و استناد شیخ طوسی به محمد بن یعقوب کلینی در صفحه ۵۹ ذکر شد.

۲. الكافی، ج ۴، ص ۵۶۱، ح ۵ / وسائل الشیعة، ج ۱۴، ص ۳۵۵، ح ۱۹۳۷۵ / بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۲۱۶.

۳۳۸

« **پ** »

مسجد قبا

۱. علی بن ابراهیم عن أبيه عن ابن أبي عمر عن حمّاد بن عیسی عن الحلبی عن أبي عبدالله علیہ السلام
قال: سَأَلَتْهُ عَنِ الْمَسْجِدِ الَّذِي أَسْسَنَ عَلَى التَّقْوَىٰ قَالَ: مَسْجِدُ قَبَا.

حلبی از امام صادق علیہ السلام نقل می‌کند که از حضرت درباره مسجدی که بر تقوی بنيان نهاده
شده است پرسیدم؟ امام علیہ السلام در جواب فرمودند: آن مسجد قبا است.

۲. وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَنِي مَسْجِدِي مَسْجِدٌ قُبَّا فَصَلِّ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ رَجَعَ بِعْرَةً.
پیامبر خدا صلی الله علیه وسالم فرمود: هر کس به مسجد من یعنی مسجد قبا باید و دو رکعت نماز در

آنجا به جای آورده ثواب یک عمره را برد است.

۱. الكافاني، ج ۳، ص ۲۹۶، ح ۲ / تفسير العياشي، ج ۲، ص ۱۱۱: عن زراوة و حمران و محمد بن مسلم
عن أبي جعفر و أبي عبدالله علیہ السلام عن قوله «لَمَسْجِدٌ أَسْسَنَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ» قال: مسجد قبا /
وسائل الشيعة، ج ۱۴، ص ۳۵۶، ح ۱۹۳۷۹.

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۲۹، ح ۶۸۶ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۸۶، ح ۶۵۶۴ / در کامل الزیارات، ص ۲۵ - ۲۴،
حدیث با این سند آمده است: حدثني أبي و محمد بن عبد الله بن جعفر الحميري عن عبد الله بن جعفر الحميري
عن ابراهيم بن مهزيار عن أخيه على بن مهزيار عن الحسن عن عبد الله بن يحيى عن حرزيز عن أخربه عن أبي عبدالله علیہ السلام
قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسالم مثله / وسائل الشيعة، ج ۱۴، ص ۳۵۵، ح ۱۹۳۷۷ . نظیر این روایت در منابع اهل سنت هم وارد
شده است. ر.ک: سنن النسائي، ج ۲، ص ۳۶ و ۳۷ .

۳ . على بن ابراهيم عن أبيه عن ابن أبي عمير و محمد بن اسماعيل عن الفضل بن شاذان عن صفوان بن يحيى و ابن أبي عمير جميعاً عن معاوية بن عمار قال: قال أبو عبد الله عليه السلام: لاتدع إثيان المشاهد كله مسجد قباء فإنه المسجد الذي أسس على التقوى من أول يوم و مشربة أم إبراهيم و مسجد الفضييخ و قبور الشهداء و مسجد الأحزاب و هو مسجد الفتح. (۱)

طبق این روایت امام صادق علیه السلام می فرمایند: آمدن به هیچ یک از مشاهد مشرفه را ترک نکنید و به همه آنها بروید، اول مسجد قبا که همان مسجدی است که از آغاز بر تقوابنیان نهاده شده است و سپس مشربه ای ام ابراهیم و مسجد فضیيخ و قبور شهداء و مسجد احزاب که همان مسجد فتح می باشد.

۴ . محمد بن يحيى عن محمد بن الحسين عن محمد بن عبدالله بن هلال عن عقبة بن خالد قال: سأّلتُ أبا عبد الله عليه السلام: أَنَا نَأْتِي الْمَسَاجِدَ الَّتِي حَوْلَ الْمَدِينَةِ فَبِمَا يَهُ أَبْدَأُ فَقَالَ: ابْدَأْ بِقُبْرِنَا فَصَلِّ فِيهِ وَ أَكْثِرْ فَانَّهُ أَوَّلُ مَسْجِدٍ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي هَذِهِ الْعَرْصَةِ ثُمَّ اثْتَ مَشْرَبَةَ امْ إِبْرَاهِيمَ فَصَلِّ فِيهَا وَ هِيَ مَسْكُنُ رَسُولِ اللَّهِ وَ مُصَلَّاهُ ثُمَّ تَأْتِي مَسْجِدَ الْفَضِييخِ فَتَصَلِّ فِيهِ فَقَدْ صَلَّى فِيهِ تَبِيكَ عَلَيْهِ السَّلَامُ. (۲)

عقبة بن خالد می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کرد: ما به مساجد اطراف مدینه می آییم، پس از کدام یک آغاز کنیم؟ امام علیه السلام در پاسخ می فرمایند: از مسجد قبا شروع کن و در آن بسیار نماز بخوان که این مسجد اولین مسجد در اطراف مدینه است که پیامبر خدا علیه السلام در آن نماز خواندند. سپس به مشربه ای ام ابراهیم بیا و در آن نماز بخوان، آنجا جایگاه استراحت و نماز رسول خدا علیه السلام بوده است. سپس به مسجد فضیيخ بیا و در آن نماز بخوان که پیامبرت علیه السلام در آنجا نماز خوانده است.

۱ . الكافي، ج ۴، ص ۵۶۰، ح ۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۸۵، ح ۶۵۶۲ / در کامل الزیارات، ص ۲۴ . با این سند نقل شده است: حدیثی محمد بن الحسن بن علی بن مهزیار عن أبيه عن جده علی بن مهزیار عن الحسن بن سعید عن صفوان بن يحيى و ابن أبي عمیر و فضالة بن أیوب جمیعاً عن معاویة بن عمار قال: قال ابو عبد الله مثله.

۲ . الكافي، ج ۴، ص ۵۶۰، ح ۲ / النهذیب، ج ۶، ص ۱۷، ح ۱۹ : شیخ کلینی نقل می کند و اسناد شیخ طوسی به مرحوم کلینی در صفحه ۵۹ ذکر شد. / وسائل الشيعة، ج ۱۴، ص ۳۵۳، ح ۱۹۳۷۴ / بحار الأنوار، ج ۱۹، ص ۱۲۰ و ح ۲۲، ص ۱۵۷ .

روايات، اهل سنت

۱. حدثنا ابوبکر بن ابی شیبۃ عن عبده‌الله بن نمیر و ابو اسامه عن عبیدالله و حدثنا محمد بن عبده‌الله بن نمیر عن ابیه عن عبیدالله عن نافع عن ابن عمر قال: کانَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَأْتِي مسجد قباء راكباً و ماشياً فَيُصَلِّی فِيهِ رَكْعَتَيْنِ.^(۱)

رسول خدا علی‌الله سواره و پیاده به مسجد قبا می‌آمد و در آن دو رکعت نماز به جای می‌آورد.

۱. صحيح مسلم، ج ۴، ص ۱۲۷ / نظیر این روایت در صحیح بخاری، ج ۲، ص ۵۷.

مسجد مبارک و ملعون

١ . على بن ابراهيم عن أبيه عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عذافر عن أبي حمزة أو عن محمد بن سلم عن أبي حعفر عليه السلام قال: إنَّ بِالْكُوفَةِ مَسَاجِدٌ مَلْعُونَةٌ وَ مَسَاجِدٌ مُبَارَّكَةٌ، فَإِنَّمَا الْمُبَارَّكَةُ: فَسَجَدَ عَنِّي، وَ إِنَّمَا إِنَّ قِيلَتَهُ لِقَاسِطَةٌ^(١) وَ إِنَّ طَيْنَتَهُ لَطَيْبَةٌ وَ لَقَدْ وَصَعَهُ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ وَ لَا تَذَهَّبُ الدُّنْيَا حَتَّى تَتَجَرَّ مِنْهُ عَيْنَانِ وَ تَكُونَ عِنْدَهُ جَنَّاتٍ وَ أَهْلُهُ مَلْعُونُونَ، وَ هُوَ مَسْلُوبٌ مِنْهُمْ وَ مَسْجِدٌ بَنِي ظَفَرٍ وَ هُوَ مَسْجِدُ السَّمَّةِ وَ مَسْجِدُ يَالْحُمَرَاءِ وَ مَسْجِدُ جُعْفٍ وَ لَيْسَ هُوَ الْيَوْمَ مَسْجِدُهُمْ، قَالَ: دَرَسَ، فَإِنَّمَا الْمَسَاجِدُ الْمَلْعُونَةُ: فَسَجَدَ ثَقِيفٌ وَ مَسْجِدُ الْأَشْعَثِ وَ مَسْجِدُ جَرَبٍ وَ مَسْجِدُ سِيَالٍ وَ مَسْجِدُ يَالْحُمَرَاءِ بُنِي عَلَى قَبْرِ فِرْعَوْنِ مِنْ أَفْرَاعَنَّةٍ.^(٢)

١ . لِقَاسِطَةُ: أَيْ عَادِلَةٌ مُسْتَقِيمَةٌ.

٢ . الكافي، ج ٣، ص ٤٨٩، ح ١ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٤٨، ح ٦٤٦٢ / الأمالى الطوسي، ص ١٦٩: أخبرنا محمد بن محمد [المفيد] عن على بن محمد الكاتب عن الحسن بن على بن عبد الكرييم الزعفراني عن ابراهيم بن محمد الثقفى عن عبيد بن اسحاق الضبيء، عن حمزة بن نصر عن اسماعيل بن رجاء الزبيدي... / الخصال، ج ١، ص ٣٠٠: حدثنا محمد بن الحسن عن احمد بن ادريس عن محمد بن احمد بن اسحاق عن ابراهيم بن هاشم عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عذافر عن أبي حمزة الشمالي عن محمد بن مسلم مثله / النهذيب، ج ٣، ص ٢٤٩: محمد بن على بن محظوظ عن ابراهيم بن هاشم عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عذافر عن محمد بن مسلم عن أبي جعفر عليه السلام مثله. سند شيخ طوسي به ابن محظوظ در صفحه ٧١ ذكر شد. / بحار الأنوار، ج ٩٧، ص ٤٣٧ - ٧٣٨ .

امام باقر علیہ السلام می فرمائند: در کوفه مساجدی ملعونه و مساجدی مبارک است.
اما مساجد مبارک، مسجد غنی است. به خدا سوگند که قبله‌ی آن درست و دقیق است
و همانا خاک او طیب و پاک است و مسجد را مردم مؤمنی ساخته است و مسجد در دنیا باقی است
تا هنگامی که دو چشمها از آن بیرون زند و در نزد آن دو باغ هست و اهل آنجا مورد لعن هستند.
لذا مسجد از آن گرفته شده است. و مسجد بنی ظفر که همان مسجد سهله است و مسجدی در
حمراء و مسجد جعفی که امروز مسجد آنان نیست و مندرس شده و ازین رفتہ است و اما مساجد
ملعونه: مسجد ثقیف و مسجد اشعت و مسجد جریر و مسجد سماک و مسجدی در حمراء که
بر قبر یکی از فراعنه ساخته شده است.

۲ . محمد بن یحیی عن الحسن بن علی بن عبدالله عن عبیس بن هشام عن سالم عن أبي جعفر علیہ السلام
قال: جُدِّدَتْ أَرْبَعَةُ مَسَاجِدٍ بِالْكُوفَةِ فَرَحَا لِتَّشِيلِ الْحُسْنَيْنِ علیہ السلام: مَسْجِدُ الْأَشْعَثِ وَ مَسْجِدُ جَرِيرٍ وَ مَسْجِدُ
سَمَّاكٍ وَ مَسْجِدُ شَبَّثٍ بْنِ رِبْعَیٍ . (۱)

امام باقر علیہ السلام می فرمائند: به انگیزه‌ی اظهار خوشحالی از کشته شدن امام حسین علیہ السلام چهار
مسجد در کوفه تجدید بنا شد: مسجد اشعت، مسجد جریر، مسجد سماک و مسجد
شبث ابن ربیعی.

۳ . محمد بن یحیی عن محمد بن الحسین عن صفوان بن یحیی عن بعض أصحابنا
عن ابی عبدالله علیہ السلام قال: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیہ السلام نَهَىٰ بِالْكُوفَةِ عَنِ الصَّلَاةِ فِي حَمْسَةِ مَسَاجِدٍ، مَسْجِدَ الْأَشْعَثِ
بْنِ قَيْسٍ وَ مَسْجِدَ جَرِيرٍ بْنِ عَدَيْلَةِ السَّبَّاجِيِّ وَ مَسْجِدَ سَمَّاكٍ بْنِ مُخْرَمَةَ وَ مَسْجِدَ شَبَّثٍ بْنِ رِبْعَیٍ

۱ . الکافی، ج ۳، ص ۴۹۰، ح ۲ / التهدیب، ج ۳، ص ۲۵۰، ح ۷ و فی السند عن سلیمان بن هاشم بدل عبیس،
سنده شیخ طوسی به محمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شد / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۵۰، ح ۶۴۶۳ / بحار الانوار،
ج ۴۵، ص ۱۸۹ .

وَ مَسْجِدُ الشَّيْمِ.

امام صادق علیه السلام فرمایند: امیرالمؤمنین علیه السلام در کوفه از نماز گزاردن در پنج مسجد نهی فرمود: مسجد أشعث بن قیس، مسجد جریر بن عبدالله بجلی، مسجد سماک ابن مخرمه، مسجد شبث بن ربیعی و مسجد تیم.

١. الكافي، ج ٣، ص ٤٩٠، ح ٣/الخلال، ج ١، ص ٣٠١: حدثنا ابی (ره) عن سعد بن عبد الله عن محمد بن الحسين بن ابی الخطاب عن صفوان بن يحيى عمن ذكره عن ابی عبدالله علیه السلام مثله، و زاد فيه: قال و كان أمير المؤمنين علیه السلام اذا نظر الى مسجدهم قال: هذه بقعة تیم و معناه أنهم قعدوا عنه لا يصلون معه عدوا له وبغضاً، لعنهم الله / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٥٠، ح ٦٤٦٤ و ٦٤٦٥.

۳۴۲

« **پ** »

مسجد و جامعه

مسجد در صدر اسلام دارای کارکردهای اجتماعی بوده است و هستهٔ مرکزی فرد و جامعه آن روز در حقیقت مسجد بوده است. مسجد و جامعه از جهات مختلفی با یکدیگر ارتباط داشته‌اند که به موارد ذیل می‌توان اشاره کرد:

۱. ر.ک: اطعام در مسجد.
۲. ر.ک: ازدواج در مسجد.
۳. ر.ک: پناهگاه بی‌پناهان ر.ک: خوابیدن در مسجد.
۴. ر.ک: پناه بردن به مساجد. پناهگاه مردم در بلایای طبیعی و حوادث ①.
۵. تقسیم مال و اعطاء صدقه در مسجد به نیازمندان و عموم مردم.

روایات اهل سنت

۱. حدثنا عبدالعزیز بن یحیی الحرانی، عن محمد بن سلمة عن محمد بن اسحاق عن محمد بن یحیی بن حبان عن عمه واسع بن حبان عن جابر بن عبد الله أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ مِنْ كُلِّ جَادِعَشَرَةَ أَوْسَقِ مِنَ الْتَّرِيقَةِ فِي الْمَسْجِدِ لِلْمَسَاكِينِ. (۱)

جابر بن عبد الله می‌گوید: پیامبر اکرم ﷺ دستور داد که از هر باغدار بخشندۀ ده بار شتر خوشۀ خرما در مسجد برای فقرا آویخته شود.

۱. سنن ابی داود، ج ۱، ص ۳۷۵، ح ۱۶۶۲.

٢ . و قال ابراهيم -يعنى ابن طهان عن عبدالعزيز بن صبيب عن أنس قال: أَتَى النَّبِيُّ مُّحَمَّدَ بِإِيمَانٍ مِّنَ الْبَحْرِينِ فَقَالَ: إِنْثُرُوهُ فِي الْمُسْجِدِ وَكَانَ أَكْثَرُ مَالٍ أُتِيَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى الْمُسْجِدِ وَلَمْ يَلْتَقِتِ إِلَيْهِ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ جَاءَ فَجَاسَ إِلَيْهِ فَمَا كَانَ يَرَى أَحَدًا إِلَّا أَخْطَاهُ... (١)

انس می گوید: مالی از بحرین خدمت رسول خدا علیہ السلام آوردن: فرمود: آن را در مسجد توزیع کنید، و آن بیشترین مالی بود که نزد رسول خدا علیہ السلام آورده بودند، پس رسول خدا علیہ السلام برای نماز [به مسجد] آمد و به آن مال توجهی نکرد. ولی هنگامی که نماز را تمام کرد، آمد و کنار آن نشست و هر کس را می دید مقداری از آن مال به او می داد.

٣ . حدثنا اسحاق بن أبي شيبة عن سفيان عن ابن عجلان عن عياض بن عبد الله بن سعد، سمع أبا سعيد الخدري يقول: دَخَلَ رَجُلٌ الْمُسْجِدَ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ مُّحَمَّدَ أَنْ يَطْرُحُوا ثِيَابَهُ فَطَرَحُوا، فَأَمَرَ لَهُ مِنْهَا بِشَوَّيْنِ ثُمَّ حَثَ عَلَى الصَّدَقَةِ، فَجَاءَ فَطَرَحَ أَحَدُ الثَّوَيْنِ، فَصَاحَ بِهِ وَ قَالَ: حُذْ شَوَّيْكَ. (٢)

ابوسعید خدرا می گوید: مردی وارد مسجد شد، پس پیامبر دستور داد لباس هایی را بر روی زمین افکنند، چون چنین کردند به آن مرد دستور داد که از میان آنها دو لباس را بردارد، سپس مردم را به صدقه دادن برانگیخت و آن مرد آمد و یکی از دو لباس را بر زمین انداخت، پیامبر علیہ السلام او را صدا زد و فرمود: لباست را بردار.

١ . صحيح البخاري، ج ١ ، ص ١٠٨ وج ٤ ، ص ٣٠ و ٣١ .

٢ . سنن ابی داود، ج ١ ، ص ٣٧٦، ح ١٦٧٥ .

مسجد و سیاست

۱. روی الطبری فی التاریخ و رواه غیره أيضًا: أَنَّ النَّاسَ غَشُوْهُ وَ تَكَاثُرُ عَلَيْهِ يَطْلُبُونَ مُبَايِعَتَهُ...
قال [علی عَلِیٰ]: إِنْ كَانَ لَأَبْدَ مِنْ ذَلِكَ فَنِي الْمَسْجِدِ فَإِنَّ بَيْعَتِي لَا تَكُونُ حَقِيقَةً وَ لَا تَكُونُ إِلَّا عَنْ
رِضَا الْمُسْلِمِينَ وَ فِي مَلَأِ وَ جَمَاعَةٍ فَقَامَ وَ النَّاسُ حَوْلَهُ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ وَ اِتَّشَالَ عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ فَبَيَّنُوهُ.^(۱)

طبری و غیر او نقل کردند: همانا مردم در بر گرفتند و هجوم آوردند و از
حضرت علی عَلِیٰ طلب بیعت می کردند. امام علی عَلِیٰ فرمود: اگر به ناچار قرار است با من بیعت
کنید در مسجد، چون بیعت با من نباید پنهانی و بدون رضایت مسلمانان صورت گیرد بلکه باید
آشکارا و در میان مردم باشد. پس حضرت برخواست و مردم در اطرافش بودند، وارد مسجد
شد و مسلمین بر سر حضرت ریختند و با ایشان بیعت کردند.

۲. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد بن عیسی عن علی بن النعمان عن القاسم شریک المفضل
و کان رجل صدق قال: سَيَّعْتُ أَبَابِعَيْدِ اللَّهِ عَلِيٰ يَقُولُ: حَلَقَ فِي الْمَسْجِدِ يَشْهُرُونَا وَ يَسْمِرُونَ أَنْفُسَهُمْ أَوْ لِئَلَّا
لَيَسْوَا مِنَّا وَ لَا هُنْ مِنْهُمْ أَنْطَلِقُ فَأُوازِرِي وَ أَشْتُرُ فِيهِمْ كُونَ سِتِّيْ هَتَّاكَ اللَّهُ سُوْرَهُمْ يَقُولُونَ إِمَامُ أَمَّا وَ اللَّهُ
مَا أَنَا بِإِمَامٍ أَلِمَنْ أَطَاعَنِي فَأَمَّا مَنْ عَصَانِي فَلَيَسْتُ لَهُ بِإِمَامٍ لَمْ يَتَعَلَّقُونَ بِاسْمِي أَلَا يَكُونُ اسْمِي مِنْ أَفْوَاهِهِمْ
فَوَاللَّهِ لَا يَجْمِعُنِي اللَّهُ وَ إِيَّاهُمْ فِي دَارِ.^(۲)

قاسم شریک مفضل - که مردی راستگو بود - می گوید: شنیدم امام صادق عَلِیٰ می فرمود:

۱. شرح نهج البلاغة، ج ۱۱، ص ۹ / بحار الأنوار، ج ۳۲، ص ۲۴-۲۳، ح ۸.

۲. الكافی، ج ۸، ص ۳۷۴، ح ۵۶۲ / وسائل الشیعة، ج ۱۶، ح ۲۳۷، ح ۲۱۴۵۳.

گروههایی در مسجد هستند که با یادکرد ما بر شهرت خود می‌افزایند، آنان از مانیستند و ما از ایشان نیستیم، می‌روم و متواری می‌شوم و خود را پنهان می‌سازم [تا مبادا مردم مرا با آنان بینند] اما آنها پرده‌دری و حرمت‌شکنی می‌کنند، خدا رسوایشان گرداند، مرا امام خود می‌خوانند، اما به خدا سوگند من کسی را امام هستم که اطاعتمن کند، نه آن را که نافرمانی ام نماید، چرا نام مرا دست آویز خود ساخته‌اند و چرا زبان از بردن نام من باز نمی‌دارند، به خدا سوگند که خداوند من و آنها را در یک جا گردhem نخواهد آورد.

۳. محمد بن علی بن معرور عن محمد بن علی عن عبد الله بن ایوب الأشعرب عن عمر الوزاعی عن عمرو بن شمر عن سلمة بن کهیل عن ابی الہیم بن التیهان أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ النَّاصِيَةُ بِالْمُدِيَّةِ... قال: ثُمَّ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَرَأَى بِصِيرَةً فِيهَا تَحْمُومٌ مِنْ ثَلَاثَيْنَ شَاهَةَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ لِي رِجَالًا يَنْصُحُونَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِرَسُولِهِ بِعَدَدِ هَذِهِ الشَّيَّاهِ لَأَزَّلُتُ ابْنَ آكِلَةِ الذِّبَابِ^(۱) عَنْ مُلْكِهِ...^(۲)

ابوهیشم می‌گوید: امام علی علیه السلام روزی در مدینه برای مردم سخنرانی کرد [اعتراض به جریان سقیفه و مسائلی که گذشت] و سپس از مسجد بیرون آمد در حال عبور در راه به گوسفندانی در حدود سی رأس برخورد نمود پس فرمود: به خدا سوگند اگر به مقدار همین گوسفندان مردانی داشتم که برای خدا و برای رسول خدا علیهم السلام نصیحت می‌پذیرفتند [حرف مرا اطاعت می‌کردند] فلان کس (سلطان وقت) را برکنار می‌کردم و حقم را می‌گرفتم.

۱. الذبان-بالكسر والتشديد-جمع ذباب وكنى باب آكلتها عن سلطان الوقت فأنهم كانوا في الجاهلية يأكلون من كل

خبث نالوه. پاورقی کافی به نقل از: الواقی فیض کاشانی، ج ۸، ص ۳۳.

۲. الكافي، ج ۸، ص ۳۱، ح ۵ / بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۲۳۹.

منبر مسجد

روايات اهل سنت

۱. حدثنا اسماعيل بن عبد الله الرق عن عبيدة الله بن عمرو الرق عن عبد الله بن محمد بن عقيل عن الطفيلي بن أبي بن كعب، عن أبيه قال: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَلَمُ يُصَلِّي إِلَى جَذَعٍ إِذْ كَانَ الْمَسْجِدُ عَرِيشًا وَكَانَ يَخْطُبُ إِلَى ذَلِكَ الْجَذَعِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ: هَلْ لَكَ أَنْ تَجْعَلَ لَكَ شَيْئاً تَقُومُ عَلَيْهِ يَوْمَ الْجَمْعَةِ حَتَّى يَرَاكَ النَّاسُ وَتَسْتَعْهِمُ حَطْبُكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَصَنَعَ لَهُ ثَلَاثُ دَرَجَاتٍ. فَهِيَ الَّتِي أَعْلَى الْمَنْبِرِ، فَلَمْ وَضَعَ الْمَنْبِرَ وَضَعَهُ فِي مَوْضِعِهِ الَّذِي هُوَ فِيهِ، فَلَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَلَمَ أَنْ يَقُومَ إِلَى الْمَنْبِرِ مَرَّ إِلَيْهِ الْجَذَعُ الَّذِي كَانَ يَخْطُبُ إِلَيْهِ فَلَمْ جَاوَزْ الْجَذَعَ، خَارَ حَتَّى تَصَدَّعَ وَانْشَقَ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَلَمُ لِمَا سَمِعَ صَوْتَ الْجَذَعِ فَسَحَّهُ بِيَدِهِ حَتَّى سَكَنَ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى الْمَنْبِرِ، فَكَانَ إِذَا صَلَّى، صَلَّى إِلَيْهِ، فَلَمَّا هَدَمَ الْمَسْجِدَ وَغَيْرَهُ، أَخَذَ ذَلِكَ الْجَذَعَ أَبِي بنِ كَعْبٍ وَكَانَ عِنْدَهُ فِي بَيْتِهِ حَتَّى بَلَى فَأَكْلَتْهُ الْأَرْضُ وَعَادَ رَفَاتَهُ^(۱)

ابی بن کعب از پدرش نقل می‌کند که رسول خدا علی‌الله‌هنجامی که مسجدش به شکل خیمه بود، کنار ستونی از تنہی درخت خرما نماز می‌گزارد و در کنار همان خطبه می‌خواند. مردی از اصحاب گفت: آیا اجازه می‌دهید. چیزی برایتان سازیم که در روز جمعه بر آن بایستید و مردم شما را بیینند و خطبه‌ی شما به گوش آنها برسد؟ حضرت فرمودند: آری. آنگاه منبری با سه پله برای پیامبر علی‌الله‌هنجامی ساختند که پلهی سوم بالاترین حد آن بود، چون منبر ساخته شد، آن را در موضعی که اکنون در آن قرار دارد گذارند همینکه رسول خدا علی‌الله‌هنجامی خواست بالای منبر

۱. سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۴۵۴، ح ۱۴۱۴.

برود از کنار آن تنه عبور کرد، با گذشتن حضرت، تنه‌ی درخت چنان ناله کرد که ترک برداشت و شکاف خورد. رسول خدا^{علیه السلام} هنگامی که ناله‌ی آن ستون را شنید از منبر پایین آمد و دستی بر آن کشید و سکوت برقرار شد، سپس به سوی منبر بازگشت، از آن پس، پیامبر^{علیه السلام} کنار آن ستون نماز می‌خواند تا وقتی که مسجد خراب شد و تغیر پیدا کرد. در این هنگام ابی بن کعب آن ستون چوبین را برد و با خود به منزل برد و در خانه‌اش بود تا اینکه پوسید و موریانه آن را خورد و از میان رفت.

در منابع شیعی سخنی از زمان ساخت و این که چگونه و چه کسی منبر پیامبر^{علیه السلام} را ساخت، سخنی به میان نیامده است ولی آنچه مسلم است اینکه منبر در عصر رسول خدا^{علیه السلام} ساخته شد و حضرت بر آن به ایراد سخن می‌پرداخت. در روایات متعددی از منابع شیعی به این امر اشاره شده است.^(۱) در متون روایی اهل سنت هم در اینکه چه کسی منبر پیامبر^{علیه السلام} را ساخت اختلاف است.^(۲)

۱. صعد رسول الله^{علیه السلام} المنبر ذات بوم الکافی، ج ۴، ص ۳۵ / فصعد رسول الله^{علیه السلام} المنبر فحمد الله و اثنى عليه... همان، ج ۲، ص ۲۰۸، ح ۴۶۳ و عنه^{علیه السلام}: ما بين منبرى و بيتي روضة... همان، ج ۴، ص ۵۵۳.

۲. ر.ک: صحيح البخاری، ج ۱، ص ۱۱۶ و ج ۳، ص ۱۲۹ / سنن الدارمی، ج ۱، ص ۱۷ و ۱۸.

ن

نشستن در مسجد

یک روایت (وصایای پیامبر به ابوذر) در بحث «خرید و فروش در مسجد» ذکر شد.

۱. عن أبي عبدالله عليهما السلام قال: ثلاثة من خالصية الله عزوجل يوم القيمة... و رجل دخل المسجد فصل ثم عقب فيه انتظارا للصلوة الأخرى فهو ضيف الله عزوجل و حق على الله أن يكرم ضيفه... (۱)

امام صادق عليهما السلام فرمایند: سه کس از خالصان درگاه خدای عزو جل در روز قیامت اند، مردی که به مسجد رود تا نماز بخواند و انتظار نماز دیگر را بکشد، او مهمان خداوند است و بر خداوند است که مهمانش را اکرام کند.

۲. على بن الحسن بن فضال عن العباس بن عامر عن على بن ابي حمزة عن اسحاق بن غالب عن عبدالله بن جابر عن عثمان بن مظعون قال: قلت لرسول الله عليهما السلام يا رسول الله، أردت أن أسألك عن شيئاً؟ فقال: وما هي يا عثمان؟ قال: قلت: إني أردت أن أترهب، قال: لا تفعل يا عثمان، فإن ترهب أتى القعود في المساجد وانتظر الصلاة بعد الصلاة... (۲)

عثمان بن مظعون میگوید به رسول خدا علیه السلام عرض کردم: میخواهم در مورد بعضی

۱. مصادقة الاخوان، ص ۵۶، ح ۲ / بحار الأنوار، ج ۸۲، ص ۳۲۳ / وسائل الشيعة، ج ۴، ص ۱۱۶، ح ۴۶۶۴.

۲. النهذيب، ج ۴، ص ۱۹۰، ح ۵؛ طریق شیخ طوسی به علی بن حسن بن فضال در صفحه ۶۲ ذکر شد. / وسائل الشيعة، ج ۴، ص ۱۱۷، ح ۴۶۶۸ / با اندک تفاوت در بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۱.

چیزها سؤال کنم؟ فرمودند: آنها چیست؟ عرض کردم: می خواهم رهبانیت پیشه کنم فرمودند: ای عثمان این کار رانکن، همان رهبانیت امت من آن است که در مسجدها بنشینند و پس از نمازی در انتظار نماز دیگر باشند.

روایات اهل سنت

۱. حدثنا محمد بن غیلان، اخبرنا عبدالرزاق عن عمر عن همام بن ابی هریرة قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا يَرَأُ الْأَحْدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَادَمَ يَسْتَظْرِهَا وَ لَا تَرَأُ الْمَلَائِكَةُ ثُصَلَّى عَلَى أَحَدِكُمْ مَادَمَ فِي الْمَسْجِدِ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ، اللَّهُمَّ ارْحَمْ مَا مُبْرِدْ... (۱)

رسول خدا علیه السلام فرمودند: هر یک از شما تا وقتی که به انتظار نماز نشسته است، نمازگزار محسوب می شود و ملائکه بر هر یک از شما تا زمانی که در مسجد هستند درود می فرستند و می گویند: خداوندا او را بیامز و بر او رحم آور، مگر آنکه حدثی (گناهی) از او سر زند.

۲. وَ عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْجَلوسُ فِي الْمَسْجِدِ لَا إِنْتِظَارٌ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ عِبَادَةٌ وَالنَّظَرُ فِي وَجْهِ الْعَالَمِ عِبَادَةٌ وَنَفْسُهُ سَبِيلٌ (۲)

رسول خدا علیه السلام می فرماید: نشستن در مسجد به انتظار نماز بعد از نماز عبادت است و نگاه در صورت عالم عبادت است و نفس کشیدن در این هنگام تسیح و ذکر است.

۳. حدثنا بندر عن یحیی بن سعید عن سفیان عن الأعمش نحو هذا الحديث و قال یحیی بن عمارة عن عبد بن حمید عن عبدالرزاق عن عمر عن ایوب بن ابی قلابه عن ابن عباس قال: قال رسول الله علیه السلام:... الكفارات المكث في المسجد بعد الصلاة والمشي على الأقدام الى الجماعات

۱. سنن الترمذی، ج ۱، ص ۲۰۶ - ۲۰۷.

۲. الجامع الصغیر، ج ۱، ص ۵۶۰، ح ۳۶۲۱ / کنزالعمال، ج ۷، ص ۶۵۱، ح ۲۰۷۴۳.

وَ اسْبَاعُ الْوُضُوءِ فِي الْمَكَارِهِ...^(۱)

پیامبر خدا^{صلی الله علیہ وسلم} فرمودند: از کفارات مکث کردن و توقف در مسجد بعد از نماز است و پیاده رفتن به سوی نمازهای جماعت و نیکو و کامل وضو گرفتن در سختی‌ها و بلاهاست.

۴. حدثنا یعقوب بن حمید بن کاسب عن سفیان بن حمزه عن کثیر بن زید عن الولید بن ریاح

عن أبي هريرة، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كَفَّارَاتُ الْحَطَايَا إِشْبَاعُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ وَ اعْمَالُ الْأَقْدَامِ إِلَى الْمَسَاجِدِ وَ انتظارِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ.^(۲)

رسول خدا^{صلی الله علیہ وسلم} می فرماید: کفاره‌ی خطاهای سه چیز است: نیکو و کامل وضو گرفتن در سختی‌ها و به کار گرفتن پاها در رفتن به مسجد و به انتظار نماز بعد از نماز نشستن.

۵. أَخْبَرَنَا قَتِيْبَةُ عَنْ بَكْرِ بْنِ مَضْرِرٍ عَنْ عِيَاشِ بْنِ عَقْبَةَ أَنَّ يَحِيَّيَّ بْنَ مَيمُونَ قَالَ: سَعِّدْتُ سَهْلًا

السَّاعِدِيَّ يَقُولُ: سَعِّدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ كَانَ فِي الْمَسْجِدِ يَسْتَظِرُ الصَّلَاةَ فَهُوَ فِي الصَّلَاةِ.^(۳)

شنیدم رسول خدا^{صلی الله علیہ وسلم} می فرماید: هر کس در مسجد منتظر نماز باشد پس در حال نماز

است.

۱. سنن الترمذی، ج ۵، ص ۴۵ - ۴۴، ص ۳۲۸۶.

۲. سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۱۴۸، ح ۴۲۸.

۳. سنن النسائي، ج ۲، ص ۵۶ - ۵۵.

نشستن رو به قبله در مسجد

۱. عن علي عليه السلام: من السُّنَّةِ إِذَا جَلَسْتَ فِي الْمُسْجِدِ أَنْ تَسْتَقِيلِ الْقِبْلَةِ. (۱)

امام علي عليه السلام فرمایند: سنت آن است که چون در مسجد نشستی روی به قبله کنی.

۲. محمد بن احمد بن یحیی عن الحسن بن الحسین عن عبید الله بن محمد المجال عن بعض رجاله

عن أبي عبدالله عليه السلام: انَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ الْكَعْبَةَ قِبْلَةً لِأَهْلِ الْمَسْجِدِ وَ جَعَلَ الْمَسْجِدَ قِبْلَةً لِأَهْلِ الْحَرَمِ وَ جَعَلَ الْحَرَمَ قِبْلَةً لِأَهْلِ الدُّنْيَا. (۲)

امام صادق عليه السلام فرمایند: خداوند متعال کعبه را قبله‌ی کسانی قرار داده که در مسجدالحرام هستند و مسجدالحرام را قبله‌ی کسانی که در مکه هستند و مکه را قبله‌ی همهی مردم دنیا قرار داد.

ر.ک: حدیث پنجم «دعا به هنگام ورود و خروج از مسجد».

۱. دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۱۴۸ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۰، ح ۴۸.

۲. التهذیب، ج ۲، ص ۴۴، ح ۷. سند شیخ طوسی به محمد بن احمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شده است / و در من لا یحضره الفقيه. شیخ صدوق همین روایت را به صورت مرسلاً نقل می‌کند؛ ج ۲، ص ۱۹۵، ح ۲۱۲۳ / به همین مضمون در تهذیب با این سند نقل شده است: أبوالعباس بن عقدة عن الحسین بن محمد بن حازم عن تغلب بن الضحاك عن بشر بن جعفرالجعفی قال: سمعت جعفر بن محمد عليهما السلام يقول ج ۲، ص ۴۴، ح ۸ / وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۳۰۳، ح ۵۲۱۶ و ۵۲۱۷.

نماز آیات در مسجد

۱ . و عن جعفر بن محمد عَلَيْهِ السَّلَامُ سُئِلَ عَنْ صَلَاةِ الْكُسُوفِ أَيْنَ تَكُونُ، قَالَ: مَا أَحَبُّ إِلَّا أَنْ تُصَلَّى فِي الْبَرَازِ لِيُطِيلَ الْمُصَلَّى الصَّلَاةُ عَلَى قَدْرِ طُولِ الْكُسُوفِ وَالسُّنْنَةُ أَنْ تُصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ إِذَا صَلُوا فِي جَمَائِعٍ.^(۱)

از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام سؤال شد که به هنگام کسوف (آفتاب گرفتگی) نماز آیات را در کجا بخوانیم؟ فرمودند: دوست دارم در فضای باز خوانده شود تا نمازگزار نماز را به اندازه مدت زمان کسوف طول دهد و سنت این است که نماز آیات در مسجد به جماعت خوانده شود.

۱ . دعائم الإسلام، ج ۱ ، ص ۲۰۲ .

۳۵۷

« ڏ »

نماز تحييت مسجد

۱. علی بن عبدالله بن احمد الأسوری عن أَمْدَنْ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ قَيْسٍ السجْرِیِّ عَنْ عُمَرِ بْنِ حُفَصٍ. عَنْ عَبِيدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَسْدٍ عَنْ الْحَسِينِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ يَحِیَى بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبْنَاءِ جَرِیْجٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عَبِيدِ بْنِ عَمِيرِ الْلَّبِیْقِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَیْ رَسُولِ اللَّهِ وَ هُوَ فِی الْمُسْجِدِ جَالِسٌ: فَقَالَ لِی: يَا أَبَدَرُ، إِنَّ لِلْمُسْجِدِ تَحْیَةً، قُلْتُ: وَ مَا تَحْیِیْهُ؟ قَالَ: رَكْعَتَنِ تَرْكُهُمَا...^(۱)

صحابی بزرگ پیامبر ﷺ ابوذر غفاری نقل می‌کند که روزی بر رسول خدا ﷺ در مسجد وارد شدم و حضرت نشسته بودند، پیامبر ﷺ فرمودند: ای ابوذر! مسجد تحيیت مخصوص به خود دارد، عرض کردم: تحيیت مسجد چیست؟ فرمود: اینکه دو رکعت نماز به جای آوری.

۲. وَ عَنْ عَلَیْ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: مِنْ حَقِّ الْمُسْجِدِ أَنْ تُصَلِّيَ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ وَ مِنْ حَقِّ الرَّكْعَتَيْنِ أَنْ تَقْرَأَ فِيهِمَا بِأَمْ الْقُرْآنِ وَ مِنْ حَقِّ الْقُرْآنِ أَنْ تَعْلَمَ بِمَا فِيهِ.^(۲)

امام علی علیه السلام می‌فرمود: از جمله حقوق مسجد آن است که [به هنگام ورود به آن] دو رکعت نماز تحيیت به جای آوری و ادای حق دو رکعت به آن است که مادر قرآن (سوره‌ی فاتحه) را در هر دو رکعت بخوانی و حق قرآن این است که به آنجه در آن آمده، عمل کنی.

۱. معانی الأخبار، ص ۳۳۲ / با اندک تغییر در متن و به همین مضمون بدون سند در مکارم الأخلاق، ص ۴۷۲ آمده است. / الأهلی الطوسي، ص ۵۲۹ / بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۷۷ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۷، ح ۶۴۶۱.

۲. دعائی‌الاسلام، ج ۱، ص ۱۵۰ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۲۳ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۹۵، ح ۳۸۶۹.

روايات اهل سنت

۱. حدثنا عبد الله بن يوسف عن مالك عن عامر بن عبد الله بن الزبير عن عمرو بن سليم الزرق عن أبي قتادة السلمي أنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَحْلِسَ. (۱)

رسول خدا^{صلی الله علیہ وسلم} می فرماید: هرگاه یکی از شما وارد مسجد شد، قبل از اینکه بنشیند، دو رکعت نماز [تحیت] به جای آورد.

۲. قتبة بن سعيد و اسحاق بن ابراهیم عن سفیان عن عمرو سمع جابر بن عبد الله يقول: دَخَلَ رَجُلٌ الْمَسْجِدَ وَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَخْطِبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ لَهُ: أَرَكَعْتَ رَكْعَتَيْنِ؟ قَالَ لَا: قَالَ: قُمْ فَصَلِّ الرَّكْعَتَيْنِ. (۲)

عمرو می گوید: از جابر بن عبد الله شنیدم که: مردی وارد مسجد شد، در حالی که رسول خدا^{صلی الله علیہ وسلم} در روز جمعه خطبه می خوانند. پیامبر^{صلی الله علیہ وسلم} به او فرمودند: آیا دو رکعت نماز [تحیت] خواندی؟ گفت: نه، فرمودند: برخیز و دو رکعت نماز [تحیت] بخوان.

۱. صحيح البخاري، ج ۱، ص ۱۱۴ و ج ۲، ص ۵۱ / صحيح مسلم، ج ۲، ص ۱۰۵ / سنن الترمذى، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۳۱۵.

۲. صحيح مسلم، ج ۳، ص ۱۴ . روایت به چند سند و به شکل های مختلف نقل شده است ولی مضمون همگی یکی است.

نماز جماعت در مسجد

۱. حدثني أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِيهِ عَمِيرٍ عَنْ عَلَى بْنِ أَبِيهِ حَمْزَةَ عَنْ أَبِيهِ بَصِيرٍ عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ غُرْفَةً يُرْسَى ظَاهِرُهَا مِنْ بَاطِنِهَا وَبَاطِنُهَا مِنْ ظَاهِرِهَا يَسْكُنُهَا مِنْ أَمْتَى مِنْ أَطَابُ الْكَلَامَ وَأَطْعَمُ الطَّغَامَ وَأَشْنَى السَّلَامَ وَأَدَمَ الصِّيَامَ وَصَلَّى بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ فَقَالَ عَلَى عَلَيْهِ السَّلَامُ:

يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيقُ هَذَا مِنْ أَمْتَكَ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا عَلَى أَوْ مَا تَدْرِي مَا إِطَابَهُ الْكَلَامُ مَنْ قَالَ: إِذَا أَصْبَحَ وَأَمْسَى سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ عَشْرَ مَرَاتٍ وَإِطْعَامُ الطَّعَامُ نَفَقَهُ الرَّجُلُ عَلَى عِيَالِهِ وَأَمَّا إِدَامَةُ الصِّيَامِ فَهُوَ أَنْ يَصُومَ الرَّجُلُ شَهْرَ رَمَضَانَ وَثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي كُلِّ شَهْرٍ يُكْتَبُ لَهُ صَوْمُ الدَّهْرِ وَأَمَّا الصَّلَاةُ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ فَنَمْ صَلَّى الْمُغْرِبَ وَصَلَّةُ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ وَصَلَّةُ الْغَدَرِ فِي الْمَسْجِدِ فِي جَمَاعَةٍ فَكَانَ أَحَدُهَا أَخِيَ اللَّيْلِ كُلَّهُ وَأَفْتَاءُ السَّلَامِ أَنْ لَا يَبْخَلَ بِالسَّلَامِ عَلَى أَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ.^(۱)

امام صادق علیه السلام از پدرانش، از امام علیه السلام روایت کرده که رسول خدا علیه السلام فرمودند:

در بهشت خانه‌هایی هست که بیرون آن از درونش و درون آن از بیرونش پیداست. از امت من کسانی در آنجا اقامت می‌گزینند که سخن به نیکی بگویند، اطعم نمایند، آشکارا سلام کنند، دائم روزه‌دار باشند، و در شب که مردم خواهیداند، نماز بخوانند. امام علیه السلام پرسیدند: ای رسول خدا علیه السلام، چه کسی از امت شما توان این امور را دارند؟ پیامبر علیه السلام فرمودند:

۱. معانی الأخبار، ص ۲۵۰ / الأئمّة الصدوق، ص ۳۲۸، ح ۵ / وسائل الشيعة، ج ۱۲، ص ۶۰، ح ۱۵۶۴۶ / بحار الأنوار، ج ۶۶، ص ۳۶۹، ح ۹ و ح ۸۵، ص ۷ و ح ۹۴، ص ۹۹.

ای علی ﷺ آیا می دانی نیکو سخن گفتن چیست؟ آن است که انسان در صبح و شام ده مرتبه تسبیح و تحمید و تهلیل و تکبیر بگوید و اطعام نمودن، نفقه و مخارجی است که مرد به خانواده و عیال خود می پردازد و دائم روزه دار بودن به این معناست که علاوه به روزه‌ی ماه مبارک رمضان در هر ماه سه روز را روزه بگیرد که ثواب روزه‌ی همیشگی برای او نوشته می‌شود. مراد از نماز در شب هنگامی که مردم خوابند، این است که هر کس نماز مغرب و عشا و نماز صبح را در مسجد به جماعت بخواند، گویا تمام آن شب را از اول تا آخر شب زنده‌داری نموده است. مقصود از افشاءی سلام آن است، که انسان در سلام کردن بر هیچ یک از مسلمانان بخل نورزد.

۲. و بهذا الأسناد عن رزيق قال: سمعت أبا عبد الله عَلِيًّا يقول: صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي مَنْزِلَةِ جَمَاعَةٍ تَعْدِلُ أَرْبَعًا وَ عِشْرِينَ صَلَاةً وَ صَلَاةُ الرَّجُلِ جَمَاعَةٌ فِي الْمَسْجِدِ تَغْلِيلٌ ثَمَانِيٌّ وَ أَرْبَعِينَ صَلَاةً مُضَاعَفَةً فِي الْمَسْجِدِ وَ إِنَّ الرَّكْعَةَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَلْفَ رَكْعَةٍ فِي سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ وَ إِنَّ الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ فَرَدًا بِأَرْبَعٍ وَ عِشْرِينَ صَلَاةً... (۱)

رزیق می‌گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می‌فرمودند: نماز مرد در خانه‌اش به جماعت برابر با بیست و چهار نماز است و نماز جماعتیش در مسجد برابر با چهل و هشت نماز، و یک رکعت نماز در مسجد الحرام با هزار رکعت نماز در مساجد دیگر برابر است و نماز فرادا در مسجد برابر با بیست و چهار نماز است.

۳. حدثنا أبو جعفر بن محمد بن علي بن الحسين بن موسى بن بابويه القمي عن محمد بن علي ماجيلويه عن عمه محمد بن أبي القاسم عن احمد بن أبي عبد الله البرق عن أبي الحسن علي بن الحسين البرق عن عبدالله بن جبلة عن معاوية بن عمار عن الحسن بن عبد الله عن أبيه عن جده الحسن بن علي بن أبي طالب علیهم السلام قال: جاءَ نَفْرٌ مِّنَ الْيَهُودِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ عَلِيًّا... قَالَ الْيَهُودُ إِنَّ الذِّي كَانَ أَعْلَمُهُمْ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَسْأَلُكَ عَنْ عَشْرِ كَلِمَاتٍ... فَأَخْبَرَنِي عَنِ الْعَاشرَةِ عَنْ سَبْعِ خَصَالٍ أَعْطَاكَ اللَّهُ مِنْ بَيْنِ النَّبِيِّينَ وَ أَعْطَى أَمْتَكَ

۱. سند کامل این روایت در بحث «ترک مسجد» ح ۲ ذکر شده است. / الأہلی الطوسي، ص ۶۹۶ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۰، ح ۶۴۴۳.

من بَيْنِ الْأُمَّةِ فَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَعْطَانِي اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فَاتِحَةُ الْكِتَابِ وَالْأَذَانُ وَالْجَمَاعَةُ فِي الْمُسْجِدِ.^(۱)
 امام مجتبی علیه السلام فرمودند: گروهی از یهودیان نزد رسول خدا علیه السلام آمدند. یک نفر که عالم ترین آنها بود گفت: من درباره ده کلمه [مسئله] از تو سؤال می‌کنم [روایت بسیار طولانی است] پس خبر بد هم از دهمین کلمه از هفت خصلت که خداوند از میان پیامبران به تو و از میان امت‌ها به امت تو بخشیده است؟ پس پیامبر علیه السلام فرمود: خداوند متعال عطا کرده است به من: سوره‌ی حمد، اذان و نماز جماعت در مسجد را.

روايات اهل سنت

۱ . حدثنا عثمان بن أبي شيبة عن اسماعيل بن عياش عن عمارة بن غرية عن أنس بن مالك عن عمر بن الخطاب عن النبي علیه السلام أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: مَنْ صَلَّى فِي مَسْجِدٍ جَمَاعَةً، أَرْبَعِينَ لَيَلَةً، لَا تَمُوتُهُ الرَّكْعَةُ الْأُولَى مِنْ صَلَاتِ الْعِشَاءِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا عِنْدَهُ مِنَ النَّارِ.^(۲)
 پیامبر اکرم علیه السلام می‌فرمایند: هر کس به مدت چهل شب در مسجد نماز جماعت به جای آورده، به طوری که رکعت اول از نماز عشاء را از دست ندهد، خداوند او را از آتش دوزخ رهایی بخشد.

۲ . حدثنا احمد بن حنبل عن اسحاق بن يوسف عن سفيان عن أبي سهل -يعني عثمان بن حكيم- عن عبد الرحمن بن أبي عمارة عن عثمان بن عفان قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ علِيهِ السَّلَامُ: مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ كَانَ كَفِيَامِ نَصْفِ لَيْلَةٍ وَ مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ^(۳) وَالْفَجْرِ فِي جَمَاعَةٍ كَانَ كَفِيَامِ لَيْلَةٍ.^(۴)

۱ . الأَمْالِي الصَّدُوق، ص ۱۹۳ / النَّصَارَى، ج ۲ ، ص ۳۵۵ ، ح ۳۶ / وسائل الشيعة، ج ۵ ، ص ۳۷۷ ، ح ۶۸۳۷ .

۲ . سنن ابن ماجة، ج ۱ ، ص ۲۶۱ ، ح ۷۹۸ .

۳ . اهمیت نماز عشا در آن زمان به علت این بود که بالاتفاقه بعد از نماز مغرب برگزار نمی‌شده است و مردم پس از مراجعته به خانه مجددًا باز می‌گشتند.

۴ . سنن ابی داود، ج ۱ ، ص ۱۳۴ ، ح ۵۵۵ ، نظیرش در صحيح مسلم، ج ۲ ، ص ۱۲۵ .

رسول خدا^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} فرمودند: هر کس نماز عشا را در جماعت [مسجد] بخواند مثل این است که نصف شب را به عبادت گذرانده است و هر کسی که نماز عشا و صبح را به جماعت بخواند مثل کسی است که تمام شب را به عبادت گذرانده است.

۳. حدثنا ابو بکر بن أبي شيبة عن محمد بن بشر العبدی عن زکریا بن ابی زائدة عن عبدالملک بن عمير عن أبي الا حوص قال: قال عبد الله... وقال: انَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلِمَنَا سُنَّةَ الْمُهْدِیٍ وَ انَّ مِنْ سُنَّتِ الْمُهْدِیِ الصَّلَاةُ فِی الْمَسْجِدِ الَّذِی یُؤْذَنُ فِیْهِ.^(۱)

عبدالله می‌گوید: همانا رسول خدا^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} سنت‌های هدایت را به ما تعلیم فرمودند و همانا از این سنت‌های هدایت نماز خواندن در مسجدی است که در آن اذان گفته می‌شود.

ر. ک: حدیث ۹ «رفتن به مسجد».

۱. صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۲۴ / در روایت بعدی در همین صفحه ترک این سنت نبوی را از نشانه‌های نفاق به شمار می‌آورد.

نماز حاجت در مسجد کوفه

۱. علی بن موسی بن جعفرین طاوسی فی (مصابح الزائر) عن الصادق علیہ السلام قال: مَنْ صَلَّى فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ رَكْعَتْنِ يَقْرُأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ: الْحَمْدُ وَالْمُعْوذَتَيْنِ وَالْإِغْلَاصِ وَالْكَافِرُونَ وَالنَّصْرَ وَالْقَدْرَ وَسَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى فَإِذَا سَلَّمَ سَبِّحَ تَسْبِيحَ الرَّهْزَاءِ عَلَيْهِ ثُمَّ سَأَلَ اللَّهَ سُبْحَانَهُ أَئِ حَاجَةً شَاءَ قَضَاهَا لَهُ وَاسْتَجَابَ دُعَاءَهُ قَالَ الرَّاوِی: سَأَلْتُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَیَ بَعْدَ هَذِهِ الصَّلَاةِ سَعَةَ الرِّزْقِ فَاتَّسَعَ رِزْقِ وَحْسَنَ حَالِی قَالَ: وَعَلَّمْتُهُ رَجُلًا مُقْتَرًا عَلَيْهِ فَوَسَعَ اللَّهُ عَلَيْهِ. (۱)

امام صادق علیہ السلام می فرماید: هر کس در مسجد کوفه دو رکعت نماز بخواند و در هر رکعتی سوره‌ی حمد و معوذین (ناس و فلق) و سوره‌ی اخلاص (توحید) و کافرون و نصر و قدر و سوره‌ی أعلى را بخواند و هنگامی که سلام نماز را داد، تسییحات حضرت زهراء علیہ السلام را بگوید و سپس درخواست خود را از خداوند متعال بطلبید، خداوند استجابت می‌کند و حاجتش را برآورده می‌سازد. راوی می‌گوید: بعد از این نماز توسعه در رزق و روزی را از خداوند متعال خواستم و خداوند روزی ام را واسع ساخت و حالم رانیکو گرداند. همچنین می‌گوید: به مردی که در تنگنا و سختی بود نماز را یاد دادم، او نیز توسعه و وسعت در روزی عطا کرد.

۲. اخبرنا محمد بن محمد (المفید) عن محمد بن الحسين المقری عن احمد بن محمد بن سعید عن علي بن الحسن بن علي بن فضال عن أبيه عن عبد الرحمن بن ابراهيم عن صباح الحذاe قال:

۱. وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۶۵، ح ۶۵۰۳.

قالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْمَسْكُونَ: مَنْ كَاتَنْتَ لَهُ إِلَى اللَّهِ (تعالى) حَاجَةً فَلْيَقْصِدْ إِلَى مَسْجِدِ الْكُوفَةِ وَلِيُسْتَعِنْ بُضُوءَهُ وَيُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ رَكْعَتَيْنِ، يَقْرَأُ فِي كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا فَاتِحةَ الْكِتَابِ وَسَبْعَ سُورَ مَعَهَا، وَهُنَّ الْمُعَوذَتَانِ وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَإِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَسَيِّئَ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى وَإِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ، فَإِذَا فَرَغَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ وَتَشَهَّدَ وَسَلَّمَ، سَأَلَ اللَّهُ حَاجَةَهُ فَإِنَّهَا تُعْصِي بِعَوْنَى اللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ... (١)

امام صادق علیه السلام می فرمایند: هر کس نزد خداوند حاجتی دارد، به مسجد کوفه رو آورد و وضوی نیکو گرفته و در مسجد دو رکعت نماز گزارد و در هر رکعت یک حمد و هفت سوره که عبارتند از: معوذین (ناس و فلق)، توحید، کافرون، نصر، اعلی و قدر را بخواند، و پس از این دو رکعت تشهد و سلام نماز را بگوید و حاجت خویش را طلب نماید به خواست و یاری خدا حاجتش برآورده شود.

١. الأَمْالِيُ الطَّوْسِيُ، ص ٤١٥، ح ٩٣٦ و ص ٧٣٤، ح ١٥٣٤ / وَسَائِلُ الْشِّیعَةِ، ج ٨، ص ١٣٤، ح ١٠٢٤١ / مُسْتَدِرُكُ الْوَسَائِلِ، ج ٣، ص ٤١٢، ح ٣٨٩٨ / بِحَارُ الْأَوَادِ، ج ٨٨، ص ٣٤٦ .

نماز خواندن در بیت المقدس و دیگر مساجد

۱. وقال أبو جعفر^{عليه السلام} لأبي حمزة الثالى: المساجد الأربع، المسجد الحرام و مسجد الرسول^{صلوات الله عليه وسلم} و مسجد بيته المقدس و مسجد الكوفة يا أبا حمزة الفريضة فيها تعديل حجّة والنافلة تعديل عمرة.^(۱)

امام باقر^{عليه السلام} به ابو حمزة ثمالي فرمودند: ای ابو حمزه، خواندن نماز واجب در مساجد چهارگانه - مسجدالحرام، مسجدالنبی، بیت المقدس و مسجد کوفه - معادل یک حج است و خواندن نماز مستحب در آنها معادل یک عمره است.

۲. محمد بن احمد بن یحیی عن محمد بن حسان عن أبي محمد النوqفی عن السکونی عن جعفر^ع عن أبيه عن علي^ع قال: صلاة في بيته المقدس ألف صلاة و صلاة في المسجد الأعظم مائة صلاة و صلاة في مسجد القبیة حمّش و عشرون صلاة و صلاة في مسجد السوق اثنتا عشرة صلاة و صلاة الرجال في بيته وحدة صلاة واحدة.^(۲)

۱. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۲۹، ح ۶۸۴. سند شیخ صدوق به ابو حمزه ثمالي این چنین است: و ما كان فيه عن أبي حمزة الثمالي: فقد رویته عن أبي(ره) عن سعد بن عبد الله عن ابراهیم بن هاشم عن احمد بن محمد بن أبي نصر البزنطی، عن محمد بن الفضیل عن أبي حمزة ثابت بن دینار الثمالي... و هو نقاء، عدل، قد لقى أربعة من الأئمة^{عليهم السلام} على بن الحسين و محمد بن على و جعفر بن محمد و موسى بن جعفر^{عليهم السلام} و طرقی الیه کثیرة و لکنی اقتصرت على طریق واحد منها. / وسائل الشیعہ، ج ۵، ص ۲۸۹، ح ۶۵۷۲

۲. التهذیب، ج ۳، ص ۲۵۳، ح ۱۸. سند شیخ طوسی به محمد بن احمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شد. /

امام باقر^ع از پدرش و او از امام علی^ع نقل می‌کند که فرمودند: یک نماز در بیت المقدس، برابر با هزار نماز است و یک نماز در مسجد اعظم (جامع)، برابر با صد نماز است و نماز در مسجد قبیله و محله، برابر با ۲۵ نماز است و نماز در مسجد بازار، برابر با دوازده نماز است و نماز مرد در خانه‌اش، یک نماز است.

روایات اهل سنت

۱. أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ الْمُنْصُورَ عَنْ أَبِيهِ مُسْهِرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِالْعَزِيزِ عَنْ رَبِيعَةِ بْنِ يَزِيدِ عَنْ أَبِي ادْرِيسِ الْخَوَلَانِيِّ عَنْ أَبِنِ الدِّيلِمِيِّ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ رَسُولِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ عَلَيْهِ لَمَّا بَيْتَ الْمَقْدِسِ سَأَلَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَالًا ثَلَاثَةَ سَأَلَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حُكْمًا يُضَادِ حُكْمُهُ فَأَوْتَهُ وَسَأَلَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ مُلْكًا لَا يَتَنَعَّى لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ فَأَوْتَهُ وَسَأَلَ عَزَّ وَجَلَّ حِينَ فَرَغَ مِنْ بَنَاءِ الْمَسْجِدِ أَنَّ لَا يَأْتِيهِ أَحَدٌ لَا يَهْزُءُ إِلَّا الصَّلَاةُ فِيهِ أَنْ يُخْرِجَهُ مِنْ حَطِيبَتِهِ كَيْوَمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ . (۱)

رسول خدا^ع فرمودند: چون [حضرت] سلیمان بن داوود^ع بیت المقدس را بنا نمود سه چیز از خداوند عزوجل درخواست کرد: اول آن که قدرتی در قضاوت به او بدهد، که با حکم الهی هماهنگ و یکسان باشد. و خدا به او داد. دوم آنکه پادشاهی و ملکی به او عطا فرماید که پس از او سزاوار کسی نباشد و خداوند به او داد و سوم آنکه چون از بنای مسجد فارغ شد، از خدا خواست گناهان هر کسی را که تنها برای نماز به مسجد می‌آید به کلی بخشارید، همچون روزی که از مادرش پاک و پاکیزه به دنیا آمد.

من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۳۳، ح ۷۰۲ / مرسل نقل می‌کند. / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۸۹، ح ۶۵۷۳ / ثواب الأعمال: أبي (ره) عن احمد بن ادريس عن محمد بن احمد عن حسان مثله ص ۳۰ / وفي جامع الأخبار عن أبي جعفر^ع مثله، ص ۷۰ / وفي الدعائم مثله عن النبي^ع، ج ۱، ص ۱۴۸ / به همین مضمون در کتب اهل سنت روایت وارد شده است. ر.ک: سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۴۵۳، ح ۱۴۱۳ .

۱. سنن النسائي، ج ۲، ص ۳۴ / السنن الكبرى، ج ۱، ص ۲۵۴، ح ۷۷۲ / كنز العمال، ج ۱، ص ۴۹۶ .

۲ . حدثنا التفيلي عن مسکين عن سعيد بن عبدالعزيز عن زياد بن أبي سودة عن ميمونة مولاة النبي ﷺ أنها قالت: يا رسول الله ﷺ أفتا في بيت المقدس؟ فقال: أئته فصلو فيه... فان لم تأتوه و تصلوا فيه فابثعوا بزينة يسرج في قناديله.^(۱)

میمونه کنیز حضرت رسول خدا ﷺ نقل می کند که از حضرت پرسیدم:
ای رسول خدا ﷺ، نظر شما درباره بیت المقدس چیست؟ فرمود: آنجا بروید و در آن نماز بخوانید، پس اگر نرفتید و نمازی هم نخواندید، پس مقداری روغن بفرستید تا در چراغ مسجد بریزند تا مسجد را روشن نگه دارد.

۱ . سنن ابی داود، ج ۱ ، ص ۱۱۱ ، ح ۴۵۷ .

« ن »

۳۶۹

نماز در مساجد عامه

۱. الحسين بن محمد رفعه عن ابن أبي عُثْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَفَافُ لَا تَكُرْهْ فَمَا مِنْ مَسْجِدٍ بُنِيَ إِلَّا عَلَى قَبْرِ نَبِيٍّ أَوْ حَسِنَةٍ تَبَّغِيْ قُلْلَ فَأَصَابَ تِلْكَ الْبُشْعَةَ رَشَّةً مِنْ دَمِهِ فَأَحَبَّ اللَّهُ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا فَأَدَّ فِيهَا الْفَرِيضَةَ وَالنَّوَافِلَ وَأَقْضِ فِيهَا مَا فَاتَكَ. (۱)

به امام صادق علیه السلام عرض کرد: من خوش ندارم در مساجد عامه نماز بگزارم! حضرت فرمودند: کراحت نداشته باش. پس هیچ مسجدی نیست مگر اینکه بر قبر پیامبری یا وصی پیامبری که کشته شده است، ساخته شده و آن مکان به مقداری از خون او متبرک شده است، پس خداوند دوست دارد در آنجا ذکر او بشود. پس به جا آور در آن مساجد نمازهای واجب و مستحب را، و قضاکن آنچه از نمازهای فوت شده است.

۲. محمد عن البرقي عن جعفر بن المثنى الخطيب عن اسحاق بن عمار قال: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَفَافُ يَا إِسْحَاقُ أَتَصْلِي مَعَهُمْ فِي الْمَسْجِدِ؟ قُلْتُ نَعَمْ؛ قَالَ: صَلِّ مَعَهُمْ؛ فَإِنَّ الصَّلَوةَ مَعَهُمْ فِي الصَّفَّ الْأَوَّلِ كَالشَّاهِرِ

۱. الكافي، ج ۳، ص ۳۷۰، ح ۱۴ . مرحوم شیخ طوسی این روایت را به سند خودش از ابن ابی عمر و او از بعض اصحابیش نقل کرده است، النہذیب، ج ۳، ص ۲۵۸، ح ۴۳ ، سند شیخ طوسی در مشیخه به ابن ابی عمر این چنین است: و ما ذکرته عن ابن ابی عمر: فقد رویته - بهذا الاستناد - عن ابی القاسم، ابن قولویه عن ابی القاسم جعفر بن محمد العلوی، الموسوی، عن عبید الله بن احمد بن نهیک، عن ابن ابی عمر / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۲۵، ح ۶۳۹۶ / بحار الأنوار، ج ۱۴ ، ص ۴۶۳ .

سَيْفَةُ فِي سَبِيلِ اللهِ. (۱)

اسحاق بن عامر می‌گوید: امام صادق علیه السلام از من پرسید: آیا تو با آنها در مسجد نماز می‌خوانی؟ گفتم: آری: فرمودند: با آنان نماز بخوان که هر کس با ایشان در صفت اول نماز بخواند همانند کسی است که در راه خدا جهاد نماید.

۳. احمد بن أبي عبدالله البرقي، عن ابن حبوب عن عبدالله بن سنان قال: سمعت أبا عبد الله علیه السلام يقول: أُوصِّيْكُم بِتَقْوَى اللَّهِ وَ... وَصَلُّوا مَعَهُمْ فِي مَسَاجِدِهِمْ... (۲)

عبدالله بن سنان می‌گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام می‌فرمایند: شما را به تقوای الهی و پرهیزکاری سفارش می‌کنم و... نماز بگذارید با آنان در مساجدشان.
ر.ک: وسائل الشيعة، ج ۱۲ ، ص ۵ «باب وجوب عشرة الناس حتى العامة...».

روايات اهل سنت

۱. لِيَصِلَ الرَّجُلُ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي يَلِيهِ وَ لَا يَتَسَبَّبُ الْمَسَاجِدَ. (۳)

بهتر آن است که مرد در مسجدی که در کنار [خانه یا محله] اوست نماز بخواند و به دنبال مساجد دیگر نگردد. [می‌توان این گونه استفاده کرد که شیعه در همان منطقه‌ای که سکونت دارد ولو در مسجد اهل سنت نمازش را بخواند و سنی نیز همین طور].

۱. النہذیب، ج ۳، ص ۲۲۷، ح ۱۲۹ / وسائل الشيعة، ج ۸، ص ۳۰۱، ح ۱۰۷۲۳.

۲. المحاسن، ج ۱، ص ۱۸ / نظری این روایت در دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۶۶ نقل شده است / تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۴۸ / بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۷۳ / وسائل الشيعة، ج ۸، ص ۳۰۱.

۳. الجامع الصغير، ج ۲، ص ۴۶۹، ح ۷۷۰۷ / کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۹، ح ۲۰۷۸۲.

نماز مستحبی در خانه

۱. فی وصیة النبی ﷺ لابادر: [بَعْدَ مَا ذَكَرَ فَضْلَ الصَّلَاةِ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ مَسْجِدِ النَّبِيِّ ﷺ] وَ أَفْضَلُ مِنْ هَذَا كُلُّهُ صَلَاةٌ يُصَلِّيهَا الرَّجُلُ فِي بَيْتِهِ حَيْثُ لَا يَرَاهُ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَطْلُبُ إِلَيْهَا وَجْهُ اللَّهِ تَعَالَى...^(۱).

در وصیت نبی اکرم ﷺ به ابوذر غفاری (ره) [پس از آن که فضیلت نماز در مسجدالحرام و مسجدالنبی ﷺ را ذکر می‌کنند] می‌فرمایند: با فضیلت تراز همه‌ی این‌ها نمازی است که مرد در خانه‌اش می‌خواند به طوری که احدی غیر از خدا او را نمی‌بیند و به این نماز خشنودی خداوند را طلب می‌کند.

۲. احمد بن محمد البرق عن ابن فضال عن ابن بكير عن عبيد بن زراره عن ابی عبد الله علیہ السلام قال: کانَ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَدْ جَعَلَ بَیْتَنَا فِی دَارِهِ لَیْسَ بِالصَّغِیرِ وَ لَا بِالْكَبِیرِ لِصَلَاتِهِ...^(۲).

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: امام علی علیہ السلام اطاقی را در خانه‌اش که نه کوچک بود و نه بزرگ برای نمازگزاردن اختصاص داده بود.

۳. ابوسعید الخدري عن رسول الله ﷺ قال: مَنْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ فِي خَلَاءٍ لَا يَرَاهُ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْمَلَائِكَةُ كَانَتْ لَهُ بَرَاءَةً مِنَ النَّارِ.^(۳)

۱. سند کامل این روایت به همراه منابع مختلفی که آن را ذکر کرده‌اند در بحث «خرید و فروش در مسجد» ذکر شد.

۲. المحاسن، ج ۲، ص ۶۱۲، ح ۳۰ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۹۵، ح ۶۵۸۶.

۳. مجموعه ورام، ج ۱، ص ۵ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۹۷، ح ۶۵۹۰ / ارشاد القلوب، ج ۱، ص ۱۸۳.

رسول خدا^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} می فرمایند: کسی که دور گشت نماز در خلوت بخواند به طوری که غیر از خداوند و ملائکه‌ی الهی کسی بر آن آگاه نشود، برای او برایت از آتش نوشته می شود.
روایات متعدد دیگری در این زمینه موجود است که ما از ذکر آنها صرف نظر می کنیم:
ر.ک: وسائل الشیعه، ج ۵، باب استحباب صلاة النوافل فی المتنزل.

روايات اهل سنت

۱ . حدثنا أبو يشر عن بكر بن خلف عن عبدالرحمن بن مهدى عن معاویة ابن صالح عن العلاء بن الحارث عن حرام بن معاویة عن عمّه عبدالله بن سعد قال: سأّلتُ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيُّهُ أَفْضَلُ؛ الصَّلَاةُ فِي بَيْتِي أَوِ الصَّلَاةُ فِي الْمُسْجِدِ؟ قَالَ: الْأَتْرَى إِلَى بَيْتِي؟ مَا أَقْرَبُهُ مِنَ الْمَسْجِدِ فَلَأَنِ الْأَصْلُ فِي بَيْتِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَصْلُ فِي الْمُسْجِدِ، إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَلَاةً مَكْتُوبَةً. ^(۱)

عبدالله بن سعد می گوید: از رسول خدا^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} پرسیدم: کدامیک برتر است، نماز در خانه یا نماز در مسجد؟ فرمودند: آیا به خانه‌ام نمی‌نگری که چقدر به مسجد نزدیک است؟! پس اینکه در خانه‌ام نماز بخوانم، جز در نمازهای واجب، برای من دوست داشتنی تر است.

۲ . حدثنا عبدالاعلى بن حماد عن وهيب عن موسى بن عقبة عن سالم أبي النضر عن بسر بن سعید عن زيد بن ثابت أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ... فَقَالَ: فَصَلُّوا أَيْهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ، فَإِنَّ أَفْضَلَ الصَّلَاةِ صَلَاةُ الْمَرءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمُكْتُوبَةً. ^(۲)

زید بن ثابت از رسول خدا^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} روایت می‌کند که حضرت^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} فرمودند: ای مردم! در خانه‌هایتان نماز بگزارید، همانا برترین نمازهای آدمی نمازی است که در خانه‌اش خوانده شود مگر نماز واجب [که بهتر است در مسجد خوانده شود].

۱ . سنن ابن‌ماجه، ج ۱ ، ص ۴۳۹ ، ح ۱۳۷۸ .

۲ . صحيح البخاري، ج ۱ ، ص ۱۷۸ / سنن النسائي، ج ۳ ، ص ۱۹۸ - ۱۹۷ .

نماز میت در مسجد

۱. محمد بن یحیی عن محمد بن الحسین عن موسی بن طلحه عن أبي بکر بن عیسی بن احمد الغلوی قال: کنث فی المسجد و قد حی بجنازه فارد ان اصلی علیها فجاء أبوالحسن الأول علیه فوضع مرقنه فصدری فجعل يدفعني حتى خرج من المسجد فقال: يا أبا بکر! ان الجنائز لا يصلی علیها فی المساجد.^(۱)

ابوبکر بن عیسی میگوید: در مسجد بودم که جنازه‌ای آوردند، خواستم بر آن نماز بگزارم، امام کاظم علیه السلام دست بر سینه‌ی من گذاشتند تا اینکه مرا از مسجد بیرون کردند. آنگاه فرمودند: ای ابا بکر! در مسجد بر جنازه‌ها نماز گزارده نمی‌شود.

۲. احمد بن محمد بن عیسی عن الحسین بن سعید عن فضالة عن أبان بن عثمان عن الفضل بن عبد الملک قال: سألت أبا عبد الله علیه السلام: هل يصلی على الميت في المسجد؟ قال: نعم. فضل بن عبد الملک میگوید: از امام صادق علیه السلام درباره نماز گزاردن بر مردگان در مسجد سوال کردم؟ حضرت فرمودند: به جایز است.

در جمع بین این دو روایت به کتب فقهی مراجعه شود. اگرچه سند روایت اول معتبر نیست و روایت دوم صحیحه است و با اسناد مختلف نقل شده است.^(۲)

۱. الکافی، ج ۳، ص ۱۸۲ / التهذیب، ج ۳، ص ۳۲۶، ح ۴۲. سند شیخ طوسی به محمد بن یحیی در صفحه ۷۳ ذکر شد.

الاستیصار، ج ۱، ص ۴۷۳، ح ۳. در سند عن محمد بن الحسن وارد شده است.

۲. التهذیب، ج ۳، ص ۳۲۰، ح ۱۸. سند شیخ به احمد بن محمد بن عیسی در مشیخه این چنین است:

روايات اهل سنت

۱. حدثني علي بن حجر السعدي و اسحاق بن ابراهيم الحنظلي عن عبدالعزيز بن محمد عن عبد الواحد بن حمزة عن عباد بن عبدالله بن الزبير: أن عائشة أمرت أن يبرج جنازة سعد بن أبي وقاص في المسجد فتصلى عليه، فأنكر الناس ذلك عليها، فقالت: ما أسرع ما سرّي الناس! ما صلّى رسول الله عليه وآله عليهما السلام على سهيل بن أبيض إلا في المسجد. ^(۱)

به نقل از عباد بن عبدالله بن زبیر، عایشه دستور داد جنازه سعد بن أبي وقاص را به مسجد ببرند تا بر او نماز بخواند، پس مردم این کار را بر او خردگرفتند، عایشه گفت: چه زود مردم فراموش کردند که رسول خدا علیه السلام بر جنازه‌ی سهیل بن بیضاء در مسجد نماز گزارد.

۲. حدثنا علي بن محمد عن وكيع بن ابي ذئب عن صالح مولى التوأمة عن أبي هريرة قال: قال رسول الله علیه السلام من صلّى على جنازة في المسجد فليئس له شيء. ^(۲)

ابوهریره از رسول خدا علیه السلام روایت کرد که فرمود: هر کس بر جنازه‌ای در مسجد نماز بخواند، ایرادی بر او وارد نیست.

و من جملة ذكره عن احمد بن محمد بن عيسى: ما روته - بهذه الأسانيد - عن محمد بن يعقوب عن عدة من أصحابنا عن احمد بن عيسى.

و عن محمد بن علي بن محبوب عن احمد بن محمد و در ص ۳۲۵، ح ۳۹ می فرماید: علي بن الحسين عن سعد بن عبدالله عن احمد بن محمد بن عيسى... مثله. در حدیث شماره ۴۰ مثل همین روایت را با این سند نقل می‌کند: علي بن الحسين عن محمد بن يحيى عن محمد بن الحسين عن محمد بن سنان عن العلاء بن رزين عن محمد بن مسلم عن أحد همایشة مثل ذلك.

من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۱۶۵ / الاستبصار، ج ۱، ص ۴۷۳ / وسائل الشيعة، ج ۳، ص ۱۲۲، ح ۳۱۹۰.

۱. صحيح مسلم، ج ۳، ص ۶۲، در ادامه دو روایت با سند مختلف به همین مضمون نقل می‌کند / سنن ابن ماجة، ج ۱، ص ۴۸۶، ح ۱۵۱۸.

۲. سنن ابن ماجة، ج ۱، ص ۴۸۶، ح ۱۵۱۷.

نوشتن آیات و اذکار در مسجد

۱. عبدالله بن الحسن عن علي بن جعفر عن أخيه قال: سَأَلَتُهُ عَنِ الْمُسْجِدِ كُتُبَ فِي الْقِبْلَةِ الْقُرْآنُ أَوِ الْشَّيْءِ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ؟ قَالَ: لَا بَأْسَ. قَالَ: وَ سَأَلَتُهُ عَنِ الْمُسْجِدِ يُنْقَشُ فِي قِنْتِهِ بِحِصْنٍ أَوْ أَصْبَاغٍ؟ قَالَ: لَا بَأْسَ بِهِ.^(۱)

علی بن جعفر می‌گوید: از برادرم امام کاظم علیه السلام سؤال کردم: آیا جایز است در سمت قبله مسجد، قرآن یا چیزی از ذکر خداوند نوشته شود؟ فرمودند: اشکالی ندارد.

۱. مسائل علي بن جعفر علیه السلام، ص ۵۳۱ / قرب الأسناد، ص ۱۲۱ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۱۵، ح ۶۳۶۷ در وسائل سأله عن المسجد يكتب... آمده است.

۳۷۷

« ⚜ »

نهی از خوردن غذاهای بدبوب هنگام مسجد رفتن

۱. أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَرْقِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلَيِّ عَلَيْهِ الْكَلَامُ قَالَ: مَنْ أَكَلَ شَيْئًا مِنَ الْمُؤْذِنَاتِ رِيحُهَا فَلَا يَقْرِبُ الْمَسْجِدَ.^(۱)
- امام صادق علیه السلام از پدرانش از علی علیه السلام نقل می کند که فرمودند: هر کس غذاهای بدبوب بخورد هرگز به مسجد نزدیک نشود.
۲. عَلَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَذِينَةِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ الْكَلَامُ قَالَ: سَأَلَتُهُ عَنِ أَكْلِ الْثُومِ فَقَالَ: إِنَّمَا نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْهُ لِرِيحِهِ فَقَالَ: مَنْ أَكَلَ هَذِهِ الْبَقْلَةَ الْحَسِيبَةَ^(۲) فَلَا يَقْرَبُ مَسْجِدَنَا، فَإِمَّا مَنْ أَكَلَهُ وَلَمْ يَأْتِ الْمَسْجِدَ فَلَا يَأْتِي.

۱. تهذیب الاحکام، ج ۳، ص ۲۵۵، ح ۲۸. سند شیخ طوسی به احمد بن محمد در صفحه ۷۲ ذکر شد.
وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۶۴۰۶، ح ۲۲۸ / شیخ صدوق(ره) در «الخاص» روایت را با این سند نقل می کند: حدثنا ابی (ره)
عن سعد بن عبد الله عن محمد بن عیسی بن عبید القطنی عن القاسم بن یحیی عن جده الحسن بن راشد عن أبي بصیر
و محمد بن مسلم عن أبي عبد الله علیه السلام قال: حدثني أبي عن جدي عن أبيه علیه السلام أن أميرا المؤمنين علیه السلام .. این روایت معروف
به حدیث أربع مائة است و بیش از بیست و هفت صفحه از کتاب را به خود اختصاص داده است، ج ۲، ص ۲۳۸ - ۲۱۰.

۲. در علل الشرایع کلمه «المتن» آمده است.

۳. الکافی، ج ۶، ص ۳۷۴ - ۳۷۵، ح ۱. مثل این روایت را شیخ صدوق در علل الشرایع: ابی (ره) عن سعد بن عبد الله
عن محمد بن الحسن عن ابن ابی عمر ابی اذینه، ج ۲، ص ۵۱۹ / من لا يحضره الفقيه، ج ۳، ص ۳۵۸، ح ۴۲۶۹
سند شیخ صدوق به عمر بن اذینه در مشیخه این چنین است: و ما كان فيه عن عمر بن اذینه: فقد رویته عن أبي عن

محمد بن مسلم می‌گوید: از امام باقر علیه السلام درباره خوردن سیر پرسیدم؟ فرمودند: پیامبر خدا علیه السلام بخاطر بوش از آن نهی کرد و فرمودند: هر کس این گیاه بدبو را بخورد نزدیک مسجد نشود ولی اگر بخورد و به مسجد نیاید، اشکالی ندارد.

۳. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن الحسین بن سعید عن حماد عن شعیب عن ابی بصیر عن ابی عبدالله علیه السلام قال: سئل عن اکل الثوم والبصل والگزار: فقال: لا يأس بأكله نيناً و في القدور ولا يأس بأن يتداوى بالثوم ولكن إذا أكل ذلك أحذكم فلا يخرج إلى المسجد. (۱)

ابی بصیر می‌گوید درباره خوردن سیر و پیاز و تره از امام صادق علیه السلام پرسیدم؟ فرمودند: اشکالی در خوردن خام و پخته‌ی آن‌ها نیست و نیز مانع ندارد که با سیر مداوا و معالجه کنند، ولی در این حالت به مسجد نباید رفت.

۴. عده من أصحابنا عن احمد بن محمد بن خالد عن عثمان بن عيسى عن عبد الله بن مسکان عن الحسن الزيات قال: لما أن قضيئتُ سُكّي مَرْؤُتُ بِالْمُدِيَةِ فَسَأَلْتُ عَنِّي جعفر علیه السلام: فقال: هُوَ بِيَسِّعٍ فَأَتَيْتُ بِيَسِّعَ فَقالَ لِي: يا حَسَنُ مَشَيْتُ إِلَى هَاهُنَا؟ قُلْتُ: يَعْمَ جَعْلْتُ فِدَاكَ كِرْهْتُ أَنْ أَخْرُجَ وَلَا أَرَاكَ فَقالَ علیه السلام: أَكَلْتُ مِنْ هَذِهِ الْبَقْلَةِ يَعْنِي الثُّومِ فَأَرَدْتُ أَنْ تَتَحَمَّ عَنْ مَسْجِدِ رسول الله علیه السلام. (۲)

سعد بن عبد الله عن احمد بن محمد بن عيسى عن الحسین بن سعید عن محمد بن ابی عمر عن عمر بن اذینه. شیخ طوسی در تهذیب سندش اینست: الحسین بن سعید عن محمد بن ابی عمر عن عمر بن اذینه... سند شیخ طوسی به حسین بن سعید در صفحه ۷۳ ذکر شد، ج ۹، ص ۹۶، ح ۱۵۴ / استبصار، ج ۴، ص ۹۲، ح ۲ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۲۶، ح ۶۳۹۸ / بحار الانوار، ج ۶۳، ص ۲۴۷.

۱. الکافی، ج ۶، ص ۳۷۵، ح ۲ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۲۶، ح ۶۳۹۹ / استبصار، ج ۴، ص ۹۴، ح ۳. روایت از حسین بن سعید عن حماد بن عیسی مثله. سند شیخ به حسین بن سعید در صفحه ۷۳ ذکر شد. / نظری این روایت با کمی تفاوت در متن با این سند در محسن آمده است: عن محمد بن علی عن عیسی بن هشام عن عبدالکریم الخثعمی عن سماعه عن ابی عبدالله علیه السلام... ج ۲، ص ۵۲۳ ح ۷۴۳ / من لا يحضره النفيه، ج ۳، ص ۳۵۸، ح ۴۲۶۸.

۲. الکافی، ج ۶، ص ۳۷۵ / المحسن، ج ۲، ص ۵۲۳، ح ۷۴۴ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۲۶، ح ۶۴۰۰ / بحار الانوار، ج ۶۳، ص ۲۵۰.

حسن زیارات می‌گوید: هنگامی که مناسک حج را تمام کردم به مدینه رفتم و از امام باقر علیه السلام؟ گفتند: درینع (نام بخشی از زمین‌های مدینه) است! بهینع آمدم، فرمودند: ای حسن، در جستجوی من به اینجا آمدی گفتم: بله فدایت شوم، مرا خوش نیامد که خارج شوم و شما را ملاقات نکنم. امام فرمودند: من سیر خورده بودم و خواستم که از مسجد رسول خدا علیه السلام دور باشم.

۵. أخبرني علي بن حاتم عن محمد بن جعفر الرزاز عن عبدالله بن محمد بن خلف عن الحسن بن علي الوشاء عن محمد بن سنان قال: سألهُ أبا عتبة الله علیه السلام عن أكمل البصل والركاثِ: فقال: لا يأس يا أبا عتبة مطبوخاً و غير مطبوخٍ و لكنَّ اكمل منه ما لهُ أداءً فلا يخرج إلى المسجد كراهية أداءه على من ي مجالسٍ. (۱)

محمد بن سنان می‌گوید: از امام صادق علیه السلام درباره‌ی خوردن پیاز و تره سؤال کردم؟ فرمودند: در خوردن آن، به صورت پخته و خام اشکالی وجود ندارد ولی اگر آنقدر بخورد که موجب اذیت دیگران شود، نباید به مسجد برود.

۶. حدثنا محمد بن موسى بن الم توكل عن علي بن الحسين السعدآبادی عن أحمـد بن أبي عبد الله عن أبيه عن فضـالـة عن داود بن فرقـد عن أبي عبد الله علـيـهـ السـلامـ قالـ: قـالـ رـسـولـ اللهـ عـلـيـهـ السـلامـ: مـنـ أـكـلـ هـذـهـ الـبـقـلةـ فـلـأـيـقـرـبـ مـسـجـدـنـاـ وـ لـمـ يـقـلـ إـنـهـ حـرامـ. (۲)

به روایت امام صادق علیه السلام رسول خدا علیه السلام فرمودند: هر کس این گیاه بدبو (سیر) را بخورد نزدیک مسجد مانشود. و نفرمود که خوردن آن حرام است.

۱. علل الشـرـائـعـ، جـ ۲ـ، صـ ۵۱۹ـ - ۵۲۰ـ، حـ ۲ـ. نظیر این روایت را با کمی تفاوت احمد بن محمد البرقی در «المـحـاسـنـ» از وشاء و اواز ابن سنان نقل می‌کند. جـ ۲ـ، صـ ۵۱۲ـ، حـ ۶۸۶ـ / وسائل الشیعه، جـ ۵ـ، صـ ۲۲۷ـ، حـ ۶۴۰۱ـ / بحار الأنوار، جـ ۸۱ـ، صـ ۹ـ.

۲. علل الشـرـائـعـ، جـ ۲ـ، صـ ۵۲۰ـ، حـ ۳ـ / المـحـاسـنـ، جـ ۲ـ، صـ ۵۲۳ـ، حـ ۷۴۵ـ / وسائل الشیعه، جـ ۵ـ، صـ ۲۲۷ـ، حـ ۶۴۰۲ـ. نظیر این روایت راشیخ طوسی از حسین بن سعید و اواز فضـالـهـ... و با اختلاف اندکی در متن نقل می‌کند، نهذیب الأحكـامـ، جـ ۹ـ، صـ ۹۶ـ، حـ ۱۵۳ـ. سند شیخ طوسی به حسین بن سعید در صفحه ۷۳ ذکر شد. بـحارـ الأنـوارـ، جـ ۸۱ـ، صـ ۹ـ.

٧ . محمد بن الحسين الرضي في (المجازات النبوية) قال: قال ﷺ: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَاتَيْنِ الْبَقْتَيْنِ فَلَا يُقْرَبَ مَسْجِدَنَا فَمَنْ كَانَ آكَلُهُ لَا بُدَّ فَأَيْمَهُمَا^(١) طَبْخًا.^(٢)
 پیامبر خدا ﷺ فرمودند: هر کس از این دو گیاه بدبو بخورد: نزدیک مسجد نشود،
 پس هر کس از آن دو می خورد، آن را پیزد تا بمو آن از بین برود.

روايات اهل سنت

- ١ . قال النبي ﷺ: مَنْ أَكَلَ الثُّومَ أَوِ الْبَصْلَ مِنَ الْجُوعِ أَوْ غَيْرِهِ فَلَا يُقْرَبَ مَسْجِدَنَا.^(٣)
 پیامبر ﷺ فرمودند: کسی که سیر یا پیاز بخورد - چه با خاطر گرسنگی یا به هر دلیل دیگر -
 پس نزدیک مسجد نشود.
- ٢ . حدثنا مسدد عن يحيى عن عبيدة الله عن نافع عن ابن عمر: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ فِي عَزْوَةِ خَيْرَةٍ مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - يَعْنِي الثُّومَ - فَلَا يُقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا.^(٤)
 همانا پیامبر ﷺ در غزوہ خیر فرمودند: کسی که از این درخت بدبو - یعنی سیر -
 بخورد پس نزدیک مسجد نشود.
- ٣ . حدثنا عبد الله بن محمد عن أبو عاصم عن ابن جريج عن عطاء عن جابر بن عبد الله قال:
 قال النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - بُرِيْدُ الثُّومَ - فَلَا يُعْشَانَ فِي مَسَاجِدِنَا: قُلْتُ: مَا يَعْنِي بِهِ؟ قَالَ: مَا أَرَاهُ يَعْنِي إِلَّا نِيَّةً.^(٥)

١ . و في رواية أخرى فليمشهما طبخاً، أي فليطبخهما حتى تمتا فتنما. المجازات النبوية، ص ٧٩.

٢ . المجازات النبوية، ص ٧٨ / وسائل الشيعة، ج ٥، ص ٢٢٧ - ٢٢٨، ح ٦٤٠٤ / بحار الأنوار، ج ٦٣، ص ٢٠٥ .

٣ . صحيح البخاري، ج ١ ، ص ٢٠٧ .

٤ . همان / در صحيح مسلم «فلا يأتين المساجد» آمده است. ج ٢ ، ص ٧٩ .

٥ . همان / در صحيح مسلم: حدثنا اسحاق بن ابراهيم عن محمد بن بكر. قال: و حدثني محمد بن رافع عن عبدالرازق
 جمیعاً عن ابن جريج، ج ٢ ، ص ٨٠ .

پیامبر ﷺ فرمودند: هر کس از این درخت - مقصود سیر - بخورد: پس خود را در مسجد به ما نشان ندهد. پرسیدم مقصود چیست؟ گفت: نمی دانم ولی ظاهراً مقصود سیر خام است [کنایه از اینکه هر کس سیر خام بخورد به علت بُوی بد آن در نزد ما و مسجد ما حاضر نشود].

٤ . حدثنا سعید بن عفیر عن ابن وهب عن يونس عن ابن شهاب: زَعَمَ عَطَاءُ أَنَّ جابر بن عبد الله زَعَمَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَالًا فَلَيَعْتَرُنَا. أَوْ قَالَ: فَلَيُعَذِّلُ مَسْجِدَنَا أَوْ لَيَقْعُدُ فِي بَيْتِهِ. (١)

جابر بن عبد الله انصاری می گوید: پیامبر ﷺ فرمودند: هر کسی که سیر یا پیاز بخورد از ما کناره بگیرد یا فرمود: از مسجد کناره گیرد یا فرمود: در خانه اش بنشیند.

٥ . حدثنا ابو معمر عن عبد الوارث عن عبد العزيز قال: سَأَلَ رَجُلٌ أَنَّسًا: مَا سَمِعْتَ تَبَّاعَ اللَّهَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي النُّورِ؟ فَقَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَلَا يَقْرَبَنَا - أَوْ - لَا يُصَلِّيَنَّ مَعَنَا. (٢)

مردی از انس سوال کرد: نشیده‌ای پیامبر ﷺ در مورد سیر چه می فرماید؟ انس گفت: پیامبر ﷺ فرمودند: هر کس از آن بخورد نزدیک ما نشود یا با ما نماز نگزارد.

٦ . حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة عن ابن غير، قال: و حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير حدثنا أبي عن عبيدة الله عن نافع عن ابن عمر أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الْبَقْلَةِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسَاجِدَنَا حَتَّى يَذْهَبَ رِيمُهَا يَعْنِي النُّورَ. (٣)

پیامبر خدا ﷺ فرمودند: هر کس از این گیاه بخورد، نزدیک مسجد نشود تازمانی که بُوی آن از بین برود و مقصودش از گیاه سیر بود.

١ . همان / در صحیح مسلم: حدثی أبو طاهر و حرملة عن ابن وهب... مثله، ج ٢ ، ص ٨٠ .

٢ . همان ، ص ٢٠٨ / در صحیح مسلم: حدثی زهیر بن حرب عن اسماعیل - یعنی: ابن علیة. عن عبد العزيز (و هو ابن صهیب مثله) ج ٢ ، ص .

٣ . صحیح مسلم، ج ٢ ، ص ٧٩ .

٧ . و حدثى محدثين رافعٍ و عبد بن حميد (قال عبد أخربنا و قال ابن رافع حدثنا عبد الرزاق) أخبرنا معمر عن الزهرى عن ابن المسمى عن أبي هريرة قال: قالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا وَ لَا يُؤْذِنَنَا بِرَحِيمِ النَّوْمِ. (۱)

رسول خدا علیهم السلام فرمودند: کسی که از این درخت بخورد، به مسجد ما نزدیک نشود و با بوی سیر ما را اذیت نکند.

٨ . حدثنا ابوبکر بن أبي شيبة عن كثيرون هشام عن هشام الدستوائي عن أبي الزبير عن جابرٍ قال: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَنْ أَكْلِ الْبَصَلِ وَ الْكُرْكَاثِ فَعَلَبَتَا الْحَاجَةُ. فَأَكَلْنَا مِنْهَا فَقَالَ: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ الْمُسْتَيَّةِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا، إِنَّ الْمُلَائِكَةَ تَأَدَّى مِمَّا يَتَأَدَّى مِنْهُ الْإِنْسُنُ. (۲)

نهی فرمود رسول خدا علیهم السلام از خوردن پیاز و سیر، و ما نیاز به آن پیدا کردیم، پس خوردیم. حضرت فرمودند: هر کس از این گیاه خورده است نزدیک مسجد نشود. همانا ملائکه اذیت می شوند از آنچه که انسانها نیز به آن اذیت می شوند.

٩ . و حدثى محمد بن حاتم عن يحيى بن سعيدٍ عن ابن جريرٍ، قال: أخبرني عطاءٌ عن جابر بن عبد الله عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قال: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الْبَقْلَةِ، الثَّوْمَ (وَ قَالَ مَرَّةً: مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ وَ الثَّوْمَ وَ الْكُرْكَاثَ) فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا فَانَّ الْمُلَائِكَةَ تَأَدَّى مِمَّا يَتَأَدَّى مِنْهُ بَأْدَمَ. (۳)

جابر بن عبد الله می گوید: پیامبر علیهم السلام فرمودند: هر کس از این گیاه یعنی سیر بخورد (و یک بار فرمود: هر کس پیاز و سیر و تره بخورد) پس نزدیک مسجد ما نشود. زیرا ملائکه ناراحت می شوند از آنچه که فرزندان آدم از آن اذیت و ناراحت می شوند.

۱. همان.

۲. همان، ج ۲، ص ۷۹ - ۸۰.

۳. همان، ج ۲، ص ۸۰.

۱۰ . حدثني عمرو لـ^{تَأْكِيدُ} عن اسماعيل بن علية عن البربرى عن ابى نصرة عن ابى سعيد قال:
 لم نعد أن فتحت خير فوقعنا أصحاب رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ في تلك البقلة، الثوم والناس جياع فـ^{فَأَكَنَا مِنْهَا أَكَلًا}
 شديداً، فـ^{مُهْمَّ رُحْنَا إِلَى الْمَسْجِدِ} فـ^{فَوَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ} الريح فقال: من أكل من هذه الشجرة الخبيثة شيئاً
 فـ^{فَلَا يَقْرَبَنَا فِي الْمَسْجِدِ} فقال الناس: حرمتم حرمتم فـ^{فَبَلَغَ دَاكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ} فقال: أهـا الناس، انه ليس بـ^{بِحُرْبٍ}
 ما أحل الله لِي ولكنـ^{نَا} شجرة أكثره رِيحَهَا. (۱)

بعد از فتح خیر با اصحاب رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در زمینی که گیاه بدبو - سیر و پیاز - داشت
 فرود آمدیم و بسیار خوردیم، سپس به مسجد آمدیم. پیامبر خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بوی بد را فهمید.
 پس فرمودند: کسی که از این گیاه بدبو بخورد؛ نزدیک ما در مسجد نشود. مردم گفتند: حرام شد!
 حرام شد. این خبر به پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رسید، پس فرمودند: ای مردم من نمی توانم آنچه را که خداوند
 حلال کرده است، حرام کنم! و لکن بوی بد این گیاه مرا می آزاد.

۱ . همان، ج ۲ ، ص ۸۰ .

« ۹ »

واردکردن نجاست به مسجد

۱. و روی جماعت من أصحابنا فی کتب الاستدلال عن النبی ﷺ قال: جبئوا مساجدکم
 النجاست.^(۱)

مساجدتان را از نپاکی‌ها دور نگهدارید.

۲. اخبرنا محمد عن موسی عن أبيه عن جده جعفر بن محمد عن أبيه عن على علیہ السلام قال:
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَتُنْسَعُ مِنْ مَسَاجِدِكُمْ يَهُودَكُمْ وَ نَصَارَاكُمْ وَ صِيَانَاكُمْ أَوْ لَيَسْخَنَ كُمُ اللَّهُ قِرَدَةً أَوْ خَازِيرُ رُكَعاً أَوْ سُجَداً.^(۲)

رسول خدا علیہ السلام فرمودند: از مساجدتان یهود و نصارا و کودکان را منع کنید یا اینکه خداوند شما را در حال رکوع یا سجده به شکل میمون یا خنزیر مسخ می‌کند.

ر. ک: وارسی کفش‌ها به هنگام ورود به مسجد..

ر. ک: آیات ۱۷ و ۲۸ سوره توبه و روایاتی که بر نجاست کفار دلالت می‌کند.^(۳)

۱. وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۲۹، ح ۶۴۱۰.

۲. المعرفیات، ص ۵۱ / دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۱۴۹ / بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۸۱ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۸، ح ۳۸۳۱.

۳. وسائل الشيعة، ج ۳، ص ۴۱۹، باب نجاست الكافر.

۳۸۷

« ۹ »

وارسی کفش‌ها هنگام ورود به مسجد

۱. محمد بن علی بن محبوب عن الحسن بن علی الكوف عن جعفر بن محمد عن عبدالله بن میمون القدّاح عن جعفر بن محمد عن أبيه علی قال: قال النبي ﷺ: تَعَااهُدُوا نِعَالَكُمْ عِنْدَ أَبْوَابِ مَسَاجِدِكُمْ وَنَهَى أَنْ يَتَنَعَّلَ الرَّجُلُ وَهُوَ قَائِمٌ. (۱)

پیامبر خدا ﷺ فرمودند: کفش‌هایتان را در هنگام ورود به مسجد بررسی کنید (تا مبادا آلوده باشد) و از این‌که مردان در حال ایستاده این کار را انجام دهنند نهی فرمودند.

۲. الحسن الطبری فی (مکارم الأخلاق) عن النبی ﷺ فی قوله تعالیٰ: حُذُوا زِيَّتَكُمْ عِنْدِ كُلٌّ مَسَاجِدِه. (۲) قال: تَعَااهُدُوا نِعَالَكُمْ عِنْدَ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ. (۳)

شیخ طبری در مکارم الأخلاق در ذیل آیه‌ی شریفه که می‌فرماید: «زینت خویش را به هنگام مسجد رفتن برگیرید و به همراه داشته باشید» از رسول خدا ﷺ نقل می‌کند که مقصود اینست که: هنگامی که به در مساجد می‌رسید، کفش‌های خود را بررسی کنید.

۱. التهذیب، ج ۳، ص ۲۵۵، ح ۲۹. سند شیخ طوسی به محمد بن علی بن محبوب در صفحه ۷۱ ذکر شد.
۲. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۲۹، ح ۶۴۰۹ / بحار الانوار، ج ۸۰، ص ۳۶۸. نظری این روایت در منابع اهل سنت وارد شده است، ر.ک: کنزالعمال، ج ۷، ص ۶۶۳.
۳. اعراف: ۳۱.

۴. مکارم الأخلاق، ص ۱۲۳ / بحار الانوار، ج ۸۰، ص ۳۶۶ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۳۰، ح ۶۴۱۱.

روايات اهل سنت

١ . حدثنا موسى بن اسماعيل عن حماد بن زيد عن أبي نعامة السعدي عن أبي نصرة عن أبي سعيد الخدري قال بينما رأى رسول الله ﷺ يُصلّى بأسصحابه... و قال: اذا جاء أحدكم الى المسجد فلينظر فان رأى في نعائمه قدراً أو أذىً فليمسحه و ليصل فيها. ^(١)

رسول خدا ﷺ روزی با اصحابش نماز می خوانند و فرمودند: هنگامی که یکی از شما به مسجد می آید، به کفشهایش نگاه کند، پس اگر در آنها آلوگی دید، آنها را بر زمین بکشد و پا کشان کند.

٢ . مَنْ أَرَادَ أَنْ يَدْخُلِ الْمَسْجِدَ فَنَظَرَ إِلَى أَشْفَلِ خُنَيْرَةِ أَوْ نَعَيْنَةِ تَقُولُ الْمَلَائِكَةُ: طَبَّتْ وَ طَابَتْ لَكَ الْجَنَّةُ ادْخُلِ إِسْلَامًا. ^(٢)

کسی که می خواهد به مسجد وارد شود، پس زیر چکمه یا کفش هایش را وارسی کند. ملانکه الهی به او می گویند: خوش آمدی و خوش باد برای تو بهشت، داخل شو و درود بر تو.

١ . سنن ابی داود، ج ١ ، ص ١٥٤ ، ح ٦٥ / کنزالعمال، ج ٧ ، ص ٥٣٤ و ٥٦٣ .

٢ . کنزالعمال، ج ٧ ، ص ٦٦٥ ، ح ٢٠٨٠٩ .

ورود با پای راست و خروج با پای چپ از مسجد

- ۱ . علی بن ابراهیم عن أبيه عن صالح بن سعیدالراشدى عن یونس عنهم علیهم السلام قال: أَنْفَضْلُ فِي دُخُولِ الْمَسْجِدِ أَنْ تَبَدَّأْ بِرِجْلِكَ الْيُمْنَى إِذَا دَخَلْتَ وَ بِأَيْسَرِي إِذَا خَرَجْتَ.^(۱)
- یونس از ائمه معصومین علیهم السلام نقل می کند که فرمودند: فضیلت آن است که با پای راست وارد مسجد شوی و با پای چپ در هنگام خروج خارج شوی.
- ۲ . وَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَضْعُرُ رِجْلَهُ الْيُمْنَى وَ يَقُولُ بِسْمِ اللَّهِ وَ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ وَ إِذَا خَرَجَ يَضْعُرُ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَ يَقُولُ: بِسْمِ اللَّهِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ثُمَّ قَالَ: يَا عَلِيٌّ! مَنْ دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَ يَقُولُ كَمَا قُلْتُ تَقْبِيلَ اللَّهِ صَلَاتُهُ وَ كَتَبَ لَهُ بِكُلِّ رَكْعَةٍ صَلَاهَا فَضَلَّ مِائَةً رَكْعَةٍ فَإِذَا خَرَجَ يَقُولُ مِثْلَ مَا قُلْتُ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الدُّنُوبَ وَ رَفَعَ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ دَرَجَةً وَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ مِائَةَ حَسَنَةً.

رسول خدا علیهم السلام هنگامی که وارد مسجد می شد با پای راست وارد می شد و می فرمودند: به نام خدا و بر خدا توکل کردم و هیچ کمک و قدرتی به غیر او نیست و هنگامی که خارج می شد پای چپ را بیرون می گذاشت و می فرمودند: به نام خدا پناه می برم به او از شر شیطان رانده شده. سپس می فرمودند: ای علی! کسی که داخل مسجد بشود و چنین کند خداوند نمازش را قبول می کند و برای هر رکعتی که نماز گزارده پاداش هزار رکعت را می نویسد و در هنگام خروج اگر آن جمله را بگوید، خداوند گناهانش را بیامزد و برای هر قدمی که بر می دارد درجه ای می نویسد و برای او در هر قدمی صد حسنی می نویسد.

۱ . الكافی، ج ۳، ص ۳۰۸، ح ۱ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۴۶، ح ۶۴۵۸ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۲۱ .

۳. و قال ﷺ: إِذَا دَخَلَ الْمُؤْمِنُ فِي الْمُسْجِدِ فَيَنْتَهِ رِجْلُهُ أَبْيَانٌ قَالَتِ الْمُلَائِكَةُ عَفَّ اللَّهُ لَكَ وَ إِذَا خَرَجَ فَوَضَعَ رِجْلَهُ الْأَيْسَرَى قَالَتِ الْمُلَائِكَةُ حَفِظْكَ اللَّهُ وَقَضَى لَكَ الْحَوَائِجَ وَ جَعَلَ مُكَافَاتَكَ الْجُنَاحَةَ.^(۱)

پیامبر گرامی ﷺ می فرمایند: هنگامی که مؤمن با پای راست وارد مسجد می شود ملائکه می گویند: خداوند تو را بیخشید. و هنگامی که با پای چپ از مسجد خارج می گردد، ملائکه می گویند: خداوند تو را حفظ کند و حاجت هایت را بر طرف نماید و پاداش تو را بهشت قرار دهد.

۴. قال الصادق علیه السلام: إِذَا دَخَلَتِ الْمُسْجِدَ فَأَذْلِلْ رِجْلَكَ أَبْيَانَ وَ صَلِّ عَلَى النَّبِيِّ وَ آلِهِ وَ إِذَا خَرَجْتَ فَأَخْرِجْ رِجْلَكَ الْأَيْسَرَى وَ صَلِّ عَلَى النَّبِيِّ وَ آلِهِ.^(۲)

امام صادق علیه السلام می فرماید: هنگامی که می خواهی وارد مسجد بشوی، ابتدا پای راست خود را بگذار و بر پیامبر و آل او درود بفرست و هنگامی که می خواهی خارج بشوی پای چپ را بیرون بگذار و بر پیامبر و آتش درود بفرست.

۱. جامع الأخبار، ص ۶۹ / مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۹۳.

۲. الہدایہ، ص ۱۳۳ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۲۳، ح ۱۳.

ورود به مسجد الحرام

١. على بن ابراهيم عن ابيه و محمد بن اسماعيل عن الفضل بن شاذان جيبيعاً عن صفوان بن يحيى و ابن ابي عمير عن معاوية بن عمّار عن أبي عبد الله عليه السلام قال: إذا دخلت المسجد الحرام فادخله حافياً على السكينة والوقار والخشوع وقال ومن دخله بخشوع غفر الله له إن شاء الله، قلْتُ مَا الخشوع؟ قال السكينة لا تدخله يستكبر فإذا أنتهى إلى باب المسجد فقم وقل: السلام عليك أبا النبى ورحمة الله وبركاته، بسم الله وبالله وما شاء الله والسلام على أئمأة الله ورسله والسلام على رسول الله والسلام على إبراهيم والحمد لله رب العالمين فإذا دخلت المسجد فارفع يديك واستقبل البيت وقل اللهم إني أشكلك في مقامي هذا في أول مناسكي أن تقبل توبتي وأن تتجاوز عن خطيبتي وتقنع عنني وزري، الحمد لله الذى بلغنى بيته الحرام، اللهم إني أشهد أن هذا بيته الحرام الذى جعلته متابة للناس وأمنا مباركاً وهدى للعالمين، اللهم إني عبدك والبلد بلدك والبيت بيتك، حيث أطلب رحمتك وأروم طاعتك مطيناً لأمرك راحياً بقدرك أشكلك مسألة المضطر إليك الخائف لعقوتك، اللهم افتح لي أبواب رحمتك واشتعملني بطاعتك ومراضاتك.^(١)

معاوية بن عمّار می گوید: امام صادق عليه السلام فرمودند: هنگامی که خواستی وارد مسجد الحرام شوی، پا بر هن و با آرامش و وقار و خشوع وارد شوکه هر کس با خشوع وارد شود، خداوند اگر بخواهد گناهانش را می بخشد، عرض کردم: خشوع چیست؟ فرمود: آرامش، با تکبر

١. الكافي، ج ٤، ص ٤٠١، ح ١ / الشهذيب، ج ٥، ص ٩٩، ح ١١. (شيخ طوسی از شیخ کلینی نقل می کند). وسائل الشيعة، ج ١٣، ص ٢٠٤، ح ١٧٥٧٢.

و غرور وارد نشو و هرگاه به در مسجد رسیدی، بایست و بگو: درود ما و رحمت و برکات خداوند بر تو ای پیامبر، به نام خدا و با کمک او و از خدا [ما از خدا هستیم و به سوی او باز می‌گردیم] و هرچه خدا بخواهد. و درود بر پیامبران و رسولان خدا^{علیهم السلام} و درود بر رسول خدا^{علیهم السلام} و درود بر ابراهیم^{علیه السلام} [خلیل الله] و ستایش خدایی را که پروردگار عالمیان است، پس هنگامی که وارد مسجد می‌شوی، دست به آسمان بردار و رو به سوی کعبه کن و بگو: خداوندا من در این جایگاه و در ابتدای مناسک [حجّ] از تو می‌خواهم که توبه‌ام را بپذیری و از خطاهایم درگذری و بارگران را از دوشم برداری، سپاس خداوندی را که مرا به خانه‌اش (کعبه) رساند، خداوند من تو را گواه می‌گیرم که این خانه‌ی توست که آن را جایگاه مردم و پناهگاه مبارک و هدایتگاه جهانیان گردانیدی، من گوش به فرمان و خوشدل از قضا و قدرت در جستجوی رحمت و به قصد اطاعت آمده‌ام و همچون تهییدست بیمناک از عقوبت، مستلت دارم که درهای رحمت را به رویم بگشایی، و مرا در طاعت و خشنودی خودت به کارگیری.^(۱)

۱. ر.ک: الکافی، ج ۴، ص ۴۰۲، ح ۲.

وضوگرفتن برای مسجد رفتن

۱. و عن علی علیه السلام: مَنْ أَحْسَنَ الطَّهُورَ ثُمَّ مَسَى إِلَى الْمَسْجِدِ فَهُوَ فِي صَلَاةٍ مَا لَمْ يُحِدِّثُ.^(۱)
امام علی علیه السلام فرمایند: هر کس نیک وضو بگیرد، سپس به مسجد برود تا زمانی که حدثی از او سر نزد است در حال نماز است.

[در روایت دیگری که در بحث «الاغتیاب فی المسجد» ذکر کردیم در تفسیر معنی «حدث» فرمودند مقصود غیبت کردن است. بنابراین شاید بتوان گفت مقصود این گونه روایات این است که انسان در مسجد باید از ارتکاب هر گونه گناهی اجتناب نماید.]

۲. و عن ابی جعفر علیه السلام قال: لَا تَدْخُلِ الْمَسَاجِدَ إِلَّا بِالطَّهَارَةِ وَ مَنْ دَخَلَ مَسْجِدًا بِغَيْرِ الطَّهَارَةِ فَالْمَسْجِدُ حَصْمُهُ.^(۲)

امام باقر علیه السلام فرمایند: داخل مساجد نشو مگر اینکه طاهر و باوضو باشی و هر کس بدون طهارت و وضو وارد مسجد شود، پس مسجد دشمن اوست.

ر. ک: حدیث پنجم از روایات «دعاهای واردہ به هنگام ورود و خروج از مسجد».

۳. کتاب زیدالنرسی قال: سَعَتْ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ عَلِيَّهِ الْمُحَمَّدِ مُحَمَّدِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ أَشْبَعَ وُضُوءً فِي بَيْتِهِ وَ تَطَبَّبَ ثُمَّ مَقَى مِنْ بَيْتِهِ غَيْرَ مُسْتَعْجِلٍ وَ عَلَيْهِ السَّكِينَةُ وَ الْوَقَارُ إِلَى مُصَلَّاهُ رَغْبَةً فِي جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ لَمْ يَرْفَعْ قَدَمًاً وَ لَمْ يَنْصَرِفْ أُخْرَى إِلَّا كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةٌ وَ مُحِيطَتْ سَيِّئَةٌ وَ رُفِعَتْ لَهُ ذَرَّةٌ

۱. دعائیم الاسلام، ج ۱، ص ۱۰۰ / بحار الانوار، ج ۷۷، ص ۲۳۷.

۲. جامع الأخبار، ص ۷۰.

فَإِذَا دَخَلَ الْمُسْجِدَ وَقَالَ: سَمِّ اللَّهُوَبِاللهِوَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامِ وَمِنَ اللهِ وَإِلَى اللهِ وَمَا شَاءَ اللهُ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ، اللَّهُمَّ افْتُحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَمَغْفِرَتِكَ وَأَعْلَقْ عَنِي أَبْوَابَ سَخْطَكَ وَغَضِبِكَ، اللَّهُمَّ مِنْكَ الرَّوْحُ وَالنَّرَجُ، اللَّهُمَّ إِلَيْكَ غُدُوٌّ وَرَوَاحِي وَبِنَائِكَ أَخْتُ أَبْتَغِي رَحْمَتَكَ وَرِضْوَانَكَ وَأَتَجَبَ سَخْطَكَ، اللَّهُمَّ وَأَسْأَلُكَ الرَّوْحَ وَالرَّاحَةَ وَالنَّرَجَ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَاجْعَلْنِي مِنْ أُوْجَهِ مَنْ تَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِهِمَا وَأَقْرِبْ مَنْ تَقَرَّبَ إِلَيْكَ بِهِمَا وَقَرْبُنِي بِهِمَا مِنْكَ زُقْقَ وَلَا تُبَاعِدْنِي عَنْكَ آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ثُمَّ افْتَشِّ الصَّلَاةُ مَعَ الْإِمَامِ جَمَاعَةً إِلَّا وَجَبَتْ لَهُ مِنَ اللهِ الْمَغْفِرَةُ وَالجَنَّةُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُسَلِّمَ الْإِمَامُ^(۱).

امام موسی کاظم علیه السلام از پدر بزرگوارش امام صادق علیه السلام: نقل می کند که می فرمودند: کسی که در خانه اش نیکو و ضوبگیرد و خود را خوش بو کند، و سپس با آرامش و وقار از خانه خارج و با رغبت برای شرکت در جماعت مسلمین برای نماز برود، در هر قدمی که بر می دارد و بر زمین می گذارد، حسنی برایش نوشته می شود و گناهی از او پاک می گردد و یک درجه بالا می رود. و هرگاه وارد مسجد می شود بگوید: به نام خدا و با استعانت از او که من بر دین رسول خدا علیه السلام هستم، بلکه از خدایم، و بازگشتم به سوی اوست و هر چه او بخواهد و هیچ نیرویی جز نیروی الهی نیست، خداوند! درهای رحمت و مغفرت را بمن بگشایی و درهای خشم و غضب را بمن فرو بند، خداوند! آرامش و گشايش از توست، و روز و شب به سوی تو در گردش است و من به امید برخورداری از رحمت و خشنودی ای و دور مانده از خشمت در پیشگاه تو زانو بر زمین زده ام. پروردگارا از تو آرامش و آسایش و گشايش می طلبم. سپس بگوید: بار خدایا من به کمک محمد علیه السلام و علی امیر مؤمنان علیه السلام به تو روی می آورم، پس مرا از روی آورند ترین کسانی قرار بده که بوسیله‌ی آن دو بزرگوار به سوی تو توجه کنم. و در زمره‌ی نزدیک ترین کسانی به شمار آور که به وسیله‌ی آن دو به تو تقرب جسته‌اند و مرا به خاطر آن دو به خود نزدیک فرما و از خود دور مساز. آمین، ای پروردگار عالمیان. آنگاه با

۱. بحارالأنوار، ج ۸۵، ص ۹۹-۹۸، ح ۶۸.

امام جماعت نماز را آغاز کند. قبل از اینکه امام سلام نماز را بدهد، خداوند او را بیامزد و بهشت را بر وی واجب گرداند.

٤ . حدثنا محمد بن علی ماجلویه عن عمه محمد بن أبي القاسم عن احمد بن محمد بن خالد عن أبيه عن بکر بن صالح عن عبدالله بن ابراهیم الفاری عن عبدالرحمن عن عمه عبدالعزیز بن علی عن سعید بن المسیب عن أبي سعید الخدروی قال: قال رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَلَا أَدْكُنُ عَلَى شَيْءٍ يُكَفَّرُ اللَّهُ بِهِ الْحَطَايَا وَ يَزِيدُ فِي الْمَحْسَنَاتِ؟ قَيْلَ: بَلِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: إِنْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمُكَارِهِ وَ كَثْرَةُ الْحُطْمَى إِلَى هَذِهِ الْمَسَاجِدِ وَ اتِّظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ وَ مَا مِنْكُمْ أَحَدٌ يَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ مُتَظَاهِراً فَيُصْلِلُ الصَّلَاةَ فِي الْجَمَاعَةِ مَعَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ يَعْدُ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ الْأُخْرَى إِلَّا وَ الْمُلَائِكَةُ تَقُولُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اللَّهُمَّ ازْجِهِ... (۱)

رسول خدا علیه السلام فرمودند: آیا شما را بر چیزی که گناهان را پوشاند و بر حسنات بیفزاید، راهنمایی کنم؟ گفتند: آری ای رسول خدا علیه السلام، فرمودند: وضوی نیکو گرفتن گرچه همراه با سختی باشد و بسیار به مسجد رفتن و منتظر نمازی پس از نماز دیگر ماندن و هر یک از شما با وضو از خانه خارج شود و همراه با مسلمانان نماز جماعت بخواند و سپس بنشینند و منتظر نماز بعدی بمانند، ملائکه می‌گویند خدایا او را ببخشای، خدایا بر وی رحم کن.

روایات اهل سنت

١ . حدثنا ابوبکر بن أبي شيبة عن أبو معاوية عن الأعمش عن أبي صالح عن أبي هريرة قال: قال رسول الله علیه السلام: إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَقَى الْمَسِاجِدَ لَا يَنْهَرُ إِلَّا الصَّلَاةَ، لَمْ يَخْطُطْ حُطْمَةً إِلَّا رَعَعَهُ اللَّهُ عَرَّوَ جَلَّ بِهَا دَرَجَةً وَ حُطَّ عَنْهُ بِهَا حَطِيَّةً حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسِاجِدَ كَانَ فِي صَلَاةٍ، مَا كَانَتِ الصَّلَاةُ تَحْبِسُهُ. (۲)

١ . الامالی الصدق، ص ۳۲۲، ح ۹ / وسائل الشيعة، ج ۱، ص ۲۸۰، ح ۱۰۰۶ / بهمین مضمون در کتب اهل سنت نیز نقل

شده است: ر.ک: صحيح البخاری، ج ۱، ص ۱۵۹ .

٢ . سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۲۵۵ - ۲۵۴، ح ۷۷۴ .

ابوهریره می‌گوید: رسول خدا ﷺ فرمودند: هرگاه یکی از شما نیکو و ضوگیرد، سپس به مسجد آید به طوری که جز نماز چیزی او را به حرکت در نیاورد و هدفی به غیر از نماز نداشته باشد هرگامی که برمی‌دارد خداوند بوسیله‌ی آن او را درجه‌ای ترفع دهد و گناهی را بر او بیخشاید تا وارد مسجد شود، هنگامی که وارد مسجد شد تازمانی که به خاطر نماز در آن می‌ماند گویی پیوسته در حال نماز است.

ر.ک: «خانه‌های خداوند در روی زمین» حدیث ۲ و ۱۱.

ر.ک: «پیاده رفتن به مسجد» حدیث ۱ و ۳ از منابع اهل‌سنّت.

ر.ک: «رفت و آمد به مسجد» حدیث ۴ و ۱۴ و ۱۵.

وضوگرفتن در مسجد

۱. محمد بن یحیی عن احمد بن محمد عن الحسین بن سعید عن فضاله بن ایوب عن رفاعة بن موسی قال: سأَلْتُ أَبَا عَائِدَةَ اللَّهَ تَعَالَى عَنِ الْوُضُوءِ فِي الْمَسْجِدِ فَكَرِهَهُ مِنَ الْغَائِطِ وَالْبَوْلِ.^(۱)
- از امام صادق علیه السلام دربارهٔ وضوگرفتن در مسجد سؤال کردم حضرت فرمودند: اگر [رفتن به] دستشویی را به همراه داشته باشد مکروه می‌دانم.
۲. احمد بن محمد عن علی بن الحکم عن ابیان بن عثمان عن بکیر بن اعین عن احمد بن علی^(۲) قال:
- إِذَا كَانَ الْحَدَثُ فِي الْمَسْجِدِ فَلَا يَأْسِنُ بِالْوُضُوءِ فِي الْمَسْجِدِ.
- بکیر بن اعین در روایتی از امام باقر یا امام صادق علیهم السلام نقل می‌کند که فرمودند: اگر حدثی در مسجد از کسی سر زد، وضوگرفتن در مسجد اشکالی ندارد.

۱. الکافی، ج ۳، ص ۳۶۹، ح ۹ / شیخ طوسی روایت را به سندش از حسین بن سعید نقل می‌کند که در صفحه ۷۳ ذکر شد. / التهذیب، ج ۱، ص ۳۵۶، ح ۳۰ / وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۴۹۲، ح ۱۲۹۸.

۲. التهذیب، ج ۱، ص ۳۵۳، ح ۱۲ و ص ۳۵۶ ح ۱۲۹ / اسناد شیخ طوسی به احمد بن محمد در صفحه ۷۲ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۴۹۲، ح ۱۲۹۹.

۳۹۹

« ۹ »

وقف بر مسجد

۱. و سُئِلَ الصادقُ عَلَيْهِ الْكَفَافُ عَنِ الْوُقُوفِ عَلَى الْمَسَاجِدِ فَقَالَ لَا يَحْجُوزُ فَانَّ الْمُجُوسَ أَوْ قَفُوا عَلَى بُيُوتِ النَّارِ. ^(۱)

از امام صادق علیه السلام در ارتباط با وقف بر مساجد سؤال شد؟ امام علیه السلام در جواب فرمودند: جایز نیست. زیرا مجوس بر آتشکدها وقف می‌کردند.

۲. حدثنا جعفر بن علی علیه السلام، عن أبيه، عن جده الحسن بن علی الكوفی، عن العباس بن عامر، عن أبي الصحاک عن ابی عبد الله علیه السلام قال: قلت له: رَجُلٌ اشترى داراً فَبَنَاهَا فَبَيْقَطَتْ عَرْصَةً فَبَنَاهَا بَيْتَ غَلَةً، أَيُوقِفُهُ عَلَى الْمَسَاجِدِ؟ قال: إِنَّ الْمُجُوسَ وَقَفُوا عَلَى بَيْتِ النَّارِ. ^(۲)

به امام صادق علیه السلام عرض کرد: مردمی خانه‌ای (زمینی برای خانه) خریده است و آن را بنادرده است، مقداری از این زمین باقی مانده که در آن ابزاری ساخته است آیا جایز است آن را وقف مسجد نماید؟ فرمود: همانا مجوس بر آتشکدها وقف می‌کردند.

۱. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۷۱۹، ح ۲۲۸ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۹۱، ح ۶۵۷۸ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۷.

۲. علل الشرائع، ج ۲، ص ۳۱۹، ح ۱ / و در من لا يحضره الفقيه: روی العباس بن عامر عن أبي الصحراوی، ج ۴، ص ۲۵۱، ح ۵۵۴۹ / سند شیخ صدوق به عباس بن عامر در مشیخه این چنین است: و ما كان فيه عن العباس بن عامر؛ القضايانى: فقد رویته عن أبي(ره) عن علی بن الحسن الكوفی عن أبيه عن العباس بن عامر.

و رویته عن جعفر بن علی بن الحسن بن علی الكوفی عن جده الحسن بن علی عن العباس بن عامر / التهذیب، ج ۹، ص ۱۵۰، ح ۵۸ / وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۹۲، ح ۶۵۷۹ / بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۶ و ح ۱۰۰، ص ۱۸۳.

روشن است که این دو رایت صراحة در منع از وقف بر مسجد ندارد، زیرا روایات زیادی داریم که دلالت بر استحباب وقف و صدقه جاریه دارتند، همچنین در روایات بسیاری امر به بناء و آباد کردن مساجد و روشن کردن چراغ در آنها و نظافت مساجد و غیر اینها شده است و وقف بر مساجد وسیله‌ای است برای رسیدن به این اهداف مقدس، از این رو علمای شیعه در تفسیر این دو روایت توجیهاتی را ذکر کرده‌اند.^(۱)

۱. ر.ک: تذكرة الفقهاء، ج ۲، ص ۴۴۸ / الحدائق الناصرة، ج ۷، ص ۳۰۹ و ج ۲۲، ص ۱۹۱ / جواهر الكلام، ج ۲۸، ص ۳۰.

هـ

همسايه مسجد

١. احمد بن محمد عن محمد بن یحيی عن طلحة بن زید عن جعفر بن محمد عن أبيه عن علی علیہ السلام
 قال: لا صلاة لمن لم يشهد الصّلوات المكثّبات مِنْ حِيَانَ الْمَسْجِدِ إِذَا كَانَ فَارغاً صَحِيفاً^(١).
 نماز همسایگان مسجد هنگامی که برای نمازهای واجب در مسجد حاضر نمی شوند،
 نماز نیست، زمانی که سالم باشند و عذری برای عدم حضور نداشته باشند.
٢. جعفر بن محمدالأشعری عن ابن القداح عن أبي عبدالله علیہ السلام قال: اشتَرَطَ رَسُولُ اللهِ علیہ السلام
 علَى حِيَانِ الْمَسْجِدِ شُهودَ الصَّلَاةِ وَ قَالَ: يَتَبَيَّنُ أَفْوَامُ لَا يَشَهِدونَ الصَّلَاةَ أَوْ لَآمْرَنَ مُؤَذَّنًا يُؤَدَّنُ ثُمَّ يُغَيَّبُ.
 ثُمَّ لَآمْرَنَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِيْ وَ هُوَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَلَيَحْرِقَنَ عَلَى أَفْوَامِ بَيْوَاهِمْ حَزِيمَ الْحَاطِبِ لِأَهْمَمْ
 لَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ^(٢).

١. النهذیب، ج ٣، ص ٢٦١، ح ٥٥. سند شیخ طوسی به احمد بن محمد در صفحه ٧٧ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ٥، ح ١٩٤، ح ٦٣١٢ / در قرب الأسناد با تفاوت در متن و با همین مضمون سند اینست: ابوالبختی عن جعفر عن أبيه
 أن علیاً علیہ السلام ... قرب الأسناد، ص ٦٨.

٢. المحاسن، ج ١، ص ٨٤، ح ٢٠ / شیخ صدوق در ثواب الأعمال از محمد بن علی ماجیلویه، عن علی بن ابراهیم عن أبيه
 عن عبدالله بن میمون القداح همین روایت را نقل می کند: ثواب الأعمال، ص ٢٣٢. همچنین در امالی با این سند نقل
 می کند: عن احمد بن زیاد بن جعفرالهمدانی عن علی بن ابراهیم عن أبيه. الأمالی، ص ٤٨٥، ح ١٤.

امام صادق علیه السلام می فرمایند: پیامبر خدا علیه السلام بر همسایگان مسجد شرط کرد که در نمازها حاضر شوند و فرمودند: نزدیک است اقوامی که در نماز حضور پیدا نمی‌کنند، دستور دهم مؤذنی اذان گوید و اگر آنان حاضر نشوند، سپس دستور دهم مردم از اهل بیت که علی علیه السلام باشد. خانه‌های آنان را بر سرشان بسوزاند، چون در نماز جماعت شرکت نمی‌کنند.

۳. و عن رزیق، عن أبي عبد الله علیه السلام، قال: شَكَّتِ الْمَسَاجِدُ إِلَى الَّذِينَ لَا يَتَهَبُونَهَا مِنْ جِبْرِيلَهَا فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهَا وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا قَبِلْتُ لَهُمْ صَلَاةً وَاحِدَةً وَلَا أَظْهَرْتُ لَهُمْ فِي النَّاسِ عَدَالَةً وَلَا تَالَّهُمْ رَحْمَتِي وَلَا جَاهَوْرُنِي فِي جَنَّتِي. (۱)

امام صادق علیه السلام می فرمایند: مساجد، نسبت به آن دست از همسایگان خود که در مسجد حاضر نمی‌شوند به خداوند متعال شکایت نمودند، خداوند به مساجد وحی فرمود: به عزت و جلال خودم سوگند، یک رکعت نماز را هم از آنان قبول نخواهم کرد و در میان مردم عدالتی را از آنان آشکار نمی‌سازم. رحمت من آنان را شامل نمی‌شود و در بهشت همسایه و نزدیک به من نخواهند بود.

۴. و عن رزیق قال: سمعت أبا عبد الله علیه السلام يقول: رُفِعَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام بِالْكُوفَةِ أَنَّ قَوْمًا مِنْ جِبَرِيلِ الْمَسْجِدِ لَا يَسْهَدُونَ الصَّلَاةَ جَمَاعَةً فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ علیه السلام: لَيَحْضُرُنَّ مَعَنَا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً أَوْ لَيَسْحَوْلُنَّ عَنَّا وَلَا يُجَاوِرُنَا وَلَا نُجَاوِرُهُمْ: (۲)

امام صادق علیه السلام می فرمایند: به حضرت امیر علیه السلام در کوفه خبر دادند، گروهی از همسایگان مسجد در نماز جماعت مسجد حاضر نمی‌شوند، امام علیه السلام فرمودند: یا حضور پیدا می‌کنند با ما، یا کوچ می‌کنند از نزد ما و همسایه‌ی ما نمی‌شوند و ما نیز همسایه‌ی آنان نخواهیم شد.

۱. الأُمَّالِيُّ الطُّوسِيُّ، ص ۶۹۶. اسناد شیخ طوسی به رزیق در صفحه ۱۲۳ ذکر شد. / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۱۹۶، ح ۶۳۱۷ /

بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۳۴۸.

۲. الأُمَّالِيُّ الطُّوسِيُّ، ص ۶۹۶ / بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۱۳ / وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۱۹۵، ح ۶۳۱۶ .

٥. كما قال النبي ﷺ: لاصلاة بخار المسجد الا في مسجده.^(١)

همسایه‌ی مسجد نمازش قبول نمی‌شود مگر در مسجد.

٦. رويينا عن جعفر بن محمد عن أبيه عن آبائه عليهما السلام عن علي أمه قال: لا صلاة بخار المسجد الا أن يكون له عذر أو به علة فقيل: و من جار المسجد يا أمير المؤمنين عليه السلام؟ قال: من سمع النداء.^(٢)

امیرالمؤمنین علیه السلام فرماید: همسایه مسجد چنانچه عذر یا بیماری نداشته باشد نمازش جز در مسجد مقبول درگاه الهی نخواهد بود. از آن حضرت علیه السلام سؤال شد: همسایه‌ی مسجد چه کسانی هستند؟ فرمود: کسی که صدای اذان را بشنود.

٧. وفي رواية أبي بصير عن أبي عبد الله علیه السلام قال: من سمع النداء من جيران المسجد فلم يحيط فلا صلاة له.^(٣)

أبی بصیر از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند که فرمودند: هر کس از همسایگان مسجد صدای اذان را بشنو و پاسخ ندهد، نمازش نماز نیست.

٨. و روی محمد بن مسلم عن أبي جعفر علیه السلام أمه قال: لا صلاة لمن لا يشهد الصلاة من جيران المسجد الا مريض أو مشغول.^(٤)

١. وسائل الشيعة، ج ٥، ص ١٩٤، ح ٦٣١٠ / عین همین کلیشه در روایات اهل سنت نیز وارد شده است.
مستدرک الحاکم، ج ١، ص ٢٤٦ / السنن الکبری، ج ٣، ص ٥٧.

٢. دعائم الاسلام، ج ١، ص ١٤٨ / بحار الأنوار، ج ٨٠، ح ٣٧٩ / مستدرک الوسائل، ج ٣، ص ٣٥٦، ح ٣٧٦٧.

٣. المحسن، ج ١، ص ٨٥ / بحار الأنوار، ج ٨٥، ح ١٣، ح ٢٤ / وسائل الشيعة، ج ٨، ص ٢٩٤، ح ١٠٧٠٥.

٤. من لا يحضره الفقيه، ج ١، ص ٣٧٦، ح ١٠٩١. اسناد شیخ صدوق به محمد بن مسلم در مشیخه این چنین است:
و ما كان فيه عن محمد بن مسلم الثقفي: فقد رويته عن على بن احمد بن عبد الله بن احمد بن أبي عبد الله عن أبيه
عن جده احمد بن أبي عبدالله البرقى عن أبيه محمد بن خالد البرقى عن العلاء بن رزين عن محمد بن مسلم/
وسائل الشيعة، ج ٨، ص ٢٩١، ح ١٠٦٩٦ / روضة الوعظتين، ج ٢، ص ٣٣٥.

محمد بن مسلم از امام باقر علیه السلام نقل می‌کند که فرمودند: نماز همسایگان مسجد نماز نیست مگر اینکه مريض باشند یا دليل موجهی داشته باشند.

٩ . روی عن الصادق علیه السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: وَمَنْ قَرُبَتْ دَارُهُ مِنَ الْمَسْجِدِ لَزِمَهُ مِنْ حُضُورِ الجَمَاعَةِ مَا لَا يَلْزَمُ مَنْ بَعْدَ مِنْهُ .^(۱)

رسول خدا علیه السلام فرمود: کسی که خانه‌اش نزدیک مسجد است حضور در [نماز] جماعت بر او الزامی است برخلاف آن که خانه‌اش دور است.

روايات اهل سنت

١ . حدثنا عبد الله عن أبيه عن موسى بن داود عن ابن هيعة عن بكر بن عمرو عن أبي عبد الملك عن حذيفة بن اليمان قال: قال رسول الله علیه السلام فضل الدار القرية من المسجد على الدار الشاسعة كفضل الغارى على القاعد.^(۲)

رسول خدا علیه السلام می فرماید: فضیلت خانه‌ای که نزدیک به مسجد است بر خانه‌ای که دور است مثل فضیلت کسی است که جهاد می‌کند نسبت به کسی که در خانه‌اش نشسته است.

١ . بحار الأنوار، ج ٨٠ ، ص ٣٥٤ .

٢ . مسنـد احمد، ج ٥ ، ص ٣٨٧ / مجمع الرواـئـد، ج ٢ ، ص ١٦ .

منابع و مأخذ

١. قرآن کریم.
٢. ارشاد القلوب، حسن بن ابیالحسن دیلمی، قم، شریف رضی، ۱۴۱۲ هـ.
٣. اعلام الوری، امینالاسلام فضل بن حسن طبرسی، تهران، دارالکتبالاسلامیة، بیتا.
٤. الآداب الطيبة فی الإسلام، جعفر مرتضی عاملی، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۶۲ ش.
٥. الارشاد، شیخ مفید، قم، کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ هـ.
٦. الاستبصار، الشیخ الطوسي، تهران، دارالکتبالاسلامیة، ۱۳۹۰ هـ.
٧. الأمالی الصدق، شیخ صدق، انتشارات کتابخانه اسلامیه، ۱۳۶۲ ش.
٨. الأمالی الطوسي، شیخ طوسي، قم، دارالثقافة، ۱۴۱۴ هـ.
٩. الأمالی المفید، شیخ مفید، قم، کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ هـ.
١٠. التہذیب الأحکام، الشیخ الطوسي، تهران، دارالکتبالاسلامیة، ۱۳۶۵ ش.
١١. الجامع الصغير، جلالالدین عبدالرحمن بن أبيبکرالسیوطی، بیروت، دارالفکر، الطبعه الأولى، ۱۴۰۱ هـ.
١٢. الجعفریات (الأشعییات)، محمدبن محمد بن اشعث کوفی، تهران، مکتبه نینوی الحدیثه، بیتا.
١٣. الحدائق الناضرة، المحقق البحراتی، تحقیق: محمد تقی الایروانی، قم، جماعتہ المدرسین، بیتا.
١٤. الخصال، شیخ صدق، قم، جامعه مدرسین، ۱۴۰۳ هـ.
١٥. الخلاف، شیخ طوسي، قم، مؤسسه النشرالاسلامی، ۱۴۱۷ هـ.
١٦. الدعوات، قطبالدین راوندی، قم، مدرسه امام مهدی (عج)، ۱۴۰۷ هـ.
١٧. الذکری، الشهیدالأول، [حجریة غیر مرقمة]صفحات خط کرمانی سنه ۱۲۷۲.
١٨. السنن الکبری، أَمْدَنْ بْنُ الْحَسِنِ بْنُ عَلِيٍّ الْبَیْهَقِیِّ، بیروت، دارالفکر، بیتا.
١٩. السیرة النبویة، محمد بن اسحاق بن یسارالمطابی (ابن‌هشام) تحقیق: محمد محبی‌الدین عبدالحمید، مکتبه محمد علی صبیح و اولاده، ۱۳۸۳.
٢٠. العدد القویة، رضی‌الدین علی بن یوسف حلی، قم، کتابخانه آیة‌الله مرعشی، ۱۴۰۸ هـ.

- ٢١ . العروة الوثقى، السيدالبزدي، بيروت، مؤسسةالأعلمى، الطبعةالثانية، ١٤٠٩ هـ.
- ٢٢ . العين، عبدالرحمن الخليل بن احمد الفراهيدى، تحقيق: الدكتور مهدىالمخزومى - ابراهيمالسامرائى، مؤسسة دارالهجرة، الطبعةالثانية، ١٤٠٩ هـ.
- ٢٣ . الغارات، ابراهيم بن محمد شقفى، قم، دارالكتاب، ١٤١٠ هـ.
- ٢٤ . الغيبة الطوسي، شيخ طوسي، قم، مؤسسه معارف اسلامي، ١٤١١ هـ.
- ٢٥ . الفضائل، شاذان بن جبرئيل قمى، قم، رضى، ١٣٦٣ شـ.
- ٢٦ . الكافي، الشيخ محمد بن يعقوب الكليني، تهران، دار الكتب الاسلامية، ١٣٦٥ شـ.
- ٢٧ . المسوط في فقه الامامية، شيخ الطوسي، تحقيق: محمد تقىالكشفي، المكتبةالمرتضوية، ١٣٨٧ هـ.
- ٢٨ . المجازات النبوية، الشريف الرضى، التحقيق، طه محمدالرizeni، قم، مكتبة بصيرتى، بي تا.
- ٢٩ . المعجم الكبير، سليمان بن احمدبن أبياللخى الطبرانى، التحقيق: حمدى عبدالمجيدالسلفى، القاهرة، مكتبة ابن تيمية، الطبعةالثانية، بي تا.
- ٣٠ . المعازى الواقدى، محمد بن عمر بن واقد، بيروت، مؤسسةالأعلمى للمطبوعات، ١٤٠٩ هـ.
- ٣١ . المناقب آل ابي طالب عليه السلام، محمدبن شهر آشوبالمازندرانى، قم، علامه، ١٣٧٩ هـ.
- ٣٢ . النواذر سيد فضل الله راوندى، قم، مؤسسة دارالكتاب، بي تا.
- ٣٣ . الهدایة، الشیخ الصدق، قم، مؤسسةالامامالهادی عليه السلام، الطبعةالأولى، ١٤١٨ هـ.
- ٣٤ . أعلام الدين، حسن بن أبيالحسن ديلمى، قم، مؤسسة آلالبيت، ١٤٠٨ هـ.
- ٣٥ . بحارالأنوار، علامة المجلسى، بيروت، مؤسسة الوفاء، ١٤٠٤ هـ.
- ٣٦ . بصائر الدرجات، العلامة الحلى، مكتبة الرضوية لاحياء الآثار الجعفرية، بي تا و بي جا.
- ٣٧ . بغية الباحث عن زواائد مسند الحارث، نورالدين على بن أبيبكر الهيثمى، التحقيق: مسعد عبدالحميد محمدالسعدى، دارالطلائع، بي تا.
- ٣٨ . تحفة الأخونى في شرح الترمذى، المبارڪفورى، بيروت، دارالكتب العلمية، الطبعةالأولى، ١٤١٠ هـ.
- ٣٩ . تفسير العياشى، محمدبن مسعود عياشى، تهران، علميه، ١٣٨٠ هـ.
- ٤٠ . تفسير القمحى، على بن ابراهيم بن هاشم قمى، قم، دارالكتاب، ١٤٠٤ هـ.
- ٤١ . ثواب الأعمال، شيخ صدق، قم، شريف رضى، ١٣٦٤ شـ.
- ٤٢ . جامع الأخبار، تاج الدين شعيري، قم، رضى، ١٣٦٣ شـ.
- ٤٣ . جمال الاسبوع، سيدبن طاوس، قم، رضى، بي تا.
- ٤٤ . جواهر الكلام، الشیخ محمدحسن التجفی، تحقيق:الشیخ عباسالقوچانى،دارالكتب الاسلامية، الطبعة الثالثة، ١٣٦٧ شـ.
- ٤٥ . دعائم الاسلام، نعمان بن محمد تيمى مغربى، مصر، دارالمعارف، ١٣٨٥ هـ.

- ٤٦ . دلائل الامامة، محمدبن جریر طبری، قم، دارالذخائر للمطبوعات، بی تا .
- ٤٧ . رجال الكشی، محمد بن عمرکشی، مشهد، انتشارات دانشگاه مشهد، ١٣٤٨ ش .
- ٤٨ . روضة الوعظین، محمد بن حسن فتال نیشابوری، قم، رضی، بی تا .
- ٤٩ . سنن ابن ماجه، محمد بن یزید القزوینی، التحقیق: محمد فؤاد عبدالباقي، بیروت، دارالفکر، بی تا .
- ٥٠ . سنن ابی داود، سلیمان بن الأشعث السجستانی، التحقیق: سعید محمداللهم، بیروت، چاپ اول ١٤١٠ هـ دارالفکر .
- ٥١ . سنن الثرمذنی، محمد بن عیسیی الترمذنی، التحقیق: عبدالوهاب عبداللطیف، بیروت، دارالفکر، ١٤٠٢ هـ .
- ٥٢ . سنن الدارمی، عبدالله بن بهرام الدارمی، دمشق، مطبعة الاعتدال، ١٣٤٩ هـ .
- ٥٣ . سنن النساءی، احمدبن شعب النساءی، بیروت، الطبعۃ الأولى، ١٣٤٨ هـ دارالفکر .
- ٥٤ . شرح نهج البلاغة، عبدالحمید بن ابی الحدید معترضی، قم، کتابخانه آیةالله مرعشی(ره)، ١٤٠٤ هـ .
- ٥٥ . صحیح البخاری، محمد بن اسماعیل البخاری، بیروت [طبعہ بالاؤفت عن طبعة دارالطباعة العامرة باستانبول، ١٤٠١ هـ] دارالفکر .
- ٥٦ . صحیح مسلم، مسلم بن الحجاج النیشابوری، بیروت، دارالفکر، بی تا .
- ٥٧ . عدة الداعی، ابی فهد حلی، دارالکتب الاسلامی، ١٤٠٧ هـ .
- ٥٨ . علل الشرائع، شیخ صدقو، قم، مکتبة الداواری، بی تا .
- ٥٩ . عوالی اللالی، ابی الجمهور احسانی، قم، سیدالشهداء، ١٤٠٥ هـ .
- ٦٠ . عيون أخبار الرضا علیه السلام، شیخ صدقو، انتشارات جان، ١٣٧٨ هـ .
- ٦١ . فتح الباری، شرح صحیح البخاری، الامام ابن حجر العسقلانی، بیروت، دارالمعرفة للطباعة والنشر، الطبعۃ الثانية، بی تا .
- ٦٢ . فروع ابدیت، جعفر سیحانی تبریزی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ١٣٧٠ ش .
- ٦٣ . فرهنگ فارسی عبید، حسن عبید، تهران، امیرکبیر، ١٣٧٧ ش .
- ٦٤ . فقه الرضا علیه السلام، المنسوب الى امام رضا علیه السلام، مشهد، کنگره امام رضا علیه السلام، ١٤٠٦ هـ .
- ٦٥ . قرب الاستناد، عبدالله بن جعفر حمیری قمی، تهران، کتابخانه نینوی، بی تا .
- ٦٦ . قصص الأنبياء، قطب الدین راوندی، مشهد، بنیاد پژوهش‌های آستان قدس، ١٤٠٩ هـ .
- ٦٧ . کامل الزيارات، ابن قولیه قمی، نجف، مرتضویه، ١٣٥٦ هـ .
- ٦٨ . کتاب المزار، شیخ مفید، قم، کنگره شیخ مفید، ١٤١٣ هـ .
- ٦٩ . کشف الغمة، علی بن عیسیی اربیلی، تبریز، بنی هاشمی، ١٣٨١ هـ .
- ٧٠ . کمال الدین، شیخ صدقو، قم، دارالکتب الاسلامیة، ١٣٩٥ هـ .
- ٧١ . کنز العمال، المتقی الهندي، التحقیق: الشیخ بکری حیانی، الشیخ صفوة السقا، بیروت، موسسه الرساله، بی تا .
- ٧٢ . کنز الفوائد، ابوالفتح کراجچی، قم، دارالذخائر، ١٤١٠ هـ .

- ٧٣ . لسان العرب، العلامة ابن منظور، دار أحياء التراث العربي، الطبعة الأولى، ١٤٠٥ هـ.
- ٧٤ . مجمع البحرين، الشيخ فخر الدين الطريحي (الفیروز آبادی) تحقيق: السيد احمد الحسيني، الثقافة الإسلامية، الطبعة الثانية، ١٤٠٨ هـ.
- ٧٥ . مجمع البيان في تفسير القرآن، أمين الإسلام أبي على الفضل بن الحسن الطبرسي، بيروت، مؤسسة الأعلمى للمطبوعات، الطبعة الأولى، ١٤١٥ هـ.
- ٧٦ . مجمع الزوائد و منبع الفوائد، نور الدين الهشمي، بيروت، دار الكتب العلمية، ١٤٠٨ هـ م ١٩٨٨.
- ٧٧ . مجموعة ورام، وارم بن أبي فراس، قم، مكتبة الفقيه، بي تا.
- ٧٨ . مسائل على بن جعفر عليهما السلام، على بن جعفر عليهما السلام، قم، مؤسسة آل البيت عليهما السلام، ١٤٠٩ هـ.
- ٧٩ . مسالك الأفهام، الشهيد الثاني، التحقيق: موسسة المعارف الإسلامية، قم، الطبعة الأولى، ١٤١٣ هـ.
- ٨٠ . مستدرک الحاکم، محمد بن الحاکم النیساپوری، التحقيق: الدكتور يوسف المرعشی، بيروت، دار المعرفة، ١٤٠٦ هـ.
- ٨١ . مستدرک الوسائل، محدث نوری، قم، مؤسسة آل البيت عليهما السلام، ١٤٠٨ هـ.
- ٨٢ . مستطرفات السرائر، محمد بن ادريس حلبی، قم، جامعة مدرسین، ١٤١١ هـ.
- ٨٣ . مسكن النواد، شهید ثانی، قم، کتابخانه بصیرتی، بي تا.
- ٨٤ . مسند الشافعین، سليمان بن احمد بن ایوب اللخمي الطبراني، التحقيق: حمدی عبدالمجيد السلفی، بيروت، مؤسسة الرسالة، الطبعة الثانية، ١٤١٧ هـ.
- ٨٥ . مسند أبي داود الطیالسی، أبي داود الطیالسی، بيروت، دار الحديث، بي تا.
- ٨٦ . مسند أحمد، الامام أحمد بن حنبل، بيروت، دار صادر، بي تا.
- ٨٧ . مشکاة الأنوار، محمد بن حسن بن فروخ صفار، قم، کتابخانه آیة الله مرعشی، ١٤٠٤ هـ.
- ٨٨ . مصادقة الاخوان، شیخ صدوق، قم، کرمانی، ١٤٠٢ هـ.
- ٨٩ . مصباح الشریعه، امام صادق عليهما السلام، بيروت، مؤسسة الأعلمى للمطبوعات، ١٤٠٠ هـ.
- ٩٠ . معانی الأخبار، شیخ صدوق، قم، جامعة مدرسین، ١٣٦١ شـ.
- ٩١ . معجم ألفاظ الفقه الجعفری، الدكتور أحمد فتح الله، الطبعة الأولى، ١٤١٥ هـ بي جا.
- ٩٢ . مکارم الأخلاق، رضی‌الدین حسن بن فضل طرسی، قم، شریف رضی، ١٤١٢ هـ.
- ٩٣ . من لا يحضره النفيه، الشیخ الصدوقد، قم، جامعة المدرسین، ١٤١٤ هـ.
- ٩٤ . هنیة المرید، شهید ثانی، قم، دفتر تبلیغات، ١٤٠٩ هـ.
- ٩٥ . میزان الحکمة، محمدی ری شهری، تحقيق: دار الحديث، قم، الطبعة الأولى، دار الحديث، ١٣٧٥ شـ.
- ٩٦ . نتائج الأفکار، ج ١، السيد الگلپایگانی، قم، دار القرآن الكريم، الطبعة الأولى، ١٤١٣ هـ.
- ٩٧ . وسائل الشیعه، الشیخ حرّ العالمی، قم، مؤسسة آل البيت عليهما السلام، ١٤٠٩ هـ.

